

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 18–19 травня 2017 року)

Частина 1

Суми
Сумський державний університет
2017

УДК 341-044.247(4:477)(06)

ББК 67.5я431

P45

Редакційна колегія:

А. М. Куліш – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

М. М. Бурбика – доктор юридичних наук, доцент;

О. М. Рєзнік – кандидат юридичних наук;

В. В. Чернадчук – доктор юридичних наук, професор;

В. В. Сухонос – доктор юридичних наук, професор;

В. В. Пахомов – доктор юридичних наук, доцент;

В. М. Власенко – кандидат історичних наук, доцент;

В. М. Завгородня – кандидат юридичних наук, доцент;

І. Мельник – студентка ННІ права СумДУ

Рекомендовано до видання

рішенням вченої ради Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 11 від 11 травня 2017 року)

Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 18–19 травня 2017 року / редколегія: проф. А. М. Куліш, М. М. Бурбика, О. М. Рєзнік. – Суми : Сумський державний університет, 2017. – Ч. 1. – 280 с.

До матеріалів увійшли тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів», що містять результати теоретичних досліджень та окремі питання актуальних проблем щодо реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів. Тексти доповідей і повідомлень друкуються мовою оригіналу в авторській редакції.

УДК 341-044.247(4:477)(06)

ББК 67.5я431

© Куліш А. М., Бурбика М. М., Рєзнік О. М. та ін., 2017

© Сумський державний університет, 2017

© Ліга студентів асоціації правників України, 2017

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Малій Б. А. ВИКОНАВЧІ ОРГАНИ ДЦ УНР В ЕМІГРАЦІЇ.....	7
Сапсай О. В. ДО БІОГРАФІЇ ПРЕДСТАВНИКА УРЯДУ УНР В РУМУНІЇ ГНАТА ПОРОХІВСЬКОГО.....	10
Лобко Н. В. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПРАЦІ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА ЇХ ДОТРИМАННЯ НА СУМЩИНІ.....	13
Гончаренко Я. Ю. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЦ УНР В ЕМІГРАЦІЇ.....	18
Рябченко Т. О. ПОНЯТТЯ РЕФЕРЕНДНОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ ЯК ВИДУ ЮРИДИЧНОГО ПРОЦЕСУ.....	21
Охріменко А. М. ПРАВОВИЙ СТАТУС І СКЛАД ДЦ УНР В ЕМІГРАЦІЇ У 1920–1939 рр.....	25
Ляшенко Л. В. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ОЗНАКИ І ПРОБЛЕМИ.....	28
Теліженко Л. В. СУТНІСТЬ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ПОСТНЕКЛАСИЧНИЙ ПІДХІД.....	31
Рассохіна А. ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ У СВІТЛІ ПРАКТИКИ ЄСПЛ.....	36
Ткачов Д. С. ДО ПИТАННЯ ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗБРОЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	43
Яковлєва Я. С. ЮРИДИЧНІ ФАКТИ В МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	46

СЕКЦІЯ 2

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Безверха А. ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ.....	51
Сивасва Ю. РАХУНКОВА ПАЛАТА В УКРАЇНІ ТА ЄС: КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АСПЕКТ.....	55
Ващенко А. М. ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	60
Сухонос В. В. КОНСТИТУЦІЯ ЯК ВТІЛЕННЯ НОРМАТИВНО- РЕГУЛЯТИВНОГО РІВНЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ: ОСНОВНІ ЕТАПИ РЕФОРМУВАННЯ.....	65
Kostenko M. S. PALLIATIVE CARE AS QUARANTEE OF CHILDREN'S RIGHT TO HEALTH CARE: INTERNATIONAL REGULATION, HISTORY AND PERSPECTIVES FOR UKRAINE.....	70
Неверова С. А. ПИТАННЯ ДОКТРИНАЛЬНОГО І НОРМАТИВНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД».....	75
Сиволап І. В. БІКАМЕРАЛІЗМ ДЛЯ УКРАЇНИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.....	78
Стогова О. В. ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	81
Саснюк Е. С. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ	

З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	84
Лук'яненко М. П. БІКАМЕРАЛІЗМ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.....	87
Прокопенко К. В. ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЕВТАНАЗІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ.....	90
Ірклієнко А. І. КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА ЯК ФОРМА ЗАХИСТУ СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА.....	94
Лук'яненко М. П. ПРАВА ВНУТРІШНЬОПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	99
Базурина Т. І. ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ ПЕРЕДВИБОРНОЇ АГІТАЦІЇ ТА ЇЇ ФІНАНСУВАННЯ.....	102
Гончаренко Я. Ю. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	106
Лоза А. В. СУЧАСНІ ТЕОРІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ЇХ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.....	109

СЕКЦІЯ 3 МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Денисенко С. І. НЕСТАНДАРТНІ ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	114
Полянська Є. А. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКОВИХ ВІДНОСИН З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ.....	118
Биряк Л. П. ВИДИ СПАДКУВАННЯ У ДЕРЖАВАХ ЗАГАЛЬНОГО ТА КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ПРАВА: КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ ПІДХІД.....	120
Бехтер Є. В. УНІФІКАЦІЯ НОРМ У СФЕРІ СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В АКТАХ ГААЗЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА.....	125
Пономарьова А. В. ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ МОЖЛИВОСТІ ЗАКРІПЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У ЧИННОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.....	129

СЕКЦІЯ 4 ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Ориновська А. С. АДАПТАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	133
Голодна А. С. ДО ПИТАННЯ ПРО ВИБІР МОДЕЛІ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ.....	137
Маслак О. В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ТОРГІВ В УКРАЇНІ.....	140
Моканик М. Р. ПРОБЛЕМА ВТІЛЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ ТА ІДЕЙ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА НА ЗАКОНОДАВЧИЙ РІВЕНЬ.....	144
Золота Л. В. ПРАВОВА ОХОРОНА ТРАНСГЕННИХ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ.....	148
Чурилова Т. М. ДО ПИТАННЯ ПРО ІНСТРУМЕНТИ ПОСИЛЕННЯ ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД.....	153

СЕКЦІЯ 5
ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Голодна А. С. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	158
Селюк М. В. ФОРМИ ТА СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ВИПАДКУ ПРИДБАННЯ НИМИ ТОВАРІВ НЕНАЛЕЖНОЇ ЯКОСТІ	161
Чепур В. О. ОХОРОНА ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ, ЗОБРАЖЕНОЇ НА ФОТОГРАФІЯХ ТА В ІНШИХ ХУДОЖНІХ ТВОРАХ	165
Голованова В. І. НЕДІЙСНІСТЬ ПРАВОЧИНУ, ЗДІЙСНЕНОГО ПІД ВПЛИВОМ НАСИЛЬСТВА	168
Проценко В. О. ПРАВОВИЙ СТАТУС НАРОДНИХ ЗАСІДАТЕЛІВ	171
Мирошниченко К. О. ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ ДОГОВОРІВ ЗГІДНО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЕЛЕКТРОННУ КОМЕРЦІЮ»	175
Номировська Ю. В. ПЕРЕВАЖНІ ПРАВА НАЙМАЧА ЗА ДОГОВОРОМ НАЙМУ ЖИТЛА	179
Овчаренко Н. М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	183
Москаленко В. В. ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	187
Сергієнко Б. Б. ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ МАЙНА РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	191
Логвин М. В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОГОВОРУ	194
Шапіро В. С. ПРИНЦИП ДИСПОЗИТИВНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	198
Дегтяр Р. О. ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗМІРУ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В УКРАЇНІ	202
Пронский Э. А., Шапіро В. С. ОСОБЕННОСТИ ГРАЖДАНСКОГО ПРОЦЕССА В США: СРАВНЕНИЕ ГРАЖДАНСКОГО ПРОЦЕССА В США И В УКРАИНЕ	206
Ходико В. І. ПРЕЮДИЦІЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	211
Ходико В. І. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ, ЗАФІКСОВАНИХ У ФОНОГРАМАХ, ЗАКЛАДАМИ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ	215
Чегрєнець Н. В. ПРОФЕСІЙНИЙ ВІДБІР СУДДІВ ЗА НОВОЮ СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ	220
Сігало Ю. С., Шапіро В. С. ПОРІВНЯННЯ УЧАСТІ ТРЕТІХ ОСІБ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В УКРАЇНІ ТА В КРАЇНАХ ЄВРОПИ	223
Сігак В. О. КІБЕРСКВОТИНГ ЯК ДІЯЛЬНІСТЬ ЩОДО РЕЄСТРАЦІЇ, ВИКОРИСТАННЯ ТА ПРОПОНУВАННЯ ДО ПРОДАЖУ ДОМЕННОГО ІМЕНІ	226
Андрєсова О. О. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ПЕРЕРИВАННЯ ВАГІТНОСТІ: ЦИВІЛЬНИЙ АСПЕКТ	229
Щербак С. В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИНЦИПІВ ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ	233
Муштаєва А. В. ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗОВОЇ СИЛИ ЙМОВІРНИХ ВИСНОВКІВ ЕКСПЕРТА	236
Добровольська Т. С. МЕХАНІЗМ ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	238

СЕКЦІЯ 6
ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Черей С. В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ.....	242
Ірклієнко А. І. ІНСТИТУТ ПРАВ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ.....	246
Мозговий Д. В. ФРАНЧАЙЗИНГ ЯК ОДНА З НАЙЕФЕКТИВНІШИХ ФОРМ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ КРИЗИ.....	250
Курафєєва Т. С. ПРОБЛЕМИ ПІДВІДОМЧОСТІ КОРПОРАТИВНИХ СПОРІВ ГОСПОДАРСЬКИМ СУДАМ.....	253
Горбач О. М. ЩОДО ЛІКВІДАЦІЇ ТА РЕОРГАНІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	258
Горбатко Ю. О. ДО ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ.....	261
Химан Б. ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АНТИМОНОПОЛЬНО-КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	264
Фоменко А. М. ДОТРИМАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ ТА ЗАСОБИ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	268

СЕКЦІЯ 7
ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Мельник І. А. ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН.....	273
Кисельова О. І. УМОВИ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОБОТОДАВЦЯ ПЕРЕД ПРАЦІВНИКОМ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ.....	276

СЕКЦІЯ 1

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

ВИКОНАВЧІ ОРГАНИ ДЦ УНР В ЕМІГРАЦІЇ

Малій Б. А.

Студент I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Власенко В. М.

к. і. н., доцент, доцент секції історії кафедри КПТДП ННІ права

Сумського державного університету

У складних зовнішньополітичних умовах розбудови сучасної України, коли у 2014-2017 рр. вона стикнулася з порушенням свого суверенітету з боку сусідньої держави, варто використати досвід державотворення попередніх поколінь українців. Серед них – діяльність Державного Центру Української Народної Республіки (ДЦ УНР) в еміграції (екзилі) між двома світовими війнами. Діяльність ДЦ УНР в еміграції засвідчила продовження боротьби українців за свою національну незалежну державу. Правовий статус ДЦ УНР зазнав трансформації від легального органу, визнаного на міжнародній арені, до становища громадського об'єднання великої частини української еміграції. ДЦ УНР в еміграції мав певну структуру та функції. Автор ставить собі за мету проаналізувати його виконавчі органи.

Інститут голови ДЦ УНР в еміграції.

Важливим елементом ДЦ УНР в еміграції був інститут Голови ДЦ УНР. Правовою основою його діяльності були закони «*Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в УНР*» та «*Про Державну Народну Раду*» від 12 листопада 1920 р. У першому законі зазначалося, що влада в УНР здійснюється шляхом розмежування і координації державних функцій між Директорією, Радою Народних Міністрів (РНМ) і Державною Народною Радою (ДНР). Директорію УНР уособлював її Голова (стаття 1). З цього випливало, що головою держави є Голова Директорії. Він як державний орган має свою компетенцію, тобто коло визначених законодавством предметів відання і повноважень з метою забезпечення реалізації його функцій як глави держави.

Предмети відання Голови Директорії – питання внутрішньої і зовнішньої політики, представництво ДЦ УНР в еміграції перед іншими державами. Повноваження Голови Директорії – затверджувати: ухвалені ДНР закони, ухвалені РНМ призначення та звільнення, ухвалені ДНР угоди з іншими державами; видавати за пропозицією РНМ акти

амністії та помилування; представляти УНР перед іншими державами; призначати Голову РНМ та затверджувати членів РНМ (стаття 2). У випадку неможливості виконання своїх обов'язків Голови Директорії через хворобу, від'їзд або з інших причин його обов'язки тимчасово, за рішенням ДНР, покладаються на Голову ДНР. Але, оскільки ДНР ще не була скликана, то до її скликання тимчасово обов'язки Голови Директорії виконує колегія у складі трьох членів: Голови РНМ, Керуючого Найвищим судом УНР та Представника від усіх політичних партій України. Останнього обирали на спільному засіданні представників ЦК партій по одному від кожного. До складання колегії Голову Директорії заступав Голова РНМ (стаття 4). У законі не було визначено термін повноважень Голови Директорії [2].

Голова Директорії виконував наступні функції (основні напрямки діяльності, що зумовлені його місцем і роллю в системі органів ДЦ УНР в еміграції):

- *представницьку* (представляв УНР перед іншими державами);
- *нормотворчу* (затверджував закони, угоди з іншими державами, видавав акти амністії і помилування тощо). Голова Директорії міг самостійно видавати накази. Наприклад, наказ РНМ про призначення відкриття першої сесії Ради Республіки від 3 лютого 1921 р. [6, с. 27];

- *установчу* (брав участь у формуванні органів влади ДЦ УНР в еміграції, насамперед виконавчої влади, за поданням РНМ призначав або звільняв з посад членів Уряду УНР в еміграції, затверджував склад РНМ).

Отже, Голова Директорії як у міжнародних відносинах, так і в середині ДЦ УНР в еміграції свою діяльність спрямовував на виконання завдань, які ставив перед собою ДЦ УНР в еміграції.

Уряд УНР в еміграції.

Уряд УНР вийшов на еміграцію у листопаді 1920 р. Країни, які визнавали Директорію УНР, не припиняли з ним офіційних відносин. А отже можна вважати, що до квітня 1921 р. він визнавався на міжнародній арені еміграційним урядом. І лише після підписання у березні 1921 р. між Польщею та радянськими Росією й Україною Ризького договору Уряд УНР починає втрачати правовий статус уряду в екзилі.

У подальшому міжнародна ситуація для Уряду УНР в еміграції складалася несприятливо. Чимало держав намагалося налагодити відносини з більшовицькою Росією, яка виступала проти відновлення незалежної України. Після визнання міжнародною спільнотою УСРР і СРСР Уряд УНР в еміграції взагалі втратив офіційне визнання цих держав і діяв тепер як громадська організація частини української еміграції. Зі зміною міжнародного статусу Уряду УНР змінювалися його цілі і завдання. У перші роки

еміграції найважливішою ціллю Уряду УНР було повернення в Україну. А коли після невдалого II Зимового походу Армії УНР в листопаді 1921 р. стало зрозуміло, що повернення на Батьківщину відкладається на невизначений термін, то головною метою Уряду УНР в еміграції стала допомога частині українців у боротьбі за незалежність.

У 1923-1924 рр. серед лідерів ДЦ УНР в еміграції відбулася дискусія щодо організаційної структури визвольного центру на чужині. Перемогла ідея екзильного уряду, але його склад суттєво скоротився. На чолі Міністерства закордонних справ перебували Андрій Ніковський (1920-1922), Ян Токаржевський-Карашевич (1922-1924), Андрій Ливицький (1924-1926), Олександр Шульгін (1926-1936, 1939-1940), В'ячеслав Прокопович (1936-1939). Військовим міністром був Володимир Сальський (1924-1940), державним контролером – Іван Кабачків, міністром внутрішніх справ – Олександр Лотоцький (з 1926 р.), Андрій Яковлів, інформації – Роман Смаль-Стоцький [3, с. 20]. Місцем перебування Уряду УНР були спочатку польські міста Тарнов і Ченстохова, а з 1923 р. – одночасно Варшава, Париж і Прага.

Перебуваючи в еміграції, Уряд УНР швидко втратив колишні джерела фінансування. Новими джерелами грошових надходжень стали, по-перше, система самооподаткування, тобто сплати емігрантами національного податку. Реалізація такої системи серед української еміграції в Румунії докладно описана в науковій літературі [1]. По-друге, Польща, на території якої перебував Уряд УНР в еміграції, надавав матеріальну допомогу. Активізація співпраці розпочалася 4 серпня 1926 р. після звернення Голови Директорії й Уряду УНР до маршала Ю. Пілсудського з меморандумом, в якому пропонувалося відновити українсько-польський альянс. З того часу і до початку Другої світової війни співпраця здійснювалася у галузі дипломатії, розвідки та контррозвідки [4]. Польська сторона фінансово підтримувала Уряд УНР в еміграції, окремі його відомства, військові організації емігрантів, універівську періодику тощо. Так, у 1935 р. із щомісячного загального бюджету на універівську еміграцію у 23 тис. злотих на утримання Президента (Голови ДЦ УНР) виділялося 2100 злотих, на відділення українців у Болгарії – 450 злотих, Румунії – 400, військові організації в Югославії – 340, Румунії – 240, видання журналів «Гуртуймося», «За державність», «Манчжурський вісник», «Ми», «Тризуб» і «Табір» – 4 689, Український науковий інститут у Варшаві – 475 злотих тощо [5, с. 52-53].

Отже, правове становище Уряду УНР в еміграції у міжвоєнний період змінилося від офіційного визнання іноземними державами, перебування на нелегальному становищі до перетворення на громадську організацію частини української еміграції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Власенко В. М. Самооподаткування міжвоєнної української політичної еміграції у Румунії / В. М. Власенко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. – Вип.15. Острог, 2010. – С. 99-109.
2. Закон про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці // Вісник державних законів для всіх земель Української Народної Республіки. 19 листопада 1920 р. 2-й випуск [Без нумерації]. URL: <http://constituanta.blogspot.com/2012/10/1920.html>
3. Лівницький М. А. ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 роками / М. А. Лівницький. – Мюнхен-Філадельфія: Вид-во Укр. інформ. бюро, 1984. – 72 с.
4. Нариси з історії дипломатії України / За ред. В. А. Смоля. – К.: Альтернативи, 2001. – 460 с.
5. Сідак В. Спецслужба держави без території: люди, події, факти / В. Сідак, Т. Вронська. – К.: Темпора; Вид-во Нац. академії СБУ, 2003. – 240 с.
6. Український парламентаризм на еміграції. Державний Центр УНР: документи і матеріали. 1920-1992 / Упор. В. Яблонський. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2012. – 840 с.

ДО БІОГРАФІЇ ПРЕДСТАВНИКА УРЯДУ УНР В РУМУНІЇ ГНАТА ПОРОХІВСЬКОГО

Сапсай О. В.

Студентка IV курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Власенко В. М.

кандидат історичних наук, доцент, завідувач секції історії кафедри КПТІДП ННІ права

Сумського державного університету

Досвід державотворення попередніх поколінь українців є надзвичайно важливим надбанням сьогодення, оскільки внаслідок порушення цілісності державного суверенітету нашої країни з боку Російської Федерації у 2014-2017 рр., постала низка проблем, які можна вирішити лише спираючись на історичний досвід державотворення.

Важливим періодом українського державотворення була діяльність Державного Центру Української Народної Республіки (ДЦ УНР) в еміграції (екзилі) між двома світовими війнами. Складовою частиною ДЦ УНР в еміграції був Уряд УНР, який мав в багатьох країнах тогочасної Європи своїх представників.

У Румунії представником спочатку військового міністра, а потім й Уряду УНР в еміграції був лідер української військової еміграції, один із керівників низки громадсько-політичних організацій емігрантів в цій країні, полковник Гнат Єрмилович Порохівський.

Незважаючи на те, що ця особа свого часу була відомою не тільки серед української політичної еміграції в Румунії й Європі, але й у румунських політичних колах, наукових публікацій про Г. Порохівського небагато. Це лише 2 статті у фахових виданнях [1-2] та два збірники документів [3-4], що побачили світ у Румунії. Тому автор ставить собі за мету подати коротку біографічну довідку про цю непересічну людину, яка, перебуваючи в еміграції, боролася за незалежно Україну. Основним джерелом написання роботи слугували документи і матеріали архівно-слідчої справи Г. Порохівського, що зберігається у Галузевому державному архіві Служби безпеки України (фонд 5, справа 26440).

Гнат Єрмилович Порохівський народився 29 січня 1888 р. у с. Добре тогочасного Уманського пов. Київської губ., нині Черкаської обл. Військову освіту здобув 1907 р. в Одеському юнкерському училищі. У царській армії пройшов шлях від молодшого офіцера до підполковника, командира полку. Учасник Першої світової війни. Був нагороджений орденами і георгіївською зброєю. З вересня 1917 р. брав участь у розбудові української армії. Командував 416-м Верхньодніпровським полком (згодом перейменований на 4-й Український), 1919 р. – 3-м Острозьким полком, з квітня 1920 р. – 6-ю запасною стрілецькою бригадою [5, арк. 10, 74].

У листопаді 1920 р., відступаючи на чолі 2-ої кулеметної бригади 1-ої кулеметної дивізії Армії УНР під натиском переважаючих сил Червоної армії, змушений був перетнути українсько-румунський кордон. На території Румунії були організовані табори для інтернованих українських вояків у Брашові, Фегераші, Орадя-Маре та інших містах. Г. Порохівський був комендатом цих таборів. Після того, як у 1923 р. табори для інтернованих були ліквідовані румунською владою, Гнат Єрмилович продовжував вести активну громадянську-політичну діяльність. Брав участь у I Конференції української еміграції в Румунії, що відбулася у вересні 1923 р. в Бухаресті, на якій його обрали членом Громадсько-допомогового комітету [5, арк. 77]. Наприкінці того ж року він очолив неформальне об'єднання українських вояків, яке згодом набуло офіційного статусу під назвою «Товариство бувших вояків армії УНР» (ТБВА) [4, арк. 80]. У Румунії закінчив Вищу школу управління та документознавства, був членом Філії Українського товариства прихильників Ліги Націй та Комітету імені Симона Петлюри в Румунії.

Наприкінці 1920-х рр. Г. Порохівського призначили представником військового міністра УНР в еміграції. Йому підпорядковувалися усі філії ТБВА в Румунії. Він брав

участь у II Конференції української еміграції, що відбулася 1932 р. в Празі. Належав до керівного складу Української генеральної еміграційної ради. У 1940 р. очолив Громадсько-допомоговий комітет української еміграції в Румунії. Листувався з Головою Директорії УНР Андрієм Ливицьким, Головою Уряду УНР в еміграції В'ячеславом Прокоповичем, міністрами Олександром Лотоцьким, Володимиром Сальським, Олександром Шульгіним, Андрієм Яковлівим, Романом Смаль-Стоцьким, керівником Головної військової ради Олександром Удовиченком, начальником контррозвідки УНР Всеволодом Змієнком та іншими. Виконував завдання Уряду УНР в Австрії, Болгарії, Італії, Німеччині, Польщі, Угорщині, Франції, Чехословаччині та Югославії. Публікувався у журналах «Гуртуймося» (Прага), «За державність», «Габор» (Каліш-Варшава), «Тризуб» (Париж), календарі-альманасі «Дніпро» (Львів) та «Збірнику пам'яті Симона Петлюри (1879-1926)» (Прага).

Враховуючи великий досвід Г. Порохівського керувати військовими частинами та громадськими організаціями емігрантів, у 1929 р. його запросили на службу до 2-го розвідувального відділу румунського Генерального штабу. Спочатку він був перекладачем, потім – референтом [5, арк. 83]. Згодом на базі цього відділу була створена розвідувальна служба – ССІ (Спеціальна служба інформації). З 1932 р. Г. Порохівський – референт з політичної й економічної розвідки у країнах Західної Європи. До його обов'язків входив аналіз відповідних газет та літератури, складання довідок, рефератів, доповідей. Спочатку спеціальної агентури Порохівський не мав, усі розвідувальні дані особисто отримував від своїх близьких та знайомих, з якими був пов'язаний спільною діяльністю, згодом створив агентурну мережу.

З приходом у 1940 р. до влади маршала Антонеску колишній керівник ССІ Морозов та інші співробітники були заарештовані. Тому Г. Порохівського звільнили з посади, проте залишили у штаті на негласній роботі. Згодом поновили у посаді. У роки Другої світової війни він неодноразово виїжджав на територію України, був в Одесі, Миколаєві, Мелітополі, Криму та Ростові-на-Дону. У травні 1942 р. його призначили начальником наукового бюро «Агентура Східного фронту» ССІ. Він опрацьовував так звані «опросні» листи радянських військовополонених та складав на їх основі розвідувальні зведення [5, арк. 134-135].

Восени 1944 р. Г. Порохівський був заарештований радянської спецслужбою «Смерш». Більше 3-х років перебував під слідством у Москві та Києві. Був засуджений до 25 років позбавлення волі. Помер 14 червня 1952 р. у Дубравлазі.

Незважаючи на те, що він не був громадянином Румунії, нині його шанують в цій балканській країні за розбудову національної розвідувальної служби. Його донька Ольга

Андріч-Порохівська нині проживає в Бухаресті. На початку ХХІ ст. вона передала в Україну документи і матеріали про батька, які стали основою для створення Центрального державного архіву зарубіжної україніки. Перспективними, на думку автора, є дослідження про громадсько-політичну діяльність Гната Порохівського серед української еміграції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рендюк Т. Українська військова та політична еміграція в Румунії у міжвоєнний період: невідомі сторінки історії діаспори // Україна дипломатична. – 2011. – №. 12. – С. 936-954.
2. Власенко В. До історії ОУН в Румунії (за матеріалами архівно-слідчої справи Г. Порохівського) / В. Власенко, О. Сапсай // Сумська старовина. – 2015. – № XLVII. – С. 53-62.
3. Hnat Porohivski: asul ucrainean al Serviciului Special de Informații: publicații, documente, scrisori și fotografii / V. Guzun (editor). – Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2013. – 458 p.
4. Anchetat de Smerș: Asul SSI și liderul emigrației ucrainene din România în dosarele SBU / Vadim Guzun, Valeriy Vlasenko (Editori). – Cluj-Napoca Editura Argonaut, 2016. – 730 p.
5. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ), ф. 5, спр. 26440, т. 1, 396 арк.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПРАЦІ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА ЇХ ДОТРИМАННЯ НА СУМЩИНІ.

Лобко Н.В.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права, теорії та історії держави та права
Сумського державного університету*

Початок ХХ століття для європейського континенту ознаменувався трагічними подіями. Загострення геополітичних протиріч між Німеччиною, Австро-Угорщиною з одного боку і Великобританією, Францією, Росією - з іншого, привели до першої в історії людства світової війни, що тривала протягом 1914-1918 років.

Історія Першої світової війни вивчена досить докладно, але все ще є чимало питань і проблем, які потребують дослідження. До таких тем можна віднести і становище військовополонених, зокрема, малодослідженим є питання формування правових засад використання праці військовополонених та забезпечення дотримання їх прав.

Слід зазначити, що думки про захист жертв війни висловлювалися давно. Так, Жан-Жак Руссо в опублікованому в 1762 р. трактаті «Про суспільний договір» зазначав,

що «війна — це відносини не між людьми, а між державами, і люди стають ворогами випадково, не як людські істоти і навіть не як громадяни, а як солдати...» . З солдатами потрібно воювати лише до тих пір, поки вони самі воюють, а як тільки вони склали зброю, «вони знов стають просто людьми», а значить, їх слід захищати. Ж.-Ж. Руссо створив основу для відмінності між військовослужбовцями діючої, воюючої армії — комбатантами, з одного боку, і громадянами держави противника, які не беруть участі у воєнних діях, — з іншого. Застосовувати силу можна лише проти комбатантів та лише до тих пір, поки вони чинять опір, оскільки солдат, який склав зброю, вже не є противником і підлягає захисту [1, 15].

На сьогоднішній день основними міжнародно-правовими документами, які надають статус військовополоненого категоріям осіб в умовах саме міжнародного конфлікту, є IV Гаазька конвенція про закони та звичаї сухопутної війни від 18 жовтня 1907 р. [2].

Розглянемо правовий статус військовополонених на території України на прикладі одного з земств Харківської губернії в 1915 - 1918 рр.

У роки Першої світової війни в російському полоні опинилося 2,2 - 2,3 млн. Чоловік. Більшість з них були піддані австро-угорського імператора, які потрапили в полон в 1914 і 1916 рр. в ході грандіозної Галицької битви і знаменитого Брусиловського прориву відповідно.

Перші військовополонені були розміщені в європейських губерніях Росії. У 1916-1917 рр. велика кількість німецьких і австро-угорських військовополонених перебувало і на території України [3;4].

У жовтні 1914 імператор Микола II затвердив «Положення про полонених» на підставі принципів Гаазької конвенції 1907 року. У Положенні було визначено правовий статус військовополонених, зазначалося, що з військовополоненими, «як з законними захисниками своєї батьківщини, слід звертатися людяно, а їх основні майнові та особисті права не повинні порушуватися».

Вже в перші місяці війни в зв'язку з мобілізацією населення в армію виникла гостра нестача робочих рук. Тому Рада міністрів Російської імперії приймає рішення про використання праці військовополонених. Протягом 1914 - 1915 рр. були розроблені та прийняті документи, які регулювали використання праці військовополонених в різних сферах господарської діяльності. Так, в жовтні 1914 р з'явилися Правила «Про порядок надання військовополонених для виконання казенних і громадських робіт в розпорядження заінтересованих в тому відомств» і Правила «Про допущення військовополонених на роботи з будівництва залізниць приватними товариствами». Ці

законодавчі акти подібні між собою. У них регламентується порядок залучення військовополонених до робіт відомствами, підприємствами, порядок передачі полонених від військового відомства іншим відомствам, підприємствам; необхідні умови утримання військовополонених.

Найбільший вплив на подальший розвиток країни мали 2 документа: Правила «Про відпустку військовополонених для робіт в приватних промислових підприємствах», ухвалені 17 березня 1915 року, а також Правила «Про відпустку військовополонених на сільськогосподарські роботи», які регламентували застосування праці полонених в сільському господарстві тилових губерній Російської імперії. Солдат і офіцерів, які потрапили в полон в зоні бойових дій, відправляли на збірні пункти, де проводили їх опитування, а потім через фронтові розподільні і пересильні станції (сортувальні пункти) направляли у внутрішні райони держави і розміщували в тимчасових і стаціонарних таборах.

Згідно з проектом правил допуску військовополонених до сільськогосподарських робіт на губернію відпускалося не більше 10 тис. чол. Сам процес розподілу військовополонених для робіт виглядав так. Ті, хто бажав отримати військовополонених, подавали заявки в земську управу, яка переправляла їх губернатору. Заявки, які отримали позитивний висновок губернатора, направляли далі - в створену при Головному управлінні Генерального штабу Особливу міжвідомчу комісію з розподілу військовополонених [5].

Партії військовополонених надходили в розпорядження земських управ, які повинні були визначати їх умови праці та розмір оплати. При цьому заборонялося залучати полонених для виснажливих робіт і робіт, що мають відношення до бойових дій і спрямованих проти їх держав.

До праці військовополонених залучали з осені 1914 року, але в масовому порядку - з 1915 р Часом максимально активного застосування праці військовополонених стали 1916 - 1917 р.

Військовополонені працювали протягом місяця 26 днів [6]. За свою працю вони отримували заробітну плату, яка спочатку була 8 руб. в місяць, а з осені 1916 р плата в Лебединському повіті становила 10 руб. в місяць. Ця сума ділилася на дві рівні частини. Половину отримував полонений на руки. Ще половину відраховували на утримання, охорону і постачання полонених необхідним одягом [7].

Наймачі несли повну відповідальність за поведінку і охорону військовополонених, які працюють у них. Крім того, вони повинні були забезпечити прийнятний рівень життя

полонених (постачання продовольством, одягом, медичною допомогою). Полоненим заборонялося відлучатися з місця робіт без письмової згоди господаря.

Передбачалися штрафи за погану роботу. Мали місце конфлікти військовополонених з наймачами. Відбувалися вони з вини з обох сторін. Роботодавці, бажаючи заощадити, не виконували зазначених вище правил з утримання військовополонених. Про це в Лебединську повітову земську управу писав агроном Н.С. Тищенко-Рубан: «Найбільшою проблемною стороною відносин господарів з військовополоненими є те, що облік робочих днів полонених ведеться господарем довільно. В результаті чого, судячи зі звітів господарів, у багатьох полонених зазначено не 26 робочих днів в місяць, а значно менше. Деякі полонені мені скаржилися, що їх обраховували» [8].

При вивченні архівних матеріалів Лебединської повітової земської управи виявляється багато інформації про відмову військовополонених від роботи. Досить часто полонені відмовлялися працювати, посилаючись на недоброякісність їжі. Так згідно з протоколами розслідування непокори військовополонених, вони хотіли м'ясо, сало, молоко [9].

Нерідко виникали конфлікти між військовополоненими і роботодавцями з приводу умов утримання: невидача білизни і платні, побої без причин, багато роботи [10]. Влада намагалася боротися з цією ситуацією, забираючи військовополонених у недобросовісних наймачів. Так, у власника Подоляк Г.Т. відібрали військовополонених за погане утримання. У звіт про умови проживання військовополонених у Подоляки Г. читаємо, що «полонені мали 1 пару білизни, сорочки старі, подерті. Годують їх пісним борщем з буряка без приправи, без сала, масла. Хліб гарний. Військовополонені заявили зі сльозами на очах, що їх дуже погано годуючи, м'яса не дають, половину частини заробітної плати не отримують. Б'ють.» [11].

У ряді випадків у виниклому конфлікті були винні самі військовополонені. Наймачі повідомляли, що полонені самовільно залишають роботи, ухиляються або зовсім відмовляються від роботи.

Військовополонені, яких направили в Лебединське земське ремісниче училище відмовилися працювати заявивши, що «вони не можуть працювати на військові потреби ворожої держави» [12]. Це училище виготовляло вози для військових потреб. Слід зазначити, що в даному випадку ті, хто відмовилися працювати мали рацію, тому що ст. VI Гаазької конвенції про військовополонених 1907 р забороняла використовувати полонених на будь-яких роботах, пов'язаних з військовими діями.

Поліцейському відомству доводилося приймати заходи впливу на військовополонених, які відмовлялися від виконання робіт. Для відновлення порядку проти таких полонених застосовували такі заходи як арешт від 3 до 7 діб.

Разом з тим Лебединська земська управа займалася не тільки примусом військовополонених до робіт. Але і стояла на сторожі їх законних інтересів. Міжнародні закони передбачали певні норми поведінки влади до цієї категорії осіб. Австрійські і німецькі піддані мали можливість отримувати листи і посилки від рідних, Так, серед архівних матеріалів зустрічаються звернення повітової управи до правління економій такого змісту: «Повітова управа просить контору оголосити військовополоненому Павлу Патлуц, що на його ім'я в управі отримано 19 руб. Для того щоб їх отримати, він повинен з'явитися в самий нетривалий час» [13]. Мали право військовополонені і на листування. Переписка військовополонених проходила через військову цензуру, яка попереджала повітові установи, про те що «величезна кількість відкритих листів військовополонених містять міжрядковий невидимий текст» [14].

Отже, становище військовополонених в роки Першої світової війни на українських землях у складі Російської імперії визначали норми міжнародного права та російського законодавства, які корегували у роки війни умови утримання в полоні. Зміст політики Росії щодо військовополонених під час Першої світової війни полягав у максимальному використанні праці військовополонених при мінімальних витратах на їх утримання, вони потерпали від голоду, побутової невлаштованості та знущань від наймачів. Хоча й зустрічалися поодинокі випадки захисту прав військовополонених повітовою управою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Правовая защита жертв вооруженных конфликтов / [под ред. Ю. Л. Шевченко]. — М. : ГЭО-ТАР Медицина, 2000. — 164 с.
2. Laws and Customs of War on Land (Hague II); July 29, 1899 The Convention. - <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/lawofwar/hague02.htm>; Конвенция о законах и обычаях сухопутной войны. Гаага, 18 октября 1907 года. - <http://www.memo.ru/PRA W 0/hum/haag07-1.htm>
3. Рейнгард Нахтігаль. Дарницький табір військовополонених під час Першої світової війни / Рейнгард Нахтігаль // Український історичний журнал — 2010. — № 2. — С. 103-116.
4. Саранча В. Військовополонені Першої світової війни в Кременчуцькому гарнізоні / В. Саранча // Краєзнавство – 2011. — Ч. 4. — С. 84-92.
5. Державний архів Сумської області (далі ДАСО), ф. 251, оп. 2, спр. 9, арк. 19.

6. ДАСО, ф. 251, оп 2, спр. 9, арк. 46.
7. ДАСО, ф. 251, оп. 2, спр. 13, арк. 98.
8. ДАСО, ф. 251, оп. 2, спр. 9, арк. 350зв.
9. ДАСО, ф. 251, оп 2, спр. 11, арк. 11.
10. ДАСО, ф. 251, оп 2, спр. 16, арк. 536 – 536зв.
11. ДАСО, ф. 251. оп. 2, спр. 9, арк. 137-137зв.
12. ДАСО, ф. 251, оп 2, спр. 9, арк. 61.
13. ДАСО, ф. 251, оп. 2, спр. 13, арк. 136.
14. ДАСО, ф. 251, оп. 2, спр. 9, арк. 208.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЦ УНР В ЕМІГРАЦІЇ

Гончаренко Я. Ю.

Студентка I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Власенко В. М.

кандидат історичних наук, доцент, доцент секції історії кафедри КПТІДП ННІ права

Сумського державного університету

Нині в умовах гібридної війни особливої актуальності набуває вивчення досвіду забезпечення інформаційної безпеки в минулому. Однією із структур, яка уособлювала прагнення українців до незалежності був Державний Центр Української Народної Республіки (ДЦ УНР) на еміграції. Сьогодні важливо і цікаво дослідити діяльність уряду УНР у вигнанні. Актуальність даної проблеми в тому, що накопичений матеріал може бути використаний в сучасних умовах у боротьбі за цивілізоване сьогодення і майбутнє. Діяльність ДЦ УНР в означений період спиралася на індивідуальний вклад «першого покоління» емігрантів – фактично творців чи співтворців УНР – Симона Петлюри, Андрія Лівницького та В'ячеслава Прокоповича.

Історіографія проблеми невелика. Це зумовлено тим, що нею займалися переважно представники української діаспори [1-2], а їх праці донедавна були невідомі не тільки широкому загалу читачів, але і науковцям. У незалежній Україні окремі аспекти досліджуваної проблеми, зокрема політичну діяльність міжвоєнної української еміграції, розкриті у працях В. Піскун [3], І. Срібняка [4], В. Трощинського [5]. Але питання про напрямки діяльності ДЦ УНР залишилося поза увагою дослідників. Мета автора – стисло охарактеризувати основні напрямки його діяльності.

Діяльність ДЦ УНР в еміграції була широкою та різноманітною. Можна виділити такі її напрямки:

Нормотворча діяльність.

Її суб'єктами були РНМ УНР, Рада Республіки, Голова ДЦ УНР. У міжвоєнний період нормотворча функція належала Раді Народних Міністрів, але жодними нормативними актами не було визначено порядок прийняття актів саме РНМ. Достеменно відомо, що лише РНМ ухвалювала закони, які підписував Голова ДЦ УНР в еміграції. Приймалося декілька видів нормативних актів: закони, постанови, декларації, накази, універсали, ноти, комунікати, мемуари, протести, резолюції, нормативні акти внутрішнього призначення, зокрема, законодавче регулювання питань соціального захисту населення, пенсійного забезпечення, освіти [5, с. 249-251]. Але вони не мали юридичної сили і поширювалися лише на прихильників ДЦ УНР, їх невиконання не тягло за собою юридичних наслідків. Були серед них акти установчого характеру (закони, положення), якими визначався статус, структура, форма і методи діяльності ДЦ УНР в еміграції.

Науково-освітня діяльність діячів ДЦ УНР.

Так, на кошти Уряду УНР представник військового міністра УНР на Балканах В. Филонович організував курси військової підготовки для емігрантів в Болгарії та Югославії. На кошти Уряду і Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Румунії колишній поручик Армії УНР Остроградський закінчив курси пілотажу Академії Генерального штабу армії Румунії, декілька десятків українських вояків закінчили польську «школу підхорунжих» [6, с. 33-35]. Юристи – діячі ДЦ УНР в еміграції займалися науковою і викладацькою діяльністю, писали наукові праці з історії держави і права України. Серед них – професори Українського вільного університету в Празі Отто Ейхельман, Андрій Яковлів та інші. З метою розвитку українознавчих студій заходами ДЦ УНР на початку 1930 р. був створений Український науковий інститут у Варшаві [6, с. 43].

Міжнародна діяльність.

Здійснювалася через Українське товариство прихильників Ліги Націй та її філії в окремих країнах, участь у таких міжнародних організаціях, як Ліга Націй, Міжнародне бюро праці, Міжнародне товариство Червоного Хреста, Нансенівський офіс у справах біженців, міжнародні комбатантські (ветеранські) організації, заслуховування звітів міністра закордонних справ, заслуховування доповідей послів УНР тощо.

Пропагандистська діяльність.

ДЦ УНР в еміграції спирався у своїй діяльності на Українську радикально-демократичну партію. Під час виходу Уряду УНР на еміграцію наприкінці 1920 р.

більшість його складу належала саме до цієї партії. В еміграції активно співпрацювали з ДЦ УНР такі її члени, як Євген Гловінський, Іван Кабачків, Костянтин Мацієвич, Іван Мірний, Олександр Лотоцький, В'ячеслав Прокопович, Федір Слюсаренко, Олександр Саліковський, Максим Славінський, Іван Фещенко-Чопівський, Павло Чижевський, Олександр Шульгін, Андрій Яковлів та інші. Свою публічну політичну діяльність УРДП виявила через створений нею Український республікансько-демократичний клуб (УРДК) у Празі. Організація об'єднувала представників різних політичних середовищ, але основну масу її членів склали радикал-демократи. Її керівниками були О. Лотоцький, К. Мацієвич та М. Славінський. УРДК мав літературно-музичну і військово-історичну секції та бюро праці. Клуб здійснював громадсько-політичну та культурно-освітню діяльність серед своїх членів та широкого загалу еміграції, влаштовував урочисті зібрання (академія), присвячені національним святкам, відомим подіям чи особам [6, с. 40-42].

Інформаційно-видавнича діяльність.

За сприяння та на кошти ДЦ УНР в еміграції виходили такі періодичні видання, як тижневик *«Тризуб»*, журнали *«Трибуна України»*, *«Гуртуймося»*, *«За державність»*, *«Табора»*, *«Бюлетень Закордонного бюро УРДП»* та інші.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки:

1. Упродовж всього міжвоєнного періоду змінювалися ціль і завдання ДЦ УНР в еміграції. Спочатку головна ціль – повернення в Україну, згодом – надання допомоги українському народу в боротьбі за незалежність України.

2. Основними напрямками діяльності ДЦ УНР в еміграції були нормативна, міжнародна, науково-освітня, пропагандистська, інформаційно-видавнича та інша діяльність.

3. ДЦ УНР в еміграції – громадсько-політична організація частини української еміграції, яка вважала себе правонаступницею УНР та законним представником українського народу. ДЦ УНР доклав багато зусиль для визнання міжнародним співтовариством незалежності України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рудницький Я. В 65-річчя екзилу уряду УНР (1920-1985). – Оттава, 1985. – 24 с.
2. Трембіцький В. Правні підстави Екзильного уряду України (1920-1985) // Око світу. – 1986. – № 2. – С. 35-36.
3. Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-ті роки ХХ століття). – К.: МП «Леся», 2006. – 672 с.

4. Срібняк І. Військова діяльність уряду УНР в екзилі (1921-1923 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 / Київський ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1995. – 18 с.
5. Трошинський В. П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище. – К.: Інтел, 1994. – 259 с.
6. Шульгин О. Без території. Ідеологія та чин Уряду УНР на чужині / Автентич. відтворення вид. 1934 р. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 352 с.
7. Власенко В., Гузун В. Національно-демократичне середовище міжвоєнної української еміграції в країнах південно-східної Європи // Сумська старовина. – 2016. – № 48. – С. 25-49.

ПОНЯТТЯ РЕФЕРЕНДНОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ ЯК ВИДУ ЮРИДИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Рябченко Т. О.

*к.ю.н., старший викладач кафедри КПТДП ННІ права
Сумського державного університету*

Референдна правотворчість Українського народу як самостійний вид правотворчої діяльності має свою нормативно визначену процедуру, для позначення сутності та змісту якої доцільним вважаємо вживання терміна «референдний правотворчий процес».

На сьогодні не існує єдиної позиції щодо змісту процесу здійснення референдної правотворчості в Україні, що обумовлюється відсутністю фундаментальних досліджень зазначеного питання у вітчизняній юридичній науці. Не склалося єдиного підходу і щодо визначення поняття процедури референдуму, яку розглядають як «референдний процес», «референдумний процес», «референдарний процес», «процес референдуму», «порядок підготовки і проведення референдуму».

Ми погоджуємося з позицією українських правознавців В. Погорілка та В. Федоренка, що найбільш вдалим терміном для розкриття сутності порядку організації та проведення референдумів в Україні, є термін «референдний процес» [1, с. 231]. Вартим уваги є підхід, що поняття «референдний процес» може розглядатися не лише як легітимна конституційна правозастосовна діяльність Українського народу та громадян України щодо реалізації своїх конституційних прав, а й як різновид правотворчої діяльності [2, с. 57].

Ряд науковців ототожнюють процедуру загальнодержавного референдуму із законодавчим процесом. Так, український учений О. Ющик відносить «референдумний процес» до структурного елемента одного з видів законодавчого процесу [3, с. 169–170].

Проте слушним є зауваження, що рішення референдуму відрізняються за своєю юридичною природою від законів, прийнятих парламентським шляхом.

З огляду на функціональну ознаку та предмет референдної правотворчості Українського народу пропонуємо ввести у науковий обіг поняття «конституційний референдний процес», «законодавчий референдний процес», адже порядок організації та проведення референдуму, предметом якого є нормативно-правовий акт у формі конституції чи закону, характеризуємо як частину правотворчого процесу.

На нашу думку, поняття «конституційний референдний процес», «законодавчий референдний процес» є похідними від категорій «правотворчий процес», «юридичний процес» у цілому. Категорія «юридичний процес» у її широкому розумінні характеризує сукупність усіх правових форм діяльності державних органів та інших уповноважених суб'єктів, яка пов'язана зі здійсненням у визначеному законом порядку юридично значущих дій і спричиняє певні правові наслідки [4, с. 481–482]. Правотворчий процес є складовою юридичного процесу із властивими останньому ознаками, що набувають конкретизації та специфіки у процесі встановлення, зміни чи скасування норм права.

При тлумаченні змісту юридичного процесу деякі правознавці схильні ототожнювати терміни «юридична процедура» та «юридичний процес». Такий підхід пояснюється триваючим науковим дискурсом щодо співвідношення зазначених категорій. У цьому контексті викликає інтерес монографічне дослідження О. Кузьменко «Процесуальні категорії адміністративного права» у частині, що стосується аналізу сутності категорії «процедура». Зокрема, автор зауважує, що процедура є частиною самостійного цілісного утворення – процесу, а не його видовою підмножиною. Юридичний процес необхідно розглядати як діяльність суб'єктів права із здійснення правової регламентації суспільних відносин та реалізації права, а юридичну процедуру – як формалізований бік такої діяльності. За твердженням О. Кузьменко, юридична процедура детермінує порядок здійснення суб'єктами правовідносин юридично значущих дій, що у сукупності становлять юридичний процес [5, с. 179–180].

Юридичний процес визначається і як сукупність юридично значущих дій, що здійснюються суб'єктами права у певній логічній послідовності, пов'язаних між собою, спрямованих на нормативне врегулювання певних суспільних відносин або на вирішення на основі норм матеріального права конкретного життєвого випадку, а також сукупність виникаючих на підставі цих дій згідно з процесуальними нормами правовідносин. Незважаючи на певну змістовну переобтяженість, розглядуване визначення є вдалим із точки зору повноти ознак юридичного процесу та дозволяє досліджувати референдний

процес, зокрема його різновиди – конституційний і законодавчий референдний процес як види юридичного процесу.

У науковій літературі референдний процес розглядається через юридичний процес організації та проведення референдумів. Так, під референдним процесом у його суб'єктивному значенні В. Погорілко і В. Федоренко розуміють сукупність ряду нормативно визначених послідовних дій (ініціювання, організація та проведення референдумів і реалізація їх рішень), спрямованих на реалізацію права громадян України на участь у референдумі [6, с. 236].

На думку А. Янчука, «референдумний процес» як різновид юридичного процесу – це ряд урегульованих референдумним законодавством послідовних стадій діяльності суб'єктів та інших учасників референдумного процесу, спрямованих на прийняття, зміну чи скасування Конституції України, законів, інших актів та рішень загальнодержавного і місцевого значення [7, с. 65]. При цьому правотворчий референдумний процес розглядається автором як специфічна діяльність уповноважених суб'єктів та учасників референдумного процесу, що складається із системи дій щодо підготовки, затвердження і офіційного оприлюднення актів референдумного процесу [8, с. 68–69].

Вітчизняне законодавство про референдуми не закріплює визначення терміна «референдний процес», що є причиною неоднозначності його трактування. Основою «процесу всеукраїнського референдуму» є Закон України «Про всеукраїнський референдум» 2012 р., що передбачає такі стадії всеукраїнського референдуму: ініціювання всеукраїнського референдуму; його призначення (проголошення); утворення територіальних округів для проведення всеукраїнського референдуму; утворення дільниць референдуму; утворення комісій всеукраїнського референдуму; складання списків учасників всеукраїнського референдуму; агітацію референдуму; голосування; підрахунок голосів учасників референдуму на дільницях референдуму та встановлення результатів всеукраїнського референдуму; офіційне оголошення та оприлюднення результатів всеукраїнського референдуму [9].

Аналізуючи відповідні процесуальні норми, доходимо висновку, що конституційний та законодавчий референдний процеси характеризуються безпосередньою участю народу у процесі конституційної та законодавчої правотворчості на всіх стадіях, можливістю бути самостійним суб'єктом референдного процесу, ініціювати його початок (правотворча ініціатива), брати активну участь під час його проходження (агітувати «за» чи «проти» проведення референдуму, «за» чи «проти» проекту нормативно-правового акта, що виноситься на голосування, входити до складу комісій референдуму тощо) та визначати його результат шляхом всенародного голосування.

Отже, референдний правотворчий процес, що є різновидом юридичного процесу, пропонуємо розглядати як систему встановлених чинним законодавством взаємозумовлених і послідовних стадій, спрямованих на прийняття (зміну) нормативно-правових актів належної юридичної сили безпосередньо народом шляхом всеукраїнського референдуму [10, с. 15]. У свою чергу, конституційний та законодавчий референдний процеси в Україні визначаємо як нормативно встановлений порядок прийняття громадянами України на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою Конституції України чи змін до неї, а також законів України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Погорілко В. Ф. Референдне право України : навч. посіб. / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Вид-во «Ліра-К», 2006. – 366 с.
2. Гурин О. Проблеми теорії та практики референдного процесу в умовах конституційно-правової реформи 2004–2007 років / О. Гурин // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2007. – № 3. – С. 50–58.
3. Ющик О. І. Теоретичні основи законодавчого процесу : монографія / О. І. Ющик. – К. : Парлам. вид-во, 2004. – 519 с.
4. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та інші]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. – Т. 6 : Т–Я. – 2004. – 768 с.
5. Кузьменко О. В. Процесуальні категорії адміністративного права : монографія / О. В. Кузьменко. – Львів : ВАТ «Львівська книжкова фабрика «Атлас», 2004. – 232 с.
6. Погорілко В. Ф. Референдне право України : навч. посіб. / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Вид-во «Ліра-К», 2006. – 366 с.
7. Янчук А. О. Теоретичні засади референдумного процесу в Україні : монографія / А. О. Янчук. – К. : Київ. ун-т, 2010. – 207 с.
8. Там само.
9. Про всеукраїнський референдум [Електронний ресурс] : Закон України від 06.11.2012 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5475-17>.
10. Рябченко Т. О. Референдум як форма безпосередньої правотворчості Українського народу (теоретичні аспекти) : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Тетяна Олександрівна Рябченко. – К., 2015. – 20 с.

ПРАВОВИЙ СТАТУС І СКЛАД ДЦ УНР В ЕМІГРАЦІЇ У 1920-1939 рр.

Охріменко А.М.

Студентка I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Власенко В. М.

кандидат історичних наук, доцент, доцент секції історії кафедри КІПТІДП ННІ права

Сумського державного університету

Однією із найменш досліджуваних тем історії нашої держави є правовий аспект створення та діяльність Державно центру Української Народної Республіки (ДЦ УНР) в екзилі. Поразка національно-визвольної боротьби 1917–1921 рр. породила політичну еміграцію, з якою був пов'язаний вихід за кордон десятків тисяч найактивніших учасників подій того часу. Водночас ідея незалежної соборної Української держави, імена її творців, події, наукові дослідження національно-визвольної боротьби продовжували жити разом з тими українцями, які опинилися в еміграції. Актуальність запропонованого дослідження зумовлена необхідністю комплексного вивчення громадянської позиції українських лідерів періоду Української революції, які у 20-х роках ХХ ст. опинилися в еміграції, не втратили своєї національної ідентичності та продовжували боротьбу за незалежну українську державу.

Під час Української революції 1917-1921 рр. виробився новий тип парламентаризму. В часи I та II Української Народної Республіки державними представницькими органами із високим рівнем легітимізації були Українська Центральна Рада (УЦР) та Конгрес Трудового Народу (КТН). Але їх не можна вважати справжніми парламентами, оскільки під час революції та кількох радянсько-українських воєн провести демократичні вибори було вкрай складно. Тому УЦР і КТН, скоріше, були передпарламентами – тимчасовими законодавчими органами, які повинні були діяти до скликання Всеукраїнських установчих зборів. З меншим рівнем легітимізації роль представницького органу відіграла спочатку Український національно-демократичний союз (літо 1919 р.), потім Всеукраїнська національна рада, яка впродовж 1920 р. виконувала роль опозиції до Уряду і Директорії УНР і брала участь у підготовці законів «Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в УНР» та «Про Державну Народну Раду» [1, с. 3]. Наступний етап розвитку парламентаризму розпочався у листопаді 1920 р. з виходу на еміграцію (за кордон) Директорії, Уряду, Армії та державних інституцій УНР.

Державний Центр УНР – складна політична система, сукупність українських законодавчих та виконавчих органів, яка діяла за межами України на підставі IV

Універсалу УЦР від 9(22) січня 1918 р., Універсалу КТН від 28 січня 1919 р., законів Ради Народних Міністрів (РНМ), схвалених Директорією УНР, «Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в УНР» та «Про Державну Народну Раду» від 12 листопада 1920 р.

Структура ДЦ УНР у досліджуваний період мала такий вигляд. Виконавчими органами були, по-перше, президент (Головний Отаман, Голова Директорії), по-друге, Рада Народних Міністрів (РНМ). У 1921-1926 рр. президентами (головними отаманами) були Симон Петлюра (1921-1926) й Андрій Лівіцький (1926-1954), головами РНМ УНР – А. Лівіцький (1920, 1922-1926), Пилип Пилипчук (1921-1922), В'ячеслав Прокопович (1926-1939) та Олександр Шульгін (1939-1940). У 1921-1923 рр. керівники ДЦ УНР перебували у Тарнові (м. Тарнув, Польща), 1923-1926 рр. – Парижі (Франція), 1926-1939 рр. – Варшаві (Польща) [2, с.353]. Зауважимо, що в міжвоєнний період з метою уникнення непередбачених, небезпечних ситуацій (наприклад, арешт або знищення керівництва) інституції ДЦ УНР одночасно діяли у Варшаві, Парижі та Празі.

Законодавчим органом (передпарламентом) була Рада Республіки (РР), яка діяла у 1921 р. Її головою (головним отаманом) був Іван Фещенко-Чопівський. Після припинення діяльності РР її функції з меншим ступенем легітимації виконувала таємна організація Братство української державності (БУД).

Головними завданнями ДЦ УНР в еміграції у міжвоєнний період були спочатку повернення на Батьківщину, потім – спрямування зусиль на визнання ДЦ УНР державами світу, надання ними матеріальної, військової і моральної підтримки у підготовці та здійсненні на території України пропагандистських, розвідувальних та військових акцій, метою яких було визволення від радянського режиму.

У науковій літературі поняття ДЦ УНР і Уряд УНР помилково ототожнюють [3, с.71-72]. Насправді ці поняття близькі за змістом, але не тотожні. Уряд УНР в еміграції був важливою, але не єдиною складовою частиною ДЦ УНР в еміграції. На відміну від Уряду УНР Державний Центр зарубіжними державами не визнавався. У міжвоєнний період поняття ДЦ УНР побутувало лише в середовищі української еміграції. Він був керівним органом тієї частини політичної еміграції, яка сповідувала ідею УНР та орієнтувалася у своїй діяльності на Уряд УНР, основу якого склали переважно члени Української радикально-демократичної партії, колишньої Української партії соціалістів-федералістів. У міжвоєнний період ДЦ УНР як центральний орган еміграції не визнавали представники гетьманського (Український союз хліборобів-державників, Українське національне козацьке товариство й інші) та націоналістичного (Ліга українських націоналістів, Організація українських націоналістів, Український фашистський здви́г та

інші) таборів [4, с.61]. Навпаки, у 1948-1992 рр. ДЦ УНР в еміграції був керівним органом еміграції й об'єднував у своєму складі представників більшості політичних партій та організацій української еміграції.

Правовий статус ДЦ УНР в еміграції змінювався. В його розвитку можна виділити такі етапи. Перший етап (листопад 1920 р. – квітень 1921 р.) – період офіційного визнання Директорії й Уряду УНР з боку Польщі, на території якої вони легально діяли. Тоді ж офіційно функціонували і дипломатичні представництва УНР в окремих країнах (Болгарія, Польща, Румунія, Чехословаччина та інші). Директорія як правонаступниця КТН та Уряд вийшли на еміграцію легальними органами УНР. З Урядом УНР не припиняли свої відносини країни (більше 20), в яких діяли її дипломатичні інституції та які визнавали її уряд. Серед них – Австрія, Болгарія, Німеччина, Туреччина, Великобританія, Польща, Румунія, Фінляндія, Франція, Швейцарія, країни Прибалтики тощо. Про це йшлося у друкованому органі Уряду УНР «Трибуна України» за 1923 р. [5, с. 35-36].

Другий етап (1921-1923) – напівлегальний статус ДЦ УНР на території Польщі. Після підписання Ризького договору у березні 1921 р. між РРФСР і УСРР, з одного боку, та Польщею, з другого, Уряд УНР втратив свій статус суб'єкта міжнародної діяльності і до 1923 р. його дипломатичні представництва були закриті [6, с.42]. Третій етап (1923-1939) – період діяльності ДЦ УНР в еміграції як громадської організації.

Отже, ДЦ УНР – складне суспільно-політичне явище, яке мало власну структуру. У своєму розвитку ДЦ УНР пройшов три етапи, які характеризували зміни його правового статусу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Український парламентаризм на еміграції. Державний Центр УНР: документи і матеріали. 1920-1992 / Упор. В. Яблонський. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2012. – 840 с.
2. Лівіцький М. А. ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 роками. – Мюнхен-Філадельфія: Вид-во Укр. інформ. бюро, 1984. – 72 с.
3. Панова І. Ю. Еволюція правового становища Державного Центру УНР в екзилі / І. Ю. Панова // Держава і право. – К., 2011. – № 61. – С. 71-76.
4. Власенко В. Консервативно-гетьманське середовище міжвоєнної української еміграції в країнах Південно-Східної Європи (1918-1939 рр.) // Сумський історико-архівний журнал. – 2015. – № 25. – С. 56-67.
5. Я[н]. Т[окаржевський]-К[арашевич]. Міжнародно-правне положення Української Народньої Республіки // Трибуна України. – 1923. – № 5/7. – С. 33-37.

6. Українська політична еміграція 1919-1945: Документи і матеріали / Редкол.: Ю. А. Левенець (співголова), В. А. Смолій (співголова) та ін. – К.: Парламентське вид-во, 2008.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ОЗНАКИ І ПРОБЛЕМИ

Ляшенко Л. В.

Студентка V курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Теліженко Л. В.

д. філос. н., доцент кафедри КППІДП ННІ права

Сумського державного університету

У будь-якій демократичній країні свобода, гідність та право на самовизначення є основними та невід'ємними атрибутами життя громадян. Як відомо, захист цих прав, відстоювання та їх розширення залежить не від держави, а від свідомих громадян, які в своїй єдності утворюють громадянське суспільство.

Що ж таке громадянське суспільство і які його ознаки? Шеститомна «Юридична енциклопедія» та «Великий енциклопедичний юридичний словник» стверджують: «Громадянське суспільство - суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і права. Побудова громадянського суспільства є метою суспільного розвитку, засобом всебічного забезпечення інтересів, прав та свобод людини і громадянина» [1, с. 646; 2, с. 143].

У «Оксфордській ілюстрованій енциклопедії» зазначається, що громадянське суспільство - це термін, який спочатку застосовувався до будь-якого політично організованого суспільства, а пізніше ним називали суспільні інститути та практику, що не були частиною офіційного апарату держави. Згідно з уявленнями Т. Гоббса та Дж. Локка, які запропонували теорію суспільного договору, громадянське суспільство сформувалося тоді, коли люди зрозуміли необхідність укладення договору про об'єднання і погодилися на визнання політичної влади. Сучасному своєму використанню термін завдячує, головним чином, Г. Гегелю, який у «Філософії права» застосував його до економічного і соціального порядку, заснованого на свободі конкуренції між людьми, приватній власності, ринковому товарообміні, корпоративних та інших добровільних об'єднаннях. У недалекому минулому комуністичні режими засуджувалися своїми

громадянами за те, що підпорядкували політичному контролю усі суспільні відносини, проігнорувавши, таким чином, саму ідею громадянського суспільства [3, с. 62].

А. Колодій, проаналізувавши найбільш відомі визначення громадянського суспільства, в тому числі й зазначені, ознаки такого суспільства, прийшов до висновку, що «громадянське суспільство - це об'єднання вільних індивідів і асоціацій громадян, що сформовані добровільно для забезпечення свободи та ініціативності особистості, прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, задоволення інших загальних інтересів, і яке завдяки приватній власності в економічній сфері, демократії у політичній, плюралізму у духовній, справедливості у правовій зумовлює існування в абсолютній більшості так званого середнього прошарку, який здатен підпорядкувати громадянському суспільству демократичну, правову, соціальну державу» [4, с. 12-13]. При цьому громадянське суспільство, на його думку, характеризується: 1) демократичністю; 2) соціальною спрямованістю; 3) урегульованістю соціально справедливим правом» [там же].

Що ж можна сказати про громадянське суспільство в Україні сьогодні?

За останні роки громадянське суспільство в Україні перейшло від стану боротьби за своє існування до статусу активної суспільно-політичної сили. Відбувається піднесення громадянської активності, долаються найголовніші проблеми, які стали основним детонатором Євромайдану 2014 р.: позбавлення громадян будь-якого впливу на політику країни, безпідставна заборона протестних акцій, застосування позаправових і незаконних дій проти громадян представниками влади тощо. Важливим є те, що відносини держави з громадянами від відверто конфронтаційних форм поступово переходять до конструктивної взаємодії з органами державної влади, встановлення високої шкали вимог до їх діяльності.

На сьогодні частина території України окупована, тривають воєнні дії. Тим не менше у своїй більшості українське суспільство й державно-політична влада є консолідованими. Інтенсивна внутрішня інтеграція суспільства відбувається в умовах воєнних дій і потужного пропагандистського тиску ззовні, серйозних соціально-економічних проблем.

В умовах загроз суспільству й державі розширюється співпраця громадських структур з безпековими, оборонними, правоохоронними органами, Збройними Силами України, що традиційно були здебільшого невідомими суспільству й недосяжними для громадського контролю.

Водночас представники громадськості розширюють свій вплив на органи державної влади, все частіше стаючи посадовими особами органів державної влади. Це змінює саме політико-правове середовище громадянського суспільства в Україні. Так,

чинною владою в тісній співпраці з громадськістю вжито низку заходів з увічнення пам'яті героїв Небесної сотні та захисників Вітчизни, які загинули в зоні АТО. Вирішуються питання, зокрема й на законодавчому рівні, забезпечення та надання матеріальної допомоги пораненим і сім'ям загиблих. Порушено численні кримінальні справи проти колишніх державних високопосадовців, працівників силових структур і судової системи. Накладено арешти на значні обсяги майна та активів (і в Україні, і за кордоном), набутих у протиправний спосіб тощо.

Специфічним для України стало і поширення волонтерського руху та структур патріотичної самоорганізації, протестних практик різних соціально-економічних груп, особливостей та умов забезпечення державно-громадської взаємодії, зміцнення інституту громадського контролю у здійсненні суспільних перетворень та впливу громадськості на владу у вирішенні нагальних проблем українського соціуму.

Підтвердженням позитивних тенденцій щодо процесу формування громадянського суспільства в Україні стали дослідження, проведені Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» та соціологічною службою Центру Разумкова, які проводилися в 2013, 2014 та 2015 рр. Так, у 2013 р. громадським організаціям у середньому довіряло 39,5%, не довіряло – 45,5%. У грудні 2014 р. громадським організаціям довіряло 43,6% респондентів, не довіряло - 34,8%. У березні 2015 р. середній рівень довіри до організацій громадянського суспільства був на рівні 45,7% та недовіри - 40,3% [5; 6].

Поза системою органів державної влади активною є робота різних структур, ініціативних груп, що виявляється в цілеспрямованій діяльності з вирішення інформаційно-просвітницьких, моніторингових, експертно-аналітичних, мобілізаційних, благодійницьких та інших питань. У цьому відношенні громадські організації зробили навіть більший внесок, ніж традиційно належав органам державної влади.

Водночас активність громадських організацій та їх вплив на суспільне життя і свідомість людей ще недостатні, а рівень правової захищеності індивідів і груп, які вони утворюють, далекий від бажаного. Засоби масової інформації, що мали б підвищувати рівень цієї захищеності, самі поки що потребують захисту. З цих причин не може нормально функціонувати «сфера відкритості» (публічна сфера), у якій формується громадська думка, здатність і готовність громадян до вирішення суспільних справ.

У той же час, як свідчать джерела, зберігається тенденція неврахування рекомендацій громадськості в розробленні законодавчих змін представниками органів державної влади. Відповідно громадських експертів не задовольняє остаточне ухвалення нормативно-правових документів у редакціях без внесених ними змін [7, с. 44].

Отже, незважаючи на всі негативні моменти, в Україні сьогодні відбувається активне формування громадянського суспільства. І для цього є можливості, прагнення та перспективи до побудови демократичної держави з сильним громадянським суспільством.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. - К., 1998. - Т. 1: А–Г. - 672 с.
2. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. - К., 2007. - 992 с.
3. Оксфордская иллюстрированная энциклопедия: в 9 т. / пер. с англ. - М., 2000. - Т. 7: Народы и культура. - 416 с.
4. Колодій А. Громадянське суспільство: ознаки, структурні елементи, співвідношення із державою /А. Колодій // Право України. – 2014. – №4. – С. 9-16.
5. Громадська думка: підсумки 2014 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/gromadska-roku.htm>.
6. Оцінка громадянами ситуації в Україні та стану проведення реформ, ставлення до політиків та суспільних інститутів, електоральні рейтинги [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.uceps.org/upload/1427287523_file.pdf.
7. Розвиток громадянського суспільства в Україні: аналітична доповідь. - К. : НІСД, 2015. - 60 с.

СУТНІСТЬ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ПОСТНЕКЛАСИЧНИЙ ПІДХІД

Теліженко Л. В.

*д. філос. н., доцент кафедри КППІДП ННІ права
Сумського державного університету*

Досить часто висловлюється думка про те, що однією із причин сучасної антропологічної кризи стала криза інтелігенції як «специфічної соціальної групи», яка в будь-якому цивілізованому суспільстві є джерелом генерування нових смислів (О.С. Ахієзер). Тому і вихід з кризової ситуації знаходиться «в руках» тієї ж інтелігенції. Проте, як показує дійсність, покладати сподівання на вирішення кризової ситуації інтелігенцією, яка розумілася як «суспільна верства людей, що професійно займається розумовою працею і зазвичай має відповідну, як правило, вищу освіту», може виявитися не лише безнадійною справою, але і небезпечною [1, с. 210]. Перебираючи на себе функції розумової еліти та влади в суспільстві, але не маючи при цьому, окрім європейської освіти

і звичного статусу верхівки суспільства, ні високої духовності, ні безумовної моральності, ні розуміння адекватного шляху розвитку всього людства, така інтелігенція здатна навіть загострити ситуацію, від чого свого часу і намагалися застерегти російську інтелігенцію автори «Віх».

Справа в тому, що роль інтелігенції не може бути осмисленою без розуміння її сутності та особливого «нестатусного» місця в суспільстві. Адже інтелігенцію утворюють вихідці з різних соціальних верств і груп, представляючи не ті чи інші соціальні групи маркузівських одномірних людей, і навіть не всю їх сукупність, а, швидше, те загальнолюдське, яке властиве абсолютно кожному, незалежно від його професії, національності чи будь-яких інших соціальних ознак. З огляду на це інтелігенція виявляється найбільш близькою до вираження сутності людського в людині. Іншими словами, сьогодні роль інтелігенції має осмислюватися лише в контексті вирішення проблеми розуміння самої сутності інтелігенції, прямо пов'язаної з проблемою розуміння сутності людини взагалі. Саме остання, плюрально розглядувана традиційною науковою та філософською думкою як «соціальна», «політична», «релігійна» і т. д., стала основою для різноманітного, але переважно не адекватного уявлення про інтелігенцію як «іпостась суспільства», якій у ньому відводилася одномірна, а тому не відповідаюча її сутності роль.

Обидві проблеми сьогодні отримують своє розв'язання на постнекласичному ґрунті. Осмислюючи сутність людини під кутом зору онтико-онтологічної дуальності, стає зрозуміло, що людина одночасно існує в двох своїх іпостасях, які не відокремлюються одна від одної, і які тільки разом сутність людини і представляють. Як індивід – суспільство, природу, Універсум, але як включена в цілісність буття його частина – спільну онтологічну основу, в якій усе виявляється єдиним з усім. Нове розуміння сутності людини змушує по-новому подивитися і на її діяльність. Причинно діючи в усіх середовищах свого онтичного перебування, людина мета-причинно впливає на субстанційну основу самих цих середовищ як на спільну умову будь-якої онтики, на все буття, відчуваючи при цьому на собі його зворотний кондиціональний вплив. Тому, орієнтуючись на вузькі корисні інтереси, будь-то окремої особистості чи навіть певної групи людей, вона здатна викликати глобальні руйнування, екологічні катастрофи, власно, ставити під загрозу саму основу буття людства.

Таке розуміння дуальної онтико-онтологічної сутності людини відкриває новий погляд на розуміння інтелігенції та її ролі як джерела людяності, як передової частини суспільства, яка покликана не тільки глибоко усвідомлювати і відчувати, внутрішньо переживати цей глобальний зв'язок себе з усім, але і діяти в будь-яких соціальних та історичних ситуаціях без руйнування гармонії вседності людини, суспільства, природи,

направляючи зусилля всього людства на її збереження. Тобто роль інтелігенції в сповненому протиріччю сучасному світі, в якому все стрімко змінюється, як і сама людина, полягає, насамперед, у тому, щоб, володіючи такою іпостассю розуму як мудрість, нести мудрість Цілого в світ, оскільки мудрість сьогодні вже не може залишатися ізольованою, усамітненою, пустельною, а окрилена духом, у особі сучасного інтелігента має повертатися до суспільного життя. При цьому інтелігенція має бути активною, здатною до творчих дій і зрушень силою суспільства, беручи на себе відповідальність за прийняті рішення та дії. Врешті-решт саме така інтелігенція має сприяти спрямуванню зусиль всього людства як на його збереження, так і на подальше еволюціонування через соціокультурний простір до онтологічно вищого рівня, поступово змінюючого все суспільство.

З даної точки зору висока освіченість та вміння раціонально мислити для інтелігенції виявляються далеко не достатніми ознаками. Адже ні мислення, ні розум людини ще не є їм самим або єдиним джерелом знання про весь світ. Перебуваючи в світі, треба вміти зсередини, у власній онтологічній основі бачити істину буття. Але бачити не стільки за допомогою розділяючого все на частини розуму, скільки за допомогою *інтегрального переживання*, в якому почуття, насамперед почуття любові, виявляється визначальним, першочерговим, об'єднуючим як внутрішній світ самості, так і людину з усім навколишнім світом. Інакше дійсно виникають «інертність думки та консервативність почуття», які М. Бердяєв назвав проявом «інтелігенщини», але не інтелігенції в «загальноісторичному значенні» [2].

У той же час, оскільки тотальна сутність людини передбачає особливий спосіб цілісного сприйняття світу, який є можливим за умови найвищого розвитку особистості, а, отже, здатен виявлятися далеко не кожним, то одним з основних завдань інтелігенції стає необхідність розвивати *цілісний світогляд* та нести нові змісти для нас. Адже загальновідомо, що розум останніх набагато нижче того рівня, якого може досягати дуже обмежена кількість людей з певним набором якостей. Тому, мабуть, можна вважати закономірністю, що онтико-онтологічна сутність інтелігенції виявляє себе в прагненні до філософського обґрунтування цілісності і повноти буття людини, у тенденції до повнокровного розвитку гуманітарної сфери знання, у розумінні необхідності створювати істинну науку без демаркаційної лінії догматів матеріалізму або ідеалізму. З цієї причини інтелігенцію в її тоталогічному розумінні, як правило, представляють не інтелектуали-всезнайки, а люди найвищого інтелекту та порядності, вчені і філософи, такі як В. І. Вернадський, Д. І. Сахаров, Д. С. Лихачов, С. С. Аверинцев та ін. При цьому немаловажними виявляються й такі особистісні якості інтелігенції, як сила духу,

цілеспрямованість, моральність, внутрішня воля, визнання загальних абсолютних цінностей, оскільки для того, щоб бачити й розуміти істину буття, потрібно самому бути істинним, внутрішньо цілісним, перебувати в сизигії двох своїх природ, онтичної і онтологічної. Умовою для формування цілісності і водночас проявом ступеня внутрішньої узгодженості двох природ у людині і є ці якості, які визначають всю практику її буття, і як самості, і як Всесвіту в ній.

З цього витікають особливості і діяльної сторони інтелігенції, для якої перебування на лінії сизигії онтичного і онтологічного, постійне увідповіднення себе з усім є її сутнісною ознакою. Входячи до складу будь-якої тотальності, родини, підприємства, суспільства тощо, та займаючись виконанням конкретних функцій, інтелігенція своєю парсичною стороною завжди виходить за межі субстанційних основ цих тотальностей, привносячи в них зміст більш високих онтологічних рівнів буття, в єдності з якими вона перебуває. Внаслідок цього інтелігенція, безпосередньо реалізуючи свою онтико-онтологічну сутність, для всіх груп і об'єднань у суспільстві, по суті, для кожної людини, соціальна природа якої передбачає входження в них, формує нову, ієрархічно більш високу субстанційну основу, в якій всі соціальні тотальності, представлені своєю кращою частиною, здобувають нову єдність. Характерно, що реалізація своєї субстанційної основи в плюральній серії зовнішніх дій для неї завжди виявляється своєрідною внутрішньою вимогою, онтологічною точкою відліку для дій онтичних, готових стати причиною для самопожертви в ім'я повноти здійснення всім людством іншої, вищої природи. Але при цьому закономірністю стає також і те, що в силу не відповідності між собою субстанційних основ суспільства і основ інтелігенції, більш високих по відношенню до перших, їх дії і прагнення часто не адекватно сприймаються оточуючими людьми, нашттовхуються на стіну нерозуміння повсякденної свідомості, відображаючись потім у вигляді трагічних сторінок у долях інтелігенції.

Слід особливо підкреслити, що тоталогічне уявлення про сутність інтелігенції та її практичне виявлення не відірване від дійсності, зокрема, від явища, яке в історію філософії ввійшло як «російська інтелігенція». Власно, тоталогічне уявлення про інтелігенцію вже було характерним М. О. Бердяєву, С. Л. Франку, С. М. Булгакову. Так, наприклад, М. О. Бердяєв, намагаючись осмислити помилки «гурткової інтелігенції», відсутність філософського розуміння істини та корисливе відношення до неї як знаряддя суспільного перевороту, назвав таку інтелігенцію «нещастям», тому що істини немає без «цілісного відношення до світу і життя», як і там, де живе Ціле розсікається на частини [2]. Адже як частина не дорівнює Єдиному, так і любов до народу або любов до людства не може замінити любов і прагнення до Цілого, в якому разом з іншим перебуває і той же

народ та все людство. При цьому Ціле, в якому, як в Істині перебуває абсолютно все, М. Бердяєв, як і інші російські інтелігенти, називав Богом. А «доморослий світогляд» інтелігенції, який заперечував таку вселенську Істину й універсалізм, ставлячи благо народу вище за благо всього людства, вважав помилковим і фатальним.

Може здатися дивним, що сучасне тоталогічне розуміння сутності людини, і на цій основі сутності інтелігенції, зближається з російською релігійною філософією, яку переважно і представляла російська інтелігенція, не заперечуюча релігійну ідею Бога. Проте слід зазначити, що осмислення цілісності як сутності об'єкта є однієї з основних проблем всієї постнекласичної раціональності, яка переглядає відношення до ірраціонального, в тому числі й до ідеї Бога як Цілого. Те, що внутрішньо відчувалося і переживалося російськими інтелігентами і що з цієї причини ставало предметом «безумовної віри» (Вл. Соловйов), для сучасної науки і філософії стає полем для нових знань, яке виникло з науковими відкриттями кінця ХХ століття.

Метафізика тотальности, обґрунтовуючи єдину цілісну сутність людини, представлену в ній двома взаємодіючими природами, онтичною і онтологічною, досить часто розглядуваних у філософії як матеріальне і духовне, а також розвиваючи уявлення про сизигійне буття як над-буття, саме і є тим сучасним раціональним підходом, який по-новому відкриває людину, єдину для науки, філософії і релігії. Але цією єдиною людиною, без перебільшення та ідеалізації підходу, мабуть, і є істинна інтелігенція в своїй «людинοмирній та людинοмірній» (В. Кізіма) сутності, життя якої завжди виявлялося містичним і трагічним одночасно. Містичним - у розумінні онтологічної єдності часу та вмінні свідомо творити й діяти поза часом, трагічним - у своїй самотній онтичній ситуації, подібній юнгівській сучасній людині, яка стоїть на самому краю світу.

Перебувати в гармонійній єдності себе онтичної і онтологічної з постнекласичних позицій для людини означає не що інше, як бути істинною людиною. Але сьогодні це стає вимогою не лише до інтелігенції, а і до всього суспільства, яке продовжує перебувати на шляхах нарощування глобальної кризи сучасності. Та, як показує дійсність, справжні інтелігенти як гармонійні, цілісні особистості так само рідкі, як і раніше, а втрата смислів, самоідентифікації людини є чи не самою стабільною ознакою сучасної людини і всього суспільства. Адже члени такого суспільства в переважній більшості прагнуть мати винятково зовнішні атрибути інтелігентності, якими для них стають нерухомість, гроші, машини, влада тощо. Але такі зовнішні ознаки людини як її сутності, з якими, насамперед, вона сама себе хоче ідентифікувати, проникаючи в усі сфери людського життя як його норма та такий специфічний вияв як гламурність, стають вже очевидною ознакою порушення цілісності людини та суспільства.

Звісно, що найбільша складність тут полягає в тому, щоб пізнати самого себе, виявити в духовних ландшафтах самості присутність всього буття, навчитися внутрішньо бачити й переживати його повноту, вміти переводити неявне в явне, що діяльно передбачає увідповіднення онтичної практики самого себе з онтологічною практикою самого буття. Як показує постнекласичне осмислення цілісності людини, шлях до цього проходить через об'єднуючу онтологічну складову людини, яка вимагає орієнтування не тільки на звичайну логіку й виявлення причинних зв'язків, але й на переживання буття в собі, істинним критерієм якого може бути тільки Любов.

Таким чином, інтелігенція є не ізгоєм соціальної структури суспільства, не маргинальним анклавом у тілі даної структури, а виконує прямо протилежну функцію - є її породжуючою основою, субстанцією.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Философский энциклопедический словарь / Гл. ред. Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
2. Бердяев Н.А. Философская истина и интеллигентская правда // Вехи; Интеллигенция в России: Сб. ст. 1909-1910. – М.: Мол. гвардия, 1991. – С. 24 – 42.

ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ У СВІТЛІ ПРАКТИКИ ЄСПЛ

Рассохіна А.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Славо А. С.

асистент кафедри міжнародного, європейського та екологічного права ННІ права

Сумського державного університету

Європейське прецедентне право сьогодні – це дзеркало, в якому відбивається сучасна європейська правова думка і постає перед нами усе правове життя країн-учасниць Ради Європи.

Право захисту від дискримінації покликане забезпечити кожному рівні та чесні умови доступу до можливостей, які пропонує суспільство. Провідну роль у механізмі ефективною протидії дискримінації стосовно основоположних прав і свобод відіграє ст. 14 Конвенції «Заборона дискримінації» та практика ЄСПЛ, які не закріплюють буквально принцип рівності прав людини, а забезпечує рівність саме через заборону дискримінації [1].

Слід зазначити, що ця стаття має чітко визначену сферу дії, оскільки забороняє дискримінацію виключно щодо прав, закріплених в Конвенції, а не дискримінацію як таку. Автори коментаря до Європейської конвенції з прав людини вказують на допоміжний характер статті про недискримінацію. Вони стверджують, що «на 14 ст. не можна посилатися як на взятую окремо, незалежно від інших нормативних положень Конвенції. Посилання на неї завжди повинно супроводжуватися посиланням на те чи інше право, закріплене Конвенцією».[2]

При цьому ЄСПЛ може розглядати скарги за ст. 14 Конвенції у поєднанні з основним правом, навіть якщо порушення основного права відсутнє (справа *Sommerfeld v. Germany*). Інакше кажучи, ст. 14 «не створює додаткового права, а доповнює вже гарантовані права» [3 ; 4,].

Першою і, напевно, найвідомішою справою, в якій було встановлено порушення ст. 14 та визначено основні принципи її застосування, є «справа про мови в Бельгії». Заявниками у ній виступала група франкомовних батьків, дітям котрих було відмовлено в доступі до шкіл із викладанням французькою мовою, розташованих у шести комунах передмістя Брюсселя (де основною мовою спілкування була фламандська) виключно з причини місця проживання батьків. У той же час до фламандських шкіл приймалися усі діти без винятку. Окрім цього, лише сертифікати, видані франкомовними школами в зазначених областях, підлягали подальшому підтвердженню в державних комісіях [5].

У цій справі ЄСПЛ сформулював дискримінацію як «відмінність у ставленні до осіб, які знаходяться в аналогічних або відповідним чином схожих ситуаціях», що «ґрунтується на ознаці, яку можна ідентифікувати». Це можна прослідкувати також у рішеннях ЄСПЛ у справі *Д. Г. та інші проти Чеської Республіки* [6],справі *Бьорден проти Сполученого Королівства* [7] та справі *Карсон та інші проти Сполученого Королівства* [8].

Антидискримінаційне право забороняє по-різному ставитися до осіб чи груп людей, що перебувають в однакових ситуаціях («пряма дискримінація»), а також однаково ставитися до осіб чи груп людей, що перебувають в різних ситуаціях («непряма дискримінація»).Наприклад, рішення ЄСПЛ по справі *Хогендейк проти Нідерландів (Hoogendijk v. the Netherlands)* [9]

Прикладом прямої дискримінації є справа *Лучак проти Польщі (Luczak v. Poland)*. Лучак – французький фермер, що проживав у Польщі і вів там фермерське господарство, оскаржував відмову державних органів поширити на нього спеціалізований режим соціального забезпечення. Цей режим призначався для підтримки польських фермерів і був закритий для громадян інших держав. Суд погодився із заявником, що його становище можна порівняти зі становищем польських фермерів: заявник є постійним резидентом,

сплачує податки на рівні з громадянами Польщі, підтримуючи тим самим систему соціального захисту, і раніше був учасником загальної програми соціального захисту [10].

Також яскравим прикладом прямої дискримінації є справа Азіз проти Кіпру. Заявник скаржився, що він позбавлений права голосу на підставі свого етнічного походження - зі спільноти турків-кіпріотів. За законодавством Кіпру турки-кіпріоти і греки-кіпріоти могли голосувати на парламентських виборах виключно за кандидатів, що представляють їхні етнічні спільноти. Однак після того, як Туреччина окупувала Північний Кіпр, більшість турецького населення залишило територію і не мало своїх представників у парламенті. Тому кандидатів, за яких міг би проголосувати заявник, просто не існувало. Уряд, власне, і посилався на те, що заявник не може реалізувати право голосу через відсутність кандидатів, за яких він може голосувати. Проте, ЄСПЛ вирішив, що оскільки положення виборчого права тісно пов'язані з належністю осіб до спільноти турків-кіпріотів, а держава не зробила нічого, щоб адаптувати ці положення до потреб конкретної ситуації, в цьому випадку має місце пряма дискримінація на підставі етнічного походження [11].

Для обґрунтування непрямой дискримінації можуть бути використані правові позиції ЄСПЛ. «Класичний» підхід ЄСПЛ до питання непрямой дискримінації викладений у рішенні Суду у справі «Тлімменос проти Греції» (*Thlimmenos v. Greece*). В цьому рішенні ЄСПЛ одностайно визнав, що «класичне» тлумачення «не вичерпує змісту заборони будь-якої дискримінації за статтею 14 Конвенції [12].

Ще одним прикладом непрямой дискримінації є справа D.r. та інші проти Чеської Республіки. Так, у школах проводили тестування з метою виявлення рівня інтелектуальних здібностей учнів. Залежно від результатів тестування вирішували, залишати учня у звичайній школі чи переводити до спеціалізованої. Спеціалізовані школи були розраховані на дітей з вадами розумового розвитку та проблемами в навчанні. Усі учні, яких було рекомендовано до спеціалізованих закладів, проходили однакові тести, розроблені, виходячи з можливостей пересічних представників чеського населення. Тому було цілком очевидно, що учні з ромського середовища складуть їх гірше. Що, власне, і сталося: від 50 до 90 відсотків дітей-ромів направлялись на навчання до спеціалізованих закладів [13]. ЄСПЛ вирішив, що в цьому випадку має місце непряма дискримінація.

Суди досить широко тлумачать і поняття «захищена ознака», яке перебуває у тісному зв'язку з поняттям дискримінації. Цей термін означає індивідуальну характеристику, що не повинна братися до уваги для цілей відмінного ставлення чи користування конкретним благом. Воно може включати в себе «дискримінацію через спорідненість», коли особа, що зазнала дискримінації, сама не володіє захищеною ознакою. Зокрема, це яскраво висвітлено у справі Веллер проти Угорщини (*Weller v.*

Hungary) [14]. При застосуванні цієї норми слід детально проаналізувати причини несприятливого ставлення, адже це може бути конкретна ознака, розтлумачена абстрактно. До того ж, слід знайти докази того, що таке ставлення є прямим чи опосередкованим наслідком існування захищеної ознаки.

Різниця у ставленні як перший критерій дискримінації виявляється судом за допомогою порівняння з положенням інших осіб в аналогічній ситуації. Як у випадку прямої, так і не прямої дискримінації, суд має знайти зразок для порівняння, за допомогою якого він зможе оцінити ступінь негативного впливу певного правила, критерію або практики: чи є він значно більшим порівняно із впливом, якого зазнають інші особи в аналогічній ситуації.

Основна відмінність між ними і становитиме «захищену ознаку». На прикладі розглянутих справ можна вже прослідкувати, що надання зразка для порівняння зазвичай не становить великої проблеми, а в багатьох випадках ані сторони, ані суд не торкаються цього питання безпосередньо. Є декілька випадків, коли орган, що вирішував справу, прямим текстом заявив про необхідність дослідження зразка для порівняння. Одними з таких є вже згадувана справа Лучак проти Польщі (*Luczak v. Poland*) [10], та Гайгусуз проти Австрії (*Gaygusuz v. Austria*) [15].

Прямим винятком із правила про необхідність навести зразок для порівняння, принаймні в контексті права ЄС у сфері зайнятості, є дискримінація за ознакою вагітності. Згідно з добре усталеною практикою ЄСС, що була започаткована справою Деккер (*Dekker*), існує чітке правило, що якщо жінка зазнає несприятливого ставлення через свою вагітність, його одразу класифікують як пряму дискримінацію за ознакою статі, без необхідності наводити зразок для порівняння [16].

Іноді для виправдання відмінного ставлення чи поведження держави посилаються на «особливі заходи». Цей аргумент можна розглядати з двох боків. Якщо дивитися на нього з боку одержувача преференцій, то виходить, що завдяки наявності у нього захищеної ознаки ставлення до нього є більш сприятливим, ніж ставлення до іншої особи в аналогічній ситуації. Якщо ж розглядати його з боку постраждалого, то ставлення до нього є менш сприятливим тому, що захищена ознака в нього відсутня.

Деколи цей аргумент також називають «зворотна дискримінація», оскільки він застосовується для надання привілеїв, пільг особі, ставлення до якої у протилежному випадку, виходячи з наявних суспільних тенденцій, було б менш сприятливим. Іноді його ще називають «позитивними заходами», оскільки по суті це ініціатива, покликана виправити наслідки несприятливого ставлення до груп осіб, які традиційно зазнавали утисків у минулому, шляхом надання їм нагоди користуватися наявними можливостями.

Така дискримінація має благородні мотиви і не пов'язана з упередженням щодо певних груп.

ЄСПЛ ще не мав нагоди глибоко проаналізувати питання спеціальних заходів. Це відбувається тому що ЄСПЛ не надто часто використовує цю концепцію у свої рішеннях. Та все ж йому довелося торкнутися цього питання під час розгляду кількох справ [17].

Як приклад, у справі Вінтерсбергер проти Австрії (*Wintersberger v. Austria*) ЄСПЛ розглядав питання щодо прийнятності заяви від особи з обмеженими можливостями, яку звільнили з роботи за наказом державного органу. Відповідно до австрійського законодавства інваліди мають спеціальні гарантії захисту від незаконного звільнення: перш ніж звільнити таку особу, необхідно отримати дозвіл спеціального комітету. Якщо роботодавець не знав про інвалідність звільненої особи, такий дозвіл можна отримати постфактум. Якщо ж особа не має інвалідності, такий дозвіл не потрібен. Заявник стверджував, що зазнав дискримінації на тій підставі, що для звільнення інвалідів потрібно отримати дозвіл постфактум, тоді як для неінвалідів такого не передбачено. ЄСПЛ дійшов висновку, що це правило було введено для захисту осіб з обмеженими можливостями, а отже, зворотна дискримінація в цьому випадку є виправданою. На цій підставі заяву було визнано неприйнятною [18].

Поняття дискримінації за ознакою статі частково говорить саме за себе: це дискримінація на підставі того факту, що особа належить до жіночої або чоловічої статі. Воно становить найбільш розвинений аспект соціальної політики ЄС і довгий час вважалося ключовим правом. Відповідно, захист від дискримінації за ознакою статі був і залишається основоположною функцією ЄС.

Як приклад, у справі Унал Текелі проти Туреччини (*Ünal Tekeli v. Turkey*) заявниця скаржилася на те, що відповідно до національного права після укладення шлюбу вона зобов'язана взяти прізвище чоловіка. ЄСПЛ визнав, що хоча закон дозволяє жінкам залишати своє дівоче прізвище поряд із новим прізвищем чоловіка, це, втім, становить дискримінацію за ознакою статі, оскільки закон не зобов'язує чоловіків змінювати своє прізвище. Згідно з позицією ЄСПЛ, концепція «статі» охоплює випадки дискримінації за ознакою статі заявника у більш абстрактному розумінні, тобто включає в себе деякі гарантії захисту гендерної ідентифікації [19].

Типова ситуація дискримінації за ознакою статі – це коли жінка зазнає менш сприятливого ставлення порівняно з чоловіком. Але буває й навпаки. Стосовно питання дискримінації особи чоловічої статі йдеться у справі Зарб Адамі проти Мальти (*Zarb Adami v. Malta*). У цій справі заявник стверджував, що його дискримінують у контексті здійснення обов'язків присяжного засідателя. Він скаржився, що, виходячи з практики

формування списків кандидатів у присяжні, існує набагато більша ймовірність, що до складу суду буде викликаний чоловік. Згідно із статистичними даними, понад 95% присяжних за 5 років були особами чоловічої статі. ЄСПЛ вирішив, що оскільки чоловіки та жінки знаходяться в аналогічній ситуації в частині своїх громадянських прав та обов'язків, така ситуація дійсно становить дискримінацію [20]

Таким чином, основні критерії дискримінації - різниця у ставленні за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або за будь-яким іншим ознаками, відсутність законної мети встановлення подібного відмінності або невідповідність встановлених відмінностей переслідуваній законній меті.

Проведений аналіз практики ЄСПЛ щодо справ про заборону дискримінації додатково свідчить про те, що основним філософським підґрунтям сучасних рішень цієї поважної європейської судової інстанції є «необхідність» компромісу, знаходження балансу між автономією та індивідуальними правами, з одного боку, та загальним (спільним) благом – з іншого. Це, у свою чергу, можна вважати відображенням відповідних тенденцій у розвитку сучасної західної етико-правової й політико-правової думки в цілому

ЛІТЕРАТУРА:

1. Запобігання та протидія дискримінації в Україні: Посібник для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування. – К. : Міжнародна організація з міграції, Представництво в Україні, 2014. – С. 74.
2. Аналіз рішень ЄСПЧ о порушенні запрета на дискримінацію [Електронний ресурс] – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://yaizakon.com.ua/analiz-reshenij-espch-o-narushenii-zapreta-na-diskriminatsiyu/>.
3. Христова Г. Позитивні обов'язки держави у сфері протидії дискримінації / Г. Христова // Вісн. Нац. акад. прав. наук України : зб. наук. пр. / редкол.: В. Я. Тацій та ін. – Х. : Право, 2013. – № 4 (75). – С. 15.
4. Неделек Б. Стаття 14 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод / Б. Неделек // Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / уклад. і наук. ред. О. Л. Жуковська. – К. : ВПОЛ, 2004. – С. 631

5. Вашанова О. В. Роль Европейского суда по правам человека в развитии принципа недискриминации [Електронний ресурс] / О. В. Вашанова. – Режим доступу: <http://www.lawmix.ru/comm/2746>
6. Справа Д.Г. та інші проти Чеської Республіки (D.H. and Others v. the Czech Republic) [Велика палата] (№ 57325/00), 13 листопада 2007 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
7. Справа Бурден проти Сполученого Королівства (Burden v. UK) [Велика палата] (№ 13378/05), 29 квітня 2008 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
8. Справа Карсон та інші проти Сполученого Королівства (Carson and Others v. UK) [Велика палата] (№ 42184/05), 16 березня 2010 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
9. Справа Хогендейк проти Нідерландів (Hoogendijk v. the Netherlands) (№ 58641/00), 6 січня 2005 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
10. Справа Лучак проти Польщі (Luczak v. Poland) (№ 77782/01), 27 листопада 2007 року; [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
11. Справа Азіз проти Кіпру (Aziz v. Cyprus) (№ 69949/01), 22 червня 2004 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
12. Питання заборони та протидії дискримінації : методичні рекомендації для юристів [Електронний ресурс] / упорядник : Г. Христова. – К., 2015. – 38 с.– Режим доступу до ресурсу : <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/human-rights/echr-prohibition-combating-discrimination.pdf>
13. Справа Д.Г. та інші проти Чеської Республіки (D.H. and Others v. the Czech Republic) [Велика палата] (№ 57325/00), 13 листопада 2007 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
14. Справа Веллер проти Угорщини (Weller v. Hungary) (№ 44399/05), 31 березня 2009 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
15. Справа Гайгусуз проти Австрії (Gaygusuz v. Austria) (№ 17371/90), 16 вересня 1996 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>

16. Справа Деккер проти Навчального центру для молоді (Dekker v. Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus), справа C-177/88 [1990] ECR I-3941, 8 листопада 1990 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/
17. Посібник з європейського антидискримінаційного права. [Електронний ресурс] – К.: ТОВ «К.І.С.», 20138 С.- 32 ; 40-41, – Режим доступу до ресурсу : http://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_non_discrim_law_UKR.pdf
18. Справа Вінтерсбергер проти Австрії (Wintersberger v. Austria) (дружнє врегулювання), (№ 57448/00), 5 лютого 2004 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
19. Справа Унал Текелі проти Туреччини (Ünal Tekeli v. Turkey) (№ 29865/96), 16 листопада 2004 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
20. Справа Зарб Адамі проти Мальти (Zarb Adami v. Malta) (№ 17209/02), 20 червня 2006 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>

ДО ПИТАННЯ ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗБРОЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Ткачов Д. С.

Студент V курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Теліженко Л. В.

д. філос. н., доцент кафедри КППІДП ННІ права

Сумського державного університету

У сучасному світі людина має безліч можливостей для саморозвитку, може користуватися усіма благами цивілізації, а середня тривалість життя людини з кожним десятиліттям зростає. Але, незважаючи на всі переваги життя у XXI столітті, велику небезпеку складає зброя, адже вона постійно вдосконалюється для єдиної мети: вбивства людиною собі подібних. При цьому кримінальні елементи нашого суспільства мають доступ до її найрізноманітніших видів, стаючи постійною загрозою для звичайних, добропорядних громадян. Це актуалізує питання використання зброї в якості засобу самозахисту.

Прихильники легалізації зброї цивільного призначення мають чітку позицію: якщо життя людини в сучасному світі є найбільшою цінністю, то кожен має право захищати себе всіма можливими засобами, а злочинець, знаючи про те, що в будь-якому будинку або кишені перехожого може бути зброя, задумується про доцільність свого діяння. Але чому ж тоді більшість держав не надають права на вільне володіння зброєю своїм громадянам? Лише кілька країн у світі мають законодавство, що дозволяє громадянам її приховане носіння. Найбільш ліберальне збройне законодавство мають такі країни, як Сполучені Штати Америки, Швейцарія, Чехія, Литва та Фінляндія. Щоб розібратися в цьому питанні, необхідно проаналізувати умови, за яких законодавчо встановлювався дозвіл на вільне володіння громадянами зброї, а також процеси, що призвели до необхідності громадян мати власну зброю.

У якості прикладу звернемося до Сполучених Штатів, адже саме ця країна має найбільш розвинену збройну культуру, що має історичний фундамент. У історії США був складний період колонізації та війни за незалежність. Континентальна армія, що з перемінним успіхом вела боротьбу проти війська британського короля Георга III, складалася із так званих мінітменів. Ними називалися фермери віком до 25 років, які прибували до війська із власним спорядженням за першим повідомленням про напад [1].

Саме з цього почалося володіння громадянами зброєю в Сполучених Штатах. Після Американської революції 1775-1783 рр. було прийняте найбільш обговорюване рішення сучасним американським суспільством – Друга поправка до Конституції США. Ця поправка проголошувала: «Через те, що для безпеки вільної держави необхідне добре організоване ополчення, право народу мати і носити зброю не повинно обмежуватися» [2].

Треба сказати, що Джеймс Медісон та Томас Джефферсон, автори Білля про права та Конституції Сполучених Штатів, були високоосвіченими людьми свого часу. Вони, як і всі батьки-засновники США, були прихильниками просвітницьких ідей, які полягали у раціоналізмі, розбудові держави на принципах свободи, демократії, самоврядної республіки, природного права. Це і відобразилося у відповідних законодавчих актах.

Але, попри прихильність засновників Сполучених Штатів ідеям природного права, питання про легалізацію зброї серед громадян новоствореної республіки вирішувалося виходячи, що називається, з самого «життя», з об'єктивної реальності. Ця реальність полягала у досвіді використання народного ополчення, яке може протистояти сильнішому за них ворогу. Тому автори Другої поправки абсолютизували в її тексті необхідність та цінність власної зброї у громадян.

Текст поправки має дуже дискусійний характер, оскільки після її прийняття велись численні спори щодо доцільності такого підходу до володіння зброєю в сучасному світі.

Противники легалізації зброї цивільного призначення стояли на тому, що поправка вносилася в інших умовах, які були обумовлені необхідністю в захисті держави. А в сучасному суспільстві Сполучених Штатів такої необхідності, як у XVIII столітті, немає, а зброя призводить лише до зростання рівня злочинності та насильства.

Рішенням Верховного Суду США у справі 2008 року «Округ Колумбія проти Хеллера» було остаточно вирішено, що обмеження в цій сфері є порушенням прав громадян. Суд уточнив, що Друга поправка захищає право громадян на володіння зброєю незалежно від служби в ополченні та дає їм право користування зброєю для законних цілей, таких як самооборона в оселі [3].

Легалізація зброї цивільного призначення призводить до позитивного результату в безпеці громадян та зниженні рівня злочинності. Звернемося знову таки до досвіду Сполучених Штатів, де міське управління міста Кеннесо (Джорджія) видало акт, який зобов'язав голів домашніх господарств тримати хоча б одну одиницю вогнепальної зброї. Цей акт призвів до того, що за 16 років у цьому місті сталося лише три вбивства, лише одне з яких було вчинене з використанням вогнепальної зброї. Загальна кількість злочинів проти особи в Кеннесо зменшилася більше, ніж удвічі. Лише усвідомлення факту, що все населення міста озброєне, стало умовою того, що злочинність перестала бути проблемою для містян.

Досвід європейських країн показав, що обмеження прав громадян на володіння зброєю призводить до протилежних наслідків. Британський уряд заборонив володіння вогнепальною зброєю в січні 1997 року, і в період з 1996 по 2003 роки в цій країні кількість злочинів із застосуванням насильства зросла на 88%. У 1974 році в Ірландії було заборонено і конфісковано велику кількість стрілецької зброї. З того часу кількість убивств у країні зросла у 5 разів [4, с. 321].

XX століття було найбільш кривавим за всю історію людства. Дві світові війни, тоталітарні режими з мільйонами репресованих, розробка новітніх засобів масового ураження, післявоєнний хаос та нескінченні локальні збройні конфлікти в рамках холодної війни призвели до того, що, незважаючи на всі прагнення міжнародної спільноти зберегти мир, останні десятиліття людство знаходиться в затяжній кризі, яка виражається у руйнівних для суспільства подіях, що мають найрізноманітніший фундамент. До таких подій можна віднести тероризм, культурні та релігійні сутички, нові методи ведення війн та вдосконалення засобів і технологій для вчинення злочинів. Життя цілих поколінь проходять у постійній небезпеці з боку терористичної, іншої злочинної чи військової загрози, що призводить до недовіри громадян до держави як інституту, який може їх захистити. Тому легалізація зброї цивільного призначення є дієвим засобом для

забезпечення умов, при яких може бути реалізоване право на захист власного життя та життя інших людей від протиправних посягань за допомогою зброї. Саме виходячи із об'єктивної реальності, умов, які продиктовані кожній людині сучасним світом, стає зрозуміло, що легалізація зброї цивільного призначення сьогодні є доцільною.

Отже, легалізація зброї цивільного призначення у наш час – це гарантія для кожного громадянина, що його життя, здоров'я та власність захищені. Зброя в руках законослухняного громадянина є лише інструментом, що навчить суспільство цінувати життя та основні цінності, притаманні вільній людині цивілізованого демократичного світу, як це має місце у таких високорозвинених країнах, як Сполучені Штати Америки, Швейцарія, Чехія та інші, спосіб та рівень життя в яких є взірцем для сучасної людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Minutemen [Electronic resource] // US History.org. – 2017. – Access mode: <http://www.ushistory.org/people/minutemen.htm>.
2. The Bill of Rights [Electronic resource] // National Archives. – 2017. – Access mode: <https://www.archives.gov/founding-docs/bill-of-rights>.
3. District of columbia et al. V. Heller certiorari to the united states court of appeals for the district of columbia circuit No. 07–290. Argued March 18, 2008-Decided June 26, 2008 [Electronic resource] // Supreme Court Of The United States. – 2017. – Access mode: <https://www.supremecourt.gov/opinions/07pdf/07-290.pdf>.
4. Діденко С. В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук / С. В. Діденко. – Київ, 2016. – 443 с.

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ В МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ:

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Яковлєва Я. С.

Студентка I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Чернадчук В. Д.

д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін та фінансового права

ННІ права

Сумського державного університету

Правові норми, закріплюючи правила поведінки суб'єктів суспільних відносин, неспроможні самостійно спричинити їх виникнення, зміну чи припинення. Вони є

встановленою можливістю, а точніше, передумовами виникнення та розвитку правовідносин, реальне ж їх виникнення, зміна та припинення можливі лише за наявності юридичних фактів.

Юридичні факти в теорії права досліджувалися в працях С. С. Алексєєва, С.М. Братуся, В.П. Грибанова, О.С. Іоффе, В.Б. Ісакова, С.Ф. Кечек'яна, О.О. Красавчикова, Ю.К. Толстого, Р.Й. Халфіної та інших. У теорії фінансового права юридичні факти розглядалися в працях Л.К. Воронової, М.В. Карасьової, Ю.О. Крохіної, М.П. Кучерявенка, Н.І. Хімічевої, В.Д. Чернадчука та ін. У працях цих науковців юридичні факти досліджуються як самостійні елементи правової реальності (дійсності), а також у механізмі правового регулювання суспільних відносин.

Незважаючи на чисельність наукових праць, присвячених проблематиці юридичних фактів, вона не втратила наукового інтересу внаслідок її актуальності та багатоаспектності, а також процесу накопичення нових знань, що спонукає дослідників до уточнення, а в деяких випадках і перегляду тих чи інших підходів при з'ясуванні механізму правового регулювання суспільних відносин і розвитку правовідносин. При цьому, як пише С.А. Зінченко, „важливо підкреслити логіку самого пізнання, завдяки якому “уявно конкретне” при правовому опосередкуванні суспільних відносин встановлюється поступово, крок за кроком. Відбувається природний процес переходу від “абстрактного” до того чи іншого рівня “конкретного” [1, с. 1–2].

Юридичні факти - це одна з основних проблем юридичної практики. Невірна оцінка фактів веде до того, що одним обставинами не надають належного правового значення, а іншим приписуються не властиві їм якості. Уміння працювати з фактами є необхідним елементом загальної правової культури. Проблема юридичних фактів має чітко виражений практичний аспект: у правотворчій діяльності ця проблема полягає в їх правильному підборі та чіткій фіксації у нормативно-правових актах, а у правозастосовчій – в їх встановленні, яке означає його доказування [2, с. 196].

Актуальність даної теми обумовлена тим, що юридичні факти займають центральне місце в механізмі правового регулювання.

У сучасних наукових працях юридичні факти визначаються як передбачені гіпотезою правової норми або конкретні (соціальні) обставини, з настанням яких виникають, змінюються або припиняються правові відносини [3, с. 483], або як вольові акти, які породжують, змінюють чи припиняють конкретні правовідносини (права й обов'язки) [1, с. 93]. Разом з тим існують визначення юридичних фактів “як таких явищ об'єктивної дійсності, що мають здатність до юридичної оцінки, яка є основою для висновку про можливість застосування норми” [4, с. 477]. Виходячи із наведених вище

положень, можна вважати, що не кожне об'єктивне явище має правову складову, а лише те, яке підпадає під нормативно визначені ознаки. Гіпотеза правової норми встановлює лише ті основні ознаки, які дають можливість провести правову кваліфікацію типових явищ, що існують у суспільному бутті і набувають значення юридичного факту, охоплюючи усі типові нормативно визначені ознаки, тобто коли ознаки явища є співвідносними з визначеними гіпотезою правової норми. Унаслідок такого ототожнення робиться висновок про можливість реалізації суб'єктивних прав та обов'язків, встановлюється правовий зв'язок, відбувається виникнення правовідношення. Тому запропоноване визначення, як вірно звертає увагу В.Д. Чернадчук, не є завершеним, оскільки призначення юридичного факту полягає не лише у висновку про можливість застосування норми, а й у її застосуванні [5, с. 289].

У визначенні поняття юридичного факту поєднують два нерозривно пов'язані моменти – матеріальний і юридичний. З одного боку, ним є явище дійсності – дія або подія (реальний факт – матеріальний аспект), а з іншого – передбачений правовою нормою факт, обставина чи явище, що породжує відповідні правові наслідки, і тому такий факт, обставина чи явище є не просто фактом реальним, а фактом юридичним. Зазначене дозволяє говорити про подвійну природу юридичного факту: як факту-реальності та факту-моделі, що вплинуло на розуміння юридичних фактів як у теорії права, так і в галузевих юридичних науках.

Юридичні факти, забезпечуючи реалізацію нормативної моделі правовідносин або правосуб'єктності, не змінюють їх ані в обсязі, ані в змісті, оскільки вони (моделі та правосуб'єктність) є мірою можливої поведінки постійної дії. Правосуб'єктність, пише В.Д. Чернадчук, є правовою можливістю суб'єкта права, у той час як нормативна модель правовідношення є правилом поведінки, встановленим нормами права. Конкретизація встановленої правовою нормою моделі поведінки відбувається за схемою: правова норма (нормативно встановлена модель поведінки) – правосуб'єктність (правова можливість реалізації поведінки) – юридичний факт (підстава реалізації моделі та можливості) – конкретне правовідношення (реалізація правової моделі в поведінці). Ступінь конкретизації правовідносин і юридичних фактів як їх підстав, акцентує увагу В.Д. Чернадчук, може бути різною у зв'язку з можливостями розвитку власне правовідносин, а також реалізацією суб'єктивних прав та обов'язків, що становлять їх юридичний зміст. Однак у будь-якому разі йдеться про індивідуалізованих суб'єктів, їх права та обов'язки, яких вони набувають, вступаючи у правові зв'язки. Сутністю ж майбутніх правових зв'язків суб'єктів є юридичні факти, які трансформують правосуб'єктність і правові норми у відповідну сферу суспільної діяльності, породжуючи,

змінюючи чи припиняючи відповідні галузеві правовідносини [5, с. 290-291].

Юридичні факти переводять абстрактні суб'єктивні права та обов'язки у правову реальність, приводячи в дію механізм їх реалізації. Як опосередковуючий елемент між приписами правових норм та їх перетворенням у конкретні індивідуалізовані суб'єктивні права та обов'язки, юридичний факт наповнює змістом закріплені правовою нормою абстрактні, родові права та обов'язки, створює перехід від їх загальної моделі, зафіксованої в правовій нормі, до конкретної моделі, втіленої у правовідносинах [6, с. 154]. Виходячи із наведеного положення, уявляється, що внаслідок виникнення між суб'єктами права, породженого юридичним фактом, правового зв'язку, вони набувають нової якості – стають суб'єктами правовідносин, а суб'єктивні права та обов'язки втілюються в їх поведінці. Таким чином, можна вважати, що юридичні факти створюють перехід від правової абстракції (правової моделі), визначеної правовими нормами, до правової реальності, якою є правовідносини.

В юридичній літературі звертається увага на реалізацію юридичними фактами певних функцій у механізмі правового регулювання суспільних відносин. Якщо узагальнити та звести наукові погляди, то можна вважати, що юридичні факти виконують такі функції [7, с. 86-89]:

– правоустановчу функцію, сутність якої полягає у заснуванні правовідносин відповідно до умов, визначених гіпотезою правової норми шляхом трансформації встановленої правової моделі правовідносин у реальні правовідносини;

– конструктивну функцію, сутність якої полягає у конструюванні моделі правовідносин, залежно від різних обставин і втілення цієї конструкції у суспільне буття;

– гарантійну функцію, сутність якої полягає у забезпеченні розвитку регулятивних правовідносин, а у випадку відхилень – застосування заходів впливу щодо приведення цих правовідносин у відповідність до встановленої правовими нормами моделі;

– інформаційну функцію, сутність якої полягає у доведенні до свідомості суб'єктів права тих обставин, які призводять до юридичних наслідків, у їх однаковому розумінні та формуванні правосвідомості суб'єктів права;

– прогностичну функцію, сутність якої полягає у тому, що суб'єкт права з високим ступенем ймовірності може передбачити ті наслідки, які можуть настати, якщо він своїми діями матеріалізує нормативну модель юридичного факту.

Підсумовуючи наведені міркування, можна зробити деякі узагальнення та висновки. По-перше, специфіка юридичних фактів визначається предметом правового регулювання відповідної галузі права. Для більшості галузей права властивою є

множинність юридичних фактів, які у сукупності утворюють юридичний склад. По-друге, головним завданням юридичних фактів у правовому регулюванні є забезпечення виникнення, зміни та припинення правовідносин, оскільки кожен юридичний факт спричиняє певні правові наслідки. По-третє, співвідношення різних видів юридичних фактів, модифікація кожного з них відображає особливості кола суспільних відносин, які регулюються нормами відповідної галузі права. В цьому і проявляється єдність та диференціація правового регулювання суспільних відносин, що зумовлена специфікою окремих видів суспільних відносин. Встановлення єдності системи юридичних фактів та особливостей співвідношення різних їх видів та модифікацій в окремих галузях права дає можливість побачити та усвідомити єдність й різноманіття в системі правового регулювання та визначити умови виникнення, зміни та припинення правовідносин у кожній галузі права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зинченко С. А. Юридические факты в механизме правового регулирования : [монографія] / Зинченко С. А. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 152 с.
2. Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 42 / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін. ; відп. за вип. Ю. М. Оборотов. – Одеса : Юридична література, 2008. – 276 с.
3. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 1998–2004. – Т. 6: С–Я. – 2004. – 765 с.
4. Чеговадзе Л. А. Структура и состояние гражданского правоотношения : [монографія] / Чеговадзе Л. А. – М. : “Статут”, 2004. – 542 с.
5. Чернадчук В.Д. Бюджетні правовідносини в Україні: теорія, практика та перспективи розвитку : дисс. доктор. юрид. наук : 12.00.07 / Чернадчук Віктор Дмитрович. – Київ, 2010. – 419 с.
6. Карасева М. В. Финансовое правоотношение : [монографія] / Карасева М. В. – М. : НОРМА, 2001. – 288 с.
7. Чернадчук В.Д. Окремі проблеми юридичних фактів у бюджетному праві // Прокуратура, людина, держава. – 2004. - № 7. – С. 84-91.

СЕКЦІЯ 2

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Безверха Аліна

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Славко А. С.

асистент кафедри міжнародного, європейського та екологічного права ННІ права

Сумського державного університету

Отримавши незалежність після розпаду СРСР, Україна не відразу обрала вектор зовнішньої політики. Позиція щодо Європейського Союзу вперше була сформульована у 1993 р. в Основних напрямках зовнішньої політики України. Даною постановою Кабінету Міністрів України визначалося, що метою української зовнішньої політики є членство держави в Європейських Співтовариствах, а також інших західноєвропейських або загальноєвропейських структурах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам [1]. А для підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами передбачалося укладення Угоди про партнерство і співробітництво. Виконання цієї угоди на той момент вважалося першим етапом просування до членства у Європейському Союзі. Протягом наступних років було здійснено декілька кроків в обраному напрямку, зокрема:

- 1) у 1994 році підписано Угоду про партнерство і співробітництво з ЄС;
- 2) створено Українську частину Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС під головуванням Прем'єр-міністра України;
- 3) створено українську частину Комітету з питань співробітництва як допоміжного органу Ради.

У 1998 р. Рада з питань співробітництва між Україною і ЄС затвердила Спільну робочу програму в рамках Угоди і визначила в ній 16 конкретних напрямів співробітництва, яким слід надати першочергову увагу. Протягом 1998-2000 рр. Україна послідовно реалізувала дану програму згідно з визначеними пріоритетами. З січня 2000 р. Спільна стратегія ЄС реалізується на основі піврічних робочих планів.

Реалізація європейського вектору України можлива лише на основі послідовного утвердження демократичних засад розвитку суспільства, прав і свобод людини у всіх їх виявах, побудови правової держави, становлення громадянського суспільства. Саме удосконалення цих напрямків і було основою політики України на початку ХХІ ст. Досягненню цих цілей сприяє повномасштабна імплементація Угоди про партнерство і співробітництво та реалізація пріоритетів, передбачених Програмою інтеграції України в ЄС.

Сьогодні Угода про партнерство і співробітництво є чинною в редакції 2014 року. Даною угодою передбачено низку взаємозв'язків між Україною та Європейським Союзом та його державами-членами політичній, економічній, соціальній сфері, у галузі культури, працевлаштування та інших сферах [2].

У тому ж 2014 році було підписано і Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Цей документ став ще одним кроком на шляху до європейської інтеграції. Цілями Угоди є посилення співробітництва між державами-членами ЄС та Україною задля покращення взаємовідносин і подальшого виходу України на новий рівень у сферах торгівлі, економіки, юстиції, свободи та безпеки [3].

З 2014 року поступово реалізуються положення Угоди про асоціацію. Так у 2016 році було здійснено низку реформ. Зокрема, реформовано систему правоохоронних органів, продовжується робота із забезпечення виконання Національної стратегії у сфері прав людини, визначено можливість ратифікації Статуту Міжнародного кримінального суду, створено систему нових анти корупційних органів та здійснено низку інших модифікацій [4].

Майбутній вступ України до Європейського Союзу має характеризуватися чималою кількістю позитивних факторів. Приміром, більш активне долучення держави до європейських демократичних цінностей, поширення на неї зони загальноєвропейської стабільності та безпеки, уникнення нових ліній поділу на континенті. Членство в ЄС дозволить більш ефективно використовувати переваги міжнародної спеціалізації та кооперації, що стане важливою передумовою прискорення економічного розвитку та модернізації країни. Зближення з ЄС є гарантією, а виконання його вимог – інструментом розбудови демократичних інституцій в Україні. Крім того, членство в ЄС відкриє шлях до колективних структур спільної безпеки Євросоюзу, забезпечить ефективнішу координацію дій з європейськими державами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдженням зброї масового знищення, дозволить активізувати співробітництво у боротьбі з організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом тощо.

В економічній сфері інтеграція в ЄС сприятиме зростанню продуктивності економіки та темпів технологічної модернізації та забезпеченню вільного доступу до новітніх технологій, створенню більш сприятливого інвестиційного середовища, істотному зростанню обсягів торгівлі на ринку ЄС і т. п. Соціальні переваги членства в ЄС пов'язані з наявними тут високим рівнем соціальних стандартів і розвитку гуманітарної сфери, ефективним захистом прав працівників, розвиненою системою охорони довкілля.

Сама мета інтеграції до Євросоюзу є потужним стимулом необхідних для цього соціально-економічних перетворень.

Однак, варто наголосити що існує і ряд негативних наслідків поглиблення європейської інтеграції України. Зокрема, до них належать:

- можливе створення і запуск виробництв, що мають згубний вплив на навколишнє природне середовище, життя та здоров'я населення;
- встановлення безвізового режиму сприятиме еміграції українців та збільшення контрабандистів і нелегальних мігрантів в державі, виїзду найкращих спеціалістів у пошуках більш сприятливих умов праці;
- втрата конкурентоспроможності деякими галузями вітчизняного народного господарства та заповнення українських ринків європейськими товарами;
- зростання цін на товари першої необхідності до середньоєвропейського рівня, який значно перевищує український;
- погіршення співробітництва з країнами СНД тощо.

Можливими шляхами вирішення наведених негативних факторів є удосконалення вже існуючого законодавства та прийняття нових норм для регулювання процесів, що породжують такі наслідки. Створення додаткових технічних умов та стандартів у промисловості, які б відповідали тим, які вже встановлено у країнах-членах ЄС, зокрема у частині викиду шкідливих речовин у атмосферу, допоможе запобігти їх збільшенню. До того ж слід більшу увагу звернути на стан лісових насаджень у країні. Можливим заходом урегулювання даного питання є прийняття додаткових заходів стимулювання громадян для їх захисту та збільшення кількості зелених насаджень.

Задля зменшення об'єму контрабанди (зокрема, найбільш болючими аспектами у цій сфері є контрабанда бурштину, лісу-кругляку та горіхів) та кількості нелегальних мігрантів на території нашої держави слід покращити контроль на митницях, використовувати новітні технологічні засоби перевірки осіб та вантажів, які проходять митний та прикордонний контроль тощо.

Окрім того, слід удосконалити трудове законодавство. Наразі трудові відносини регулює Кодекс законів про працю 1971 року. Переважна більшість положень цього акту

не відповідають сучасним нормам та стандартам життя. Врегулювання відносин у трудовій сфері, зокрема створення реальних механізмів детінізації зайнятості та гарантій недискримінації, може значною мірою посприяти зменшенню еміграції працездатних українців у країни Європейського Союзу.

Однак, як і будь-яке інше явище інтеграція до Євросоюзу має свої переваги та недоліки. Не слід зациклюватись на тих чи інших факторах. Мають враховуватись власні інтереси, можливості та перспективи нашої держави. Окрім цього у ході євроінтеграції необхідно брати до уваги різні сторони одного й того ж процесу чи явища. Це допоможе тверезо оцінити їх наслідки для держави.

До того ж потрібно об'єктивно сприймати всі можливі напрямки розвитку, у тому числі і власну стратегію. Сьогодні у державі існує низка внутрішніх проблем, які потрібно вирішувати – наприклад, низький рівень життя населення, екологічна ситуація в країні, занепад національної економіки. Дуже велику увагу потрібно приділити розвитку стратегічних галузей виробництва, таких як, наприклад, сільське господарство, адже маючи такі природні ресурси, які наявні в Україні та фінансування цей сектор може стати дуже прибутковим. Відповідно, за умов приділення належної уваги сільському господарству, оновлення матеріально-технічної бази, надання достатнього фінансування цього сектору українські товари рослинного та тваринного походження стануть конкурентоспроможними щодо товарів з інших країн, що у свою чергу підвищить добробут населення.

Отже, підтверджуючи європейський вектор зовнішньої політики, слід звертати увагу не тільки на позитивні наслідки інтеграції до ЄС. Окрім того, необхідно враховувати також про внутрішнє становище держави, її унікальні якості, які дають можливість удосконалюватися і у майбутньому стати повноправним членом європейської спільноти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Основні напрями зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 02.07.1993 № 3360-ХІІ. Втрата чинності від 20.07.2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3360-12>
2. Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Міжнародний документ від 14.06.1994. Редакція від 16.09.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_012/page2
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої

сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014. Редакція від 30.11.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011

4. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони за 2016 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248115804&cat_id=247749488

РАХУНКОВА ПАЛАТА В УКРАЇНІ ТА ЄС: КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АСПЕКТ

Сіваєва Юлія

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Славко А. С.

асистент кафедри міжнародного, європейського та екологічного права ННІ права

Сумського державного університету

Питання цільового та ефективного використання державних фінансів продовжують залишатись однією з найбільш актуальних сфер державотворення в Україні. Зокрема, дані Звіту Рахункової палати за 2015 рік свідчать, що у ході проведення аудиторями Рахункової палати контрольно-аналітичних та експертних заходів виявлено, відповідно до статей 116 і 119 Бюджетного кодексу України, порушень бюджетного законодавства (незаконного, у тому числі нецільового), неефективного використання коштів Державного бюджету України та державних цільових фондів на загальну суму 22 млрд. 651,8 млн. грн. З цієї суми:

- а) незаконне, у тому числі нецільове використання коштів становить 6 млрд. 353,8 млн. грн.;
- б) неефективне – 6 млрд. 187 млн. гривень;
- с) неналежне адміністрування коштів – 10 млрд. 111 млн. грн. [1]

З огляду на це питання вдосконалення правового статусу Рахункової палати як органу, який здійснює контроль за виконанням державного бюджету, викликає чимало дискусій у колах юристів та політиків. У контексті названої проблеми доцільно вивчити зарубіжний досвід, зокрема – законодавство ЄС, яке теж передбачає існування окремої інституції бюджетного контролю – Рахункової палати (Суду аудиторів).

Загалом вбачається, що як Рахункова палата в Україні, так і Рахункова палата (Суд аудиторів) в ЄС є органами контролю, які зобов'язані перевіряти дотримання норм законодавства. Рахункова палата займає особливе місце в системі контролюючих органів

держави, оскільки її діяльність не залежить від виконавчих органів влади і їм не підпорядкована. Свою діяльність Рахункова палата здійснює самостійно, незалежно від будь-яких інших органів держави. Зокрема, ст. 3 ЗУ «Про Рахункову палату» передбачено, що діяльність Рахункової палати ґрунтується на принципах законності, незалежності, об'єктивності, безсторонності, гласності та неупередженості [2].

Європейська рахункова палата була заснована відповідно до положень другого Бюджетного кодексу 1975 і почала функціонувати лише в 1977 році. Амстердамський договір в 1997 році включив її до переліку інституцій ЄС [3].

Рахункова палата в Україні створена і діє відповідно до Конституції України в 1996 р. та Закону України «Про Рахункову палату» від 2 липня 2015 року. Рахункова палата розташовується в місті Києві. Також вона має свою печатку із зображенням Державного Герба України [2]. Рахункова палата України складається з дев'яти членів, тоді як до складу Суду аудиторів входить з 28 членів (по одному від кожної держави ЄС), які призначаються одногосним рішенням Ради ЄС після консультації з Європейським парламентом. Строк повноважень цих осіб становить шість років, при цьому члени Рахункової палати ЄС можуть переобиратися на новий строк [4].

Рахункова палата України підзвітна Верховній раді України та регулярно інформує про свою роботу. Зокрема, Рахункова палата України за результатами здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту):

1) регулярно інформує Верховну Раду України, Президента України про результати здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту), включаючи факти порушень бюджетного законодавства;

2) подає Верховній Раді України висновки щодо проекту закону про Державний бюджет України;

3) щокварталу подає Верховній Раді України висновки про стан виконання закону про Державний бюджет України, а також пропозиції щодо усунення виявлених відхилень і порушень;

4) подає Верховній Раді України висновки і пропозиції щодо річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України [2].

Рахункова палата в ЄС перевіряє всі надходження і видатки усіх органів та інституцій ЄС. Рахункова палата ЄС надає Європейському Парламенту та Раді висновки про достовірність звітності та правомірність і правильність всіх трансакцій, що є основою звітності, і яка публікується в Офіційному віснику Європейського Союзу. Вона приймає свої щорічні звіти, спеціальні звіти та висновки більшістю голосів своїх членів. Крім цього, Рахункова палата допомагає Європейському Парламенту і Раді ЄС у здійсненні

ними своїх повноважень щодо контролю за виконанням бюджету Європейського Союзу. Якщо ж Рахункова палата не додержувалась прав і обов'язків щодо бюджетного законодавства і надавала неправдиві відомості про розрахунки і звітність, то це може потягнути за собою відповідальність [5].

Функціями Рахункової палати, відповідно до Установчих договорів ЄС є:

- 1) перевірка звітів про доходи і витрати Європейського союзу і всіх його інститутів і органів, що мають доступ до фондів Європейського союзу;
- 2) контроль якості управління фінансами;
- 3) складання доповіді про свою роботу після завершення кожного фінансового року;
- 4) допомога Європарламенту в контролі виконання бюджету Європейського союзу.

Якщо аудитори виявлять порушення вони інформують про них Європейський антикорупційний офіс [5].

У свою чергу, Рахункова палата відповідно до поставлених перед нею завдань виконує такі функції в Україні:

1) здійснює контроль за виконанням законів України та прийнятих Верховною Радою України постанов, виконанням Державного бюджету України, фінансуванням загальнодержавних програм у частині, що стосується використання коштів Державного бюджету України;

2) здійснює за дорученням Верховної Ради України контроль за виконанням Державного бюджету України з поквартальним розподілом доходів і видатків відповідно до показників цього бюджету, в тому числі видатків на обслуговування внутрішнього і зовнішнього боргу України; витрачанням коштів цільових фондів;

3) перевіряє за дорученням комітетів Верховної Ради України використання за призначенням органами виконавчої влади коштів загальнодержавних цільових фондів та коштів позабюджетних фондів і подає за наслідками перевірки Верховній Раді України висновки щодо можливостей скорочення видатків за кожним фондом окремо та доцільності спрямування вилучених коштів на фінансування інших видатків Державного бюджету України;

4) контролює ефективність управління коштами Державного бюджету України Державним казначейством України;

5) надає консультації органам і посадовим особам;

6) здійснює за дорученням Верховної Ради України, комітетів Верховної Ради України контрольні функції щодо фінансування загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального і національно-культурного розвитку, охорони довкілля та інших програм, що затверджуються Верховною Радою України;

7) контролює інвестиційну діяльність органів виконавчої влади, перевіряє законність та ефективність використання фінансових ресурсів, що виділяються з Державного бюджету України на виконання загальнодержавних програм;

9) здійснює контроль за виконанням рішень Верховної Ради України про надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам, міжнародним організаціям, передбачених у Державному бюджеті України, за касовим виконанням Державного бюджету України Національним банком та уповноваженими банками;

10) перевіряє за дорученням Верховної Ради відповідно до свого статусу кошторис витрат, пов'язаних з її діяльністю та діяльністю її апарату;

11) готує і дає висновки та відповіді на звернення органів виконавчої влади, органів прокуратури і суду з питань, що належать до її відання;

12) здійснює зв'язки з контрольними органами іноземних держав та відповідними міжнародними організаціями, укладає з ними угоди про співробітництво [2].

Членство у Суді аудиторів ЄС передбачає відповідність ряду вимог, визначених ст. 286 ДФЄС. Зокрема, щоб стати членом Рахункової палати ЄС потрібно належати у своїх відповідних державах до органів зовнішнього аудиту або мати спеціальну кваліфікацію для таких посад [4].

За ст. 19 ЗУ «Про Рахункову палату», членом Рахункової палати може бути громадянин України, не молодший тридцяти років, який володіє державною мовою та однією з офіційних мов Ради Європи, має вищу освіту не нижче ступеня магістра, загальний стаж роботи не менше семи років, стаж роботи у сфері державного контролю (аудиту), економіки, фінансів або права не менше п'яти років та бездоганну ділову репутацію [2].

Не може бути призначена на посаду члена Рахункової палати особа:

- 1) яка досягла шістдесятип'ятирічного віку;
- 2) яка за рішенням суду визнана недієздатною або дієздатність якої обмежена;
- 3) яка за станом здоров'я не може виконувати повноваження члена Рахункової палати;
- 4) яка має не зняту чи не погашену в установленому законом порядку судимість;
- 5) на яку протягом останнього року було накладено адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення;
- 6) яка має громадянство чи підданство іншої держави;
- 7) яка не пройшла перевірку, передбачену законами України «Про очищення влади» та «Про запобігання корупції»;
- 8) яка не подала декларацію, передбачену Законом України «Про запобігання корупції», за рік, що передує року призначення на відповідну посаду [2].

Варто зауважити, що однією з основних вимог, які встановлюються щодо членів Рахункової палати у обох державах, є їх бездоганна репутація та безсумнівна незалежність. Саме тому доцільно вказати на недостатню кількість гарантій такої незалежності. Зокрема, це проявляється у порядку звільнення з посади членів Рахункової палати в Україні та ЄС. Відповідно до ст. 20 ЗУ «Про Рахункову палату», Голова, інший член Рахункової палати до закінчення строку його повноважень звільняється з посади Верховною Радою України. У свою чергу, Члена Рахункової палати ЄС може бути позбавлено посади або його права на пенсію чи на інші аналогічні виплати, лише якщо Суд за поданням Рахункової палати встановить, що член Рахункової палати вже не відповідає необхідним вимогам або не виконує зобов'язань, що випливають із його посади (ст. 286 ДФЄС) [4].

Таким чином, вбачається, що «судовий» порядок звільнення з посади члена Рахункової палати, у порівнянні з «парламентським», встановленим вітчизняним законодавством, надає його статусу додаткових гарантій незалежності. Ймовірно, європейський досвід правового регулювання допоміг би удосконалити правовий статус Рахункової палати в Україні, надавши її членам додаткових гарантій захисту від неправомірного тиску.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Звіт Рахункової палати України за 2015 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16748714/Zvit_RP_2015.pdf – Назва з екрану.
2. Закон України «Про Рахункову палату» від 02.07.2015 № 576-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/576-19> – Назва з екрану.
3. Право Європейського союзу: Підручник / Під ред. С.Ю. Кашкина. – М., [Електронний ресурс] – Режим доступу: 2006.<http://jurisprudent.site/evropeyskoe-pravo/tema-evropeyska-rahunkova-palata-evropeyskiy-63525.html> – Назва з екрану.
4. Consolidated Versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (2016/C 202/01) [Internet source] – Access mode: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2016.202.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2016:202:TOC.
5. Право Європейського Союзу: Навч. посіб. / За ред. Р. А. Петрова. – К.: Істина, 201 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://jurisprudent.site/evropeyskoe-pravo/tema-evropeyska-rahunkova-palata-evropeyskiy-63525.htm> – Назва з екрану.

ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ващенко А.М.

*Студентка IV курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Стогова О.В.

*к. політ. н., доцент кафедри КППІДП ННІ права
Сумського державного університету*

Надзвичайно актуальним для сучасної України є дослідження об'єднання територіальних громад. Про цю реформу говорять на телебаченні, пишуть в газетах, дискутують під час публічних заходів. Система місцевого самоврядування на сьогодні не задовольняє потреби суспільства. Функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту прав, надання населенню органами місцевого самоврядування, утвореними ними установами та організаціями високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях. Процес об'єднання територіальних громад є важливою складовою більш загального процесу децентралізації влади в сучасній Україні.

Якщо переваги та недоліки процесу децентралізації в Україні розкрито у наукових працях (А. Кавунець, В. Дорох, В. Жук, Б. Данилишин, М. Лациба, Г. Макаров), то дослідження об'єднання територіальних громад щойно розпочалися.

Перші спроби реформувати місцеве самоврядування та змінити територіальний устрій України були зроблені уже після затвердження Конституції України. Було розроблено кілька концепцій реформування, але жодна з них так і не знайшла своєї реалізації. У квітні 2013 року розпорядженням Кабінету Міністрів України №333-2014-р було затверджено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. 05.02.2015 року був прийнятий Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1]. А станом на 8 жовтня 2016 року в Україні вже було зареєстровано 367 об'єднаних територіальних громад, в яких відбулися або призначені перші вибори.

Децентралізація на території Сумської області також набирає обертів. З початку реформи пройшло не так багато часу, але вже на сьогодні на Сумщині створено 16 об'єднаних територіальних громад, 15 з яких утворилися 2016 року. За ініціатииви Сумської обласної державної адміністрації шість перших, створених у 2016 році, об'єднаних громад – Зноб-Новгородська ОТГ (Середино-Будський район), Дружбівська ОТГ (Ямпільський район), Шалигинська ОТГ (Глухівський район), Миколаївська ОТГ

(Білопільський район), Миропільська ОТГ (Краснопільський район) та Грунська ОТГ – отримали по 3 мільйони гривень із державного бюджету. Решта коштів (близько 5,5 мільйона) була розподілена між Недригайлівською, Річківською, Боромлянською, Бездрицькою, Кириківською, Хотінською та Миколаївською (Сумський район) об'єднаними територіальними громадами пропорційно до чисельності населення в ОТГ [2].

Але на цих 16 громадах процес об'єднання територіальних громад у Сумській області не закінчився. У квітня 2017 року об'єдналася Верхньосироватська територіальна громада, видано розпорядження про створення робочої групи голови Садівської сільської ради, працюють над створенням об'єднаних громад ініціативні групи в Роменському, Кролевецькому, Краснопільському, Липоводолинському, Білопільському районах.

Для дослідження доцільності створення ОТГ (об'єднана територіальна громада) в Сумській області, проаналізуємо загальні аспекти та переваги реформи.

По-перше, реформа надає територіям ОТГ додаткові повноваження, вони самостійно планують свій економічний розвиток, вирішують питання розвитку інфраструктури, забудови, благоустрою, утримання ЖКГ, пожежної частини, первинної системи охорони здоров'я та швидкої медичної допомоги, середньої освіти, дошкільної та позашкільної освіти. Частина податків не йде до Києва, а залишається у територіальній громаді і йде на місцевий розвиток (60% податку на доходи громадян, єдиний податок, транспортний податок, екологічний податок, податок на землю і нерухомість, 5% акцизного податку від продажу палива на АЗС, алкогольних і тютюнових виробів).

Встановлені й інші збори та платежі до місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад. Серед них державне мито, паркувальний і туристичний збір, плата за ліцензії на певні види господарської діяльності, адміністративні штрафи та штрафні санкції, 75 % коштів відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, субвенції із інших бюджетів тощо. А далі практично всі кошти, зароблені громадою, залишатимуться на місцях. Таким чином, максимальна частина фінансового ресурсу задовольнятиме потреби громади.

Щодо старост в об'єднаних територіальних громадах, то у ст. 141 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено загальний перелік завдань, які покладаються на старост [3]. Повноваження старости: представляти інтереси жителів села, селища у виконавчих органах сільської, селищної, міської ради; сприяти жителям села, селища у підготовці документів, що подаються до органів місцевого самоврядування; брати участь у підготовці проекту бюджету територіальної громади в частині фінансування програм, що реалізуються на території відповідного села, селища; вносити

пропозиції до виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради з питань діяльності на території відповідного села, селища виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної форми власності та їх посадових осіб; виконувати інші обов'язки, визначені Положенням про старосту [3].

ОТГ передаються на місця послуги органів юстиції та міграційної служби. В об'єднаних громадах люди можуть реєструвати бізнес чи майно, реєструвати місце проживання.

Важливий напрям об'єднання – делегування в ОТГ повноважень архітектурно-будівельного контролю. Об'єднані громади самі визначають, які об'єкти варто будувати, а яким треба відмовити. Місцева влада вже має повний цикл містобудівної діяльності: від виділення землі до реєстрації дозвільних документів. Контроль місцевої ОТГ щодо незаконного будівництва чи порушень правил будівництва буде значно жорсткіший. Відтак, є надія, що незаконна забудова навіть не встигне розпочатися, а буде одразу заблокована.

Таким чином, ми бачимо, що об'єднання територіальних громад у цілому позитивне явище для українського суспільства. Процеси децентралізації вкрай важливі для українського державотворення. У політичному вимірі її просування забезпечує унітарність держави, встановлює запобіжник проявам сепаратизму, залучає громадянське суспільство до вирішення місцевих проблем.

Із економічного погляду збільшення повноважень громад і надання їм додаткових ресурсів – єдина реальна можливість відродити соціально-економічний розвиток територій. Окрім того, успішна децентралізація завдає удару по корупції. Механізми громадянського контролю, посилені жорстким антикорупційним законодавством і прозорою системою закупівель, дають змогу говорити про реальну боротьбу із корупцією в регіонах.

У гуманітарному аспекті децентралізація сприяє збереженню самобутності територій, задоволенню культурних потреб громад із різним етнічним складом.

Щодо ставлення до реформи українців, наведемо статистичні дані, які були отримані шляхом опитування. Дане опитування підготовлено та проведено Київським міжнародним інститутом соціології та на замовлення Програми Ради Європи «Децентралізація і територіальна консолідація в Україні» та Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Таким чином, 64% осіб переконані, що реформу потрібно впроваджувати, 7% українців відчували зміни на краще чи очікують на них від реформи децентралізації. Порівняно з минулим роком – майже в 2,5 рази більше людей відзначали зміни на краще у своєму населеному пункті [4].

Причому таке істотне зростання простежується у всіх регіонах України. Тож географія якісних змін – не локальна, а відображає перетворення по всій країні.

Березівська громада сьогодні є яскравим прикладом ефективного використання коштів та управління територією. Дослідимо як використовує можливості децентралізації у відновленні власної інфраструктури перша об'єднана громада на Сумщині. За рік існування вона досягла неабияких позитивних результатів, головні з яких полягають у розвитку інфраструктури і поліпшенні якості послуг на селі. Вона наразі є зразком і своєрідним дороговказом для інших 15 об'єднаних територіальних громад, які утворилися на Сумщині в 2016 році. Проведено широкий обсяг робіт по укомплектуванню школи, амбулаторії, дитячих садочків. Реконструйовано вуличне освітлення, встановлено сонячні ліхтарі. Виконано капітальні ремонти та закуплено транспорт для потреб школи.

Незважаючи на чисельні позитивні аспекти створення ОТГ, є ряд проблем, які повинні бути вирішеними на загальнодержавному рівні або на місцях. Національним інститутом стратегічних досліджень було розроблено аналітичну записку «Очікувані ризики у процесі децентралізації влади в Україні» [5] в якій досліджено основні групи ризиків.

По-перше, це ризики, пов'язані з необхідністю перегляду меж адміністративно-територіальних одиниць (з метою забезпечення їх фінансової спроможності). Укрупнення, скоріше за все, очікує територіальні громади та, можливо, адміністративні райони. По-друге, послаблення державного контролю органів місцевого самоврядування на регіональному та субрегіональному рівнях за реалізацією повноважень, які будуть передані виконавчим органам місцевих рад, в умовах слабкості інститутів громадянського суспільства поза межами великих міст. Негативним наслідком цього може стати зростання порушень законодавства (включаючи посягання на права і свободи громадян) у процесі діяльності органів місцевого самоврядування. По-третє, є ризики для бюджетної системи країни, адже існує загроза зриву фінансування повноважень органів місцевого самоврядування. По-четверте, існує ризик зниження якості місцевого управління та легітимності прийнятих рішень внаслідок загального низького рівня компетентності службовців місцевого самоврядування. По-п'яте, зростання партикуляристських тенденцій в областях – тобто, легітимізація у суспільній свідомості претензій регіонів на правосуб'єктність щодо тих політичних інтересів, які суперечать загальнонаціональним. Всі перелічені ризики передбачають загрозу створенню та діяльності ОТГ Сумської області, як і будь-якому іншому регіону. Тому для ефективного проведення та завершення реформи децентралізації на території Сумщини потрібно нейтралізувати можливі загрози. Велику загрозу для Сумської області становить саме небезпека поширення

партикуляристських тенденцій. Адже область знаходиться на північному сході країни і є прикордонною. Навіть не вдаючись до прикладів з історії, а лише проаналізувавши політичну ситуацію в Україні сьогодні, можна зробити висновок, що прикордонне розташування області уже несе певні ризики. Саме тому послаблення централізованої влади в регіонах може мати дуже негативні наслідки.

З вищенаведеного можна зробити висновок, що процес об'єднання територіальних громад є суперечливим явищем для українського суспільства. Головною перевагою є можливість майбутній ОТГ мати чіткі і незалежні функції і повноваження щодо задоволення потреб мешканців територіальних громад і фінансові ресурси, в т.ч. і місцеві податки, для їхньої реалізації. Цей процес об'єктивно потрібний українським громадам, адже зважаючи на значну кількість малих територіальних громад, які є суто дотаційними, говорити про ефективне задоволення потреб мешканців таких громад неможливо. І саме об'єднання має призвести до значного покращення ситуації і створити умови для передачі відповідних повноважень таким громадам.

Проте існує ряд ризиків, які вимагають реакції з боку держави. Найбільші потенційні ризики політики децентралізації адміністративно-територіального устрою пов'язані з процесом регіоналізації системи влади в Україні, і дещо менші – із переданням повноважень органам місцевого самоврядування субрегіонального та локального рівнів. Такі ризики можливо усунути, якщо процес формування та діяльності ОТГ буде удосконалено законодавчо та контролюватиметься інститутами громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII від 05.02.2015 № 157-VIII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
2. Офіційний сайт Сумської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sm.gov.ua/ru/oda>
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.97р. № 280/97-ВР1 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
4. Децентралізація влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/3942>
5. Макаров Г. В. Очікувані ризики у процесі децентралізації влади в Україні. Аналітична записка / Г. В. Макаров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1021/>

КОНСТИТУЦІЯ ЯК ВТІЛЕННЯ НОРМАТИВНО-РЕГУЛЯТИВНОГО РІВНЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ: ОСНОВНІ ЕТАПИ РЕФОРМУВАННЯ

Сухонос В. В.

*д.ю.н., професор, завідувач кафедри КРТДП ННІ права
Сумського державного університету*

Елементи правової системи можна розташувати на п'яти рівнях: суб'єктному, інтелектуально-психологічному, нормативно-регулятивному, організаційному та соціальному. При цьому, нормативно-регулятивний рівень дозволяє дійти висновку про те, що визначальними чинниками, які створюють систему, є норми права, оскільки вони об'єднують уявлення людей про справедливість і несправедливість, про важливість стимулювання розвитку тих чи інших суспільних відносин [1, с. 413–414]. Правові норми, які визначають коло первинних суб'єктів права та їх правовий статус утворюють конституційне право [2, с. 3], основним джерелом якого є Конституція України.

Реформування ж Конституції є звичайною світовою практикою, яка дозволяє ефективно враховувати зміни у суспільному житті, зовнішні та внутрішні чинники, що впливають не лише на якість організації держави і суспільства, а й на безпеку та добробут громадян.

В енциклопедичних виданнях «реформа» означає перетворення, зміни, перевлаштування певних сфер суспільного життя. Проте таке визначення не вказує на головну ознаку будь-якої реформи – на її суб'єкта. Саме тому доктор юридичних наук О. Ющик, звернувши увагу на цю обставину, дав наступне визначення реформи: «...це зміна державою окремих інститутів та умов життєдіяльності суспільства внаслідок боротьби заінтересованих у таких змінах соціальних сил з пануючими політичними силами, що утримують владу, при збереженні в процесі цих змін соціально-економічних і політичних основ даної влади» [3, с. 7].

Проте таке визначення фактично ігнорує ситуацію, коли держава сама генерує необхідні зміни. Саме тому поняття реформи слід дещо розширити як зміну державою окремих інститутів та умов життєдіяльності суспільства при збереженні в процесі цих змін її соціально-економічних та політичних основ.

Говорячи про види реформ, О. Ющик зауважував наступне: «Реформи судову, конституційну, адміністративну, воєнну, слідчого апарату, представницької влади об'єднує функціональна спрямованість реформування державних інститутів, що охоплює як зміни на рівні загальних функцій держави – законодавчої, адміністративної, правоохоронної, так і зміни, що обмежені більш конкретним рівнем функцій стосовно якоїсь із цих останніх» [3, с. 72–73].

Виходячи з цього, питання про конституційну реформу неможливо вирішити без усвідомлення самої категорії «конституційне право».

Свого часу проф. В. Федоренко визначив конституційне право України як провідну галузь національного права, норми якої «визначають і гарантують конституційний статус людини, її права та свободи, а також статус суб'єктів публічної влади в Україні, політичні й інші найважливіші суспільні відносини в економічній, соціальній, культурній (духовній), екологічній і інших сферах життя й діяльності суспільства і держави» [4, с. 12].

Виходячи з усього вищенаведеного, конституційну реформу на сучасному етапі можна визначити як *зміну державою окремих інститутів публічної влади та/або конституційних засад життєдіяльності суспільства при збереженні в процесі цих змін державного і суспільного ладу країни, прав і свобод людини і громадянина в різних сферах життя.*

Перший етап конституційної реформи розпочався у зв'язку із розпадом СРСР та становленням України як незалежної самостійної суверенної держави. Цей період історії Конституції України є найбільш складним і суперечливим. *Другий* період розпочинається після прийняття Конституції України 28 червня 1996 р. Його характерною ознакою стала реалізація положень Конституції через новостворені правові акти (закони та підзаконні акти) та систему органів державної влади та місцевого самоврядування, передбачену Основним Законом. Тобто упродовж 1996–2006 років загалом були сформовані нормативні та організаційно-правові механізми реалізації Конституції України.

Сучасний, *третій* етап конституційної реформи формально розпочався 5 березня 2003 р., коли Президент України Л. Кучма звернувся до українського народу з пропозицією реформувати політичну систему, адже на момент вказаного звернення «президентсько-парламентська система відіграла дуже важливу історичну роль, – особливо в перші роки державності, – забезпечуючи стабільність і суспільства, і держави. Але сьогодні... ситуація в економіці – стабільна, почалося поступове економічне зростання... Тепер слід іти далі... Маємо перейти до політичної системи, що відповідає найбільш поширеній у демократичних країнах Європи парламентсько-президентській моделі» [5, с. 4].

8 грудня 2004 року Верховна Рада України ухвалила Закон № 2222 «Про внесення змін до Конституції України», який набув чинності 1 січня 2006 року.

Проте, 30 вересня 2010 р. дія Конституції України в редакції 1996 р. була відновлена шляхом прийняття рішення Конституційного суду України у справі про дотримання процедури внесення змін до Конституції від 8 грудня 2004 р.

4 лютого 2011 р. набрав чинності прийнятий 1 лютого того ж року Закон України № 2952-VI «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів».

21 лютого 2011 р. рішенням Президента України було створено Науково-експертну групу під головуванням першого Президента України Л. Кравчука, що має «напрацювати пропозиції щодо механізму створення і діяльності Конституційної Асамблеї, а також проаналізувати концепції реформування Конституції України» [6, с. 195–196].

6 жовтня 2013 р. набрав чинності прийнятий 19 вересня 2013 р. Закон України № 586-VII «Про внесення змін до статті 98 Конституції України». Зміни торкнулися лише ст. 98 Основного Закону, які розширили повноваження Рахункової палати. Відтепер саме вона стала здійснювати контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням (раніше вона здійснювала лише контроль за використанням). Зміни мали на меті забезпечити повноцінний контроль за виконанням Державного бюджету України.

У грудні 2013 р. голова Конституційної асамблеї Л. Кравчук заявив, що підготовка концепції змін до Конституції завершена. Згідно неї, майбутня редакція Конституції України повинна була складатися з преамбули та чотирнадцяти розділів: Розділ I «Засади конституційного ладу»; розділ II «Основні права і свободи»; розділ III «Народне волевиявлення»; розділ IV «Верховна Рада України»; розділ V «Президент України»; розділ VI «Кабінет Міністрів України. Центральні та місцеві органи виконавчої влади»; розділ VII «Суди і правосуддя»; розділ VIII «Прокуратура»; розділ IX «Адміністративно-територіальний устрій»; розділ X «Автономна Республіка Крим»; розділ XI «Місьцеве самоврядування»; розділ XII «Конституційний Суд України»; розділ XIII «Внесення змін до Конституції України»; розділ XIV «Прикінцеві положення» [7].

Утім, відмова Президента України підписати угоду про асоціацію з ЄС, призвела до гострої політичної кризи, яка врешті-решт завершилась громадським протистоянням з численними жертвами.

Саме тому на початку 2014 р., на фоні безпрецедентної кризи владної вертикалі, в політичному просторі України активізувалися пропозиції «повернутися до Конституції 2004 року». Під цим мається на увазі обрання парламенту за пропорційною системою та позбавлення скомпрометованого насиллям Президента Януковича значної частини «сильних» повноважень.

29 січня 2014 р. депутат від Партії регіонів В. Писаренко зареєстрував проект Постанови ВР про утворення Тимчасової спеціальної комісії із питань підготовки та

узгодження законопроекту про внесення змін до Конституції України на чолі з народним депутатом від партії «Батьківщина» Р. Князевичем.

21 лютого 2014 р. Верховна Рада на революційній хвилі конституційною більшістю в 386 голосів прийняла за основу та в цілому без рішення профільного Комітету проект Закону про відновлення дії окремих положень Конституції України (№ 4163). Це означало, що Верховна Рада повернула в дію Конституцію 2004 року.

Законом, зокрема, передбачено, що Верховна Рада України може формувати коаліцію депутатських фракцій, яка формуватимуться як фракціями, так і окремими народними депутатами. Повноваження Верховної Ради України нинішнього скликання триватимуть до жовтня 2017 року.

Ці зміни були внесені на підставі окремої угоди між політиками в обхід розділу XIII Основного Закону.

Наступного дня, враховуючи, що Закон про відновлення дії окремих положень Конституції України не підписаний Президентом, Парламент пішов ще далі, ухваливши Постанову № 750-VII «про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII».

Ініційована 29 січня Тимчасова спеціальна комісія з питань підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України була утворена Верховною Радою 4 березня. Склад комісії Князевича є політичним, а не професійним: всього 15 народних депутатів від різних фракцій. У квітні Комісія двічі доповідала Верховній Раді. Водночас, Конституційна асамблея на чолі з Л. Кравчуком формально не була ліквідована. І хоча вона передала свої напрацювання комісії Князевича, проте її численні експерти з питань конституційного права не були залучені до роботи останньої. Більше того, надісланий до Венеціанської комісії проект існує лише у вигляді таблиці. До того ж достеменно невідомо, чи були враховані побажання чинного Президента України П. Порошенка при розробці нової редакції Конституції. Якщо ж ні, то у світлі конституційного процесу в Україні було б доречно надолужити цю прогалину і обов'язково врахувати його думки.

Протягом березня-квітня – в умовах збройної агресії Росії, окупації нею території Криму і загрози подальшої окупації південно-східних регіонів, Російська Федерація чинила на Україну безпрецедентний відкритий тиск з метою втручання в її конституційні перетворення. Так, вимогами російського МЗС були федералізація, надання російській мові статусу другої державної та розширення прав національних меншин.

На тлі сепаратистських заворушень у східних областях України в квітні актуалізувалося питання розширення прав місцевого самоврядування. Відповідний проект конституційних змін почав розроблятися. Він повинен, перш за все, надати значні повноваження регіонам України в соціально-економічній та духовно-культурній сферах. Цей процес отримав назву децентралізації влади.

Таким чином, сучасний період конституційної реформи знає два етапи:

- 1) Інституціональний (2004 – 2014 рр.), протягом якого трансформувалися основні владні інститути: парламент, президент і уряд.
- 2) Територіальний (з 2014 р.), протягом якого планується змінити територіальну організацію держави, давши значні прерогативи регіонам та місцевому самоврядуванню.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сухонос В. В. Теорія держави і права : підручник / Володимир Вікторович Сухонос. – Суми : Університетська книга, 2013. – 544 с.
2. Лук'янець Д. Про структуру системи права / Дмитро Лук'янець // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 12. – С. 3-6.
3. Ющик О. І. Правова реформа: загальні поняття, проблеми здійснення в Україні / Ющик О. І. – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1997. – 191 с.
4. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко ; за заг. ред. В. Л. Федоренка. – [4-е вид., перероб. і доопр.]. – К. : Видавництво Ліра-К, 2012. – 576 с.
5. Проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України» : На всенародне обговорення. – К. : Преса України, 2003. – 80 с. – («Закони України»).
6. Сухонос В. В. Конституційна реформа в Україні : лекція професора В. Сухоноса на допомогу молодим викладачам / Володимир Вікторович Сухонос // Право України. – 2014. – № 7. – С. 186-197.
7. Концепція внесення змін до Конституції України. Проект [Електронний ресурс] // Конституційна Асамблея. Новини. – 2014. – 28 січня. – Режим доступу : <http://cau.in.ua/ua/news/id/dlja-shirokogo-gromadskogo-obgovorennja-proekt-konceptiji-vnesennja-zmin-do-konstituciji-ukrajini-792/>

**PALLIATIVE CARE AS QUARANTEE OF CHILDREN’S RIGHT TO HEALTH
CARE: INTERNATIONAL REGULATION, HISTORY AND PERSPECTIVES FOR
UKRAINE**

Kostenko M.S.

second year Master student

Law Faculty

Taras Schevchenko National University of Kyiv

Research advisor: Olena Kudryavtseva

PhD in Law,

Associate Professor at the Department of Constitutional Law

at the Taras Schevchenko National University of Kyiv

Article 49 of the Constitution of Ukraine especially dedicated to health and medical care, which enshrines that “everyone shall have the right to health protection, medical care and medical insurance. Health protection shall be ensured through state funding of the relevant socio-economic, medical and sanitary, health improvement and prevention programs. The State shall create conditions for effective medical service accessible to all citizens. State and communal health protection institutions shall render medical care free of charge; the existing network of such institutions shall not be reduced. The State shall promote the development of medical institutions under all forms of ownership. The State shall provide for the development of physical culture and sports, and ensure sanitary-epidemic welfare”[1, p.11].

Due to Article 7 of the International Covenant on Civil and Political Rights [2] and Article 3 of the European Convention on Human Rights no one shall be subjected to torture, cruel, inhuman or degrading treatment or punishment [3]. Article 27 of the Convention of the Rights of the Child outlines that “states Parties recognize the right of every child to a standard of living adequate for the child's physical, mental, spiritual, moral and social development”, in the Article 24 is prescribed that “states Parties recognize the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health and to facilities for the treatment of illness and rehabilitation of health. States Parties shall strive to ensure that no child is deprived of his or her right of access to such health care services”[4].

Recommendations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights stress the importance of “attention and care of chronically or incurable ill people, alleviation of their suffering as far as possible and providing them with the opportunity to end their life with dignity”[5, p.3].

Palliative care is one of the types of care that state should supply and guarantee to the citizens. According to the definition mentioned in the World Health Organization (hereinafter –

WHO) “palliative care is an approach that improves the quality of life of patients and their families facing the problem associated with life-threatening illness, through the prevention and relief of suffering by means of early identification and impeccable assessment and treatment of pain and other problems, physical, psychosocial and spiritual”. Palliative care: provides relief from pain and other distressing symptoms; affirms life and regards dying as a normal process; intends neither to hasten or postpone death; integrates the psychological and spiritual aspects of patient care; offers a support system to help patients live as actively as possible until death; offers a support system to help the family cope during the patients illness and in their own bereavement; uses a team approach to address the needs of patients and their families, including bereavement counselling, if indicated; will enhance quality of life, and may also positively influence the course of illness; is applicable early in the course of illness, in conjunction with other therapies that are intended to prolong life, such as chemotherapy or radiation therapy, and includes those investigations needed to better understand and manage distressing clinical complications [6].

WHO developed a definition of palliative care which is directly concerned on children – “palliative care for children represents a special, albeit closely related field to adult palliative care”. WHO’s definition of palliative care appropriate for children and their families is as follows; the principles apply to other pediatric chronic disorders (WHO; 1998a): palliative care for children is the active total care of the child's body, mind and spirit, and also involves giving support to the family; it begins when illness is diagnosed, and continues regardless of whether or not a child receives treatment directed at the disease; health providers must evaluate and alleviate a child's physical, psychological, and social distress; effective palliative care requires a broad multidisciplinary approach that includes the family and makes use of available community resources; it can be successfully implemented even if resources are limited; it can be provided in tertiary care facilities, in community health centres and even in children's homes [6].

In Europe, the problem of palliative care was started to solve in the 80's, and in 1988 the European Association for Palliative Care (EAPC) was created. Today, the organization brings together volunteers whose efforts are aimed at developing approaches to palliative care, social work, cultural and anthropological issues of the ill-fated patients. Now the organization has got more than 6,000 regular members who represent different countries and all medicine areas relating to the care of patients with advanced and terminal cancers and other diseases. In 2014 the World Health Assembly of the WHO adopted a separate resolution on the need for palliative care as a part of health care [7].

According to Joan Marston, Chief Executive of International Children's Palliative Care Network, the main thing in children's palliative care development is a confident voice of

communities and parents to be heard by the authorities. There are many models of palliative care in the world. Even in countries where resources are very limited, we can successfully provide palliative care. As a striking example let's take Romania, which has built a system of palliative care from scratch over the last 15 years. In any state aid should follow the child, not the child to seek help. This is an indicator of a healthy society [7].

Hospice Casa Sperantei is a Romanian charity founded in 1992 in Brasov, in partnership with a British hospice based in Dartford, Kent. Its mission is to introduce and support the development of hospice and palliative care for patients with incurable diseases in advanced and terminal stages in Romania. Services started in 1992 in the city of Brasov as home-based palliative care for adults and extended in 1996 with pediatric palliative care in the children's homes. In 2002 the first Romanian purpose-built teaching hospice was opened in Brasov, hosting a 13-bedded adults inpatient unit and a six-bedded unit for children, as well as day centres and outpatient clinics for adults and children with cancer and other life-limiting conditions. The organization has been actively involved since 1997 in the education of professionals interested in setting up new palliative care services (over 12,000 doctors, nurses, social workers, psychologists, therapists, clerics and carers), as well as over 500 volunteers. Hospice Casa Sperantei is actively involved in introducing palliative care in the undergraduate training of medical and nursing students (University of Brasov) and since 2010 a two-year masters degree in palliative care is available at the same university. Hospice Casa Sperantei has made a major contribution towards raising awareness about the need for palliative care in Romania, in improving the legal framework to allow better access of patients to pain control medication, in the recognition of palliative care as a medical competence, and developing minimum standards for palliative care services. It has also contributed to setting up some of the funding mechanisms for hospices and palliative care services. Hospice Casa Sperantei is a resource centre for palliative care development in eastern Europe, providing theoretical and clinical palliative care courses for countries in the Balkan region and Commonwealth of Independent States (CIS) countries. It provides a complex of free-of-charge palliative care services in the Brasov county (Brasov, Fagaras and Zarnesti areas) and in Bucharest, in various settings, for adult patients with cancer and children with various life-threatening diseases covering over 1,700 patients every year. The model developed over the past 19 years in Brasov provides an integrated approach, where patients admitted in the program can choose and receive care either at home, or in the hospice (inpatient admissions, outpatient consultations, day centre attendances), adapted to the stage of the disease. The model has been replicated by several other hospices and palliative care services throughout Romania [8, p.52].

On October 28, 2016 an open discussion “Palliative Care for Ukrainian Children” devoted to this crucial topic was held in Kyiv. According to the statistics mentioned here – there are no clear statistics on children in need of palliative care in Ukraine. According to the Ministry of Health, about 17 500 children, according to UNICEF, this number may be from 30 to 70 000 young patients are in need. Juliana Suprun, acting Minister of Health of Ukraine, commenting on the issue, said that the way the state treats ill children shows the level of civilized society. Currently, the Ministry is interested in a process to address this problem. In particular, within the National Program "Oncology" the first batch of the morphine for children (syrup) will be purchased next year. So, this set is planned for children diagnosed with cancer, whose fraction among palliative pediatric patients is only 20%. However, it can be considered the first significant step in the recognition of palliative care needs of children in Ukraine [7].

Mykola Kuleba, Commissioner of the President of Ukraine for Children's Rights, says that a reform is not far-off, “90% of these children deal with educational state institutions, which provide medical services at a very low level. The mortality rate in such institutions is extremely high. This system is a relic of the Soviet past. It does not work and will change in the near future”. Another enormous problem is limited access to pain relief. Victoria Tymoshevskya, director of the Public Health Initiatives of the International Renaissance Foundation, explains: “Doctors put off the complete radical treatment that does not bring results until the last moment, and transfer the patient to palliative support. Often it is a difficult step for the doctor. By providing palliative status, a physician undergoes a professional defeat, although it is not true!”. However, there is no such thing as morphine for children in Ukraine, so they can't get an adequate pain relief, no matter they are in agony. Pervova Anna, the mother of a palliative patient, sharing her experience, said, “Unfortunately, some doctors still do not know how to prescribe painkillers to palliative patients, which blanks to use ... Often the needed drugs are simply not available. Two weeks in a row my sick child was anesthetized by usual Solpadeine, the effect of which lasts 20-30 minutes, and then ... pain, pain, pain”[7].

Mykola Kyleba commented the situation with the level of palliative care in Ukraine “Palliative care is a step to the civilized society. To develop the system of supplying of palliative care we should conduct a set of nosologic, social, psychologycal and other peculiarities of their palliative conditions, adopt amendments in special standards and protocols, within the position of patents, charity and public organizations establish a single way of adoption of the new models of palliative care for children” [9].

I totally agree with the position of Mykola Kyleba – the system of providing palliative care for children should be improved. To my opinion, experience of Romania good be used as a good model:

- based on the stage of disease parents together with children should choose and receive care either at home, or in the hospice;
- education of professionals interested in setting up new palliative care services should be increased;
- courses of palliative care should be available in the medical universities;
- awareness about the need for palliative care should become the fundamental goal of the state;
- minimum practical standards for palliative care services for children should be established;
- palliative care for children should be free of charge.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ukrainian Constitution, - available at – www.kmu.gov.ua/document/.../Constitution_eng.doc (in English)
2. International Covenant on Civil and Political Rights, - available at – <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> (in English)
3. European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, - available at – <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> (in English)
4. Convention on the Rights of the Child, - available at – <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx> (in English)
5. Report to the UN Universal Periodic Review. Fourteenth session of the UN Human Rights Council on Universal Periodic Review 2nd cycle. NGO submitting the report: Non-governmental organization “Legal Analysis and Strategies Institute”. – 2012. – p.7
6. WHO Definition of Palliative Care, - available at – <http://www.who.int/cancer/palliative/definition/en/> (in English)
7. Pediatric palliative care: history and perspective, - available at – http://www.irf.ua/en/allevnts/news/dyt_pal_dopomoga_perspektyvy/ (in English)
8. Global Atlas of Palliative Care at the End of Life, - available at – http://www.who.int/nmh/Global_Atlas_of_Palliative_Care.pdf (in English)
9. Микола Кулеба: Паліативна допомога дітям – це крок до цивілізованого суспільства. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/mikola-kuleba-paliativna-dopomoga-dityam-ce-krok-do-civilizo-37052> (українською)

ПИТАННЯ ДОКТРИНАЛЬНОГО І НОРМАТИВНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД»

Неверова С. А.

Студент I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Рябченко Т. О.

к.ю.н., старший викладач кафедри КППДП ННІ права

Сумського державного університету

Пріоритетним суб'єктом конституційно-правових відносин є Український народ. Аналізуючи положення Конституції України, доходимо висновку, що поняття «Український народ» використовується у різних за змістовним наповненням значеннях, а саме: як суб'єкт права на самовизначення, як загальна кількість громадян України, як загальна кількість виборців. У сучасній науці конституційного права дискутується питання щодо змісту поняття «Український народ». Багатоаспектність розглядуваного поняття, відсутність його законодавчого визначення породжують проблеми практичного характеру, зокрема, у сфері забезпечення повноцінної участі народу в управлінні державними справами, що у свою чергу обумовлює актуальність і своєчасність порушеного питання.

Причина невизначеності поняття «народ», на переконання Л. Мамута, полягає в тому, що народ існує у різних вимірах (підсистемах) соціального буття» [1, с. 25]. Кожна з цих підсистем наділяє народ особливими ознаками, які є різними для історії, етнографії, демографії, антропології, культурології, соціології, політології, лінгвістики, економіки. Для правознавства важливими є ті ознаки, які характеризують народ як суб'єкта публічно-владних відносин, тобто знаходять прояв у політичній і правовій сферах.

Як зазначає Л. Шипілов, народ є історично мінливою категорією, її наповнення визначається відповідно до ступеня цивілізаційного розвитку епохи. Незмінною лишалася його субстанція – історико-територіальна спільнота. Як результат, у сучасній демократично-правовій традиції народ (незважаючи на етимологічне застосування різних термінів – нація (політична) та народ) визначається через призму громадянства держави [2, с. 46-47].

Розглянемо трактування народу як населення держави. До цієї категорії відносяться суб'єкти, які визначаються за віком, рівнем благополуччя, щільністю, рівнем життя, диференціацією. Поняття «населення» у більшості випадків використовується як об'єкт дослідження певних соціальних наук і є недоречним для вживання у правових

дискусіях, адже до населення можуть входити іноземці або особи без громадянства, але вони не відносяться до народу як єдиного цілого.

Поняття «Український народ» вживається у преамбулі Конституції України, зокрема, як суб'єкт реалізації свого виключного права на прийняття акта установчої влади народу – Основного закону. У цьому випадку Український народ – це «громадяни України всіх національностей». Саме словосполучення «Український народ» вбирає зміст всього політичного складу населення України, створюючи прецедент тлумачення Українського народу як початкового етнічного терміну і одночасно політичного терміну. До того ж, преамбула Конституції України (ч. 3) закріплює право на самовизначення і проголошення незалежності України не тільки за «українською нацією», а й за усім «Українським народом», підтверджуючи таким чином, що Україна є Батьківщиною для представників усіх національностей, для всіх громадян.

Використання у преамбулі Конституції України терміну «громадяни всіх національностей» підкреслює, що суверенітет народу не залежить від етнічної належності громадян [3, с. 608].

У якості альтернативи під Українським народом розуміють виборчий корпус, тобто таку конституційно-правову категорію (юридично відокремлену сукупність людей, що відображає соціальну структуру громадянського суспільства), яка наділена правом через безпосереднє волевиявлення формувати вищі органи державної влади і вирішувати питання державного та суспільного життя від імені народу і нації [4, с. 18], за виключенням таких категорій населення, як діти, недієздатні громадяни або громадянки, які знаходяться в установах відбування покарань [5, с. 201].

Розглядаючи Український народ як основний суб'єкт народовладдя, доцільно виходити із тих ознак, які дають змогу виділити межі та зміст категорії «народ». Як зазначає Ю. Мірошниченко, народ як суб'єкт народовладдя здійснює свою владу шляхом реалізації громадянами України свого конституційного права брати участь в управлінні публічними справами. Тому кожен громадянин є індивідуальним суб'єктом безпосереднього народовладдя, який реалізує належну йому владу шляхом голосування на виборах, референдумах та під час реалізації інших форм безпосередньої демократії; всі механізми реалізації та гарантування різних форм і видів народовладдя повинні бути акцентовані саме на визнанні кожного громадянина найвищою цінністю в політичному житті українського народу, держави, територіальної та професійної громади тощо [6, с. 90, 114].

По-перше, необхідно враховувати, що іноземні громадяни, які бажають набути громадянство, вже можуть відносити себе до того чи іншого народу ще до його набуття,

як і багато громадян колишнього СРСР, незалежно від бажання набуття громадянства, усвідомлюють свою приналежність до Українського народу. По-друге, не всі громадяни мають політичну дієздатність на відміну від політичної правоздатності. По-третє, не всі дієздатні громадяни дійсно беруть участь у політичному житті. А отже, цілком зрозумілі варіації визначення держави через народ: «держава є ніщо інше, як владно організований народ» або «держава – публічно-правовий союз народу». При цьому формальною засадою єднання є громадянство.

Подібний підхід підтримує російський учений С. Комаров, який вважає, що держава є не лише апаратом влади, але й певною спільнотою (організацією) більшої частини населення, юридично оформленою у вигляді інституту громадянства. Громадянство як членство у державі розуміється не як союз усіх, а як спілка особистостей, які знаходяться у стійкому, постійному, специфічно оформленому політико-правому зв'язку із державою. Тому саме громадяни забезпечують наступність демократичної держави від покоління до покоління.

На думку Н. Неліної, саме інститут громадянства виконує роль юридичного критерія визначення внутрішньої структури українського народу. Тобто він виступає чинником відповідності соціально-політичного та державно-правового аспекту категорії «Український народ» [7, с. 185].

Таким чином, вищерозглядувані підходи не позбавлені раціонального сенсу та пропонують способи перенесення теоретичної категорії «Український народ» у практичну площину.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мамут Л. С. Народ в правовом государстве [Текст] / Л. С. Мамут. – М. : НОРМА, 1999. – 152 с.
2. Шипілов Л.М. Народовладдя як основа демократичної держави : [монографія] / Л.М. Шипілов – Х. : Вид-во «ФІНН», 2009. – 216 с.
3. Щербанюк О.В. Народ як носій суверенітету: проблеми доктринального та нормативного визначення в конституційному праві / О.В. Щербанюк // Від громадянського суспільства – до правової держави: Тези VIII Міжнародної наукової Internet-конференції студентів та молодих вчених. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – С. 605-610.
4. Комарова В.В. Формы непосредственной демократии : учеб. пособие. / В.В. Комарова. – М. : Изд-во «Ось-89», 1998. – 302 с.

5. Казьмина Е.А. Категория «народ» и ее соотношение с категорией «нация» в современной науке конституционного права // Актуальные проблемы современного права в научных исследованиях молодых ученых-юристов : РПА, 2010. – С. 200-204.
6. Мірошніченко Ю.Р. Конституційно-правове забезпечення народовладдя в Україні : [монографія] / Ю.Р. Мірошніченко. – К. : Фенікс, 2012. – 360 с.
7. Неліна Н.В. Конституційно-правові аспекти категорії «український народ» / Н.В. Неліна // Держава і право. – 2012. – Вип. 56. – С. 179-182.

БІКАМЕРАЛІЗМ ДЛЯ УКРАЇНИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Сиволап І. В.

Студент I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Рябченко Т. О.

к.ю.н., старший викладач кафедри КПТДП ННІ права

Сумського державного університету

Важливим кроком на шляху консолідації демократичних перетворень України у відповідності з європейськими прагненнями та Угодою про асоціацію між Україною та ЄС є реформування Верховної Ради України, підвищення її законодавчої, інституційної спроможності. Очевидно, ефективність діяльності парламенту залежить, зокрема, і від моделі його структурної організації, від вирішення, як зазначає О. Скрипнюк, питання щодо визначення оптимальної кількості у ньому палат [1, с. 92].

Як відомо, парламенти країн світу є двопалатними та однопалатними. При цьому двопалатність як ознака побудови сучасних парламентів у зарубіжних країнах не є домінуючою. У федеративних державах діють, як правило, двопалатні парламенти, що зумовлено необхідністю пошуку дієвих механізмів узгодження дуалістичного устрою держави через представництво загальнонаціональних інтересів поряд з інтересами штатів, регіонів.

Зокрема, німецький парламент, який вважають класичною моделлю двопалатного парламенту, виконує першочергове значення – можливість земель мати своє представництво у законодавчому органі та впливати на прийняття рішень на загальнодержавному рівні, що пояснюється історичними факторами становлення парламентаризму у Німеччині.

Поряд із федераціями двопалатність має місце також у ряді унітарних державах (Японії, Польщі, Білорусі, Казахстані, Киргизстані, Італії, Франції та інших). Бікамералізм

в унітарних країнах, як правило, аргументується тим, що така модель організації парламентів певним чином підтримує рівновагу інтересів і сил усередині представницького органу, стримуючи законодавчу владу, а також, на думку дослідників, забезпечує більш відповідальну роботу над законопроектами (помилки однієї палати можуть бути виправлені іншою) [2].

Серед українських правознавців тривають дискусії навколо питання застосування моделі бікамералізму в Україні. Так, О. Святоцький і В. Чушенко, підтримуючи ідею щодо доцільності формування в Україні двопалатного парламенту, звертають увагу на такі його переваги:

а) двопалатна структура парламенту сприяє широкому взаємоконтролю, співпраці палат, що підвищує відповідальність депутатів, створюються умови для докладного обговорення законопроектів, їх наукової, матеріальної, фінансової аргументації;

б) двопалатний парламент більше відповідає вимогам професійного представництва;

в) двопалатний парламент, якщо не виключає, то зменшує конфлікти між парламентом та виконавчою владою (урядом), а за наявності розбіжностей між ними - сприяє раціональному їх розв'язанню;

г) поділ на дві палати є гарантією проти «авторитарності» парламенту;

г) двопалатний парламент виражає не лише загальнонародні інтереси, але й є органом територіального представництва, який представляє інтереси місцевого самоврядування і формується за принципом рівного представництва, що здійснюється виборчими колегіями, депутатів представницьких органів місцевого самоврядування, – представників регіональних структур політичних партій та інших об'єднань громадян [3, с. 20].

Проти наведених аргументів на користь двопалатної моделі організації парламенту в Україні Н. Прозорова, С. Абдильдін, Л. Кривенко формулюють ряд контраргументів:

а) в Україні ніколи не було двопалатної парламентської системи;

б) поділ парламенту на дві палати означає введення елементів федеративного державного устрою;

в) створення особливої палати, що представляє обласні інтереси, може легко призвести до підриву єдності України і спроб створити пріоритет місцевих інтересів над загальнодержавними [4, с. 94–95].

Таке побоювання вчених не є безпідставним, оскільки перетворення України на державу з федеративним устроєм нині є небезпечним. Безперечно, основне завдання Української держави з огляду на незаконну анексію Криму та конфлікт на сході України –

об'єднання країни, підвищення спроможностей у сфері національної безпеки та обороноздатності, реформування моделі балансу гілок влади.

Посилення парламенту як ефективної демократичної інституції зумовлює доцільність поєднання позитивного досвіду європейського парламентаризму з національними особливостями організації та діяльності Верховної Ради України.

Вважаємо, що спроба інституційно реформувати український парламент шляхом формування верхньої палати може бути здійснена за умови дотримання низки вимог, зокрема, системного оновлення конституційного механізму державної влади в Україні, вдосконалення концепції сучасного українського парламентаризму, здійснення інституційних перетворень у Верховній Раді України в контексті конституційної реформи, забезпечення політичної стабільності, проведення адміністративно-територіальної реформи, вирішення питань щодо фінансування другої палати, тощо.

Погоджуємося з позицією Л. Кривенко, яка наголошує, що двопалатний законодавчий орган не є раціональним у складних умовах життєдіяльності населення, суспільства і держави, а саме ці реальності нині наявні в Україні [5, с. 78–79].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Скрипнюк О.В. Двопалатний парламент як конституційна модель структурної організації вищого законодавчого органу влади / О.В. Скрипнюк // Право України. – 2009. – № 11. – С. 92–99.
2. Барабаш Ю. Сучасний парламентаризм / Ю. Барабаш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://investplan.com.ua>.
3. Святоцький О. Питання теорії і практики конституціоналізму в Україні / О. Святоцький, В. Чушенко // Право України. – 1998. – № 2. – С. 17–20.
4. Скрипнюк О.В. Двопалатний парламент як конституційна модель структурної організації вищого законодавчого органу влади / О.В. Скрипнюк // Право України. – 2009. – № 11. – С. 92–99.
5. Кривенко Л. Верховна Рада України – однопалатний парламент // Вісник Академії правових наук України. – 1998. – № 4 (15). – С. 70–80.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Стогова О.В.

*к. політ. н., доцент кафедри КІТІДП ННІ права
Сумського державного університету*

Однією із найважливіших реформ сьогодення є децентралізація, яка прямо пов'язана із реформуванням місцевого самоврядування. Ці реформи обговорюються протягом усього існування української держави, але переважно увага дослідників зосереджувалася на проблемі реформування виконавчої влади. Нагадаємо, що поняття децентралізації не є новим для України, адже у статті 132 Конституції задекларовано децентралізацію як одну із засад, на яких ґрунтується територіальний устрій держави. Проте, на відміну від Конституцій багатьох зарубіжних держав, засадою є не сама децентралізація, а «поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади». Інакше кажучи, децентралізація не є винятковим принципом за названою конституційною нормою, а саме поняття і принцип організації публічної влади активно досліджується починаючи з 90-х років ХХ ст.

Але друга хвиля уваги до децентралізації, що припадає на 2014-17 роки пов'язана вже не стільки із реформуванням органів виконавчої влади (яке розглядається як наслідок децентралізації, а не її мета), скільки із реформою місцевого самоврядування.

Зазначені реформи перейшли у практичну площину із Розпорядження Кабінету Міністрів № 333-р, яким була ухвалена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [1]. У вступній частині Концепції надається перелік основних проблем, які спричиняють необхідність реформування місцевого самоврядування. Слід звернути увагу, що йдеться саме про реформування органів місцевого самоврядування, питання реформування виконавчих органів державної влади не розглядається, хоча зрозуміло, що поширення повноважень органів місцевого самоврядування вступатиме у протиріччя із повноваженнями органів виконавчої влади на місцях, якщо вони не зазнають змін.

Схожий підхід простежується і в Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України», де зазначено: «Необхідність розширення повноважень органів місцевого самоврядування базового рівня (села, селища, міста) та наділення їх відповідними фінансовими й матеріальними ресурсами є вкрай важливим і економічно доцільним... Органи місцевого самоврядування повинні отримати низку додаткових повноважень щодо організації належного вирішення питань місцевого

значення, які можуть бути вирішеними саме на відповідному рівні» [2]. Тобто знову увага зосереджена на реформуванні органів місцевого самоврядування шляхом надання додаткових повноважень та ресурсів, а децентралізація органів виконавчої влади на місцях не розглядається.

Децентралізації органів виконавчої влади стосувалася пропозиція доповнити Конституцію України статтею 1071 про Представників Президента України в регіонах та районах. Ця норма містилася у Проекті Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування)» від 26 червня 2014 р. Функції представників президента абсолютно не тотожні державним адміністраціям, вони мають координувати територіальні органи центральних органів виконавчої влади та здійснювати нагляд за відповідністю Конституції та законам України актів органів місцевого самоврядування. Паралельно висувалася пропозиція виключити із Конституції статті про місцеві державні адміністрації. Можна зробити припущення про заміну місцевих державних адміністрацій представниками президента, що означало б децентралізацію органів виконавчої влади.

Але проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування)» було доопрацьовано та зареєстровано 3 липня 2014 р. (№4178-а), але 27.11.2014 р. відкликано [3].

Відповідно до Концепції [1] в Україні протягом 2014-17 рр. здійснюється реформа місцевого самоврядування і, як наслідок, реформа адміністративно-територіального устрою, адже добровільне об'єднання територіальних громад [4] може здійснюватися територіальними громадами, які належать до різних районів [5]. Виключено із Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» частину дев'яту статті 7. У цій статті йшлося, що у випадку, коли до складу об'єднаної територіальної громади передбачається входження територіальної громади, розташованої на території суміжного району, обласна рада має звернутися з поданням до Верховної Ради України щодо зміни меж відповідних районів. Тепер цієї статті не має у законі, за Верховною Радою залишається право змінювати межі районів, але вже після проведення перших виборів в об'єднаній громаді.

Відповідно до проекту змін до Конституції змінювався і сам підхід до децентралізації. Так, у статті 132 зазначено: «адміністративно-територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, децентралізації у здійсненні державної влади, повсюдності та спроможності місцевого самоврядування, сталого розвитку адміністративно-територіальних одиниць, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і

культурних традицій». Тобто децентралізація визначалася як принцип здійснення державної влади, причому єдиний принцип, без поєднання із централізацією, як у тексті діючої Конституції. У зв'язку із відкликанням проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування)» №4178-а 27.11.2014 вказана норма не вступила в дію. Під час обговорення вказаного проекту експерти зазначали про можливий дисбаланс повноважень, що мав скластися при скасуванні місцевих державних адміністрацій та розширенні повноважень об'єднаних територіальних громад.

В Україні здійснюється реформа місцевого самоврядування, а децентралізація виконавчої влади не проводиться. Розширення повноважень місцевого самоврядування, передання їм додаткових ресурсів для реалізації своїх повноважень об'єктивно створює передумови для подальшої децентралізації виконавчої влади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про ухвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. №333-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014>
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування)» від 26 червня 2014 р. № 4178 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/91094zakon_pro_vnesennya_zmin_do_konstitucii_ukraini_tekst_proekt.html
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування) : проект Закону України від 3 липня 2014 р. № 4178-а [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51513
4. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII від 05.02.2015 № 157-VIII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
5. Законодавство не вимагає змінювати межі районів до завершення процедури об'єднання громад суміжних районів і проведення в них перших виборів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248838573&cat_id=244276429

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Сасенко Е. С.

*Студентка I курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Ткаченко А. О.

*к. ю. н., к. і. н., професор кафедри КПТДП ННІ права
Сумського державного університету*

Стан вивчення проблеми конституційно-правового регулювання боротьби з організованою злочинністю в зарубіжних країнах залишається все ще незадовільним. Очевидним фактом є те, що в українській науці мало досліджень, присвячених характеристиці організованої злочинності в зарубіжних країнах, хоча науково-пізнавальне значення вивчення проблеми очевидне. Сучасна організована злочинність розвивається дуже швидко та носить міжнародний характер, тому сьогодні як ніколи потрібний обмін досвідом між державами. Організована злочинність загрожує становленню соціально-економічних реформ, а також конституційному ладу України.

Метою вивчення зарубіжного досвіду є необхідність врегулювати заходи боротьби з організованою злочинністю, а також – використати зарубіжний досвід по боротьбі з організованою злочинністю.

Актуальність цього питання полягає в тому, що організована злочинність за своєю сутністю схильна до порушення національних кордонів, тому сусідні держави повинні об'єднати всі свої зусилля у боротьбі з цим небезпечним явищем. Організована злочинність загрожує національній безпеці та конституційному ладу України, тому необхідна розробка тактики боротьби з організованою злочинністю.

Дослідники звертають увагу на небезпеку для суспільства і держави організованої злочинності. Так, зокрема, Міняйло М. Є. стверджує, що організована злочинність – це найскладніше і найнебезпечніше антисуспільне явище, що не має державних кордонів і масштаби якого у сучасних умовах розвитку України становлять реальну загрозу державі і суспільству [1].

Організована злочинність є суспільно небезпечним явищем, яке охоплює уся сукупність злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями, організованими (злочинними) групами та злочинними організаціями. При цьому слід враховувати, що організована злочинність – частина загальної злочинності (її особливий вид), що поєднує найнебезпечніші вияви багатьох видів умисної злочинності: насильницької, корисливої, економічної, корупційної [2].

Вивчення низки конституцій зарубіжних країн дає підстави стверджувати, що конституції містять лише загальні принципи боротьби з організованою злочинністю. У конституціях переважної більшості країн, як романо-германського (Франція, Італія, Німеччина) так і англо-саксонського типу (США, Австралія, Канада) правових систем, відсутній навіть термін «боротьба з організованою злочинністю».

Водночас в зарубіжних країнах створено цілу низку органів з протидії організованій злочинності. Так, в Німеччині до органів розслідування злочинів належить поліція, прокуратура, слідчий суддя. У Великобританії діє Служба по боротьбі з організованою злочинністю SOCA (Serious Organised Crime Agency). В Італії для боротьби з організованою злочинністю діє Генеральна Рада по боротьбі з організованою злочинністю, а також окружні управління по боротьбі з організованою злочинністю.

Основним правоохоронним органом США, що здійснює боротьбу з організованою злочинністю, є поліція цієї країни. Крім поліції, боротьбу з організованою злочинністю у США за відповідними напрямками діяльності здійснюють Міністерство внутрішньої безпеки, Міністерство юстиції, Міністерство оборони та Міністерство поштового зв'язку [3].

Більше уваги приділяється проблемі запобігання організованій злочинності. Шостко О. Ю. зазначає, що головними напрямками запобігання організованій злочинності є соціальне запобігання, реабілітаційний підхід, ситуаційне запобігання, стратегії правоохоронних органів, спрямовані на своєчасне виявлення і покарання злочинців [4, с. 199]. Стосовно цієї думки можна стверджувати, що запобігання організованій злочинності здійснюється не тільки правоохоронними органами і має взаємопов'язані напрями боротьби з організованою злочинністю.

Як свідчить аналіз організованої злочинності в зарубіжних країнах, незважаючи на те, що злочинні угруповання найчастіше вдаються до застосування тактики терору та вступають у вигідні для них союзи з терористами, цілком очевидно, що мета цих угруповань не в повній мірі збігається з цілями терористів. Найчастіше лідери злочинних організацій вдаються до терору для того, щоб створити більш сприятливі умови для діяльності своїх злочинних підприємств. Їхні дії нерідко спрямовані проти конкретної політики держави у сфері забезпечення законності, проведення відповідних економічних та соціальних реформ тощо [5].

З метою **боротьби** з організованою злочинністю і тероризмом видається так зване «надзвичайне законодавство», що широко застосовується в Італії. Так, Закони № 152 від 22 травня 1975 року, № 191 від 18 травня 1978 року, № 15 від 16 лютого 1980 р збільшують кримінально-правові санкції за вчинення діянь, пов'язаних з організованою

злочинністю і тероризмом. Ці закони передбачають широке застосування довічного тюремного ув'язнення, встановлюють правило не враховувати пом'якшуючих обставин, не застосовувати умовне звільнення. На думку італійських юристів антитерористичне законодавство і заходи по боротьбі з організованою злочинністю похитнули основні принципи кримінально-правової системи, включаючи конституційні. При цьому більшість законів по боротьбі з тероризмом і організованою злочинністю було прийнято без розгляду Конституційним судом питання про їх відповідність Конституції [6, с. 151].

На основі проведеного аналізу інституцій окремих держав (Польща, США, Італія, Великобританія, Нідерланди), Міняйло Н. Є. робить висновок, що в західноєвропейських державах набуває розповсюдження нетрадиційний спосіб запобігання організованій злочинності (запобіжна діяльність на рівні громадськості), який в Україні поки що не набув поширення. Тому, на наш погляд, існує необхідність та доцільність запозичення досвіду зарубіжних держав із запобігання організованій злочинності. Вчений слушно вважає, що дані інституції повинні бути згруповані всередині одного державного органу, який буде не суто каральним, а вмістити в собі функції по запобіганню та скороченню масштабів організованої злочинності [1].

Таким чином, в Україні можуть бути запозичені деякі особливості заходів по боротьбі з організованою злочинністю. Прийняття таких нормативних документів, які допоможуть обмежити присутність монополій на ринку, знизять рівень нелегальної економіки, щоб перешкодити можливому проникненню в неї організованих злочинних груп, зможуть позитивно вплинути на розвиток нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міняйло Н. Є. Зарубіжний досвід запобігання організованій злочинності / Н. Є. Міняйло. – К. : Національна академія прокуратури України. – 2013. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/660/25.pdf>
2. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 4. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://leksika.com.ua/legal/>
3. Волинець В. В. Система боротьби з організованою злочинністю у США (досвід організації та функціонування) / В. В. Волинець // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2014. – № 1. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2014_1_18
4. Шостко О. Ю. Європейський досвід запобігання організованій злочинності: теоретичні питання / О. Ю. Шостко // Право України. – 2010. – № 2. – С. 198-203.

5. Берест Г. С. Організована злочинність і тероризм / Г. С. Берест. – [Електронний ресурс] // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2008. – Вип. 18. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2008_18_3
6. Хохлова І. В. Кримінальне право зарубіжних країн (в питаннях та відповідях) : Навчальний посібник / І. В. Хохлова, О.П. Шем'яков. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 256 с.

БІКАМЕРАЛІЗМ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Лук'яненко М. П.

Студентка I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Ткаченко А. О.

к. ю. н., к. і. н., професор кафедри КППЦП ННІ права

Сумського державного університету

Парламент з моменту своєї появи завжди перебував у центрі як політичних баталій, так і гострих наукових дискусій. Проблема структурної організації парламентів становить одну з центральних складових, зокрема, теорії парламентаризму, так і конституційного права зарубіжних країн, що в значній мірі актуалізує досліджувану проблему.

Варто відмітити передусім перевагу парламенту як органу, який більш повно, надійно та всебічно представляє народ і виражає його волю, що полягає також у складі цього інституту. Одним із визначальних моментів у характеристиці сучасних парламентів і виявлення особливостей органів народного представництва конкретних держав є їх побудова. З цим пов'язують таке явище, як бікамералізм, що означає по-суті двопалатну систему щодо структури парламенту (а іноді й інших представницьких органів), при якій він складається з двох палат.

Водночас питання про те, з якої кількості палат повинен складатися парламент, вважається одним із найбільш спірних у науці державного права зарубіжних країн. Маємо відмітити, історія цього вищого законодавчого органу вимірюється століттями, і впродовж цього часу ведеться безперервна дискусія стосовно вибору найбільш оптимальної структури парламенту [1].

Двопалатний парламент існує в багатьох країнах, незалежно від їх правової системи. США, Велика Британія, Польща, Німеччина – це декілька країн, які мають багато відмінностей, але в них діє двопалатна парламентська система. Тому, бікамералізм, як система прийняття рішень на законодавчому рівні, є доволі розповсюдженим методом

організації національних легіслатур. Переважна більшість двопалатних парламентів є у федеративних країнах, оскільки вони змушені шукати механізм узгодження дуалістичного устрою держави через представництво загальнонаціональних інтересів поряд з інтересами штатів та регіонів.

Наприклад, німецький парламент є класичною формою двопалатного парламенту, що виконує своє першочергове значення – можливість земель мати своє представництво у законодавчому органі та впливати на прийняття рішень на загальнодержавному рівні – задля чого і було запроваджено таку форму парламенту, що зумовлено історичними факторами становлення парламентаризму у Німеччині.

Поряд із федераціями двопалатність має місце у деяких унітарних державах (Японія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Італія, Франція та ін.). Бікамеральність в унітарних країнах, як правило, аргументується тим, що вона деяким чином підтримує рівновагу інтересів і сил усередині представницького органу, стримуючи законодавчу владу, а також, на думку фахівців, забезпечує більш відповідальну і добротну роботу над законопроектами (помилки однієї палати можуть бути виправлені іншою) [2].

На значимість бікамералізму звертали увагу четвертий Президент Джеймс Медісон і перший міністр США Олександр Гамільтон у своїй праці «Федераліст». Вони визнавали двопалатну структуру парламенту своєрідним захисником держави від забуття її керівниками своїх зобов'язань перед виборцями, прийняття можновладцями крамольних і згубних рішень, механізмом гарантування наступності в роботі парламенту. Двопалатна конструкція парламенту, як вважали класики американської політичної думки – автори «Федераліста» – по-перше, захищає республіку від забуття її керівниками своїх зобов'язань перед виборцями: «... безпека народу стає вдвічі надійніше, тому що будь-які задуми узурпації або зради зажадають домовленості між двома автономними палатами, тоді як за інших обставин було б досить славолюбства і продажності однієї». По-друге, названа модель перешкоджає «схильності всіляких асамблей піддаватися раптовим спалахам бурхливих пристрастей, йти за крамольними верховодами, приймати непродумані, згубні рішення». По-третє, компенсується ще одна «вада», яка полягає «у недостатньому знайомстві представників, що обираються, із завданнями й принципами законодавства». І, нарешті, бікамералізм сприяє наступності в роботі парламенту в умовах частой зміни складу Палати представників [3, с. 51].

Однак не всі прихильно ставляться до двопалатності парламенту. Зокрема, Томас Пейн скептично ставився до ідеї двопалатної структури парламенту. Супротивники бікамеральної легіслатури в США критикували такий засіб парламентського устрою за дорожнечу та функціональну складність порівняно з однопалатною парламентською

конструкцією. Пейн критикував «хвалену конституцію Англії», де визначено спадкоємний аристократичний устрій парламенту у вигляді палати перів, натякаючи на те, що США не можуть повторювати англійську систему через те, що в американських штатах спадкоємна аристократія зійшла зі сцени [4].

Наука державного права зарубіжних країн докладно описує всі переваги і недоліки бікамералізму. Як правило, до позитивних моментів можна віднести оптимізацію діяльності палат завдяки скороченню кількості членів палати та створенню умов для конструктивного обговорення питань і прийняття рішень; більшу публічність і прозорість процедур обговорення і прийняття рішень, оскільки процес ухвалення будь-яких рішень відбувається в кілька етапів, а, отже, стає більш доступним для публіки і преси; створення умов для прийняття політично виважених рішень, більш скрупульозного і досконалого опрацювання проектів законодавчих актів; палати контролюють одна одну, що дозволяє уникнути зловживань з боку однієї палати і підвищити якість роботи самого парламенту; збалансування політично протилежних сил у парламенті, що, в свою чергу, дозволяє краще узгоджувати політичні інтереси суспільства, запобігає свавіллю та зловживанням; кожен регіон (територіальна частина, громада) буде представлений у парламенті, що дасть змогу найкращим чином забезпечити його розвиток і врахувати всі можливі інтереси та особливості при ухваленні законів і будь-яких важливих рішень.

Серед критичних голосів на адресу бікамеризму найбільш типовими є такі аргументи: друга палата не дає ніякої користі, якщо вона, обираючись за тими ж правилами, що і перша палата, фактично її дублює; друга палата є антидемократичною, якщо вона, формуючись за іншими правилами, ніж перша палата, спирається на більш вузьке представництво; ускладнення процедури обговорення і прийняття проектів законодавчих актів; створення штучних перешкод на шляху оптимального прийняття рішень, що призводить до послаблення представницької влади загалом та до посилення авторитарності правління; уможливлення політичного розмежування всередині парламенту, штучного протистояння між палатами і виникнення суперечностей між гілками влади; збільшення витрат на утримання парламенту. Існує також думка про те, що двопалатність гірше поєднується з унітарністю, ніж однопалатність, що викликає додаткові протиріччя в унітарній державі [5].

Коротко окресливши науково-теоретичні аспекти двопалатних парламентів у світі, дослідивши публікації науковців, можна дійти наступних висновків. Можна стверджувати, що сучасні бікамеральні інститути спроможні ефективно забезпечити оптимальне узгодження основних ознак демократичного устрою: принципів

представництва, ефективності, розподілу влади. Двопалатна форма парламентської установи характеризується високим рівнем інституціональної адаптованості.

Отже, не зважаючи на скептичні оцінки перспектив бікамералізму окремих дослідників, усе ж більшість територіально обширних і економічно розвинених держав із сталими демократичними традиціями не чужі цінностям бікамералізму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крисенко О., Воробйова Д. Роль бікамеральної структури парламенту у зміцненні системи державної влади / О. Крисенко, Д. Воробйова. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/33.htm>
2. Георгіца А. З. Сучасний парламентаризм: проблеми теорії та практики / А. З. Георгіца. – Чернівці : «Рута», 1998. – 484 с.
3. Федералист. Политические эссе Александра Гамильтона, Джеймса Мэдисона и Джона Джея. – М. : Издательская группа «Прогресс», 1994. – 592 с.
4. Пейн Т. Здравый смысл // Избранные сочинения / Т. Пейн / Под ред. проф. М. П. Баскина. – М. : Изд-во АН СССР, 1959. – 422 с.
5. Кравчук Л., Анресюк Б. Нужен ли двухпалатный парламент? / Л. Кравчук, Б. Анресюк // Зеркало недели. – 1999. – № 51. – 25 декабря.

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЕВТАНАЗІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Прокопенко К. В.

Студентка I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Ткаченко А. О.

к. ю. н., к. і. н., професор кафедри КПТДП ННІ права

Сумського державного університету

Достатньо актуальним, на наш погляд, є питання правового регулювання евтаназії в європейських країнах. З одного боку, конституції таких країн, як Голландія, Бельгія, Франція, Швейцарія визнають евтаназію як цілком законне явище. З іншого – поняття евтаназії носить вкрай суперечливий характер.

З точки зору державного права, евтаназія – це умисне заподіяння смерті невиліковному хворому, здійснене на його прохання медичним працівником, а також іншою особою з мотивів співчуття до хворого з метою позбавлення його від нестерпних фізичних страждань. Слід розрізняти пасивну та активну евтаназію. В історії можна

виділити три етапи розвитку політико-правової думки щодо евтаназії. Для Стародавнього Світу евтаназія – благо, бо людина не самоцінність; Середньовіччя характеризується неприйняттям евтаназії внаслідок панування релігійних поглядів; в Новий час евтаназія – це скоріше особистий вибір кожного.

Вперше питання про легалізацію умертвіння безнадійних хворих з милосердя почали розглядати в 70-ті роки ХХ ст. у Голландії. З роками все більше загострювалося протиріччя між суворими законами у цій галузі і реальною негласною практикою. У країні за рік відбувалося приблизно дві тисячі випадків, коли лікарі на прохання людей, що страждали і не мали шансів вижити, мали полегшити їх страждання.

У 1993 р. тут був виданий спеціальний список із 12 обов'язкових пунктів, який і був покладений в основу закону про евтаназію. Правова ситуація залишалася хиткою. І медикам, які з міркувань гуманності погоджувалися перервати муки хворого, часом доводилося в суді доводити свою невинуватість. Евтаназія залишалася кримінальним злочином, що карається позбавленням волі строком до 12 років. 29 листопада 2001 р. друга палата голландського парламенту прийняла законопроект, який звільняв від судової відповідальності лікарів, що допомагали безнадійним, тим, хто тяжко страждав хворим йти з життя. 1 квітня 2002 р. закон офіційно набув чинності.

Таким чином, Голландія стає першою в світі країною, де була легалізована евтаназія. Прийнятий законопроект, який називається «Критерії застосування евтаназії і надання допомоги при добровільному відході з життя», як роз'яснюється в поширеному міністерством юстиції прес-релізі, передбачає введення в кримінально-процесуальний кодекс Нідерландів двох положень, відповідно до яких лікарі звільняються від кримінальної відповідальності. Вони зобов'язані до останнього моменту виконувати умови належного медичного догляду і повідомити про свої дії муніципальному слідчому, який веде справи про насильницьку або раптову смерть. Всі інші форми припинення життя, будь-то прохання про це або надання сприяння в самогубстві, підлягали судовому переслідуванню.

Бельгія стала другою після Нідерландів країною, де легалізовано медичне сприяння смерті невиліковних тяжкохворих. Бельгійський парламент прийняв текст закону в травні 2002 р., незважаючи на різку опозицію впливовою в країні католицької церкви. Депутат-соціаліст бельгійського парламенту Філіп Мау, який лобював цей закон, в інтерв'ю AFP пояснював, що у відповідності з законом, що вимагає евтаназії, пацієнт повинен бути невиліковно хворим, повнолітнім, а також зобов'язаний добровільно викласти прохання в письмовому вигляді. І тоді лікар, який здійснює «вбивство з милосердя», не буде звинувачений у скоєнні злочину. У країні засновано постійний комітет з контролю над

евтаназією. 24 вересня 2007 р. комітет схвалив уведення в дію нових бланків, які повинні оформляти медики для реєстрації процедури.

З квітня 2005 р. в бельгійських аптеках з'явилися спеціальні набори для евтаназії, що дозволяють спростити процедуру добровільного відходу з життя. У набір вартістю приблизно 60 євро входить одноразовий шприц з отрутою і інші необхідні для ін'єкції препарати.

У листопаді 2004 р. закон про евтаназію схвалив Сенат Франції. Цей акт був розроблений французькою асоціацією лікарів. Закон передбачав, що в тих випадках, коли прийняті заходи лікування стають «марними, непропорційними або не мають іншого ефекту, крім штучного продовження життя», вони «можуть бути скорочені або припинені».

Таким чином, була легалізована пасивна евтаназія. У документі особливо обумовлено те, що рішення про евтаназію хворого пацієнта, що знаходився без свідомості, можуть прийняти його близькі родичі або довірена особа. А якщо пацієнт неповнолітній, то таке рішення має ухвалюватися колегіально, медичним консилиумом. Ухваленню такого рішення багато в чому сприяла дискусія, що розгорнулася у Франції незабаром після смерті в 2003 р. 22-річного Вінсена Юмбер. Він був паралізований після автомобільної аварії і за допомогою матері написав книгу «Я вимагаю права на смерть». У ній він розповів, наскільки нестерпна його життя і що він хоче вмерти. У результаті мати Юмбер ввела синові смертельну дозу наркотику. А перед цим прохання про евтаназію сім'ї молодого людини президенту Франції Жаку Шираку залишилося без відповіді. У результаті мати Вінсена Юмбер Лілію заарештували за вбивство, але незабаром відпустили.

Французьким борцям за легалізацію евтаназії протистоїть потужний супротивник: католицька церква. Незважаючи на недавнє відносно пом'якшення позиції щодо пасивної евтаназії, Ватикан, як і раніше, прирівнює активну евтаназію до вбивства.

Закон, прийнятий у Франції у 2005 р. (закон «Про права хворих» від 22 квітня 2005 р.), дозволяє вводити вмираючих людей у стан медикаментозної коми, щоб полегшити їхні страждання. При цьому лікарям забороняється вживати будь-які дії, які могли б прискорити смерть пацієнта. Однак у 2007 р. Шанталь Себір побажала померти негайно, не впадаючи в кому, в свідомості, оточена близькими.

Швейцарія – одна з небагатьох держав, де невиліковно хворим людям допомагають померти з 1998 р. У цій країні діють різні організації, що допомагають людям піти з життя, і надання подібної допомоги відповідно до швейцарського законодавства не

карається, якщо для цього немає «корисливих мотивів». Іншими словами, якщо лікар допоміг іншому піти з життя, не маючи власної вигоди, він не може бути засуджений.

У Швейцарії смертельно хворим пацієнтам, які страждали від сильного болю, лікар може виписати «останній рецепт», який за дорученням хворого отримує Товариство евтаназії, під опікою якого на підставі особистого звернення знаходиться невиліковно хворий пацієнт. Таке ліберальне законодавство стало причиною нового напрямку туризму: жителі інших країн Європи відвозять своїх тяжкохворих родичів у швейцарські клініки, щоб ті змогли «легко померти».

5 лютого 2007 р. Швейцарія дозволила евтаназію тим, хто страждав психічними захворюваннями. Рішення суду в Швейцарії ставить психічні розлади на один ступінь з важкими фізичними недугами: вища судова інстанція країни – Федеральний трибунал дозволив людям, страждаючим важкими психічними захворюваннями, добиватися права на евтаназію.

Таким чином, Голландія, Бельгія і Люксембург (з 2009 р.) – країни, що легалізували активну евтаназію, здійснення якої обмовляється жорсткими правилами. У Швейцарії евтаназія легалізована частково у кантоні Цюрих. Франція легалізувала пасивну евтаназію в 2004 р.; в 2005 р. виходить закон, що дозволяє вводити вмираючих людей у стан медикаментозної коми, щоб полегшити їхні страждання.

Неоднозначність поняття евтаназії закономірно містить комплекс взаємопов'язаних аспектів, які неможливо розглядати окремо. Кожен з аспектів наповнений різними думками. Можливо, все це і позначається на неможливості прийняти однозначне рішення з питання евтаназії. При цьому медична спільнота поділяє кілька думок, посилаючись на обов'язок лікаря зберігати життя пацієнта, а також на здатність медицини надавати допомогу і полегшити страждання при будь-яких захворюваннях.

Важливо, однак, зауважити, що евтаназія як масова медична практика повинна бути абсолютно виключена. Але як надзвичайно рідкісна унікальна процедура під громадським контролем, вона може існувати в суспільстві як невід'ємне право людини при житті бути позбавленим від страждань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Громовчук М. В. Конституційно-правове закріплення евтаназії в зарубіжних країнах / М. В. Громовчук // Конституційно-правові академічні студії. – 2016. – № 2. – С. 32-38.
2. Домбровська О. Щодо правових аспектів легалізації евтаназії / О. Домбровська // Право України. – 2008. – № 10. – С. 19-24.

3. Право на гідну смерть // Юридичний вісник України. –2015. – № 3. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://yuricom.com/ua/tags/?tag=3.2015>

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА ЯК ФОРМА ЗАХИСТУ СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Ірклієнко А.І.

*Студент IV курсу інституту права та суспільних відносин
Відкритого Міжнародного Університету розвитку Людини «Україна»*

Науковий керівник: Фрицький Ю.О.

*д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного, фінансового
права та соціально-гуманітарних дисциплін
Відкритого Міжнародного Університету розвитку Людини «Україна»*

Визнання конституційної скарги має стати довгоочікуваним логічним кроком у розвитку вітчизняного конституціоналізму, вимагає визначення матеріально-правових, процесуально-правових і техніко-юридичних умов її запровадження.

Поняття конституційної скарги притаманне існуванню в державі органу конституційного правосуддя і конституційного контролю, що безпосередньо пов'язано з охороною і захистом прав та свобод людини і громадянина.

Особливе місце в системі гарантій реалізації і захисту конституційних прав і свобод людини й громадянина займає судовий захист прав і свобод як національними, так і міжнародними судовими інстанціями, і, зокрема, органами конституційної юстиції.

У ст. 3 Конституції України закріплено положення, згідно з якими людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. За конституційними приписами права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності нашої держави. Але сучасна реальність свідчить не на користь захищеності конституційних прав громадян засобами конституційного контролю.

Конституційна скарга - є подане до Суду письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу.

Світова практика конституціоналізму свідчить, що переважна більшість країн, проголошуючи себе демократичними, соціальними, правовими державами, декларує, насамперед, прихильність загальнолюдському, гуманітарному виміру у здійсненні влади, забезпеченні прав і свобод людини й громадянина. Обсяг конституційних прав кожного

члена суспільства свідчить про розвиненість демократичного ладу, але без гарантій їх повного захисту вони залишаються декларацією і в реальному житті часто не дотримуються державою [1].

Вдосконалення змісту Конституції України та, зокрема, модернізація механізму захисту прав і свобод людини й громадянина Конституційним Судом України (КС), як одного з її напрямів, є метою проведення конституційної реформи в Україні [2].

На думку директора Інституту держави і права НАН України Ю. Шемшученка, Конституція, яка діє сьогодні в Україні, доволі непогана, але вона «втратила своє високе призначення» через те, що її положення, з огляду на надмірну декларативність, важко виконати. До них потрібні норми законів, щоб, порушуючи конституційні права і свободи окремого громадянина чи навіть усіх громадян у цілому, державні інституції та окремі представники влади могли нести відповідальність. Ю. Шемшученко вважає, що слід посилити гарантії законності та правопорядку в країні, передбачити відповідальність за порушення основних прав і свобод громадян на конституційному рівні.

Основна роль інституту конституційної скарги проявляється в її значенні для реалізації контрольної функції демократії. Як вказує відомий німецький філософ права Р. Алексі, «й демократичному законодавцю не можна довіряти необмежено. Історія вчить, що для безмежної довіри немає жодних підстав» Інший німецький правник Е.В. Бьокенфьорде зазначає: зміст демократії не лише в тому, що державна влада як влада, котра приймає політичні рішення, виходить з народу як останньої точки і джерела легітимності, а й значно більшою мірою в тому, що народом, тобто громадянами, конститується, легітимізується та контролюється її конкретне здійснення [3].

Конституційний Суд України в Рішенні від 05.10.2005 р. № 6-рп/2005 у справі про здійснення влади народом розтлумачив: положення частини другої статті 5 Конституції України «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ» треба розуміти так, що в Україні вся влада належить народові. Влада народу є первинною, єдиною і невідчужуваною та здійснюється народом шляхом вільного волевиявлення через вибори, референдум, інші форми безпосередньої демократії у порядку, визначеному Конституцією та законами України, через органи державної влади й органи місцевого самоврядування, сформовані за Конституцією та законами України. Розвиваючи позицію органу конституційної юрисдикції, можна стверджувати: контрольний аспект демократії (передусім конституційна скарга) має для громадян, принаймні, не менше значення, ніж конституювання державної влади через вибори, референдуми й інші інститути прямої демократії.

У Німеччині Федеральний конституційний суд визначає дві головні умови для прийняття індивідуальної конституційної скарги від громадянина.

По-перше, подати її може людина, яка особисто постраждала від порушення основних конституційних прав органами державної влади.

По-друге, конкретна конституційна скарга має принципове значення для тлумачення або застосування норм конституції чи вирішення питання, необхідного для реалізації громадянином одного з його основних прав, що не підлягає сумніву.

Інститут конституційної скарги є в першу чергу винаходом європейської демократії. Сьогодні його застосування можна віднайти в більшості європейських країн. Тому очевидно, що в процесі реалізації курсу на вступ в ЄС Україна не може не сприйняти конституційну скаргу у своїй національній правовій системі.

Більшість спорів з державою вирішується на рівні адміністративної юстиції. Саме її успіх у країнах ЄС дає можливість громадянам оскаржувати багато рішень, суміжних із питаннями конституційного права, не виходячи на рівень КС. Якщо така юстиція працює, то інструмент конституційної скарги буде лише показовою правозахисної вітриною, а не останньою інстанцією.

У деяких країнах є тенденція до визнання підставою для подання конституційної скарги факту порушення прав людини, закріплених у міжнародних угодах. Є також досвід використання постулатів класичної ліберальної теорії прав людини, які обмежують підстави для подання скарги фактами порушення так званих негативних прав (політичних і цивільних) і не поширюють їх на нехтування соціально-економічними правами.

Хоча в ст. 55 Конституції України йдеться про захист прав у суді загальної юрисдикції, однак вважаємо, що аналогічний підхід може бути використаний і під час розгляду справ у органі конституційного судочинства.

Тож право на конституційну скаргу має поширюватися на будь-яку фізичну особу, включаючи громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Інша річ, що об'єктивно доступ іноземців та апатридів до конституційного правосуддя є складнішим, адже їм потрібно довести, що оскаржувані ними правові акти поширюють на них свою дію й порушують їхні права, передбачені саме в Конституції України. Це означає, що в абсолютній більшості випадків із конституційними скаргами звертатимуться ті іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах постійно проживають чи тимчасово перебувають на території України.

По-друге, в європейській правовій доктрині загальновизнано, що юридичні особи є носіями основоположних прав і свобод тією мірою, якою вони сумісні з їхнім статусом та відповідають їхній природі. Така ж логіка закладена в ст. 42 Закону України «Про

Конституційний Суд України», в якій згадується про права юридичних осіб на конституційне звернення щодо тлумачення Конституції та законів України. З огляду на це юридичні особи поряд із фізичними особами також мають бути визнані суб'єктами конституційної скарги.

Нагадаю, що ч. 2 ст. 81 Цивільного кодексу України виокремлює (залежно від порядку створення) юридичних осіб приватного та публічного права. Суб'єктами права на конституційну скаргу, безперечно, мають бути юридичні особи приватного права (політичні партії, громадські організації, профспілки, релігійні організації, благодійні фонди, господарські товариства тощо), що відповідає розумінню конституційної скарги як одного з демократичних інструментів захисту громадянського суспільства від втручання держави у сферу його автономної свободи[8].

За європейськими стандартами вони мають створюватися саме як публічні юридичні особи. Отже, в разі заснування таких об'єднань в Україні вони мають бути наділені правом на конституційну скаргу, якщо певний нормативно-правовий акт порушує права якоїсь професійної спільноти загалом. Так само з конституційною скаргою повинні мати можливість звернутися такі юридичні особи публічного права, як державні чи муніципальні підприємства, акціонерні товариства, холдингові компанії, інші подібні утворення, якщо певним правовим актом було порушено чи обмежено їхні права. При цьому, звичайно, на юридичних осіб — носіїв публічно-владних повноважень (органи державної влади та місцевого самоврядування) право на конституційну скаргу не поширюється, й вказані суб'єкти мають звертатися до Конституційного Суду з конституційним поданням у межах їхніх законодавчо визначених повноважень [7].

Протилежною стороною провадження з розгляду конституційної скарги є орган публічної влади. Серед науковців немає єдиної позиції стосовно того, перевірка конституційності яких правових актів має відбуватися в порядку провадження за конституційною скаргою. Найвні пропозиції коливаються від найвужчого (умовно — російського) варіанта, коли скарга подається виключно щодо конституційності законів, до найширшого (умовно — німецького) варіанта, коли можуть бути оскаржені будь-які нормативно-правові й індивідуально-правові акти, рішення чи дії державної влади. Відповідно до цього й коло органів, які можуть бути такого провадження, може різнитися. На нашу думку, вже згадана необхідність поєднання вимог доступності конституційного правосуддя й ефективності конституційної скарги змушує нас обмежити перелік правових актів, що підлягають оскарженню в органі конституційної юрисдикції [6].

По-перше, конституційна скарга має стосуватися лише нормативно-правових актів. Це, крім іншого, відповідає й коректному баченню юрисдикції Конституційного Суду

України, яка, на нашу думку, охоплює лише нормативні, а не всі юридичні акти. Такий підхід, до речі, підтримав і сам Конституційний Суд у Рішенні № 15-рп/2001 від 14.11.2001 р. у справі щодо прописки [5].

По-друге, конституційна скарга повинна стосуватися лише найважливіших, засадничих нормативно-правових актів. Такими актами є закони України, а також акти Президента України та Кабінету Міністрів України.

У разі ж коли суд вбачає ознаку неконституційності в нормативно-правових актах, перевірка конституційності яких належить до юрисдикції Конституційного Суду України, він має поставити перед Верховним Судом України питання про звернення до Конституційного Суду з відповідним конституційним поданням. Інша річ, що такий порядок видається надмірно обтяжливим і малоефективним, тому, вважаємо, доцільно було б надати судам загальної юрисдикції право самостійного звернення до Конституційного Суду України. Це сприяло б посиленню режиму конституційної законності в правозастосовній практиці, зокрема й під час здійснення правосуддя [4 с 185-193].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Інтернет-ресурс – [<http://www.viche.info/journal/3213/>]
2. Інтернет-ресурс - [<http://yur-gazeta.com/interview/konstituciyna-skarga-zabezpechue-mozhlyvist-zvorotnoho-vplivu-individiv-na-publichnu-vladu-u-razi-de.html>]
3. http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2128:zaprovadzhennya-institutu-konstitutsijnoji-skargi-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350 – Інтернет-ресурс
4. Гультай М. М. Функціональні характеристики інституту конституційної скарги та модель його впровадження в Україні / М. М. Гультай // Вісник Конституційного Суду України. – 2011 – № 4-5. – С. 185–193.
5. Інтернет-ресурс - [<http://www.golos.com.ua/article/262229>]
6. Інтернет-ресурс - [http://leksika.com.ua/16711027/legal/konstitutsiyyna_skarga]
7. [<https://www.pressreader.com/ukraine/yurydychna-gazeta/20161115/281878707953927>] – Інтернет-ресурс
8. Інтернет-ресурс - [<http://pravoznavec.com.ua/period/article/32056/%CC>]

ПРАВА ВНУТРІШНЬОПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Лук'яненко М. П.

Студент I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Рябченко Т. О.

к.ю.н., старший викладач кафедри КППДП ННІ права

Сумського державного університету

Незаконна анексія Криму та конфлікт на сході України актуалізують проблему захисту громадян України, яких змусили залишити своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини (внутрішньо переміщених осіб), адже в умовах, коли місце проживання особи втрачає надійність, а частина території міста або району є під загрозою знищення, вона змушена шукати притулок для належного життя та існування за межами свого дому. Такі люди, як ніхто інший, потребують забезпечення належних прав та свобод. Саме тому, кожна держава має за мету створити належне законодавство, що встановлювало б гарантії дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Нині існує різниця у можливостях реалізації правового статусу внутрішньо переміщених осіб у різних державах, різних правових системах, а також у національних підходах до імплементації відповідних міжнародно-правових норм на внутрішньо державному рівні. Україна стоїть на шляху до європейської інтеграції, а як відомо, забезпечення належних прав і свобод кожній людині – один із критеріїв відбору до того аби стати країною-членом ЄС. Тому доцільним є аналіз законодавства України та країн ЄС для розуміння існуючих проблем у даній сфері та оптимальних шляхів їх вирішення.

Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» 2014 року врегульовується механізм забезпечення всіх основних прав людини – права на працю, на житло, передбачається законодавча гарантія держави на розміщення та надання тимчасового житла, безоплатного харчування на певний період, визначається порядок поновлення виплати пенсій, надання соціальних послуг, реєстрації місця проживання. І головне питання, яке регламентується Законом, – це порядок обліку внутрішньо переміщених осіб, який допоможе державі визначити їх кількість, категорії, регіони їх перебування, що стане основою для розробки цільових державних програм щодо підтримки, соціалізації та інтеграції цих осіб у нове суспільство.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та

має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

Зазначимо, що на відміну від добровільної міграції, коли соціальний статус особи у більшості випадків покращується, результатом вимушеної міграції є значне його погіршення та часткова чи повна втрата добробуту та раніше отримуваних доходів. Під вимушеністю ми розуміємо відсутність позитивної мотивації для переміщення, а також зміну умов проживання, за якої стає неможливим нормальна життєдіяльність чи виникає реальна загроза безпеці за відсутності перспективи нормалізації ситуації. Центральним елементом адаптації виступає її мета, виходячи з якої суб'єкт знаходить вихід із стану конфлікту із зовнішнім середовищем. Активна стратегія адаптації передбачає прагнення суб'єкта змінити середовище, пасивна – підкорення життєвим обставинам. Виходячи з результатів дослідження Д. Канемана та А. Тверські, можливий ще один варіант поведінки людини за умов ризику і невизначеності – це так званий «феномен асиметрії», внаслідок дії якого людина приймає ряд несумісних рішень, частина з яких на перспективу спрямовані на досягнення виграшу та рішень, що мають на меті уникнення програшу [2, с. 137].

Постановою Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 № 79 запроваджено процедуру реєстрації місця проживання внутрішньо переміщених осіб шляхом проставляння відмітки про реєстрацію до довідки про взяття на облік та перевірки місця проживання. Зокрема, особи, які отримали довідки про взяття на облік до 18 березня 2015 року (набрання чинності відповідної Постанови КМУ) не повинні самостійно звертатися до підрозділів ДМС для проставляння такої відмітки до довідки про взяття на облік, оскільки Постановою передбачено, що факт проживання внутрішньо переміщених осіб за вказаною ним адресою, повинен бути перевірений уповноваженим органом. І тільки після перевірки відбувається проставляння такої відмітки. Водночас, перевірки можливі лише після того, як підрозділи Міністерства соціальної політики України передадуть уповноваженим підрозділам ДМС персональні дані внутрішньо переміщених осіб. На сьогоднішній день така передача захищених даних неможлива, оскільки не розроблений її механізм. Таким чином, перевірки місця проживання внутрішньо переміщених осіб неможливі та не проводяться через об'єктивні причини відсутності нормативно-правової бази для таких перевірок, а отже, відсутня можливість проставляння відміток ДМС на довідках.

Нерегламентованим залишається й те, як саме і в який час будуть перевірятися адреси внутрішньо переміщених осіб. Тобто співробітники уповноважених органів можуть прийти до такої особи у той час, коли вона на роботі, скласти акт про її відсутність і відправити документи на скасування довідки. Таким чином, внутрішньо переміщена особа втратить право навіть на ті соціальні гарантії, які передбачені законом. Разом із тим управління праці та соціального захисту населення, центри зайнятості, управління Пенсійного Фонду України вимагають при зверненні до них внутрішньо переміщених осіб надання довідки із відміткою ДМС щодо реєстрації місця проживання [3].

Однією з найважливіших проблем внутрішньо переміщених осіб є житло. Відповідно до частини 1 ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщена особа має право на забезпечення органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. Проте не зазначено, який саме повинен бути порядок отримання у користування такого житла. У дійсності це відбувається так, що на місцях внутрішньо переміщеним особам відмовляють у наданні житла через, начебто, його відсутність. Проблемою є і відшкодування вартості зруйнованого житла [4, с. 43].

Громадяни України як внутрішньо переміщені особи із зони антитерористичної операції вперше за роки незалежності нашої держави зіткнулися із серйозною проблемою, пов'язаною із реалізацією свого права на волевиявлення. Більшість вимушених внутрішньо переміщених осіб, не пройшовши процедуру тимчасової зміни місця голосування, у день виборів не зможуть проголосувати. Чинне законодавство України надає право виборцю тимчасово змінити місце голосування без зміни виборчої адреси. Для цього необхідно звернутися з письмовою заявою до відділу ведення Державного реєстру виборців за місцем реєстрації або за місцем перебування у день голосування [5, с. 144].

У зв'язку з ситуацією, яка склалася в Україні, зросла кількість запитів до УВКБ ООН стосовно міжнародних стандартів захисту та допомоги внутрішньо переміщеним особам. Міжнародні стандарти, зокрема Керівні принципи з питань внутрішньо переміщених осіб, затверджують та поєднують стандарти прав людини і норми гуманітарного права щодо вимушених внутрішньо переміщених осіб і вважаються важливим керівництвом для держав щодо вирішення питань внутрішнього переміщення.

Отже, Українська держава має гарантувати дотримання міжнародних стандартів, встановлених у Керівних принципах ООН з питань переміщення осіб всередині країни, а саме: внутрішньо переміщені особи мають ті ж права і обов'язки, як і інші громадяни; не має бути жодних проявів дискримінації; зобов'язання щодо запобігання переміщення; право на свободу пересування і свободу вибору місця проживання; повага до сімейного життя; право на гідний життєвий рівень, медичну допомогу і освіту, а також право на вільні вибори; право на отримання документів, що засвідчують особу, свідоцтва про народження / шлюб; надання гуманітарної допомоги переміщеним особам та ін [6]. Важливим є забезпечення свободи пересування та вільного вибору місця проживання для таких осіб, а також забезпечення необхідною підтримкою спільнот та родин, які надають їм притулок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 1. – Ст. 1.
2. Надрага В.І. Проблеми вимушеної внутрішньої міграції населення в контексті концепції «суспільства ризику» / В.І. Надрага // Український соціум. – 2015. – № 1. – С. 134–141.
3. Аналіз проблем реалізації прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vostok-sos.org/problem/>
4. Дракохруст Т.В. Актуальні питання правового статусу внутрішньо переміщених осіб на території України / Т.В. Дракохруст // Актуальні проблеми правознавства. – 2016. - №1. – С. 41-44
5. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. Т. 1, вип. 1/1 : наук. праці / А. С. Василь'єв [голова] (та ін.); – О. : Наука і техніка, 2014. – 248 с.
6. Конвенція ООН 1951 року «Про статус біженців», (Про приєднання до Конвенції див. Закон N 2942-III (2942-14) від 10.01.2002) [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2942-14>

ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ ПЕРЕДВИБОРНОЇ АГІТАЦІЇ ТА ЇЇ ФІНАНСУВАННЯ

Базурина Т. І.

Студентка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Ткаченко А. О.

кандидат юридичних наук, кандидат історичних наук, доцент

Сумського державного університету

Передвиборна агітація – є однією із найважливіших стадій виборчого процесу. Актуальність цієї теми полягає у тому, що вона виступає вирішальним чинником у формуванні політичної свідомості виборців, у розподілі симпатій та антипатій щодо кандидатів, впливає на остаточний вибір громадян і, як наслідок, на результат виборів загалом. Варто зазначити, що рівень демократизму виборів у більшій частині визначається ступенем свободи передвиборної агітації.

Досвід проведення виборів в Україні свідчить про те, що існує чимало проблем у реалізації передвиборної агітації та її фінансуванні: не дотримання учасниками виборів встановлених законом принципів та правил її проведення; зловживання правами у сфері фінансування агітації кандидатами та політичними партіями; відсутність механізму контролю за процесом передвиборної агітації та її фінансування тощо.

Метою роботи є дослідження основних проблем проведення передвиборної агітації та її фінансування, а також запропонування шляхів їх вирішення.

Визначення поняття «передвиборна агітація» закріплено в ч. 1 ст. 68 Закону України «Про вибори народних депутатів в Україні». Це здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за певного кандидата у депутати або партію - суб'єкта виборчого процесу. Також у цьому законі закріплені й основні принципи проведення агітації, а саме: свобода її проведення, рівність доступу всіх суб'єктів виборчого процесу до засобів масової інформації, неупереджене ставлення з боку державних органів, посадових осіб до всіх кандидатів тощо [1].

Останнім часом під час виборів кандидати мають різні можливості висвітлення своїх передвиборчих програм, позицій. Чинне законодавство включає вимогу для ЗМІ оприлюднити вартість використання інформаційних ресурсів під час ведення агітації, однак ця норма фактично не виконується. Тому більшість суб'єктів виборчого процесу мають мінімальні можливості у використанні ЗМІ під час передвиборної агітації за рахунок своїх виборчих фондів.

Сьогодні виборче законодавство передбачає та регулює два ресурси засобів масової інформації, які використовуються під час агітації: аудіовізуальні засоби (телебачення, радіомовлення, відео- та звукозаписи тощо) та друковані (газети, журнали та ін. друковані видання). Так, поза правовим регулюванням залишається мережа Інтернет, яка є найпопулярнішим засобом поширення інформації. Внаслідок чого, кандидати та політичні сили проводять передвиборну агітацію на просторах Інтернету без всіляких обмежень.

Гостро постає проблема і поширення недостовірної інформації про конкурентів, що дає змогу суб'єктам виборчого процесу дезінформувати та маніпулювати вибором

громадян. Крім того, така інформація зазвичай ґрунтується на емоціях, оціночних судженнях і майже зовсім не містить конкретних фактів.

Ще однією проблемою проведення передвиборної агітації є використання прихованої політичної реклами, яка не врегульована чинним законодавством. Прихована політична реклама — це інформація, що поширюється в непартійних ЗМІ шляхом включення в новини, репортажі, телепередачі, газетні і журнальні матеріали та цілеспрямовано звертає увагу на суб'єктів політичних і виборчих процесів і не виділена рубрикою «Політична реклама», «На правах політичної реклами» [2, ст. 236]. Використання прихованої політичної реклами порушує принцип рівності прав кандидатів на зайняття посад, партій. Також, у такий спосіб кандидати та політичні сили мають змогу зекономити кошти виборчих фондів, які потім використовують для задоволення власних потреб.

Потрібно звернути увагу і на відповідальність кандидатів та політичних партій за порушення порядку проведення передвиборної агітації. Відповідно до ст. 61 Закону України «Про вибори народних депутатів в Україні» передбачається два види відповідальності до кандидатів-порушників: попередження та скасування реєстрації. Попередження оголошує Центральна виборча комісія у таких випадках: якщо судом встановлено факт підкупу виборців або членів виборчих комісій; факт надання партією, кандидатом у депутати чи посадовою особою партії грошей, товарів та інших матеріальних цінностей виборцям, підприємствам, членам виборчих комісій; факт використання кандидатом чи партією коштів поза межами виборчого фонду; факт залучення до передвиборної агітації підлеглих осіб, службовий транспорт, зв'язок, устаткування тощо, якщо кандидат займає посаду в органах виконавчої влади, місцевого самоврядування, державних чи комунальних підприємствах тощо; порушення партією чи кандидатом обмежень стосовно проведення передвиборної агітації, в тому числі поза строками її проведення. Проаналізувавши вищенаведене, робимо висновок, що така відповідальність як попередження для більшості правопорушень під час агітації є не доцільною та не ефективною. Крім того, за порушення інших норм відповідальність взагалі відсутня.

Чимало проблем існує і у процесі фінансування передвиборної агітації. Відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів в Україні» кожен кандидат в депутати та політична партія створює власний виборчий фонд, який є одним із грошових джерел проведення агітації. Проблема постає у прозорості надходження та витрат цих коштів. Відсутність спеціального органу контролю, доступу громадськості до звітності надходження та використання коштів виборчих фондів, незалежного моніторингу

фінансування дає змогу суб'єктам виборчого процесу проводити тіньову політику щодо коштів виборчих фондів, використовуючи їх не за цільовим призначенням. Крім того, у чинному законодавстві не передбачено відповідальність за порушення умов фінансування передвиборної агітації.

Виходячи з вищенаведеного та опрацьованого матеріалу можемо запропонувати такі шляхи вирішення проблем:

- Посилити контроль за дотриманням принципу рівності кандидатів, політичних партій під час передвиборної агітації, а також за дотриманням їх прав та обов'язків
- Врегулювати на законодавчому рівні проведення агітації в мережі Інтернет
- Встановити перевірку друкованих агітаційних матеріалів на відповідність вимогам законодавства, в залежності від результатів якої видавати або не видавати дозвіл на її розповсюдження.
- Збільшити відповідальність за розповсюдження кандидатами, партіями недостовірної інформації про конкурентів
- Посилити як внутрішній, так і зовнішній контроль за надходженням та використанням коштів виборчих фондів під час передвиборної агітації; запровадити незалежний моніторинг
- Встановити більшу міру відповідальності за порушення порядку проведення передвиборчої агітації, в тому числі і за порушення її фінансування

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 № 4061-VI з наступними змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17/page>
2. Афанасьєва М. В. Нормативно-правове забезпечення використання ЗМІ в ході передвиборчої агітації / М. В. Афанасьєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apdp.in.ua/v22/44.pdf>

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Гончаренко Я.Ю.

Студентка I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Нестеренко В.А.

к. і. н., доцент, доцент кафедри КППДП ННІ права

Сумського державного університету

Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини в останній чверті ХХ і на початку ХХІ століття набули, можна стверджувати без перебільшення, світового, глобального значення і вийшли на перше місце у міжнародній системі критеріїв оцінювання рівня розвитку демократії у певній державі та суспільстві на земній кулі. Проблема реалізації прав людини і громадянина має універсальний характер, вона є предметом дослідження як галузей суспільствознавства, так і правових наук. У різні часи проблема прав людини була політико-правовою, набувала філософського, релігійного, етичного значення.

Цей процес має як об'єктивне, так і суб'єктивне підґрунтя і зумовлений, з одного боку, історією становлення і розвитку світової цивілізації та її демократичних інститутів, а з іншого – волею «сильних світу цього» (окремих найбільш економічно і політично розвинутих держав і суспільств: США, Японія, Китай, Велика Британія, Німеччина, Франція), – спрямованою на створення єдиного світового порядку, побудованого на загальноприйнятній ідеї захисту прав людини та боротьби з тероризмом. Таке ставлення сьогодні в світі до цієї проблематики є значною мірою об'єктивним та, на жаль, часто-густо має яскраве політичне забарвлення і залишатиметься таким ще багато років (1).

Сучасний світ неможливо уявити без прав людини, які базуються на принципах свободи, рівності та справедливості.

Міжнародні стандарти прав людини розуміють як закріплені в міжнародних нормах загальноновизнані положення, які встановлюють мінімальний обов'язковий «порог» забезпечення прав людини у демократичному суспільстві та визнають їх нормативний зміст на рівні національного законодавства.

Тому, говорячи про права і свободи людини в правовому аспекті, можна стверджувати, що юристам-науковцям слід в першу чергу зосереджуватися і навіть спеціалізуватися у своїх дослідженнях на проблемах комплексного правового механізму захисту таких прав і свобод, а не намагатися штучно створювати окрему «галузь права». Своєю чергою, юристи-практики мають відпрацьовувати такі механізми з метою спрощення та підвищення ефективності їх дієвості [2, с. 28].

Права та свободи людини і громадянина є найважливішим політико-правовим та соціальним інститутом, мірою розвитку суспільства та нації, а також основою і змістом функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування. Саме такий функціональний підхід до інституту прав і свобод людини, по-перше, слугує засобом доступу людини та громадянина до механізму публічної влади та його інституцій, формам народовладдя, і по-друге є безперечною умовою удосконалення та незалежності самої особистості. В країнах розвиненої демократії права та свободи людини є необхідною умовою реалізації принципу верховенства права, конституційності та законності.

Сучасні конституції держав світу, прагнуть закріпити основоположні принципи правового статусу особи, виходячи із норм та принципів міжнародного права. Саме цими принципами розпочинаються преамбули, а також перші розділи конституцій держав світу з розвинутими демократіями. Згідно з основоположними міжнародними нормативно-правовими актами в сфері прав людини, зокрема Загальною декларацією прав людини ООН (1948 р.), Міжнародними пактами про громадянські та політичні права, та про економічні, соціальні і культурні (1966 р.), Європейською конвенцією 1950 р. про захист прав людини і основних свобод, а також конституцій держав світу можна виділити наступні фундаментальні принципи, зокрема принцип гуманізму, загальної поваги прав і свобод, не відчуженості прав і свобод та приналежності від народження, рівності прав і свобод, безпосередньої дії прав і свобод, гарантованості та захисту прав і свобод, принцип справедливості тощо.

У разі порушення прав та свобод людини і громадянина або виникнення перешкод на шляху до їх реалізації кожна людина має право на захист з боку держави й суспільства. З цією метою існує система відповідних юридичних засобів. Йдеться про засоби, за допомогою яких припиняються порушення прав та свобод людини і громадянина, усуваються перепони для їх використання, відновлюються порушені права та свободи [3, с. 33–41].

Одним з таких механізмів є судовий захист, а його різновидом – конституційне правосуддя. Захист прав і свобод людини і громадянина в судовому порядку – одна з найважливіших рис правової системи сучасної демократичної держави й стрижнева тенденція її розвитку. Особливість судового механізму полягає в тому, що він є всеосяжним.

Конституційні положення про права та свободи людини є найважливішими і єдиними справжніми критеріями наявності або відсутності, дотримання або відкидання права загалом, критеріями правового характеру чинного законодавства (законів та інших форм “позитивного права”) правового типу організації та діяльності різних гілок

державної влади й держави в цілому [4, с. 686]. Таким чином, конституція є критерієм якості будь-якого нормативного акта, мірою врахування в ньому інтересів людини й суспільства.

Поки ще не всі держави світу визнають права людини. Деякі політики і теоретики стверджують зокрема, що вони відповідають лише реальностей заснованого на індивідуалізм західного суспільства і незастосовні до багатьох країн третього світу, в яких переважають колективістські відносини між людьми і панують інші моральні цінності. З цим аргументом можна погодитися лише частково. Досвід людства свідчить, що економічний і соціальний розвиток країн тягне за собою і зростання самосвідомості та індивідуальності людини, його прагнення до свободи і поваги людської гідності, тобто до дотримання прав людини. Остання, у свою чергу, сприяючи розкріпаченню і самореалізації особистості, стимулює суспільний прогрес. Тому що враховує національні реальності все більш повна реалізація прав особистості - спільне завдання людства.

Отже, у масштабах усього світового співтовариства дотримання прав людини - найважливіша гарантія побудови міжнародних відносин на справді гуманістичних, моральних засадах, збереження і зміцнення миру. Існує пряма залежність між повагою прав людини окремою державою і його зовнішньою політикою. Розв'язання війн, грубе порушення міжнародного права зазвичай пов'язані з нехтуванням урядом прав своїх власних громадян. Так було і у нацистській Німеччині, і в СРСР, і в Іраку, і в цілому ряді інших держав, розв'язували агресивні війни або починаючи грубі загарбницькі акції. Враховуючи все це, країни-учасниці ОБСЄ розглядають дотримання прав людини не як суто внутрішня справа кожної окремої країни, а як предмет їх загальної стурбованості й колективної відповідальності.

Повага прав особистості сприяє зміцненню довіри між народами, створює сприятливу атмосферу для різнобічних людських контактів і співпраці, вносить у міжнародні відносини моральне начало. Без загальної гуманістичної ціннісної та правової бази, створюваної повагою прав людини, неможливо зближення народів, їх інтеграція.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дворкін Роналд. Серйозний погляд на права / Роналд Двор-кін ; пер. з англ. А. Фролкін. – К. : Основи, 2001. – 519 с.
2. Суценок В.М. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні (у контексті верховенства права / Суценок В.М. //Наукові записки НаУКМА, Том 129 Юридичні науки, 2012, С. 28-31

3. Гіда Є. О. Класифікація гарантій забезпечення прав та свобод людини і громадянина / Є. О. Гіда // Актуальні проблеми правознавства. – Тернопіль : Вектор, 2011. – С. 33 – 41.
4. Проблемы общей теории права и государства : [учеб. для юрид. вузов] / [Варламова Н. В., Лазарев В. В., Лапаева В. В. и др.] ; под общ. ред. Нерсесянца В. С. – М. : Норма, Инфра-М, 1999. – 832 с

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ЇХ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Лоза А.В.

*Студентка I курсу магістратури ННІ права
Сумського державного університету*

Організація дієвого й ефективного місцевого самоврядування в Україні залежить, передусім, від обрання певної моделі, в рамках якої будуть розвиватися муніципалітети. Ядром кожної з моделей виступають теорії місцевого самоврядування (далі – теорії МС). Вони не лише дозволяють простежити еволюцію наукової думки в галузі місцевого самоврядування, але й допомагають визначити фундаментальні підходи до його розуміння, правову природу, суть і зміст, особливості моделей місцевого самоврядування. Отож, спробуємо розглянути основні теорії МС, проаналізуємо їхні переваги та недоліки.

На сучасному етапі питання природи місцевого самоврядування розглядається у громадській, державній і громадсько-державній теоріях місцевого самоврядування [2].

Громадська (громадівська, суспільна) теорія МС сформувалася під впливом двох історичних концептів: 1) теорії вільної громади (природних прав вільної громади), фундаторами якої були Г. Аренс, Н. Гербер, О. Лобанд, Е. Мейер, О. Реслер, А. де Токвіль, Г. Туре та ін., а також 2) господарської (громадсько-господарської) теорії, яку представляли О. фон Гірке, Р. Моль, В. Шеффнер, О. І. Васильчиков, В. М. Лешков та ін. Широкої підтримки громадська концепція набула у практиці державотворення Австралії, Великої Британії, Канади, Нової Зеландії, США. Саме вона стала науковим підґрунтям для побудови англо-американської (англосаксонської) моделі місцевого самоврядування.

Громадська теорія має свої особливості, що втілилися в наступних положеннях :

- первинним суб'єктом місцевого самоврядування виступає територіальна громада;
- територіальна громада є самостійним джерелом публічної муніципальної влади;
- право на місцеве самоврядування є природним і невідчужуваним від самої громади, причому держава не утворює, а тільки визнає та гарантує його [3, с. 99; 5, с. 109-110];
- інституції місцевого самоврядування мають вирішувати тільки питання місцевого значення, а здійснення повноважень державної влади має покладатися на місцеві органи

державної виконавчої влади. У розв'язанні питань місцевого значення органи місцевого самоврядування мають діяти за принципом «дозволено все, що не заборонено законом»;

- місцеве самоврядування можливе лише на рівні населених пунктів, бо тільки там ще збереглися умови для відтворення громад. Щодо інших рівнів адміністративно-територіального поділу (департаментів, областей, провінцій, регіонів), то там місцеве самоврядування можливе лише у формі добровільних асоціацій та об'єднань [3, с. 99].

Громадська теорія МС, зокрема, включає такі переваги: по-перше, територіальна громада, її органи та посадові особи отримують найбільш повну автономію від держави у вирішенні питань місцевого значення; по-друге, збільшується ймовірність максимального врахування думки членів територіальної громади, підвищується рівень довіри до органів і посадових осіб місцевого самоврядування; по-третє, публічна муніципальна влада «по вертикалі» збалансовує публічну державну владу, забезпечуючи поряд з централізацією системи управління її децентралізацію на місцевому рівні [4, с. 165].

Противники громадської теорії, навпаки, закидають їй ряд недоліків. Наприклад, В.І. Гладій вказує, що, по-перше, самоврядування не можна повністю ототожнювати з громадським управлінням; по-друге, у світі немає жодного емпіричного прикладу держави, яка зовсім не втручається у справи комун (адміністративних одиниць); по-третє, теорія виправдовує прояви місцевого (мікротериторіального) егоїзму [1, с. 21]. М. І. Корнієнко також стверджує, що ця теорія «суперечить теорії суверенітету народу як єдиного джерела державної влади», і зазначає, що «суверенітет» громади та її органів є небезпечним для держави» [Цит.за: 4, с. 166]. Крім того, у доктрині дуже часто зустрічається думка, згідно з якою «в громадській концепції місцеве самоврядування постає швидше у формі благих, але пустих декларацій, ніж як реально наявний соціальний феномен» [Цит.за: 3, с. 100].

Так чи інакше, всі вищенаведені аргументи мають право на існування. Втім, ми підтримуємо позицію Н. В. Мішиної, яка наголошує, що різке неприйняття багатьма науковцями громадської теорії навряд чи є обґрунтованим. Більш конструктивним був би підхід до неї як до теорії правової держави. Адже саме втілення в життя концепції громад сприятиме розвитку найдемократичнішої організації місцевого самоврядування [4, с.166].

Державна (державницька) теорія МС започаткована в Магдебурзькому праві, була розроблена в рамках політичного (Р. Гнейст) та юридичного (Л. Штейн) напрямку в Пруссії в 70-х рр. XIX ст. У подальшому цю теорію відстоювали як українські (В. І. Вернадський, А. Ю. Кримський, М. І. Палієнко, М. А. Славінський, С. Т. Томашівський, М. І. Туган-Барановський та ін.), так і російські (В. П. Безобразов, О. Д. Градовський, М. М. Коркунов, М. І. Лазаревський, А. Г. Михайловський, Б. М. Чичерін та ін.) дослідники. Надзвичайно поширеною вона стала в країнах Європи, франкомовних країнах Африки, багатьох країнах

Латинської Америки. У результаті державницька концепція лягла в основу європейської (континентальної, романо-германської, французької) моделі місцевого самоврядування.

На противагу теорії громад, державна теорія розглядає місцеве самоврядування не як автономний вид публічної влади, природне право територіальної громади на самостійне вирішення питань місцевого значення, а як одну з форм організації місцевого управління, або ж як один із способів децентралізації державної влади на місцевому рівні [1, с. 22].

Основний зміст державної теорії МС розкривається через такі її особливості:

- джерелом влади є держава, яка на свій розсуд наділяє владою інших суб'єктів;
- органи місцевого самоврядування є продовженням держави на місцевому рівні;
- держава обирає предметну область і визначає компетенцію самоврядних органів;
- самоврядні органи діють за принципом «дозволено те, що передбачено законом»;
- місцеве самоврядування є засобом здійснення публічної державної влади за допомогою недержавних суб'єктів (місцевого населення та його інституцій). У такому разі діяльність держави та місцевого самоврядування є однорідною за своєю суттю [5, с. 113].

До переваг державної теорії, зокрема, відносять: по-перше, мінімізацію конфліктів між органами державної влади й органами місцевого самоврядування; по-друге, послідовну реалізацію органами державної влади й органами місцевого самоврядування єдиної політики по всій території держави; по-третє, можливість здійснення місцевого самоврядування як на рівні територіальних громад, так на інших рівнях адміністративно-територіального поділу (районному, обласному, регіональному тощо) [4, с. 167].

Недоліками державної теорії можна вважати, по-перше, низький рівень автономії органів місцевого самоврядування (якщо вони матимуть її взагалі); по-друге, відсутність балансу «по-вертикалі» між державними та муніципальними органами; по-третє, заперечення поділу публічної влади на публічну державну та публічну муніципальну (самоврядну) владу [4, с. 165-167]. Також П. М. Любченко вважає, що зведення місцевого самоврядування лише до місцевого рівня державного управління суттєво звужує спектр аналізу та дослідження сутності місцевого самоврядування як одного з фундаментальних принципів конституційного ладу, як інституту громадянського суспільства, як однієї з форм народовладдя, як фундаменту сучасної філософії людини, як багатогранного суспільного, соціально-політичного та соціально-правового феномену [3, с. 103].

Громадсько-державна теорія (теорія муніципального дуалізму) об'єднала в собі елементи як громадської, так і державної теорій МС, у результаті сформувавши змішану (дуальну) модель місцевого самоврядування. Дана концепція включає наступні ознаки :

- органи місцевого самоврядування є незалежними від держави лише при розв'язанні громадських і господарських справ. При цьому вони зобов'язані дотримуватися законів;
- органи місцевого самоврядування розглядаються як державні інституції, якщо вони виконують функції держави (делеговані повноваження). Під час виконання делегованих повноважень муніципальні органи діють під контролем і наглядом державних органів;
- поєднання в особі органів місцевого самоврядування функцій місцевого самоврядування з функціями державного управління на місцях визначається «подвійною» або «двоєдиною» політико-правовою природою місцевого самоврядування [3, с. 104].

Прихильники теорії муніципального дуалізму вважають, що завдяки поєднанню державного та недержавного начал вирішуються найважливіші державно-громадські завдання: (а) усувається роздвоєння влади, що призводить до політичної нестабільності та послаблення держави та її інститутів; (б) створюються можливості для участі людей в управлінні справами суспільства та держави, що підносить культурно-правовий рівень громадян і виховує в них почуття поваги до законів; (в) ліквідується розрив між суспільством і державою; (г) досягається єдина мета – збереження і зміцнення суспільства та держави на основі демократичних інститутів; (г) держава може краще вивчати потреби населення, місцеві справи й ухвалювати рішення, що відповідають інтересам людей; (д) народжується спільний інтерес громадян і державних органів, сутність якого полягає в побудові життя, гідного кожної людини й суспільства в цілому, а управління суспільством на основі узгоджених дій переростає в єдиний творчий процес [Цит.за.: 3, с. 104].

Поєднуючи переваги громадської та державної теорій, концепція муніципального дуалізму поєднує і всі їхні вищеназвані недоліки. Разом з тим негативною рисою дуальної теорії можна також вважати відсутність стійкості у зв'язку з її подвійною природою. Із цього приводу професор Н. В. Мішина зазначає: «Громадсько-державна теорія є найменш збалансованою та виваженою тому, що досить важко зберегти баланс між «державним» і «громадським» у разі її застосування. А, отже, законодавство в країнах, які застосовують цю теорію, тяжіє або до громадської, або до державної теорії місцевого самоврядування».

Таким чином, проведений у роботі аналіз дозволяє дійти наступних висновків:

- 1) Теорії місцевого самоврядування – це комплекс ідей, поглядів та уявлень щодо основних засад побудови та функціонування самоврядних утворень на місцевому рівні;
- 2) Теорії місцевого самоврядування знаходять своє втілення в моделях (системах) місцевого самоврядування, що реалізуються на практиці в різних державах світу;
- 3) На сучасному етапі виділяють три основні теорії місцевого самоврядування, а саме: громадську, державну та громадсько-державну (теорію муніципального дуалізму);

4) Громадська теорія місцевого самоврядування виходить із того, що джерелом влади є народ (в особі територіальних громад та їх об'єднань), а природа влади, яку вони здійснюють – публічна, але не публічна державна, а публічна муніципальна (самоврядна);

5) Державна теорія місцевого самоврядування виходить із того, що джерелом влади є держава, яка на свій розсуд наділяє владою інших суб'єктів. Саме тому в цій концепції заперечується існування муніципальної влади, вказуючи, що існує одна влада – державна;

6) Громадсько-державна теорія (теорія муніципального дуалізму) характеризується «подвійною» природою, адже поєднала в собі риси як громадської, так і державної теорій;

7) Кожна з теорій має свої переваги та недоліки, які варто враховувати на практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гладій В. І. Місцеве самоврядування як ресурс політики Євроінтеграції: досвід Вишеградської групи та перспективи для України: дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Гладій Василь Іванович; ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника». – Івано-Франківськ, 2015. – 238 с.
2. Государственное право зарубежных стран: курс лекций / Н. В. Мишина, В. А. Михалев, В. А. Куранин, Д. Е. Волкова. – К.: Юринком Интер, 2012. – 416 с.
3. Любченко П. М. Муніципальне право України: навчальний посібник / П. М. Любченко. – Харків: Видавництво «ФІНН», 2012. – 496 с.
4. Мішина Н. В. Теорії місцевого самоврядування і самоорганізація населення / Н.В.Мішина //Наукові праці Одеської національної юридичної академії / С. В. Ківалов (гол. ред.); МОН України, ОНЮА. – Одеса : Юрид. л-ра, 2009. – Т.8. – С.163-170.
5. Муніципальне право України: підручник / В. Ф. Погорілко, М. О. Баймуратов, Ю. Ю. Бальций та ін.; за ред. М.О.Баймуратова. – 2-ге вид. – К.: Правова єдність, 2009. – 720 с.

СЕКЦІЯ 3

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

НЕСТАНДАРТНІ ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Денисенко С. І.

*к.ю.н., старший викладач кафедри міжнародного, європейського та екологічного права
Сумського державного університету*

Історію людської цивілізації постійно супроводжували збройні конфлікти різних форм та видів. Під час ведення бойових дій людство спочатку керувалось звичаєвими нормами, але тільки протягом останніх 150 років, виходячи з гуманних міркувань, держави встановили норми міжнародного гуманітарного права які почали захищати осіб які найбільш страждали від збройних конфліктів (цивільне населення, військовополонені, поранені і хворі комбатанти) та обмежували способи ведення війни які приносили надлишкові, невиправдані руйнування і страждання. Основними такими нормами стали Женевські та Гаазькі конвенції які до сьогоднішнього часу використовувались під час збройних конфліктів без серйозних проблем [1].

Однак сьогодні в світі найбільш серйозним викликом міжнародному гуманітарному праву стала так звана «гібридна війна» або «гібридний метод ведення війни» [2]. Треба зазначити, що на сьогодні відсутнє офіційне визначення цього поняття.

Визначення поняття «гібридна війна» відсутнє також в міжнародно-правових документах. Більше того, такого поняття не було й у Воєнній доктрині України – документі, що є національною системою керівних поглядів на причини виникнення, сутності і характеру сучасних воєнних конфліктів. Не застосовувався цей термін й у воєнних доктринах Російської Федерації та Сполучених Штатів Америки [3].

У Сполучених Штатах Америки на певному етапі окремі військові експерти почали вживати термін «hybrid warfare», що українською перекладають як «гібридна війна». Але в англійській мові є слово «war», яке якраз і перекладається на українську як «війна». Термін «warfare» означає дещо інше [3].

Отже, відповідно до Доктрини збройних сил США згадані терміни визначені наступним чином [3]:

«war» (укр. «війна») – соціально санкціоноване насилля для досягнення політичної цілі;

«warfare» – механізм, метод або спосіб ведення збройного конфлікту проти ворога. Це те, яким чином ведеться війна.

Доктрина збройних сил США офіційно визнає лише два типи ведення війни: звичайний (conventional warfare) та нестандартний (irregular warfare). Концепція «гібридного» типу не є офіційною та вживається американськими військовими для характеристики такого механізму, методу або способу ведення війни, коли має місце поєднання звичайного та нестандартного типів [3].

На сьогодні відсутня будь яка регламентація цього поняття і в міжнародному гуманітарному праві, яке направлено, в першу чергу, для захисту некомбатантів (мирне населення, журналісти, медичний персонал, духовенство та ін.), а також гуманного відношення до військовополонених. Однак у даному випадку норми міжнародного гуманітарного права взагалі не можуть діяти, так як у сучасних гібридних війнах приймають участь не регулярні збройні сили іноземної держави, а незаконні збройні формування які нікому не підконтрольні, нелегально фінансуються і озброюються іншою державою використовуючи терористичні методи ведення війни, без дотримання будь яких норм міжнародного гуманітарного права. Для того, аби притягнути винних осіб до відповідальності, згідно із нормами міжнародного кримінального права, потрібно перш за все розібратись із типом конфлікту. А як класифікувати гібридну війну нормами, на неї не розрахованими? [4].

Найбільш яскравим прикладом гібридної війни у сучасних умовах є збройний конфлікт який відбувається сьогодні на сході України. За ознаками, що формально дозволяють віднести його до внутрішнього є те, що він відбувається в межах території України, а його учасниками є урядові війська з одного боку та незаконні збройні формування з іншого. Тобто в даному випадку немає прямого збройного протистояння між військами двох різних держав. Разом з тим постійна військова підтримка Російською Федерацією незаконних збройних формувань може вказувати на те, що даний збройний конфлікт має міжнародний характер.

Свідченням того, що Російська Федерація застосовує нестандартні методи гібридної війни проти України є такі як: засилання на територію України збройних найманців та диверсантів для дестабілізації суспільства [5], проведення на території України терористичних актів проти безлічі цілей та з метою залякування цивільного населення [6], ведення інформаційної гібридної агресії проти України в російських ЗМІ [7], здійснення політичного та економічного тиску на Україну [8]. Яскравим прикладом початку ведення інформаційної гібридної агресії Російської Федерації проти України можна вважати 2007–2008 рр. У цей період російська сторона проводила активну

діяльність із закріплення в українському інформаційному просторі за допомогою традиційних та електронних ЗМІ, а також соціальних мереж тем і меседжів, що мали підготувати цільові аудиторії до подальшої збройної агресії, або ж стимулювати перехід на сторону супротивника під час активної фази протиборства [9, с.261].

Треба зазначити, що найбільш небезпечним у сучасному світі є те, що держава агресор для досягнення своєї зовнішньополітичної мети може використовувати нестандартні методи гібридної війни відносно будь-якої суверенної держави при цьому міжнародне гуманітарне право не може ефективно протидіяти цій загрози.

Існує також ще один нестандартний виклик міжнародному гуманітарному праву у сучасних умовах, який також є небезпечним – це автоматизація війни. Тобто у сучасному світі все частіше під час збройних конфліктів використовуються безпілотні бойові машини (дрони) які можуть мати на борту летальну зброю. Такі бойові машини можуть бути як повітряними так і морськими та підводними. Наприклад США є світовим лідером в області розробки, випуску та використання військових дронів. Також відомі спроби Китаю та Російської Федерації нівелювати лідерство США [10].

Треба зазначити що безпілотні бойові машини покликані зберегти життя солдатів, проте вони розмивають межі відповідальності. Оператори безпілотних машин нерідко не здатні відрізнити військових від цивільних, кількість вбитих дронами-кілерами цивільних осіб постійно зростає. В даному випадку одна з основних проблем міжнародного гуманітарного права полягає в тому, що неможливо визначити конкретних відповідальних за місії, які здійснюють дрони [4].

Враховуючи з вищевикладеного треба зазначити, що кожна держава, стосовно якої здійснюються нестандартні методи ведення війни, повинна мати чітке розуміння процесів які відбуваються. Це дозволить розробити правильну та зрозумілу всім стратегію захисту територіальної цілісності та незалежності держави і реалізувати її на практиці.

Отже, приходимо до висновку, що норми міжнародного гуманітарного права є застарілими, що унеможливають регулювання нестандартних методів ведення сучасних збройних конфліктів. Враховуючи викладене, з метою протидії нестандартним методам ведення війни у світі необхідно:

- у межах Генеральної Асамблеї ООН розробити окрему резолюцію стосовно визначення поняття «гібридна війна», «гібридні методи ведення війни» та механізмів протидії цій загрози;

- доповнити ст.5 Римського статуту міжнародного кримінального суду [11] поправкою, згідно з якою визначити гібридну війну актом агресії на яку розповсюджується юрисдикція Міжнародного кримінального суду;

- активізувати взаємодію держав у межах ООН у питанні протистояння «гібридним війнам» та виробленню єдиної стратегії боротьби з цією загрозою.

- кожна держава яка стала жертвою гібридної війни повинна налагодити тісну співпрацю з НАТО з метою вивчення євроатлантичного досвіду вироблення механізмів протидії цій загрозі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Современные проблемы международного гуманитарного права – приватизация войны: обзор [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/overview-privatization.htm>
2. Магда Є.В. Виклики гібридної війни: інформаційний вимір / Є. В. Магда // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2014. – № 5. - 5 с.
3. Черниш В. Що відбувається на Сході України. Ще раз про термінологію [Електронний ресурс] / В. Черниш – Режим доступа: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/law/scho_vidbuvaetsya_na_skhodi_ukraini_sche_raz_pro_terminologiyu/
4. Гібридні виклики міжнародного гуманітарного права [Електронний ресурс] – Режим доступа : <http://tyzhden.ua/World/145884/>
5. СБУ: РФ готує на своїй території найманців для дестабілізації ситуації в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://www.hromadske.tv/society/sbu-rf-gotuye-na-svoyii-teritoriyi-naimantsiv-dlya/>
6. ФСБ и ГРУ России на Донбассе готовят теракты на территории Украины [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://nbnews.com.ua/ua/news/165301/>
7. Катерина Левченко: Щодо правової оцінки дій провладних ЗМІ в інформаційному просторі України [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://www.3republic.org.ua/ua/ideas/12982>
8. Россия оказывает политическое и экономическое давление на Украину [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://ukrlife.net/rossiya-okazyivaet-politicheskoe-i-ekonomicheskoe-davlenie-na-ukrainu/>
9. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – К. : НІСД, 2017. – 496 с
10. Военные беспилотные летательные аппараты, дроны [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.mforum.ru/news/article/111878.htm>

11. Римський статут міжнародного кримінального суду від 17.07.1998р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_588

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКОВИХ ВІДНОСИН З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Полянська Є. А.

*Студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Івашова І. П.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри ЦПДФП ННІ права
Сумського державного університету*

Зараз мільйони громадян є суб'єктами найрізноманітніших відносин, у тому числі й спадкових. Відносини виникають незалежно від місця постійного проживання, саме тому це може бути як в Україні, так і поза її межами. На жаль, у разі смерті за кордоном або знаходження майна за межами України виникає ряд правових проблем, серед яких й питання регулювання спадкових відносин.

Спадкування є одним із основних способів набуття права власності. Тлумачення поняття «спадкування» у країнах “континентального” і “загального” права відрізняється. У країнах континентальної Європи спадкуванням вважається загальне правонаступництво. У країнах “загального” права спадкоємці отримують лише ту частку майна, яка залишається після розрахунку з кредиторами. В Україні визначено, що спадкування є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) [1].

Найпоширенішими підставами спадкування є заповіт і закон. Заповіт є переважачою підставою, а закон – субсидіарною, і застосовується лише тоді, коли не має юридично дійсного заповіту, заповіт охопив не все майно, або ж в заповіті не враховуються інтереси осіб, які мають обов'язкову частку. У випадках, коли залишається майно, але спадкоємці відсутні, то за загальною нормою міжнародного приватного права, це майно (називається “виморочне” або “відумерле”) переходить до держави.

Як правило в кожній країні є певні норми, що регулюють спадкування. В Україні це Цивільний кодекс. Але при розгляді справ з іноземним елементом, слід звертатися до Закону України «Про міжнародне приватне право». Саме в цьому законі міститься визначення іноземного елемента, як ознаки, яка характеризує приватноправові відносини, що регулюються цим Законом, та виявляється в одній або кількох з таких форм:

- хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою;
- об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави;
- юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави [2].

Але саме існування іноземного елемента, відмінності між національними правопорядками, взаємодія національних правових систем спричинили існування колізій в міжнародному спадкуванні. Насамперед, у більшості держав різний підхід до підстав спадкування, форми та змісту заповіту, заповідальної дієздатності громадянина, скасування заповіту, розподілу спадкового майна тощо. Колізійні норми щодо спадкування можуть міститися в різних джерелах права, зокрема, це цивільні кодекси, або у законах про міжнародне приватне право.

Для вирішення колізійних питань з приводу спадкування більшість країн поділяють майно на рухоме та нерухоме, але деякі встановлюють загальне вирішення для будь-якого виду майна.

Складність об'єднання спадкових відносин різних країн полягає в значних розбіжностях внутрішньодержавного регулювання, саме це зумовило існування лише незначної кількості міжнародних договорів у цій сфері, які регулюють лише деякі питання спадкування.

На загальному рівні можна відзначити такі конвенції, як Гаазька конвенція про колізії від 5 жовтня 1961 року, Гаазька конвенція про міжнародне управління спадковим майном від 2 жовтня 1973 року та Вашингтонська конвенція від 26 жовтня 1973 року. Треба відмітити, що Україна ні в одній із зазначених конвенцій не бере участі. Але Україною було укладено багато міжнародних договорів про правову допомогу. Ці договори містять норми щодо регулювання багатьох відносин, в деяких з них зустрічається й регулювання спадкування.

Спадкування, як один із основних інститутів цивільного права, одержало закріплення в законодавстві більшості держав. Саме тому в межах Європейського Союзу намагаються створити єдині європейські норми щодо спадкування.

В Україні вирішення таких питань міститься в Законі України «Про міжнародне приватне право», де зазначено, що спадкові відносини регулюються правом держави у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано в заповіті право держави, громадянином якої він був [2]. Щодо спадкування іноземцями та особами без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, то Конституцією

України встановлено, що вони користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, - за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [3].

В українській практиці найчастіше визнаються всі права спадкування, які виникли на підставі відповідних іноземних законів. Задля реалізації та захисту спадкових прав громадян України за кордоном діють консульські установи України, повноваження яких закріплені у консульських конвенціях.

Узагальнюючи, можемо зазначити, що спадкування з іноземним елементом є вирішеним в Україні частково. Так, Україна має деяку нормативну базу, Закон України «Про міжнародне приватне право» та міжнародні договори про правову допомогу, але наша країна не є учасницею жодної з конвенцій, які урегульовують це питання більш ширше. Можливо, здійснюючи етапи інтеграції до Європейського Союзу це буде улагоджено.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: станом на 6 жовтня 2016 року/ Верховна Рада України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Закон України «Про міжнародне приватне право» [Електронний ресурс]: станом на 3 грудня 2016 року/ Верховна Рада України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>.
3. Конституція України [Електронний ресурс]: станом на 2 червня 2016 року/ Верховна Рада України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

ВИДИ СПАДКУВАННЯ У ДЕРЖАВАХ ЗАГАЛЬНОГО ТА КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ПРАВА: КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ ПІДХІД

Биряк Л.П.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Гончарова А.В.,

к. ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та фінансового права

ННІ права

Сумського державного університету

Законодавства кожної з країн характеризуються неоднаковим підходом до забезпечення прав та інтересів власних громадян та іноземців щодо спадкування за

законом та заповітом. За таких обставин, виникнення колізій у міжнародних спадкових правовідносинах є невідворотнім.

Різноманітність практики з наявністю іноземного елемента та складнощі, які виникають при вирішенні конкретних спадкових справ, ставлять безліч питань, вирішення яких ускладнюється через розбіжності у регулюванні спадкових відносин у державах з різним законодавством. У зв'язку з цим дана тема продовжує залишатись актуальною.

Дослідженню даної теми присвятили свої роботи вітчизняні та зарубіжні вчені-юристи, а саме: Кобзар В.В., Скрипник О. В., Підопригора О.А. та інші.

Метою даної роботи є визначення того, у чому полягають основні відмінності в порядку спадкування в країнах систем континентального та загального права.

Інститут спадкування в системах загального та континентального права розглядається по-різному. У системі загального права даний інститут розуміється як система норм, які регулюють відносини пов'язані з виконанням адміністратором (розпорядником) функцій «особистого представника» померлого.

Розпорядник, а не спадкоємці несе відповідальність за своєчасний та вірний розрахунок за борги спадкодавця. Спадкоємці отримують від розпорядника свої долі майна після того, як розрахунки будуть проведені [1, с. 257].

У системі континентального права під поняттям даного інституту прийнято розуміти систему норм, які регулюють правонаступництво, де права та обов'язки померлого переходять безпосередньо до спадкоємців.

Майно померлого без «посередників» переходить до спадкоємців за законом, або за заповітом. Спадкоємці самостійно несуть відповідальність за зобов'язаннями спадкодавця [1, с. 257].

В законодавстві країн континентального права під заповітом розуміється втілене у встановленому законом форму волевиявлення спадкодавця, спрямоване на визначення юридичної долі його майна після смерті.

Заповіт, в такому випадку, є не більш як вираженням волі заповідача та може бути відкликаним в будь-який момент одностороннім волевиявленням заповідача [2, с. 175].

Вони виділяють такі форми заповіту:

1) Власноручний заповіт – заповіт написаний заповідачем, підписаний та датований ним самостійно. Ця форма є найбільш поширеною в силу простоти впорядкування і можливості дотримання таємниці заповіту.

Вважається, що дана форма заповіту покликана зменшити ймовірність підробки. У той же час вона не позбавлена недоліків, до числа яких варто віднести небезпеку загибелі

або втрати заповіту, а також такого впливу третіх осіб, яке може призвести до перекручування волі заповідача [3, с. 3].

2) Заповіт у формі привселюдного акта є заповітом, зробленим відповідно до встановленої законом процедури за участю офіційної посадової особи найчастіше такою особою виступає нотаріус. Спадкодавець викладає свою волю нотаріусу, який в свою чергу складає та записує розпорядження спадкодавця. Перевагою даної форми заповіту є гарантія істинності заповіту і відповідності його змісту дійсній волі заповідача.

У Франції заповіт складається за участю двох нотаріусів (або одного при двох свідках), у Швейцарії за участю однієї посадової особи і двох свідків, в Німеччині заповідач диктує нотаріусу свою останню волю або передає йому письмовий документ з повідомленням, що в ньому міститься його остання воля, в Італії публічний заповіт приймає нотаріус в присутності двох свідків. [4, с. 177-178].

3) Таємний (секретний) вважається заповіт, складений заповідачем і в запечатаному вигляді переданий на зберігання нотаріусу, як правило, при свідках.

Позитивним є те, що дана форма заповіту дозволяє забезпечити таємницю заповіту та його схоронність.. Але, є й негативні сторони, адже даний документ складається спадкодавцем самостійно та без допомоги фахівців у даній сфері. А тому, таємний заповіт може містити певні розпорядження, які мають подвійне тлумачення або такі, які є протизаконними [3, с. 4].

Що стосується країн загального права, то право Англії, на відміну від країн континентального права, передбачає лише одну основну форму заповіту, яка була встановлена в 1837 році. Заповіт повинен бути вчинений у письмовій формі, підписаний заповідачем [5, с.86].

Заповіт може бути написаний власноручно чи за проханням заповідача іншою особою, чи надруковано машинописним способом, чи оформлено у вигляді криптограми або шляхом поєднання даних способів [6, с. 344].

Бувають випадки, коли фізична особа не залишила заповіту, або заповіт визнається недійсним, або відсутні умови, що зазначаються у заповіті, або спадкоємці за заповітом не прийняли спадщину, або не закликаються до спадкування, або вона розпорядилася лише частиною свого майна, саме тоді настає спадкування за законом [3, с. 21].

Що стосується країн континентального права, то історично склалися дві системи визначення близькості споріднення потенційних спадкоємців до спадкодавця - римська (романська) та німецька (система парантелл).

Римська система заснована лише на ступені споріднення, тобто стану пов'язаності між родичами. В основу класифікації спадкоємців за законом та визначення послідовності

закликання їх до спадкування покладена система розрядів, що розділяють кровних родичів на групи залежно від їх близькості до спадкодавця.

Така система притаманна спадковому праву Франції, Італії, Бельгії [7].

Система парантелл заснована на близькості коліна в лінії родичів, які походять від одного предка. Парантелла – група кровних родичів зі спільним предком і його низхідними родичами. Система парантелл для визначення черговості закликання до спадкування використовується, зокрема, в Німеччині та Швейцарії.

У Німеччині законодавством виділені такі "парантелли":

перша - родичів спадкодавця по низхідній лінії;

друга - батьків спадкодавця та їх низхідних родичів;

третья - діда й бабку спадкодавця та їх низхідних родичів;

четверта - прадіда, прабабку спадкодавця та їх низхідних родичів та інші парантелли.

Наявність родичів у попередній "парантеллі" усуває від спадкування всі наступні. Законодавством Німеччини не обмежено кількість "парантелл", а у законодавстві Швейцарії визнається тільки три перші з поданих. Родичі, які входять до складу четвертої "парантелли" отримують тільки узурокт на майно спадкодавця, а право власності на майно переходить до держави [8].

Спадкування за законом у країнах англосаксонської системи суттєво відрізняється від континентальної. Той з подружжя, хто пережив іншого посідає вигідніше становище щодо частки в майні та порядку закликання його до спадкування, низхідний спадкоємець може отримати спадщину тільки з моменту повноліття.

У більшості штатів США, як і в Британії, той з подружжя, хто пережив іншого також має переваги перед іншими спадкоємцями за законом. Той з подружжя, хто пережив іншого має право на отримання фіксованої грошової суми, яка може досягати досить значних розмірів [8].

Таким чином, в країнах загального права, на відміну від континентального, більша увага приділяється шлюбному спорідненню, а не кровному.

У країнах континентального права відумерла спадщина тут переходить до держави на загальних підставах, як до звичайного спадкоємця. Виключення становлять Франція та Австрія.

До відумерлої спадщини у країнах загального права застосовується доктрина права окупації, згідно з якою держава не спадкує відумерле майно, а бере його під свою опіку в силу того, що воно є безхазяйним майном [9].

Стосовно податків на спадщину, то у країнах загального права, на відміну від держав континентальної системи, де існує inheritance tax – податок на майно, одержане у спадщину, estate tax – податок на майно, залишене у спадщину. Таким чином, у країнах загального права, на відміну від країн континентального права, майно оподатковується не після поділу, при отриманні його у власність спадкоємців, а до поділу [10, с.59-60].

Таким чином, можна дійти до висновку, що кожна з запропонованих систем по-своєму унікальна, завдяки чому дозволяє перебирати досвід багатьом країнам світу. Спадкування в країнах континентального права можна вважати більш публічним, що відрізняється від спадкування в країнах загального права, яке є більш консервативним.

Стосовно можливих шляхів розвитку спадкового законодавства України, слід відмітити те, що система українського спадкового законодавства більше використовує досвід представників провідних континентальних цивільно-правових шкіл, що в свою чергу робить спадкове законодавство України більш схожим на законодавство відповідних країн.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міжнародне приватне право: підруч. Для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. проф. В. П. Жушмана та доц. І. А. Шуміло. — Х. : Право, 2011. - 320 с.
2. Форма заповіту за законодавством України та держав Західної Європи: порівняльний аналіз // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць / Керівн. авт. кол. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. – Одеса: "Фенікс", 2009. – Вип. 36. – С. 172-180.
3. Підпригора О.А., Заповіт як підстава спадкування / О.А. Підпригора //Вісник Запорізького державного університету – 2003. - №1 – С.1-5.
4. Скрипник О.В. Форма заповіту за законодавством України та держав Західної Європи: порівняльний аналіз // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць / Керівн. авт. кол. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. – Одеса: «Фенікс», 2009. – Вип. 36. – С. 172-180.
5. Бичківський О.О. Окремі питання спадкування за заповітом за законодавством України та іноземних держав // Вісник Запорізького національного університету № 1, 2011 – с. 84-91
6. Бичківський О.О. Особливості спадкування за заповітом у країнах англосаксонської правової системи / О.О. Бичківський // \ Щорічної міжнародної науково-практичної конференції ["Запорізькі правові читання"] – Запоріжжя: ЗНУ, 2010. – Т.2. – С. 312–316.

7. Кухарев О.Є. Спадкове право України: Навч. посібник / О. Є. Кухарев. - К.: Алерта, 2013.-328 с.
8. Фединак Г. С., Фединак Л. С. Міжнародне приватне право : [підруч.]. - [5-те вид., переробл. і допов.]. - К.: Атіка, 2012. - 532 с.
9. Короза, Д. С. Інститут спадкування у державах загального і континентального права: компаративістський підхід / Д. С. Короза / Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи Національного банку України. – Суми: УАБС НБУ, 2011. – с.49 – 52.
10. Тучак Т. Реформа податку на спадщину в США / Т. В. Тучак // Вісник податкової служби України. – 2006 – № 38 (417) – С. 58–61.

УНІФІКАЦІЯ НОРМ У СФЕРІ СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В АКТАХ ГААЗЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Бехтер Є. В.

студентка IV курсу навчально-наукового інституту права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Денисенко С.І.

к.ю.н., ст. викладач кафедри міжнародного, європейського та екологічного права

Сумського державного університету

Дане питання українським законодавством регулюється через Закон України «Про міжнародне приватне право» [1], розділ X якого присвячено колізійному врегулюванню спадкових відносин, що має назву «Колізійні норми щодо спадкування» [2].

Перспективи взаємовідносин України та Гаазької конференції починаються після набуття Україною членства в Гаазькій конференції з міжнародного приватного права (далі - ГК МПрП), що визначено Законом України «Про прийняття Статуту Гаазької конференції з міжнародного приватного права» 15 травня 2003 р., та проаналізовано форми та принципи взаємовідносин України й Гаазької конференції в таких основних напрямках співробітництва, як цивільний процес, сімейні, спадкові й інші правовідносини. Державні делегації України є учасниками засідань Спеціальних комісій, Дипломатичної конференції та Пленарних сесій.

З набуттям повноправного членства в ГК МПрП Україна є учасницею п'яти гаазьких конвенцій: 1) Конвенції з питань цивільного процесу 1954 р., яка залишається чинною для України у зв'язку з офіційним оформленням правонаступництва. Ця конвенція набула чинності для СРСР з 26 липня 1967 р.; на сьогодні учасниками цієї Конвенції є близько п'ятдесяти держав з різних континентів; 2) Конвенції про вручення за

кордоном судових та позасудових документів у цивільних та комерційних справах 1965 р.;

3) Конвенції про отримання за кордоном доказів у цивільних та комерційних справах 1970 р.;

4) Конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів, 1961 р.;

5) Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 р.

Механізм приєднання до гаазьких конвенцій передбачає, по-перше, внесення відповідних змін до законодавства України, наприклад приєднання до Конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення (1993) передбачає зміни в Цивільний, Сімейний, Цивільно-процесуальний та Кримінальний кодекси; по-друге, з метою приведення у відповідність правових норм у сфері захисту прав дітей, батьківської відповідальності необхідним є забезпечення співробітництва Національних органів держав-учасниць гаазьких конвенцій.

В рамках даної конференції аналізуються міжнародні багатосторонні конвенції, які містять матеріально-правові чи колізійні норми, застосовувані у сфері спадкового права. Гаазька Конвенція про колізії законів щодо форми заповітів (1961) містить норми декількох колізійних прив'язок, застосовуваних до визначення дійсності заповідального розпорядження чи такого, що скасовує попереднє заповідальне розпорядження. Норми Конвенції застосовуються також до форми заповідальних розпоряджень, вчинених двома чи більшою кількістю осіб в одному документі. До даної Конвенції Україна приєдналася. Втім, якщо Гаазька конвенція про конфлікт законів відносно форми заповідальних розпоряджень тільки констатує право особи на вибір певного правопорядку для врегулювання спадкових правовідносин, то Гаазька конвенція про право, що застосовується до спадкування нерухомого майна померлої особи (1989), вимагає ще й юридичного оформлення такого вибору шляхом складення відповідної заяви. Ця Конвенція визначає процес правозастосування у спадкових відносинах [3]. До даної Конвенції Україна не приєдналася.

Проаналізувавши норми права держав системи загального права щодо врегулювання спадкових відносин з іноземним елементом, зазначимо, що між колізійними нормами і нормами матеріального права немає чіткої межі, і, як вказує Г.Кегель, “колізійне право зникає “у чорній дірці” матеріального права” [4, с.617], тоді як у континентальному праві існує чітке розмежування норм колізійного і матеріального права.

Аналізуючи дане питання можна виокремити кілька проблемних питань пов'язаних спадкуванням. За міжнародним приватним правом виділяють рухомі та нерухомі речі, а саме Л.Фрідмен відносить до рухомого майна, зокрема, гроші, цінні папери, облігації, ювелірні вироби, автомобілі, прогони лісу, боргові розписки, банківські вклади та ін. До

нерухомого – маєток, землю і споруди, а також такі речі, як дозріваючий на цій землі врожай [5 с. 123].

Отже, наприклад спадкування нерухомого майна ст. 70 Закону України «Про міжнародне приватне право» передбачає, що «спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано в заповіті право держави, громадянином якої він був. Вибір права спадкодавцем буде недійсним, якщо після складання заповіту його громадянство змінилося». Проблемою виступає те, що дане правило діє тільки між тими державами, між яким в Україні підписана двостороння угода, але ж з багатьма країнами світу, де проживають і помирають власники нерухомості в Україні, не укладені двосторонні договори [6].

На думку В. І. Кисіля, визначення останнього місця проживання спадкодавця викликає певні труднощі у практиці судів та органів нотаріату, що займаються спадковими справами. Оскільки Законі України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» виходить із принципу свободи пересування, очевидно, що тут йдеться про фактичне місце проживання, яке може не збігатися з місцем реєстрації. Однак ці критерії не завжди є очевидними та беззаперечними [7].

Колізійні норми у сфері спадкування за заповітом містяться у ст. 72 Закону України «Про міжнародне приватне право». Саме ця стаття визначає колізійне регулювання питань здатності осіб на складання і скасування заповіту, форми заповіту і акта його скасування. Так, здатність особи на складання і скасування заповіту, а також форма заповіту і акта його скасування визначаються правом держави, у якій спадкодавець мав постійне місце проживання в момент складення акта або в момент смерті.

Виходячи зі змісту цієї норми, здатність особи на складання і скасування заповіту визначаються правом держави, у якій спадкодавець мав постійне місце проживання в момент складення акта або в момент смерті. Проте, якщо спадкодавець тимчасово проживав на території іноземної держави в момент складення акта або в момент смерті, законодавство якої встановлює інші вимоги щодо здатності скласти заповіт. Потрібно зазначити, чи не буде це в даному випадку тягти за собою недійсність заповіту? У зв'язку із цим вважаємо, що питання здатності осіб на складання і скасування заповіту повинні регулюватися правом держави, на території якої спадкодавець такий заповіт склав, проте інші питання, що пов'язані із прийняттям спадщини, повинні регулюватися правом держави, на території якої знаходиться майно, що є предметом спадкування, якщо інше не передбачено спадкодавцем у самому заповіті [8].

Отже, можна зробити висновок, що відносини щодо спадкування мають зв'язки з іншими правовими інститутами і це призводить до розмаїття практики в цій сфері

пояснюється значними розходженнями, що існують у національних законодавствах, міжнародних договорах і конвенціях, які стосуються спадкових відносин. Гаазькі конвенції щодо успадкування майна в державах запровадженні у вигляді уніфікованого документа, який дозволяє визначати коло осіб та їх повноваження стосовно управління майном померлого, своєрідного міжнародного заповіту. Отже, доцільно б було, щоб Україна приєдналася до конференцій про успадкування майна, які допоможуть усунути суперечності у національному праві та полегшить процедуру спадкування за участю іноземного елемента.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст. 422
2. Хороша Т.С. Поняття колізійних норм та колізійне регулювання спадкових відносин, ускладнених іноземним елементом / Т. С. Хороша // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – С. 354-360
3. Попко В.В. Уніфікація норм міжнародного приватного права в рамках Гаазької конференції: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2007. – 358 с.
4. Kegel G. Paternal Home and Dream Home: Traditional Conflict of Laws and the American Reformers // *The American Journal of Comparative Law*. – 1979. Vol.27. – P. 617
5. Glendon M., Gordon M., Osakwe Ch. *Comparative Legal Traditions. Texts, Materials and Cases on the Civil and Common Law Traditions*. – St. Paul, Minn, 1994. – P. 120.
6. Самойлов М. О. Колізійні питання спадкового права у сучасному українському законодавстві / М. О. Самойлов // *Економічні та цивільно-правові відносини в Україні*. – 2006. – С. 277 - 284
7. Кисіль В. І. Спадкові відносини в сучасному міжнародному приватному праві / В. І. Кисіль // *Право України*. – 2013. – № 7. – С. 154–182
8. Михайлів М. О. Особливості колізійного регулювання спадкових відносин в Україні / М. О. Михайлів // *Часопис Київського університету права*. – 2014. - № 3. – С. 148-152.

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ МОЖЛИВОСТІ ЗАКРІПЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В ЧИННОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Пономарьова А. В.

Студентка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Завгородня В. М.

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри МСЄП ННІ права

Сумського державного університету

Як зазначено у ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, Суд, який зобов'язаний вирішувати передані йому спори на підставі міжнародного права застосовує, серед інших джерел, загальні принципи права, визнані цивілізованими націями [1]. До таких принципів належить і відома ще з часів Давнього Риму правова аксіома: «Ніхто не може передати іншому більше прав, ніж має сам»

Двадцять століття стало добою технічного прогресу і початку освоєння космічного простору. В 1980 році американськи громадянин Д. Хоуп створив організацію «Місячне посольство» (The Lunar Embassy), яка продає сертифікати на володіння земельними ділянками на Місяці та на інших небесних тілах. Такі сертифікати є досить популярними, їх власниками стали, зокрема, колишні Президенти США Дж. Картер, Р. Рейган, Дж. Буш, а понад півтори тисячі топ-менеджерів найвпливовіших трансконтинентальних корпорацій, 40 астронавтів НАСА, Дж. Траволта, А. Шварценегер та ще більше 500 світових зірок музики, кіно і спорту. Ділянку на Місяці площею 1 акр (40 соток) пропонується придбати всього за 100 доларів. На продаж виставляються стандартні ділянки на видимій стороні Місяця в районі моря Вологості. Неподалік від території, що продається, розташовані кратери Білліад, Гассенді і Кампан. Уся подібна інформація вказується на сайті продавця [2].

Компанія-продавець зареєстрована в штаті Невада (США), в окружному суді Сан-Франциско. Власник цієї компанії встановлював свої права на Місяць як безхазяйне майно та оголосив себе його володільцем, як і інших планет Сонячної системи, крім Землі та Сонця, отримавши при цьому в земельній службі Сан-Франциско Свідоцтво про право власності на Місяць та 52 небесних тіла Сонячної системи. Відтоді шляхом укладання договорів купівлі-продажу компанія «The Lunar Embassy» здійснює продаж ділянок на Місяці та інших небесних тілах: офіційні представництва американської компанії відкрито у 35 країнах (Англія, Франція, Японія, Російська Федерація та ін.). Водночас і на території України функціонує так зване «Місячне посольство», а власниками земельних ділянок на Місяці є відомі українські олігархи, «Раффайзен Банк Аваль», «Приватбанк» та інші особи й організації [2].

У той же час, низка міжнародно-правових документів, як юридично обов'язкових договорів, так і резолюцій ООН і інших авторитетних міжнародних організацій не допускають привласнення Місяця, так само, як і території інших небесних тіл. Так, Декларація правових принципів діяльності держав з дослідження та використання космічного простору, проголошена Генеральною Асамблеєю ООН у 1963 році [3] передбачає, що дослідження і використання космічного простору здійснюється заради добробуту і в інтересах всього людства. Космічний простір і небесні тіла відкриті для дослідження використання всіма державами на основі рівності і згідно з міжнародним правом. Космічний простір і небесні тіла не підлягають національному привласненню ні шляхом проголошення на них суверенітету, ні шляхом використання або окупації, ні будь-якими іншими засобами.

Аналогічні положення містить Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 року [4]. Ст. I Договору передбачає, що дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, здійснюються на благо і в інтересах всіх країн, незалежно від ступеня їх економічного або наукового розвитку, і є надбанням всього людства. Космічний простір, включаючи Місяць та інші небесні тіла, відкрито для дослідження і використання всіма державами без будь-якої дискримінації на основі рівності і згідно з міжнародним правом, при вільному доступі у всі райони небесних тіл.

Ст. II прямо вказує, що космічний простір, включаючи Місяць та інші небесні тіла, не підлягає національному присвоєнню ані шляхом проголошення на них суверенітету, ані шляхом використання або окупації, ані будь-якими іншими засобами.

Отже, так звані «місячні посольства» займаються незаконною діяльністю, що прямо суперечить міжнародному праву. При цьому результати цієї діяльності не такі вже й безневинні. Прагнення космічних держав світу на освоєння Місяця зумовило численні звернення громадян, які є власниками ділянок на Місяці, до адміністрації Президента США та Національного управління з аеронавтики і дослідження космічного простору США щодо виплат їм грошової компенсації за використання їхніх ділянок на Місяці.

Більше того, ситуація створює загрозу порушення міжнародного принципу вільного дослідження та використання космічного простору. Отже, проблема вимагає якнайшвидшого вирішення.

Наведені нами положення міжнародних документів дають підстави дослідникам зробити висновок, що поверхня або надра Місяця, природні ресурси, які там можуть бути не можуть бути власністю якоїсь держави, міжнародної міжурядової або неурядової організації, національної організації або неурядової установи або будь-якої фізичної особи

[5]. Однак норма про те, що Місяць і небесні тіла не підлягають національному привласненню дещо суперечлива, адже загальне поняття «національне привласнення» може трактуватися по-різному. Положення міжнародних договорів не встановлюють прямої однозначної заборони привласнення і придбання ділянок Місяця та інших небесних тіл, наприклад юридичними чи фізичними або міжнародними організаціями.

Як зазначає Н. Р. Малишева, цивільне законодавство не відносить Місяць та інші небесні тіла до кола об'єктів цивільних прав – такі об'єкти цивільних прав взагалі не виникли. Вирішення питання віднесення чи не віднесення небесних тіл, включаючи Місяць, до об'єктів цивільних прав знаходиться поза компетенцією національного законодавця, а відсутність цивільного законодавства, на підставі якого можна було б набути право власності на космічний простір та небесні тіла, також робить неможливим виникнення речових цивільних прав [6].

Наразі, Китайська Народна Республіка є єдиною державою світу, котра відреагувала на спроби продажу ділянок на Місяці, офіційно, на державному рівні визнавши купівлю-продаж місячних ділянок шахрайством та заборонивши діяльність «Місячного посольства» на своїй території. Однак, вважаємо, що зусиллями окремих держав наведена проблема вирішена бути не може. Потрібен окремий міжнародний договір, який заборонив би подібну практику і передбачив би відповідальність держав за її заохочення чи, принаймні, потурання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду ООН; Статут від 26 червня 1945 р. [Електронний ресурс] Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010
2. Лунное посольство в Украине. – [Электронный ресурс] Режим доступа : <https://www.luna.ua/>
3. Декларація правових принципів діяльності держав з дослідження та використання космічного простору ООН від 13 грудня 1963 р. [Електронний ресурс] Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_a31
4. Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла від 27 січня 1967 р. [Електронний ресурс] Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_480
5. Семеняка В. В. Міжнародно-правовий принцип непривласнення місяця та інших небесних тіл: питання теорії та практики / В. В. Семеняка [Електронний ресурс] Режим

доступу : <http://docplayer.net/45716032-Mizhnarodno-pravoviy-princip-neprivlasnennya-misyasya-ta-inshih-nebesnih-til-pitannya-teoriyi-ta-praktiki.html>

6. Малишева Н. Р. Застосування міжнародно-правового принципу непривласнення місяця та інших небесних тіл до нових світових реалій / Н. Р. Малишева [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/2260/73/>

СЕКЦІЯ 4 ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

АДАПТАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ориновська А.С.

Студентка 5 курсу ІПКОЮ

Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Трушкевич А. А.

асистент кафедри міжнародного права

Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

За оцінками європейських фахівців з екологічного права законодавство Європейського Союзу у сфері охорони довкілля є одним з найбільш повних, розроблених, прогресивних і досконалих. Крім того, зараз часто вживається новий науковий термін – «європеїзація права довкілля», що розуміється як «сталий, впертий, насичений і широковпливовий», а також «невпинний» прогресивний розвиток, що створює найбільш важливий аспект денационалізації права довкілля [1].

Одним з основних напрямків співробітництва між Україною та ЄС є адаптація законодавства України до права ЄС. Виділяють три основні етапи адаптації: 1) транспонування – наближення або зміна національних законодавчих актів, що регулюють використання природних ресурсів й охорону природи, а також правила юридичної процедури у такий спосіб, щоб вимоги відповідних законів ЄС були повністю введені в систему законодавства України; 2) реалізація – призначення відповідних інститутів, виділення бюджетного фінансування, необхідного для введення в дію законів і постанов; 3) здійснення правоохоронних дій – впровадження відповідних заходів контролю належним дотриманням природоохоронного законодавства у повному обсязі, й здійснення санкцій за його порушення [2].

Процес адаптації законодавства було започатковано Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (далі - Угода), яка була підписана Україною 14 червня 1994 року. Згідно з статтею 51 Угоди Україна взяла на себе зобов'язання вживати заходів для поступового приведення національного законодавства у відповідність із законодавством

Європейського Союзу у 16 пріоритетних сферах, зокрема, й у сфері «навколишнє середовище».

Основи двостороннього співробітництва між Україною та ЄС у природоохоронній сфері визначає стаття 63 Угоди. Відповідно до ч. 2 зазначеної статті метою співробітництва є спільна боротьба учасників Угоди з погіршенням стану довкілля, а саме:

- моніторинг рівнів забруднення та оцінка стану природного довкілля; система інформації про стан довкілля;
- боротьба із локальним, регіональним і транскордонним забрудненням атмосферного повітря та води;
- стале, ефективне та екологічно безпечне виробництво та використання енергії; безпека підприємств;
- зменшення обсягів, утилізація та безпечне знищення відходів;
- захист лісів;
- збереження біологічної розмаїтості, раціональне використання біологічних ресурсів та управління ними;
- застосування економічних і фінансових важелів;
- глобальні кліматичні зміни;
- екологічна освіта і виховання;
- виконання Конвенції “Про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті” [3].

У березні 2004 р. було прийнято закон Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, в котрому зазначено, що метою адаптації є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються ЄС до держав, які мають намір вступити до нього. Пріоритетними сферами, в яких здійснюється адаптація законодавства України, стали охорона здоров'я і життя людей, тварин і рослин, охорона навколишнього середовища [4].

У 2012 році була прийнята Дорожня карта Східного партнерства (двосторонній та багатосторонній вимір). Що стосується питань охорони довкілля, то двосторонній вимір Дорожньої карти містить інформацію про адаптацію законодавства України до законодавства ЄС у сфері охорони довкілля, багатосторонній вимір включає співпрацю з питань зміни клімату (експертне обговорення конкретних кліматичних питань, обмін інформацією щодо кліматичної політики та обмін кращою практикою, ефективна імплементація узгоджених спільних дій), співпрацю з екологічної політики та адаптацію до екологічного законодавства ЄС (система спільної екологічної інформації, належне

екологічне врядування, боротьба з погіршенням стану довкілля, включаючи імplementацію регіональних проектів з питань повітря, відходів, води і лісів), впровадження принципів зеленої економіки в країнах Східного партнерства [5].

У 2014 році (на заміну чинної Угоди) Україна ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Угодою про асоціацію передбачено, що Сторони здійснюють спільну дослідну діяльність і обмінюються інформацією про екологічно чисті технології, здійснюють спільну діяльність на регіональному та міжнародному рівнях, в тому числі згідно з багатосторонніми угодами у сфері охорони навколишнього середовища, ратифікованими Сторонами. В статті 363 Угоди про асоціацію вказано, що поступове наближення законодавства України до права та політики ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища здійснюється відповідно до Додатка XXX до цієї Угоди [6].

Співпраця України з Європейським Союзом у сфері охорони довкілля, здійснюється в рамках виконання Порядку денного асоціації між Україною та ЄС. Порядок денний асоціації (ПДА) – практичний інструмент підготовки до реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС до моменту набуття нею чинності. Його розроблено на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції, спільної участі, спільної відповідальності та спільної оцінки [5].

16 березня 2015 р. Рада асоціації між Україною та ЄС схвалила оновлений Порядок денний асоціації (шляхом обміну листами), який станом на сьогодні є спільним практичним інструментом підготовки та сприяння повній імplementації Угоди про асоціацію. Питання охорони довкілля в Порядку денному асоціації закріплені в розділі «Інші сфери співробітництва» і стосуються підготовки до імplementації *acquis* ЄС та підтримки України у розробці стратегії та плану дій з навколишнього середовища, зокрема, щодо оцінки впливу на довкілля, доступу до інформації та участі громадськості; розвитку національних імplementаційних інструментів відповідно до багатосторонніх угод у сфері охорони довкілля тощо.

Перші кроки в напрямку адаптації у сфері охорони довкілля в контексті Угоди про асоціацію були зроблені із затвердженням Мінприроди Базового плану адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації), який передбачає перелік директив ЄС у сфері охорони довкілля, до котрих повинно адаптуватися українське законодавство. Для кожної директиви було визначено не лише мінімальний перелік конкретних нормативно-правових актів, які адаптуватимуться, але й окреслені базові вимоги, у напрямку яких повинно змінюватися

законодавство, кількісні та якісні результати, які треба досягти кожній країні протягом визначеного періоду часу. Сторони повинні самостійно визначити методи досягнення поставлених цілей [1].

Аспекти адаптації законодавства України до окремих джерел права ЄС у сфері охорони довкілля також включено до Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, Стратегії державної екологічної політики України та Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки, Проекту національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2016-2020.

Попри те, що джерела права Європейського Союзу не є джерелами права України, вони мають значний вплив на законодавство нашої держави, беручи до уваги зобов'язання, передбачені Угодою про асоціацію перед державами – членами Європейського Союзу. У подальшому, враховуючи актуальні напрямки національної зовнішньої політики, такі інтеграційні процеси будуть лише посилюватися, а із набуттям Україною членства в ЄС джерела європейського права стануть обов'язковими і в ієрархії національного законодавства та займатимуть свою нішу поміж Конституцією, ратифікованими міжнародними договорами та законами України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шпарик Н. Я. Адаптація екологічного законодавства України до стандартів Європейського Союзу / Н. Я. Шпарик // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – №33. – С. 212-217.
2. Івасечко О. Співпраця України та Європейського Союзу в галузі охорони довкілля / О. Івасечко // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку.- 2012. – №24. – С. 73-78.
3. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_012/page
4. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу від 18.03.2004 // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>
5. Оцінка екологічної складової двостороннього співробітництва між Україною та ЄС [Під ред. Андрусевич Н]. – Львів: – 2013. – 202 с.
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої

сторони від 27.06.2014// [Електрон. ресурс] – Режим доступу:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page

7. Ткаченко О.М. Правові аспекти відновлення природних ресурсів : досвід країн ЄС та національне екологічне законодавство України / О. М. Ткаченко // Право і суспільство. – 2016. – №6. – С. 86-92

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИБІР МОДЕЛІ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Голодна А. С.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Чурилова Т. М.

*к.ю.н., доцент кафедри міжнародного, європейського та екологічного права ННІ права
Сумського державного університету*

Відповідно до частини першої статті 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, яка полягає в забезпеченні раціонального використання земельних ресурсів, збереженні й відтворенні родючості ґрунтів, захисті їх від псування і забруднення, реалізації громадянами, юридичними особами та державою їхніх прав власності та землекористування згідно із законодавством [1]. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Проте, майже 17 років власники земельних паїв позбавлені можливості розпоряджатися власною землею.

Процес реформування земельних відносин в Україні розпочався у 1991 року. Основним принципом, який визначив напрям реформування, стало подолання монополії держави на земельну власність і встановлення багатосуб'єктності права власності на землю [2]. У зв'язку з відсутністю необхідної нормативно-правової бази, бази даних про земельні ділянки, у січні 2001 року був прийнятий Закон «Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)», який заборонив будь-які угоди із земельними паями до врегулювання порядку реалізації прав громадян і юридичних осіб на земельну частку (пай). Прийнятий у жовтні 2001 році Земельний кодекс України залишив мораторій у силі (заборона на відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення шляхом їх продажу) [3].

Внаслідок запровадження мораторію, основною формою земельних відносин в Україні є оренда земель сільськогосподарського призначення. У таких умовах, ринок оренди землі характеризується локальними монополіями.

Основними бенефіціарами діючої моделі землі є агрохолдинги, які користуються дешевим земельним ресурсом, і з тієї ж причини, але меншою мірою - фермери. При цьому порушено права багатьох, які не можуть розпорядитися своєю власністю і не одержують за її використання третіми особами адекватної винагороди. Держава при цьому взагалі перебуває за межами земельного ринку, не одержуючи призначених податків і зборів від операцій із землею і не маючи можливості забезпечити розвиток сільських територій та залучити в них інвесторів [4].

Формуючи модель ринку сільськогосподарських земель, має бути враховано два важливих фактори: багатофункціональність сільського господарства та особлива структура аграрного устрою.

Аналіз світової практики регулювання ринку сільськогосподарських є корисним для розуміння того, які ж «правила гри» на ринку потрібні Україні. Зокрема, значний інтерес представляють країни Латинської Америки, де до 60-х років земля була сконцентрована у місцевих поміщиків і в агро-торгово-фінансових компаніях.

Для нашого дослідження ми обрали Бразилію, адже її земельна реформа має довгу, складну історію та яскраво ілюструє, до чого може призвести «обезземелення» селян.

Бразилія зробила акцент на ефективності сільськогосподарського виробництва і на сьогоднішній день є одним з лідерів сільськогосподарського експорту. Між тим, концентрація земельної власності відбулась в руках кількох латифундистів.

Як зазначає К. Мітчел, для Бразилії характерним є один із найбільш несправедливих розподілів земель у світі. Потреба у земельній реформі була визнана урядом ще у 1930 р., коли була зроблена спроба забезпечити більш справедливий розподіл земель шляхом заохочення поселення на державних землях. *Movimento dos Trabalhadores Sem Terra* - так на португальському звучала назва «Руху безземельних селян», що зародився у Бразилії. Причина - ринок сільськогосподарських земель, в результаті чого, 3% землевласників отримали контроль над 75% всіх земель, а мільйони селян виявилися без землі та засобів для існування. Так виникли знамениті бразильські фавели, в яких мешкають бідні селяни або ті, хто продали свій земельні ділянки і спробували влаштуватися в місті, в результаті чого залишилися і без землі, і без роботи, і без грошей [5, с. 557-583].

З метою мінімізації таких жахливих наслідків, бразильський уряд витрачає по \$ 4-5 млрд. на рік на програму реінтеграції жителів фавел назад в сільську місцевість. Зі спеціального державного фонду виділяються кошти на викуп земель з подальшою передачею індивідуальним господарствам в розстрочку; будується інфраструктура в сільській місцевості, дороги, відновлюються школи і лікарні. Проте, навіть враховуючи ці

надзусилля, процес реінтеграції відбувається з трудом: жителі фавел втратили соціальні навички сільських жителів, зате набули навичок міського напівкримінального середовища, задовольняючись мінімальними соціальними виплатами і можливістю ситуативного заробітку. На даний момент в фавелах проживають 6% населення країни, або більше 11 млн осіб [5, с. 557-583].

З обранням нового уряду на початку 1990-х років у країні з'явилася надія, що земельна реформа відповідатиме положенням нової Конституції про відчуження. Проте невдовзі вона була зруйнована. Втілення в життя принципу «суспільного інтересу» наштовхнулося на опір великих землевласників, а «зобов'язаний» їм уряд не спромігся цей опір подолати. Як наслідок, процеси концентрації землі в Бразилії ще більше посилюються із зменшенням кількості малих фермерів з 3 млн у 1985 р. до менш як 1 млн на початок 2000-х років [6].

Проведений аналіз дав можливість зробити висновок, що модель ринку земель сільськогосподарського призначення повинна відповідати не лише економічній ефективності та доцільності, а й збереженню соціальних функцій села. Державне регулювання має бути значним у цій сфері, а продаж відбуватися за правилами, що надійно захищають власного фермера, того хто дійсно працює на землі [7].

Дискусія стосовно механізмів запуску ринку землі, тіньового ринку та захисту прав на землю триває. У Верховній раді зареєстровано декілька проектів Закону про обіг земель сільськогосподарського призначення - 5535 від 13.12.2016, 5535-1 від 28.12.2016.

За змістом урядового проекту пропонується поетапний запуск ринку землі. На першому етапі, протягом двох років, на продаж виставляється частина державного земельного банку, на другому етапі ринок землі відкривається для приватних осіб.

На сьогодні ми не маємо чіткого розуміння якою буде модель ринку, та що отримаємо у разі її впровадження. Вважаємо, як фермерські господарства, так і особисті господарства мають отримувати максимальну державну підтримку для гарантованої можливості бути учасниками ринку.

Також необхідно чітко визначити у законодавстві хто купує, в якому обсязі і які вимоги висуваються до покупців (наприклад, в більшості європейських країн необхідний диплом про сільськогосподарську освіту чи досвід роботи в цій сфері).

Отже, дослідження переваг та недоліків різних моделей ринку сільськогосподарських земель є важливим для розуміння власних перспектив. Проте, слід пом'ятати, що універсальних рецептів не існує. На нашу думку саме європейська модель дозволить Україні вирішити питання робочих місць для сільського населення, забезпечити

належний рівень фермерських доходів, сприяти розвитку сільських громад та зберегти навколишнє середовище.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Добряк Д. Сучасний стан земельної реформи та перспективи розвитку земельних відносин в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zemvisnuk.com.ua/news/avtoritetna-dumka>.
3. Земельний кодекс : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
4. Мартинюк М. Ринок землі в Україні: три можливі моделі запуску та їх наслідки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/rinok-zemli-v-ukrayini-tri-mozhlivi-modeli-zapusku-ta-yih-naslidki-.html>.
5. Mitchell K. Market-assisted Land Reform in Brazil: A New Approach to Address an Old Problem. – 22 New York Law School Journal of International and Comparative Law. – 2003. – PP. 557-583.
6. Бородіна О., Прокопа І. Чергова спроба узаконення обігу земель сільгосппризначення: чи в суспільних інтересах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/cherгова-sproba-uzakonennya-obigu-zemel-silgosppriznachennya-chi-v-suspilnih-interesah-.html>.
7. Чурилова Т.Н. Регулювання ринку земель сільськогосподарського призначення: досвід Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/48444>.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ТОРГІВ В УКРАЇНІ

Маслак О. В.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Чурилова Т. М.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного, європейського та екологічного права

Сумського державного університету

Земельні аукціони мають давню історію, та цілком справедливо вважаються найбільш прозорим та доцільним з економічної точки зору механізмом розпорядження

землею. Тривалий час в Україні хоча й анонсувалась можливість проведення аукціонів, проте не була реалізована у зв'язку з відсутністю норм, які б визначали механізм проведення земельних торгів. У 2012 році зміни до Земельного кодексу України врегулювали порядок продажу на торгах земельних ділянок державної чи комунальної власності або прав на них. Між тим, будь яка система потребує удосконалення, у тому числі й система земельних торгів.

Земельні торги являють собою продаж на конкурентних засадах суб'єктам підприємницької діяльності та фізичним особам вільних від будівель і споруд земельних ділянок для несільськогосподарського та сільськогосподарського використання, відповідно до чинного законодавства [2]. Порядок продажу земельних ділянок державної та комунальної власності та прав на них закріплено у Земельному кодексі України (далі – ЗК України). Так, відповідно до частин 1 та 2 ст.127 ЗК України, органи державної влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу, здійснюють продаж земельних ділянок державної чи комунальної власності або прав на них (оренди, суперфіцію, емфітевзису) громадянам, юридичним особам та іноземним державам на підставах та в порядку, встановлених ЗК України. Механізм проведення торгів розкривається у главі 21 ЗК України, а саме – у статтях 135-139.

Згідно з ч. 1 ст. 135 ЗК України, земельні торги проводяться в формі аукціонів. Така форма продажу земель має ряд позитивних сторін.

По-перше, земельні аукціони – це одна з найбільш прозорих ринкових форм сучасних земельних відносин. Так, рівень доступу до інформації щодо проведення земельних торгів та їх результатів є досить високим. Інформація про проведені та заплановані земельні аукціони, виконавців, ділянки, технічну документацію, відеозаписи торгів тощо, знаходяться у відкритому доступі на офіційному сайті Держгеокадастру.

По-друге, земельні торги – це одна з найбільш економічно вигідних форм сучасних земельних відносин. Земельний аукціон дозволяє залучити додаткові кошти, оскільки ціна продажу земельної ділянки зазвичай може значно перевищити стартову ціну (наприклад, у лютому 2007 року в Івано-Франківську земельну ділянку площею 0,374 га зі стартовою ціною 786915 гривень було продано за ціною, яка у 6,4 рази перевищує стартову – за 5 млн. гривень [1]).

По-третє, на земельні торги виставляється земельна ділянка вже з готовою землепорядною документацією, тобто набувач таким чином економить час на проходження процедур відведення та погодження самостійно.

По-четверте, продаж земельних ділянок на аукціоні є одним із способів планування забудови території населеного пункту, оскільки вони продаються із певним цільовим призначенням, тобто таким чином населений пункт здійснює реалізацію Генерального плану та отримує додаткові кошти.

Однак, вітчизняна система земельних торгів не є досконалою. Так, одним із основних її недоліків є те, що земельний аукціон не може відбутися за відсутності конкуренції. Крім того, недосконалість сучасної системи земельних аукціонів полягає у відсутності в оприлюдненій інформації списку учасників торгів та їх номерів, що виключає можливість громадян відслідкувати відповідність результатів аукціону «на папері» реальним результатам.

Поширеним зловживанням є порушення порядку проведення земельних аукціонів, встановленого ст. 137 ЗК України. Так, наприклад, частими є випадки, коли ліцитатор для пришвидшення торгів значно скорочує наданий учасникам час на обдумування ставки. Недоліком являється також і те, що земельні торги можуть бути сфальсифіковані. По-перше тому, що організатор буде зацікавлений у тому, щоб лот зійшов із аукціону по найкращій для нього ціні. По-друге, інформація може бути розміщена таким чином, щоб перший раз земельні торги не відбулися, з підстав наявності лише одного учасника, і у повторних торгах даний учасник мав право придбати земельну ділянку або право користування на неї за стартовою ціною [3, с. 5].

Для мінімізації зазначених ризиків, забезпечення більшої прозорості й відкритості земельних аукціонів, на наш погляд, доцільним буде перевести земельні торги на «електронні рейки». Такі спроби вже мали місце в історії українського ринку землі, однак вони знаходяться лише на стадії розробки.

Так, 2 вересня 2016 року у місті Одеса відбулась апробація та презентація програмного забезпечення для проведення електронних земельних аукціонів, розробленого групою експертів Держгеокадастру та Innovation and Development Foundation (неурядовою організацією, яка надає підтримку в реформуванні державного сектору). Система електронних аукціонів (далі – СЕА) являє собою інформаційно-телекомунікаційну систему з загальнодоступною децентралізованою базою даних, у якій із використанням технології blockchain і мережі Інтернет в режимі реального часу безперервно і відкрито для необмеженого кола осіб здійснюється збір, візуалізація і зберігання інформації про об'єкти аукціонів, проводиться авторизація учасників аукціонів, а також надання, зіставлення і прийняття цінових пропозицій (ставок) учасників аукціонів. За результатами земельних торгів СЕА автоматично формує рейтинг ставок учасників та протокол торгів. СЕА на сьогодні вже синхронізована з банками, що

дозволяє успішно проводити грошові операції, зокрема сплачувати гарантійні та реєстраційні внески [1].

Вищевикладене дозволяє констатувати той факт, що проведення земельних торгів в електронній формі має ряд беззаперечних переваг у порівнянні зі «стандартними» земельними аукціонами.

По-перше, така система збільшує прозорість проведення та спрощує процедуру контролю під час проведення земельного аукціону.

По-друге, у електронних земельних торгах зможуть брати участь продавці та покупці практично з усіх регіонів України, що значно розширить коло торгових партнерів, підвищить конкуренцію серед учасників і забезпечить ліквідність торгів.

По-третє, учасники земельних торгів в електронній формі не мають часових та фінансових затрат на забезпечення особистої присутності на процедурі торгів.

По-четверте, впровадження таких новацій підвищить ефективність торгівлі за рахунок значного скорочення часу на підготовку та укладання угод, а також стане передумовою для переходу на електронний документообіг. Крім того значним досягненням проведення земельних торгів в електронній формі є зменшення впливу суб'єктивних факторів під час визначення переможця торгів та зменшення ризику змови між учасниками, а також оперативність отримання інформації про хід та результати аукціону.

Отже, переваги електронних земельних аукціонів не викликають сумніву.

Для того, щоб ця ідея була реалізована та стала етапом розвитку земельних відносин, процедура проведення електронних земельних торгів, а також відповідні повноваження органів влади та місцевого самоврядування повинні бути врегульовані на законодавчому рівні. Крім того, потребує вирішення низка питань, зокрема, стосовно програмного забезпечення та прав на нього, принципів формування лотів тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Держгеокадастр презентував платформу з проведення земельних торгів онлайн : [Електронний ресурс] Оф. сайт Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. – Режим доступу : <http://land.gov.ua/derzhheokadastr-prezentuvav-platformu-z-provedennia-zemelnykh-torhiv-onlain/>.
2. Положення «Про порядок проведення земельних торгів на території Сумського району» : затверджене рішенням 6 сесії Сумської районної ради від 04 серпня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sumyayrada.gov.ua/regulyatorna-diyalnist/882-pro-zatverjennya-polojennya-pro-poryadok-itd.html>.

3. Халупний А. В. Правові аспекти проблематики проведення земельних торгів / А. В. Халупний // Землевпорядний вісник. - 2014. - № 6. - С. 4-6

ПРОБЛЕМА ВТІЛЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ ТА ІДЕЙ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА НА ЗАКОНОДАВЧИЙ РІВЕНЬ

Моканик М. Р.

Студентка III курсу ІПКЮ

Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Савчук О. О.

к.ю.н, науковий співробітник НДІ ПЗІР НАПрН України,

асистент кафедри екологічного права

Національного університету ім. Ярослава Мудрого

Існує вірогідність, що якщо ми продовжимо експлуатувати Землю так, ніби завтрашній день ніколи не настане, то він і не настане. Екологічні проблеми Землі – це проблеми кожної людини, незалежно від країни, в якій вона проживає. Для того, щоб «людина розумна» змогла підтвердити цей статус, їй необхідно для початку хоча б у питаннях екології стати космополітом. Від Діогена Синопського, який називав себе «громадянином світу» до сучасних мислителів таких як Жак Фреско та Марта Нуссбаум лунають заклики до космополітизму, для того, щоб проблеми, які стосуються всіх, не вирішувати локально, а діяти глобально [1, 254; 2; 3].

І. І. Бойко також наголошує, що ми маємо не лише досягнути рівня екологічної свідомості, а й сформувані вищий – ноосферний світогляд, який повинен бути побудований не на основі політичної картини світу, яка є суб'єктивно створеною і змінюваною, а на науках про природу і суспільство, які підпорядковують свої дослідження ідеї збереження Земної цивілізації [4, 168].

Екологія нашої планети потребує співпраці та повної взаємної координації дій. Адже який зиск з того, що одні країни роблять все можливе задля збереження та відновлення екологічної ситуації у світі, а інші навіть не турбуються цим питанням, звертаючи увагу лише на воєнне озброєння та шляхи вдосконалення виробництва для збільшення ВВП своєї країни.

Рівень свідомості українців в питаннях, що стосуються екології, зростає з кожним роком. Все дедалі частіше ми намагаємося втілити у життя досвід сусідніх країн, але все залишається лише бажанням, адже на шляху втілення часто з'являються перепони на законодавчому рівні.

Найгострішим питанням сьогодення для нашої країни є проблема відходів. У 2014 році В. І. Гетьман у своїй статті зазначав, що визначити рівень цивілізованості країни можна по тому, як вона ставиться до сміття, та назвав світовою проблемою «сміттєву кризу» [5, 46]. Значна частина цих відходів (9% усіх відходів людства) – це вироби з поліетилену, який розкладається більше 500 років [5, 48]. Багато пакетів з поліетилену згодом виявляються в світовому океані, що призводить до катастрофічних наслідків для морської фауни, та збираються течіями у величезні «сміттєві плями» площею в кілька сотень тисяч квадратних кілометрів. В північній частині Тихого океану названі відходи сформували «Східний сміттєвий континент» [6].

В. І. Гетьман вказує на те, що в цивілізованому світі до поліетилену вже склалося негативне ставлення, та наводить приклади країн, які вже зробили кроки для виправлення цієї помилки людства. Це Єгипет і Аргентина, в яких у 2011 році було заборонено виробництво поліетиленових пакетів, Буенос-Айрос, в якому був прийнятий закон щодо заміни поліетиленових пакетів на паперові або зі спеціальних матеріалів, які швидко деградують [5, 48].

У Франції з 2016 року вступила в силу поетапна заборона на використання поліетиленових пакетів у супермаркетах, булочних, аптеках, АЗС і на ринках на території всієї країни [7]. Це є реакцією на вимогу Єврокомісії [8].

В Україні в 2010 році Всеукраїнська екологічна ліга теж подавала законопроект у Верховну Раду щодо обмеження, а згодом і повне вилучення поліетиленових пакетів з побуту [9]. 3 липня 2012 року громадська організація провела у Верховній Раді України засідання круглого столу, під час якого було представлено проекти Законів України «Про заборону ввезення і реалізації на території України мийних засобів на основі фосфатів» та «Про обмеження виробництва, використання, ввезення та розповсюдження в Україні полімерних пакетів», розроблені експертами ВЕЛ із залученням науковців, провідних юристів та фахівців різних секторів економіки [10].

Представники міністерств, науки, підприємств підтримали ініціативу. Також законопроекти мали широку підтримку серед населення, про що повідомили представники громадських організацій природоохоронного спрямування Денис Павловський, координатор проектів з хімічної безпеки ВЕГО «Мама-86» та Світлана Берзіна, президент ВГО «Жива планета» [10].

Проект закону «Про обмеження виробництва, використання, ввезення та розповсюдження в Україні полімерних пакувальних пакетів довготривалого розкладу» вперше був зареєстрований 24.10.2012 р., відкликаний 12.12.2012 р. Вдруге зареєстрували проект закону «Про обмеження виробництва, використання, ввезення і розповсюдження в

Україні полімерних пакетів і упаковок тривалого розщеплення» 20.02.2013 р., відкликаний 27.11.2014 р. Втретє, поки що востаннє, проект закону «Про обмеження виробництва, використання, ввезення і розповсюдження полімерних пакетів» зареєстрований був 06.10.2015 р., а відкликаний 21.02.2017 року. В останньому проекті, у преамбулі зазначається, що закон запроваджує обмеження виробництва, використання, ввезення та розповсюдження на території України полімерних пакетів, з метою поліпшення охорони навколишнього природного середовища та стану благоустрою територій [11]. Головною вадою проекту називають те, що він є ніби загальним та неконкретним. Виникають питання щодо фінансування заходів з обмеження обігу полімерних пакетів тривалого розщепленню та механізмів реалізації [12].

Тим часом у містах країни неодноразово поступають звернення громадян до Адміністрації Президента, міських рад у вигляді електронних петицій, в яких закликають заборонити поліетиленові пакети, на що у відповідь отримують лише посилання на проект вищезазначеного закону, який не можуть прийняти з 2012 року.

А у 2016 році харків'янин Сергій Тимчук вирішив питання з утилізацією пакувальних матеріалів, створивши їстівну плівку для продуктів з кукурудзяного крохмалю, який не має смаку. Екологічно чистий поліетилен дозволяє продовжити термін зберігання їжі й абсолютно не шкодить навколишньому середовищу [13].

Кожного року відбуваються відкриття нових шляхів до вирішення проблем екології, але існує безліч перепон формального характеру, які не дають змоги втілити ідеї у життя. На мою думку, законопроекти, стосовно вирішення екологічних проблем мають бути пріоритетними та обов'язково доопрацьовуватися фахівцями, або виноситись на референдум. Адже, якщо ігнорувати заклики суспільства та потреби Землі, завтрашній день та наше щасливе, здорове життя у ньому буде під питанням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Пер. М. Гаспарова. – М., 1979.
2. Жак Фреско. Всё лучше, что не купишь за деньги [Электронный ресурс] – Режим доступа:
http://www.ereading.club/bookreader.php/1024775/Fresko__Vse_luchshee%2C_что_ne_kupish_za_dengi._Mir_bez_politiki%2C_nischety_i_voyn.html
3. Марта Нуссбаум. Патриотизм и космополитизм [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.ruthenia.ru/logos/number/53/08.pdf>

4. І. І. Бойко. Концептуальні вимоги екологічної свідомості [Електронний ресурс] // Біоресурси і природокористування. – 2013. – 5, № 1-2. – С. 161-168. – Режим доступу: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bio/article/viewFile/2504/2447>
5. В. І. Гетьман. Сучасний стан проблеми відходів: небезпека для життя [Електронний ресурс] // Довкілля та здоров'я. – 2014. – №2 (69). – С. 45-50. Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/cuchasniy-stan-problemi-vidhodiv-nebezpeka-dlya-zhittya>
6. Велика тихоокеанська сміттєва пляма / Вікіпедія [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Велика_тихоокеанська_сміттєва_пляма
7. «Зеркало недели. Україна» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://dt.ua/WORLD/u-franciyi-zaboronili-polietilenovi-paketi-212531_.html
8. Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-abroad/1937697-polietilenovi-paketi-z-1-sichnya-u-frantsiji-poza-zakonom.html>
9. «Громадське радіо» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://hromadskeradio.org/ru/programs/na-svizhu-golovu/ukrayina-mala-vidmovytysya-vid-polietylenu-shche-u-2014-roci-ekolog>
10. Всеукраїнська екологічна ліга [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ecoleague.net/diialnist/zakonodavchi-initsiatyvy/zakonoproekty>
11. Проект Закону про обмеження виробництва, використання, ввезення і розповсюдження полімерних пакетів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56704
12. Ігор Усенко, Євген Ромінський. Експрес-огляд законотворчої діяльності Верховної Ради України Бюлетень № 110 Законопроекти, зареєстровані в парламенті за період 30.01.2017 – 03.02.2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://khpg.org/index.php?id=1491679908>
13. «EcoTown» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ecotown.com.ua/news/КНаркив-yanyn-vynayshov-yistivnyy-polietylen/>

ПРАВОВА ОХОРОНА ТРАНСГЕННИХ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Золота Л.В

Студентка I курсу магістратури ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Дерев'янюк Б.В.

д.ю.н., професор, професор кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Найбільш перспективним напрямком розвитку харчової промисловості на сучасному етапі є широке застосування біотехнології, що забезпечує створення генетично модифікованих рослин. Вони більш високопродуктивні та врожайні, більш стійкі до захворювань, шкідників, низьких температур, посухи та інших несприятливих природних факторів.

Термін «генетично модифікований організм» законодавчо визначений Директивою ЄС 2001/18/ЄС від 16 грудня 2002 року про навмисний випуск у навколишнє середовище генетично модифікованих організмів. Відповідно до ч. 2 ст. 2 цієї Директиви генетично модифікованим організмом є будь-який організм, окрім людини, у якому генетичний матеріал було змінено у спосіб, неможливий у природних умовах у процесі парування і/або природної рекомбінації[9,с.19]. Директива чітко визначає, що люди не розглядаються як організми, та перераховує технології, використання яких дає змогу отримати генетично модифіковані організми. У Картахенському протоколі про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття використовується термін «живий модифікований організм» (ЖМО). Статтею 3 протоколу ЖМО визначено як будь-який живий організм, що містить нову комбінацію генетичного матеріалу, отриману внаслідок використання сучасної біотехнології [5, с. 4].

У законі України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» ці обидва поняття об'єднані і визначені як: «генетично модифікований організм, живий змінений організм (ГМО) — будь-який організм, у якому генетичний матеріал був змінений за допомогою штучних прийомів переносу генів, які не відбуваються в природних умовах [4, с. 1].

Метою генетичного модифікування є досягнення бажаних ознак організму-реципієнта з використанням меншої кількості селекційних поколінь і, відповідно, з набагато меншими тимчасовими витратами, ніж традиційна селекція. Крім того, воно дозволяє проводити точніші маніпуляції над геномом шляхом вибіркового виділення і перенесення гену, що виключно цікавить дослідників. Проте при застосуванні методів, що існують на сьогоднішній день, вбудовування послідовності ДНК у геном господаря часто

відбувається випадковим чином, що може мати небажаний вплив на розвиток і фізіологію організму [8, с. 116].

Трансгенні продукти можна розділити на три основні групи. До першої групи відносяться продукти, що містять одну або декілька харчових добавок, отриманих із генетично модифікованих організмів. Такі добавки мають вологоутримуючі, емульгуючі, стабілізуючі, підсолоджуючі та інші технологічні властивості. Їх вводять у відомі нам продукти харчування, такі як шоколад, морозиво, паштет, ковбаса, майонез, молочні продукти, харчові концентрати.

До другої групи відносяться продукти, отримані на основі генетично модифікованої сировини. Це картопляні чіпси, томатна паста, попкорн, соєве молоко та інші.

До третьої групи належать овочі та фрукти, які споживаються у сирому вигляді, наприклад, томати, дині, банани.

Виробництво і використання будь-якого із вказаних вище продуктів потребують проведення спеціальної оцінки їх біобезпеки. На даний час вже є розуміння того, в чому заключається ризик від використання трансгенних продуктів харчування [10, с. 5].

До причин, що викликають негативний вплив на здоров'я людини, можна віднести: а) можливість побічних ефектів від зміни хімічного складу їжі; б) виникнення мутацій, пов'язаних із утворенням у їжі нових речовин у процесі її технологічної обробки; в) розвиток невідомих раніше алергічних реакцій; г) занесення до патогенних бактерій генів стійкості до антибіотиків.

Регуляторна система деяких країн щодо ГМО побудована на принципі суттєвої еквівалентності. Згідно цього принципу порівнюються певні характеристики ГМ культур та продуктів з вмістом ГМО із звичайними сортами даного виду або з аналогічними продуктами без вмісту ГМО. Якщо вони співпадають, то ГМ культури та продукти із вмістом ГМО вважаються безпечними і не потребують додаткових досліджень.

Наприклад, японська компанія «Showa Denko К.К.» замінила звичайні бактерії, що продукують амінокислоту триптофан на трансгенні, у яких були прискорені процеси внутрішньоклітинного обміну, що збільшило синтез триптофану в клітинах бактерій. Компанія вирішила, що новий ГМ-триптофан еквівалентний попередньому. Тому ця амінокислота у 1988 році без перевірки на безпечність поступила до продажу. Пізніше було встановлено, що смерть більш ніж тридцяти людей була викликана однією причиною – токсином, що являвся продуктом розпаду цієї амінокислоти. Збільшення вмісту триптофану в клітинах бактерій призвело до реакції молекул одна з одною, утворюючи

високотоксичний склад, який не відділявся у процесі традиційного очищення кінцевого продукту.

Таким чином, використання принципу еквівалентності речовин традиційного і трансгенного продукту не може гарантувати безпеку.

Необхідно згадати про маркування продукції щодо наявності ГМО. Головна мета маркування продуктів — це надання споживачам необхідної інформації для вибору між продуктами з вмістом ГМО та звичайними продуктами. У цілому маркування може бути добровільним та обов'язковим. У випадку обов'язкового маркування об'єктом регулювання є наявність ГМО в готовій продукції або ГМ технологія як процес виробництва, де будь-який продукт, отриманий з ГМО, підлягає маркуванню, незалежно від того, містить він ГМО чи ні. Європейський Союз увів жорстку обов'язкову систему маркування, що базується на процесі виробництва, а не на продукті. В ЄС вимоги щодо маркування стосуються продуктів харчування, кормів, харчових добавок, підсилювачів смаку, продуктів, виготовлених на основі ГМО, а також продуктів харчування, що продають торговельні мережі та ресторани. Зокрема, відповідно до законодавства ЄС, маркуванню підлягають: а) харчові продукти, що є ГМО або складаються з ГМО (це може бути, наприклад, ГМ помідори чи ГМ лосось); б) продукти харчування, інгредієнти та добавки, що вироблені з ГМО (наприклад, олія — з ГМ сої, цукор — з ГМ цукрових буряків, лецитин — з ГМ сої, крохмаль — з ГМ кукурудзи); в) харчові продукти, інгредієнти чи добавки, що містять ГМО (наприклад, йогурт з ГМ бактерією); г) корми, вироблені з ГМО. Обов'язковому маркуванню не підлягають м'ясо та продукція тваринного походження, отримана з тварин, що споживали корми з вмістом ГМО [1, с. 41].

Найбільші дискусії у країнах ЄС виникають з приводу використання трансгенних організмів, що містять в якості маркерів гени стійкості до антибіотиків, які шкодять здоров'ю людини. У зв'язку з цим у Німеччині діє заборона на трансгенні організми, що містять даний ген.

У США, Австралії, Новій Зеландії та Канаді маркування продуктів з ГМО не передбачено, у Японії при виробництві продуктів харчування заборонено використання трансгенних компонентів. Це пояснюється положеннями Уругвайського раунду з сільського господарства, відповідно до якого країни-учасниці мають право встановлювати власні стандарти у сфері харчової безпеки.

В Україні на розгляд Верховної Ради був наданий проект закону про внесення змін до деяких законів України відносно інформування населення про вміст у харчовій продукції ГМО (zareestrovaniy pid № 0912 від 12 грудня 2012 року), яким було

запропоновано відображати на етикетці харчових продуктів інформацію про ГМО тільки у разі наявності в них зареєстрованих в установленому порядку ГМО або складових (інгредієнтів), які були отримані із зареєстрованих ГМО в обсягах, що перевищують 0,9%. Такий підхід до маркування продукції з ГМО застосовується в країнах ЄС, США, Канаді та інших країнах світу. Нажаль, зазначений законопроект не був ухвалений, але були внесені зміни до закону «Про якість та безпеку харчових продуктів»: «у разі наявності у харчовому продукті генетично модифікованих організмів (ГМО), якщо їх частка у харчовому продукті перевищує 0,9 відсотка в будь-якому інгредієнті харчового продукту, що містить, складається або вироблений з генетично модифікованих організмів, маркування харчового продукту повинно включати позначку "з ГМО"» [3].

Для такого маркування виробники вимушені витратити значні кошти, притому, що жодний ГМО в Україні не зареєстрований.

Експерти, враховуючи ресурсний потенціал України в галузі виробництва сільськогосподарської продукції, прогнозують, що ЄС в майбутньому стане одним з основних ринків збуту української сільськогосподарської продукції та продукції харчової промисловості. А тому, першочерговим завданням як держави так і виробників, являється необхідність забезпечення відповідності виготовленої продукції вимогам європейських нормативно-правових актів і стандартів щодо ГМО, інакше потенційні експортні можливості України будуть обмеженими.

Сьогодні право інтелектуальної власності на ГМ насіння захищається патентами, які надають їхнім власникам ексклюзивні права на його використання. Власник патенту може вимагати плату від фермерів, які використовують його ГМ насіння та культури, та переслідувати їх у судовому порядку за порушення прав інтелектуальної власності [1, с. 49].

Найбільша кількість патентних заявок у промислово розвинених країнах зафіксована у 1997 – 2000 роках. Після цього процес стабілізувався. Швидше за все причиною стало те, що на основну трансгенну сировину патенти вже отримані (такі як картопля, соя, кукурудза, томати, ріпак та інше), а розробка нових модифікацій потребує великих фінансових затрат, та й у багатьох країнах вони заборонені [2].

Угода ТРІПС встановлює три вимоги для отримання патенту на продукт чи спосіб: вони мають бути новими, містити рівень винахідності та мати промислове застосування [11, с. 23].

Конвенція УПОВ (1991), на відміну від ТРІПС, встановлює 4 вимоги для надання охорони рослинному сорту: він має бути новим; відрізнитись однією або більше явно вираженими істотними ознаками від будь-якого іншого сорту, існування якого на момент

подачі заявки та надання правової охорони є загальновідомим; виведений сорт повинен бути достатньо гомогенним (однорідним) відносно своїх характерних ознак; виведеному сорту повинна бути властива стабільність його істотних ознак. Для отримання правової охорони ГМ рослина має відповідати всім переліченим критеріям, проте виникають проблеми в зв'язку із виконанням вимог про гомогенність та однорідність ознак, адже існує загроза, що використані для модифікації чужорідні гени можуть повестися непередбаченим чином [6, с. 127]. Отже, патентна охорона даних об'єктів промислової власності повинна проводитися із урахуванням їх особливих специфічних властивостей.

До найважливіших нормативно-правових актів ЄС щодо ГМО належать: Директива 90/219/ЄС, доповнена директивою 98/81/ЄС про обмежене використання генетично модифікованих мікроорганізмів — регулює дослідження та виробничу діяльність із використанням ГМ мікроорганізмів у закритому середовищі; Директива 2001/18/ЄС про навмисний випуск у навколишнє середовище генетично модифікованих організмів — регулює експериментальне вивільнення ГМО в навколишнє середовище та розміщення ГМО на ринку; Регламент ЄС 1829/2003 про генетично модифіковані продукти харчування та корми — регулює розміщення на ринку ГМО продуктів харчування та кормів; Регламент ЄС 1946/2003 про транскордонний рух ГМО за винятком зумисного переміщення в рамках Співтовариства — регулює переміщення ГМО між ЄС та іншими країнами; Регламент ЄС 1830/2003 щодо відстеження і маркування ГМО та відстеження продуктів харчування і кормів, що вироблені із ГМО — регулює маркування та відстеження ГМО[7]. Рада ЄС з питань навколишнього середовища 12 червня 2014 року прийняла рішення надати державам-членам право обмежувати або забороняти вирощування ГМ культур, які були дозволені або проходять дозвільні процедури на рівні ЄС.

Законодавство України щодо регулювання ГМО потрібно розробляти відповідно до норм ЄС. Таким чином буде створена чітка система регулювання, реєстрація найбільш безпечних ГМО для здоров'я людини, а також будуть враховуватися власні інтереси України щодо регулювання допуску на ринок ГМ продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баласинович Б., Ярошевська Ю. ГМО: виклики сьогодення та досвід правового регулювання. – Київ – 2013, с.41 – 49.
2. Гаврилова О.Б. Охорона трансгенних харчових продуктів // Патенти і ліцензії. – 2004р, с.6 – 11.

3. Закон України №771/97 – ВР «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини», 23 грудня 1997р. зі змінами від 2002р.// Відомості Верховної Ради України. – 1998. - №19; ВВР. – 29 листопада 2002р. - №48.
4. Закон України №1103-V «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів», 31 травня 2007р.// Відомості Верховної Ради України. – 2007. - №35.
5. Картахенський протокол з біобезпеки до Конвенції про біологічне різноманіття, 29 січня 2000р.// Збірник міжнародно-правових актів у сфері охорони довкілля. – 2-ге видання. – Львів: Норма, 2002р.
6. Медведєва М.О. Міжнародне право і біотехнології. – Київ. – 2005р, с.127.
7. Суперечки про ГМО тривають.// Євробюлетень. Інформаційний бюлетень представництва Єврокомісії в Україні. – Вересень, 2003р.
8. Йойриш А.И., Красовский О.А. Правовые аспекты генной инженерии.// Государство и право. – 1997. -№3.
9. Directive 2001/18 of the European Parliament and of the Council on the deliberate release into the environment of genetically modified organisms and repealing Council Directive 90/220, 12 March 2001 // Official Journal. – 2001. – L 106. – P. 1–39.
10. Meyer H. The Cartagena Protocol on Biosafety// Biotechnology and Development Monitor. – 2000. - №43.
11. The TRIPS Agreement and Convention on Biological Diversity. Paper IP/C/W/368 (Council for Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights Working Document) Rev.1, revised 8 February 2006.

ДО ПИТАННЯ ПРО ІНСТРУМЕНТИ ПОСИЛЕННЯ ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД

Чурилова Т. М.

*к.ю.н., доцент кафедри міжнародного, європейського та екологічного права ННІ права
Сумського державного університету*

Посилення правових можливостей є важливим процесом на шляху розвитку демократії та утвердження верховенства права в Україні. Головним обов'язком держави є забезпечення прав і свобод людини. Конституцією України закріплене право кожного на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Можливість отримання безоплатної правової допомоги передбачена Законом України «Про безоплатну правову допомогу». Така допомога гарантується державою, та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

Якщо право на безоплатну первинну правову допомогу мають усі особи, які потребують додаткового захисту, то право на безоплатну вторинну правову допомогу – тільки певні категорії, визначені вищезгаданим законом.

Безоплатну первинну правову допомогу можуть надавати як спеціалізовані установи, так і залученні суб'єкти приватного права через проведення відкритого конкурсу.

Між тим, посилення правових можливостей громад виходить за межі суто сервісного підходу. Сприяти розвитку правової держави, надати необхідний поштовх до якісних змін в суспільстві можуть об'єднання зусиль неурядових організацій та громад.

Посилення правової спроможності сприяє тому, щоб «вразливі верстви населення використовували свої права, правові послуги, системи та реформи, часто у поєднанні з іншими засобами, задля зменшення бідності, посилення впливу на діяльність держави та її послуги та в інший спосіб зміцнення свободи людини» [1].

Сільські мешканці є представниками найбільш вразливих верств населення. Бідність, низький рівень правової обізнаності, географічна віддаленість від центрів надання правової допомоги, проблеми транспортного сполучення є характерними рисами сільських громад. На можливість підвищення правової грамотності суттєво впливає відсутність доступу до джерел інформації щодо захисту своїх прав та інтересів. Центри з надання безоплатної правової допомоги зазвичай працюють у обласних та районних центрах, та через обмеженість можливостей не здатні охопити віддалені сільські громади.

Питання правової обізнаності актуалізується у зв'язку з скасуванням мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення у найближчий час. Для селян впевненість у захисті своїх прав є вкрай важливою для подолання страху перед цією подією.

Недостатня правова грамотність сільського населення гальмує здійснення реформ. Отже, необхідно шукати альтернативні варіанти підвищення рівня правової обізнаності сільського населення, формувати нові системи донесення до цієї категорії громадян правових знань, системи захисту прав.

В Україні 42,6% населення віддають перевагу позаправовим способам для вирішення своїх проблем. Наслідком такого стану речей є тотальна недовіра до держави

взагалі та судової системи, зокрема, як єдиного неупередженого регулятора соціального балансу й справедливості [2].

Не дивлячись на те, що кількість юристів в Україні досить висока і збільшується кожного року, сільські мешканці мають обмежені можливості доступу до цих фахівців. Така ситуація зумовлює потребу виходу за межі правової системи й залучення різних потенційних фахівців, які б могли допомогти з консультуванням сільських громад та посиленням їх обізнаності про свої права та можливості.

Такими агентами правової освіти можуть виступити параюристи. Paralegal (англ.) – термін, який набув широкого поширення в англомовних країнах, є назвою професії особи, яка не має юридичної освіти, або здобуває її, та може виконувати функції помічника юриста. У той же час така особа не може виконувати функції, які є виключною компетенцією адвокатів чи юристів. Параюрист – відносно нове поняття для нашої країни. Вживається для позначення особи, яка не має юридичної освіти, але пройшла спеціальне навчання, розраховане на допомогу членам громад у найбільш типових питаннях.

У якості параюристів можуть виступати студенти юридичних факультетів, представники органів місцевого самоврядування, лідери громад тощо. Функціонування мережі параюристів у різних країнах має певний досвід та підтримується на державному рівні. У деяких країнах, наприклад у Нідерландах, з 2003 році працюють пункти надання юридичних послуг, де параюристи разом з адвокатами надають юридичні послуги. Клієнти безкоштовно можуть отримати загальну інформацію, дізнатися про можливі варіанти юридичних дій. Подібна модель роботи параюристов діє в Польщі в рамках мережі Бюро Консультування Громадян, де працюють, головним чином, волонтери, але вони співпрацюють з державними органами. Юридична допомога з боку параюристів має місце у Великій Британії та Сполучених Штатах Америки.

Для мережування параюристів в Україні, як комунікаційну платформу та ресурсний центр можна використовувати систему безоплатної правової допомоги. Така співпраця значно посилить можливості центрів БПД та розширить територіальні межі правового просвітництва.

Переваги параюристів для сільських громад порівняно з адвокатами очевидна. Так, сільські мешканці, як правило, мають схожі проблеми та питання. Отже, представник такої громади в якості параюриста може сконцентруватися на правових потребах всієї спільноти, а не тільки конкретної особи. Крім того, вирішення проблеми може здійснюватися набагато швидше, ніж при зверненні до адвоката чи суду.

Підготовка параюристів може здійснюватися шляхом проведення тренінгів чи участі у відповідних програмах, а отже, витрати не будуть значними. Також,

параюристами можуть працювати студенти юридичних факультетів у рамках проходження практики, що надасть можливість значно покращити практичну складову навчання. Роботу параюристів, крім коштів місцевого чи державного бюджету, можна оплачувати за рахунок залучених грантів та іншої донорської допомоги.

Враховуючи наявний досвід роботи параюристів у сільській місцевості, до можливих видів діяльності можна віднести такі як консультування про шляхи вирішення юридичних чи адміністративних проблем; спрямування до організацій, в межах повноважень яких, надати ті чи інші послуги; консультування та медіація для примирення сторін; вирішення спорів без звернення до суду. Параюристи здатні пояснити закони і процедури простою та зрозумілою мовою.

Крім того, параюристи, що працюють з сільськими громадами можуть проводити різні заходи для поширення правових знань, підвищення інформованості громадськості, зміцнення її потенціалу. Адже, ефективне вирішення проблем окремих осіб додає впевненості усій громаді.

Параюристи можуть співпрацювати із засобами масової інформації щодо публікацій, спрямованих на висвітлення подій та проблем.

Цей широкий набір інструментів, разом із розумінням місцевої специфіки, дозволяє параюристам у всьому світі працювати ефективно.

У найближчій перспективі необхідно обрати модель функціонування параюристів. Одним з варіантів є співпраця з фахівцями центрів з надання безоплатної правової допомоги, що потребує внесення необхідних змін до законодавства. Така модель має свої переваги й недоліки. Зокрема, стабільне фінансування є плюсом, але, виникає загроза незалежності параюридичної програми, та відповідного сприйняття з боку громади.

Альтернативною моделлю є впровадження параюридичних програм в рамках юридичних клінік при ВНЗ. Наприклад, в Південній Африці юридичні факультети відіграють важливу роль у здійсненні юридичної підготовки та наданні допоміжних послуг для офісів параюридичних консультацій [3].

Недоліком створення параюридичних програм в рамках юридичних клінік є географічна віддаленість від сільських територій. Крім того, на заваді може стати брак часу у викладачів факультету, необхідного для організації та підтримки програми. Одним з варіантів мінімізації такої проблеми може стати створення громадської організації, яка зможе взаємодіяти с клініками, використовуючи їх можливості. Зі свого боку, параюридичні програми такого формату збережуть незалежність від ВНЗ, та отримують можливість залучати донорські кошти.

Отже, моделювання та формалізація параюридичних програм потребує подальших досліджень та ретельного аналізу існуючих у світі практик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Stephen Golub, 2009. "The Commission on Legal Empowerment of the Poor: One Big Step Forward and a Few Steps Back for Development Policy and Practice," Hague Journal on the Rule of Law 1:1, 105.
2. Правова допомога у громаді. Посібник зі створення центрів правової інформації та консультації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/11.%20UNDP-IRF%20manual%20on%20creation%20of%20legal%20aid%20centres-%2001.pdf>
3. Community-based Paralegals: A Practitioner's Guide [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/OSJI-Paralegal-Manual-US-11-05-2014.pdf>

СЕКЦІЯ 5 ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Голодна А. С.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Плотнікова М. В.

к. ю. н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та фінансового права

Сумського державного університету

Технічний прогрес, що спостерігався у ХХ ст., суттєво вдосконалив охорону авторського й суміжних прав. Попри те він приніс і нові глобальні проблеми, що на сьогодні ще не знайшли свого вирішення. І основною проблемою на сьогодні залишається захист авторських і суміжних прав в мережі Інтернет. Ці питання через їх актуальність стають предметом дослідження вчених, але багато проблем не знайшли свого вирішення.

Узагалі, авторське право— набір виключних прав, які дозволяють авторам отримати соціальні блага від результатів своєї творчої діяльності. АП історично виникло внаслідок потреби захистити права авторів літературних творів та творів мистецтва. Авторське право є ключовою галуззю права інтелектуальної власності; воно призначене захищати лише зовнішню форму вираження об'єкту (твір, малюнок, збірник, фотографія та інше), тобто їх «матеріальне втілення». Авторське право не може використовуватись для захисту абстрактних ідей, концепцій, фактів, стилів та технік, що можуть бути використані у творі. Серед причин масового незаконного відтворення примірників творів, що охороняються авторським правом можна виділити технічну простоту здійснення операції. З розвитком техніки, користувачеві Інтернет все менше часу потрібно для отримання на своєму комп'ютері тотожної копії твору, або такої, що практично не поступається оригіналу за якістю. Інша причина незаконного обігу творів полягає в елементарній відсутності привабливих варіантів легального отримання необхідних творів за наявності нелегальних.

В Україні відносини використання об'єктів авторського права в мережі Інтернет регулюються національним законодавством, зокрема Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське право і суміжні права». Ці акти встановлюють основні права та обов'язки осіб, які здійснюють діяльність з об'єктами інтелектуальної власності в

Інтернеті. Проаналізувавши ці нормативно-правові акти можна дійти до висновку, що розміщення будь-якого твору в Інтернеті, тобто його відображення у загальнодоступній електронній системі інформації, відповідно до статті 442 Цивільного кодексу України, є його оприлюдненням [1]. Відповідно до нещодавно внесених доповнень розміщення твору в оцифрованому вигляді в Інтернет вважається публікацією твору або його поширенням і тому потребує дозволу власника авторського права. Розміщення в Інтернет копії твору чи його частини без дозволу автора є порушенням Закону і може бути оскаржене в суді з вимогою відшкодування моральної шкоди та завданих матеріальних збитків (упущеної вигоди).

Проте, як вказує Ріппа П.С., через особливості функціонування Інтернету, а саме: анонімності користувачів, екстериторіального характеру, свобод та швидкості поширення інформації – порушення авторських прав стало настільки буденним і поширеним явищем, що особа, вчиняючи протиправні дії, просто не усвідомлює їх сутності, а навпаки гадає, що діє в рамках закону [2].

Дослідник особливостей захисту авторського права у мережі Інтернет Т. В. Рудник виділяє наступні правові проблеми захисту авторського права, викликані розвитком інформаційних технологій:

- правова невизначеність багатьох ключових понять або недостатнє їх відпрацювання;
- транскордонний характер використання об'єктів авторського права;
- після розміщення об'єкта в Інтернеті виникає проблема щодо можливості простеження ким і як буде використовуватися певний об'єкт авторського права;
- високий рівень поширення злочинності щодо порушення авторського права, оскільки дієві механізми захисту авторського права є практично відсутніми.

Для захисту порушених прав в Інтернеті існує певна система дій суб'єктів. Зафіксувавши порушення авторських прав, автор самостійно або через уповноважену особу завжди може звернутися до суду з метою захисту своїх прав та вимагати компенсації за те, що без його відома було використано об'єкт інтелектуальної власності, а також за те, що у зв'язку з цим автором була втрачена певна вигода матеріального характеру. Після цього, згідно статті 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», автор має право звернутися до суду [3].

При розгляді захисту авторських прав в Інтернеті актуальне постає питання про забезпечення доказів порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності. Стаття 57 Цивільного процесуального кодексу України визначає, що доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що

обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. У випадку порушення авторських прав у мережі Інтернет такими даними можуть виступати публікації спірних об'єктів виключних прав на матеріальних носіях, нотаріальне засвідчення дати створення твору, дані пошукових Інтернет-систем, Інтернет-провайдерів, хостінг-провайдерів тощо. Однак, практично вагому доказову базу дуже важко зібрати.

Цікавим прикладом захисту авторських прав в Інтернеті є встановлення гіперпосилання тільки на домашню сторінку або ж на сторінку, яка містить відомості про автора сайту. Саме через пряме посилання на матеріали, розміщені на сайтах друкованих ЗМІ, у Нідерландах та Німеччині було заборонено пошукові системи в Інтернеті [4, с.13].

Отже, в світі сучасних технологій без мережі Інтернет жити неможливо і саме там зберігається невизначена кількість об'єктів інтелектуальної власності, що потребують правової допомоги і без підтримки з боку держави зробити це неможливо. Необхідно внести зміни в національне законодавство, а можливо і прийняття нового законодавчого акту з питань захисту авторських прав в мережі Інтернет. Більшість країн Європи вже займаються цими питаннями і частково можуть контролювати процеси і забезпечити захист прав авторів в мережі Інтернет.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Ріппа П. С. Забезпечення авторських прав у мережі інтернет [Електронний ресурс] / П. С. Ріппа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nvnudpsu/2011_2/Rippa_P_S.pdf.
3. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
4. Святоцький О. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності у судовому порядку / О. Святоцький // Інтелектуальна власність. – 1999. - №3-4. – С. 13.

ФОРМИ ТА СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ВИПАДКУ ПРИДБАННЯ НИМИ ТОВАРІВ НЕНАЛЕЖНОЇ ЯКОСТІ

Селюк М. В.

*Студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Івашова І. П.
*к.ю.н., доцент кафедри ЦПД та фП ННІ права
Сумського державного університету*

Кожен громадянин як учасник споживчих відносин має право на придбання товару належної якості. Держава відповідно до статті 42 Конституції України [1, с. 12] захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції й усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів. Ці питання регулюються нормами Цивільного кодексу України та законом України «Про захист прав споживачів».

Завданням цієї роботи є визначення основних форм та способів захисту прав споживачів в Україні.

Під формою захисту розуміється комплекс заходів щодо захисту суб'єктивних прав охоронюваних законом інтересів. Розрізняють дві основні форми захисту – юрисдикційну і неюрисдикційну. Способи захисту є водночас і санкціями, і заходами захисту, проте лише окремі з них (відшкодування збитків, стягнення неустойки тощо) є заходами цивільно-правової відповідальності.

Відповідно до закону України «Про захист прав споживачів» [2] передбачено заходи у вигляді єдиної системи, до якої належать:

1) Самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Правову основу для якого здійснює ст. 19 Цивільного кодексу України [3, с. 9] та ст. 8 і 9 Закону України «Про захист прав споживачів». Це найдавніша форма правового захисту. Вона найбільш проста, але результативна. Для самозахисту характерна та обставина, що правозахисні дії вчинює сама зацікавлена особа без і поза будь-якою нормативно-правовою регламентацією.

2) Громадська форма захисту – це реалізація суспільного (колективного) інтересу до забезпечення прав споживачів, однак, на відміну від самозахисту та інших форм захисту прав споживачів, відбувається із залученням державних органів управління, місцевого самоврядування та судової влади. Стаття 24 Закону України «Про захист прав споживачів» [2] передбачає змогу засновувати громадські організації із захисту прав споживачів (об'єднання споживачів), з метою захисту своїх законних прав та інтересів.

Громадській формі захисту прав споживачів також притаманні широка роз'яснювальна робота та попередня оціночна (аналітична) діяльність щодо дотримання виробниками (продавцями) товарів і послуг нормативних вимог до якості та безпечності продукції й послуг (ст. 25 Закону України «Про захист прав споживачів»).

У ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів» зазначено, що споживачі мають право на захист своїх прав державою [2].

3) Державний (адміністративний) захист, здійснює компетентний орган державної влади з питань захисту прав споживачів та система його територіальних управлінь і відділів. Законом не встановлено порядок і послідовність звернення до органів влади. Таким чином, саме споживач вирішує, куди йому звернутися в першу чергу – до продавця чи виробника з вимогою про безоплатне усунення недоліків товару, до державного органу виконавчої влади, до органу місцевого самоврядування, до суду, чи до всіх одночасно.

За умов, коли громадська та адміністративна форми захисту прав не є достатньо ефективними, особливо зростає значення судової форми захисту, оскільки вона містить більше гарантій дотримання прав осіб. Крім того, рішення судових органів мають більшу юридичну силу, ніж рішення інших державних органів, які можуть бути перевірені у судовому порядку [4, с. 90].

4) Судова форма – універсальна, історично сформована, детально регламентована нормами цивільного процесуального права, а тому найбільш ефективна і цивілізована [5, с. 376].

Відповідно до п. 1 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» закону судовий захист споживчих прав громадян здійснюється через звернення споживачів до судів загальної юрисдикції та з позовами про захист прав на:

- безпечну та якісну продукцію;
- повну, достовірну та прозору споживчу інформацію;
- відшкодування матеріальної (майнової) шкоди, заподіяної споживанням неякісної продукції або наданням неповної чи оманливої інформації, що перешкодило використанню продукції за її призначенням;
- відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої внаслідок споживання неякісної або небезпечної продукції, отриманням неякісних послуг (зокрема й недоброчливим ставленням персоналу), бездіяльністю державних і самоврядних органів захисту прав споживачів.

Крім „форм захисту права” існують також і „способи захисту права”. Способи захисту права звичайно встановлюються нормами матеріального (регулятивного) права. Так, основні способи захисту цивільних прав перелічені в Цивільному кодексі України..

Способами захисту можуть бути: обмін товару, безоплатного усунення недоліків, пропорційного зменшення ціни, повернення коштів, відшкодування збитків, відшкодування матеріальної, моральної шкоди.

Придбавши товар належної якості, споживач може скористатися правами, встановленими у ст. 9 Закону України «Про захист прав споживачів» [2]. Протягом чотирнадцяти днів, не враховуючи дня купівлі (якщо продавцем не оголошено триваліший строк), за споживачем зберігається право обміняти непродуктовий товар належної якості на аналогічний у продавця, в якого він був придбаний, якщо товар не задовольнив його за формою, габаритами, фасоном, кольором, розміром або з інших причин не може бути ним використаний за призначенням. Споживач може обміняти товар належної якості за умови, якщо він не використовувався і якщо збережено його товарний вигляд, споживчі властивості, пломби, ярлики, а також розрахунковий документ, виданий споживачеві разом з проданим товаром. Перелік товарів, що не підлягають обміну (поверненню) з підстав, зазначених у цій статті, затверджено КМ України.

У випадках, коли на момент обміну аналогічного товару, що підлягає обміну, немає у продажу, споживач має право або придбати будь-які інші товари з наявного асортименту з відповідним перерахуванням вартості, або розірвати договір та одержати назад гроші у розмірі вартості повернутого товару. В разі розірвання договору купівлі-продажу розрахунки зі споживачем провадяться, виходячи з вартості товару на час його купівлі. Гроші, сплачені за товар, повертаються споживачеві у день розірвання договору, а в разі неможливості повернути гроші у день розірвання договору – в інший строк за домовленістю сторін, але не пізніше ніж протягом семи днів.

Якщо ж споживач бажатиме здійснити обмін товару на аналогічний, то при першому ж надходженні відповідного товару в продаж продавець зобов'язаний у день надходження товару в продаж повідомити про це споживача, який вимагає обміну товару.

Згідно зі ст. 8 Закону України «Про захист прав споживачів» [2] у разі виявлення протягом установленого гарантійного строку недоліків споживач в порядку та у строки, що встановлені законодавством, має право вимагати:

- 1) пропорційного зменшення ціни;
- 2) безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк;
- 3) відшкодування витрат на усунення недоліків товару.

У разі виявлення протягом установленого гарантійного строку істотних недоліків, які виникли з вини виробника товару (продавця, виконавця), або фальсифікації товару, підтверджених за необхідності висновком експертизи, споживач в порядку та у строки, що

встановлені законодавством і на підставі обов'язкових для сторін правил чи договору, має право на свій вибір вимагати від продавця або виробника:

- 1) розірвання договору та повернення сплаченої за товар грошової суми;
- 2) заміни товару на такий самий або на аналогічний, з числа наявних у продавця (виробника), товар.

Стосовно непродуктованих товарів, що перебували у використанні та були реалізовані через роздрібні комісійні торговельні підприємства, вимоги споживача, зазначені вище, задовольняються за згодою продавця. Згідно з цією нормою задовольняються вимоги споживача щодо товарів, гарантійний строк на які не закінчився.

Згідно із ч. 1 ст. 8 Закону «Про захист прав споживачів» продавець, виробник (підприємство, що задовольняє вимоги споживача) зобов'язані прийняти товар неналежної якості у споживача і задовольнити його вимоги [2]. За наявності товару вимога споживача про його заміну підлягає негайному задоволенню, а в разі виникнення потреби в перевірці якості – протягом чотирнадцяти днів або за домовленістю сторін. У разі відсутності товару вимога споживача про його заміну підлягає задоволенню у двомісячний строк з моменту подання відповідної заяви.

Під час заміни товару з недоліками на товар аналогічної марки (моделі, артикулу, модифікації) належної якості, ціна на який змінилася, перерахунок вартості не провадиться. Під час заміни товару з недоліками на такий самий товар іншої марки (моделі, артикулу, модифікації) належної якості перерахунок вартості товару з недоліками у разі підвищення ціни провадиться, виходячи з його вартості на час обміну, а в разі зниження ціни – виходячи з вартості на час купівлі.

У разі придбання споживачем продуктованих товарів неналежної якості продавець зобов'язаний замінити їх на товари належної якості або повернути споживачеві сплачені ним гроші, якщо недоліки виявлено у межах строку придатності. Після пред'явлення споживачем вимоги про безоплатне усунення недоліків товару вони повинні бути усунуті протягом чотирнадцяти днів з дати її пред'явлення або за згодою сторін в інший строк.

Споживач також має право пред'явити виробнику (продавцю) вимогу про безоплатне усунення недоліків товару після закінчення гарантійного строку. Ця вимога може бути висунута протягом установленого строку служби, а якщо такий не встановлено, – протягом десяти років, якщо в товарі було виявлено недоліки (істотні недоліки), допущені з вини виробника.

Вимоги споживача розглядаються після пред'явлення споживачем розрахункового документа, а щодо товарів, на які встановлено гарантійний строк, – технічного паспорта чи іншого документа, що його замінює, з позначкою про дату продажу. Під час продажу

товару продавець зобов'язаний видати споживачеві розрахунковий документ установлені форми, що засвідчує факт купівлі, з позначкою про дату продажу. В разі втрати споживачем технічного паспорта чи іншого документа, що його замінює, їх відновлення здійснюється у порядку, визначеному законодавством.

Вимоги споживача, не підлягають задоволенню, якщо продавець, виробник (підприємство, яке задовольняє ці вимоги споживача) доведуть, що недоліки товару виникли внаслідок порушення споживачем правил користування товаром або його зберігання. При цьому споживач має право брати участь у перевірці якості товару особисто або через свого представника.

Таким чином, необхідно стверджувати, що захисту права споживачів відбувається за допомогою різних форм і способів у встановлених межах закону. Споживач самостійно обирає способи, за допомогою яких він прагне захистити свої порушені права. Проте нині необхідно звернути увагу на усунення колізій, котрі виникають у ході вирішення проблеми захисту права споживачів. Потрібно звернути увагу на чинні нормативно-правові документи, які не охоплюють усіх основних проблем захисту права споживачів, а також сприяти активній співпраці громадських організацій та органів державної влади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. – С. :ТОВ «ВВП Нотіс», 2017 – 48 с.
2. Закон України «Про захист прав споживачів» від 23.07.1991 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30, стаття 379.
3. Цивільний кодекс України. – Х. : Одісей, 2017. – 384 с.
4. Плахтій Ю. Нормативно-правове забезпечення у сфері захисту прав споживачів / Ю. Плахтій, Р. Байцар // Вимірювальна техніка та метрологія. – № 74. – 2013. – С. 88-91.
5. Зверева О.В. Деякі аспекти захисту прав необмеженого кола споживачів / О.В.Зверева // Держава і право. – 2007. – Вип. 38. – С. 376-380.

ОХОРОНА ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ, ЗОБРАЖЕНОЇ НА ФОТОГРАФІЯХ ТА В ІНШИХ ХУДОЖНІХ ТВОРАХ

Чепур В.О.

*Студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Івашова І.П.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри ЦПДФП ННІ права
Сумського державного університету*

Охорона інтересів фізичної особи при створенні й використанні фотографій та інших художніх творів з її зображенням стала актуальною в наш час, оскільки стрімко

зросла поява цифрової фотографії, яку зараз надзвичайно легко зробити через сучасні фотографічні засоби, які є майже в кожного пересічного громадянина.

Цивільний кодекс України у ст.ст. 307, 308 визначає специфіку захисту інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле-, відеозйомок та охорону інтересів фізичної особи, зображеної на фотографіях та в інших художніх творах, оскільки процес відповідної зйомки може суттєво порушувати певні особисті немайнові права фізичної особи. Під поняттям «фото-, кіно-, теле-, чи відеозйомка» слід розуміти процес фіксації фактів на відповідні фото-, кіно-, теле-, чи відеоносії [1, с. 35]. Інтерес фізичної особи при створенні та використанні художніх творів з її зображенням полягає в дотриманні її особистих прав на таємницю особистого життя, на честь, гідність, ділову репутацію тощо. У деяких випадках інтерес особи може визначатися особою уповноваженою на підставі закону, наприклад коли йдеться про фотографії недієздатних чи малолітніх осіб.

Інтерес фізичної особи, зображеної на фотографії та інших художніх творах відбувається на двох етапах: на етапі створення твору та на етапі його використання. Розглянемо детальніше кожен з них.

Отже, перший етап становить охорона інтересів фізичної особи на етапі створення художнього твору з її зображенням.

Якщо зображення створено художнім способом, коли саме людський фактор впливає на результат творчої діяльності. Це картини, малюнки, скульптури, воскові фігури тощо — є результатом фантазійної, творчої майстерності автора та за своїм змістом не претендують на достовірність зображених фактів і подій. Проте є твори, на створення яких впливає переважно механічний фактор, тобто зображення, виконані завдяки технічним засобам фіксації вигляду фізичної особи (фотоапарата, відеокамери тощо), зокрема, це фотографії, відеозаписи, аудіозаписи. Фотографічні й аудіовізуальні твори, на відміну від картин і малюнків, мають ознаку достовірності та правдивості зображення, що вимагає від законодавця посиленої уваги до механізму забезпечення охорони приватності людини, її права на честь, гідність і ділову репутацію.

У цивільному законодавстві України (ч. 1 ст. 307 ЦК України) закріплюється, що фізична особа може бути знята на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку лише за її згодою. Ця стаття розміщена у главі 22 «Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи» та передбачає захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відеозйомки. Захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відеозйомки, який передбачений ст. 307 ЦК, є істотною гарантією реалізації багатьох особистих немайнових прав: права на індивідуальність (ст. 300 ЦК), права на особисте

життя (ст. 301 ЦК), права на повагу до гідності та честі (ст. 297 ЦК), права на недоторканність ділової репутації (ст. 299 ЦК).

Фотографування фізичної особи відбувається за її згодою (висловленим в усній чи письмовій формі дозволом на фотографування). В окремих випадках згода особи на зйомку припускається, тобто фізична особа вважається такою, що погодилась на зйомку, аж поки вона не висловить своє заперечення проти цього. До таких випадків належать відповідно до ч. 1 ст. 307 ЦК України, якщо зйомки проводяться відкрито на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших заходах публічного характеру, проте відповідно до ч. 2 ст. 307 ЦК України фізична особа, яка погодилася на знімання її на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку, може вимагати припинення їх публічного показу в тій частині, яка стосується її особистого життя [2]. Це означає, наприклад, коли відзнята передача про відому людину, в якій він поширив інформацію, яка стосується його особистого життя, а потім передумав щодо оприлюднення цієї інформації, то він вправі вимагати від відповідної телерадіокомпанії вилучення даної частини інтерв'ю. Зрозуміло, що процес демонтажу відзнятого матеріалу чи виставки є доволі тривалим та складним, і тому особи, які проводили відповідні зйомки за попереднім погодженням з фізичною особою мають повне право вимагати від останньої відшкодування всіх витрат, що пов'язані з демонтажем запису. До переліку даних витрат слід відносити як реальні збитки, так і упущений дохід, а також моральну шкоду.

Право на проведення фото-, кіно-, теле- чи відеозйомок виключно за згодою особи в окремих випадках, що прямо передбачені в законі, може бути обмежене. Так, наприклад, оперативні підрозділи для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності при наявності передбачених ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підстав мають право здійснювати візуальне спостереження в громадських місцях із застосуванням фото-, кіно- і відеозйомки (п.11 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [3].

Другий етап характеризується забезпеченням охорони інтересів фізичної особи на етапі використання художніх творів з її зображенням.

Частиною 1 ст. 308 ЦК України передбачено, що фотографія, інші художні твори, на яких зображено фізичну особу, можуть бути публічно показані, відтворені, розповсюджені лише за згодою цієї особи [2]. Отримання згоди особи, зображеної на фотографічному творі, є визначальною умовою для правомірного публічного поширення зазначеного твору. Проте якщо фізична особа позувала авторові за плату, фотографія, інший художній твір може бути публічно показаний, відтворений або розповсюджений без її згоди, а також відповідно до п. 3 ст. 308 ЦК фотографія може бути розповсюджена

без дозволу фізичної особи, яка зображена на ній, якщо це викликано необхідністю захисту її інтересів(наприклад, служба розшуку загублених дітей) або інтересів інших осіб (наприклад, оголошення про розшук особи, що підозрюється у вчиненні злочину).

Порушення зазначених умов створення й використання фотографій та інших художніх творів із зображенням фізичної особи може бути підставою для звернення до суду за захистом порушених прав.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кулініч, О. Охорона інтересів фізичної особи при створенні та використанні фотографій та інших художніх творів з її зображенням [Текст] / О. Кулініч // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2015. – № 6. – С. 33-39.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2003, № 435-IV.
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» // Відомості Верховної Ради України від 06 червня 1992 року № 22.

НЕДІЙСНІСТЬ ПРАВОЧИНУ, ЗДІЙСНЕНОГО ПІД ВПЛИВОМ НАСИЛЬСТВА

Голованова В. І.

студентка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Івашова І. П.

к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та фінансового права

ННІП Сумського державного університету

Зі становленням державних та ринкових відносин в незалежній Україні велику роль почали грати правочини, як основні юридичні факти, завдяки яким відбувається виникнення, зміна та припинення правовідносин.

Для того, щоб характеризувати недійсність правочину, потрібно надати визначення цьому терміну. Відповідно до ч.1 ст. 202 Цивільного кодексу України (далі ЦК), правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [1].

Недотримання вимог чинності правочину тягне за собою його недійсність. Однією з підстав недійсності правочину є вчинення правочину під впливом насильства. Частиною 1 ст. 231 Цивільного кодексу України (передбачено, що правочин, вчинений особою проти її справжньої волі внаслідок застосування до неї фізичного чи психічного тиску з боку

другої сторони або з боку іншої особи, визнається судом недійсним [1]. Більшість недійсних правочинів належить до категорії правочинів з вадами волі. Це є такі правочини, де один із учасників відтворює волю іншого, а не свою. Частиною 3 ст. 203 ЦК України зазначено, що волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі (обов'язкова умова дійсності правочину). Дослідивши наукову та періодичну літературу, можна дійти висновку, що думка Р. О. Халфіної, яка здійснила найбільш повну класифікацію правочинів с дефектом волі. Правочини з вадами волі можна поділити на два види: 1. Вчинені без внутрішньої волі; 2. Внутрішня воля яких сформувалася недостатньо [1].

Саме до першого виду відносяться недійсні правочини, які були здійснені під впливом насильства. При вирішенні спорів стосовно недійсності правочинів, які були здійснені під впливом насильства (ст. 231 ЦК України), необхідно враховувати, що насильство має виражатися в незаконних, однак не обов'язково злочинних діях [1]. Насильницькі дії можуть вчинятись як стороною правочину, так і іншою особою - як щодо іншої сторони правочину, так і щодо членів її сім'ї, родичів тощо або їх майна. Базуючись на тому, що одна сторона даного правочину або інша особа, яка застосовувала насильство або здійснювала протиправні дії, які можуть бути розцінені законодавцем як правопорушення, то на цю особу покладається додатковий майновий обов'язок - відшкодувати іншій стороні, яка є потерпілою, збитки в подвійному розмірі та моральну шкоду.

Варто зазначити, що моральна шкода та збитки повинні бути заподіяні у зв'язку з вчиненням цього правочину, тобто вони мають виникнути внаслідок вчинення правочину здійсненого під впливом насильства.

Факт насильства не обов'язково має бути встановлений вироком суду, постановленим у кримінальній справі.

Під терміном «насильство» слід вважати фізичний чи психологічний тиск з боку сторонньої особи, з метою примусити укласти правочин з вигодою для зацікавленої сторони. Воно може бути як погрозою, так і наявним. Тому в науці виокремлюють фізичне і психологічне насильство, або погрозу та насильство.

Фізичне насильство – це вид тиску, при якому на особу здійснюється фізичний вплив, що супроводжується нанесенням тілесних ушкоджень. Здійснення фізичного впливу може проявитись у спричиненні тілесних ушкоджень легкого (ст. 125 КК України) та тяжкого (ст. 121 КК України) характеру, або середньої тяжкості (ст. 122 КК України), а також у вчиненні побоїв та мордування (ст. 126 КК України), катування (ст. 127 КК України) [2]. Щодо психологічного впливу, то під час здійснення його фізичного тиску не

здійснюється, але особа знаходиться під впливом погроз. Погроза – це протиправна психічна дія, яка спрямована на іншого учасника правочину, що створює у особи, яка вчиняє правочин, уяву про можливість заподіяння їй суттєвої матеріальної чи моральної шкоди. Погроза, яка здатна осудити правочин, повинна бути суттєвою. Обов'язковою умовою визнання погрози суттєвою є її реальність (дійсна можливість завдання значної шкоди учаснику правочину або його близьким).

Але не будь-яке насильство поєднане з протиправними діями. Зокрема, погроза оприлюднює фактів з життя особи, які вона мала намір не поширювати і які стали відомі іншій особі не в результаті протиправного зібрання інформації, тим не менш буде підставою для застосування ст. 231 ЦК України [1].

Щодо суб'єктів подання позовів, то варто зазначити, що відповідно до ст. 231 ЦК будь-яка особа може звернутися з позовом до суду щодо визнання правочину недійсним. Причому на відміну від інших правочинів, наприклад, вчинених під впливом помилки або обману, насильство знаходить прояв тільки в зовнішній формі, внаслідок чого його можна оцінювати як підстава впливу на формування волі і сторонніми особами, які не були стороною правочину. Таким, чином ми не бачимо істотних перешкод для пред'явлення вимоги про визнання правочину недійсним іншими особами або державними органами на підставі ч. 3 ст. 215 ЦК України [1].

Для того, щоб суд визнав правочин недійсним, який був вчинений під впливом насильства, потерпіла особа повинна подати позов до суду, що має бути вчинений у межах позовної давності тривалістю п'ять років, як зазначено у ч. 3 ст. 258 ЦК.

Для визнання правочину недійсним позивач має довести наступні обставини: 1) факт застосування до нього (до потерпілої сторони правочину) фізичного чи психічного тиску з боку іншої сторони чи з боку третьої особи; 2) вчинення правочину проти своєї справжньої волі; 3) наявність причинного зв'язку між фізичним або психічним тиском і вчиненням правочину, який оспорується.

Визнання правочину, який учинено під впливом насильства, недійсним, є підставою для повернення сторін до первинного майнового стану на підставі ч. 1 ст. 216 ЦК. Крім того, винна сторона зобов'язана відшкодувати потерпілій стороні в подвійному розмірі збитки і моральну шкоду, що завдані їй укладенням, виконанням правочину та поверненням до первісного стану.

Таким чином, недійсними правочинами є дії суб'єктів цивільного права, що спрямовані на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків, але не породжують бажані сторонами юридичні результати внаслідок невідповідності вчинених дій вимогам закону. Також можна зробити висновок, що під терміном «насильство» варто

розуміти фізичний або психологічний тиск, метою якого є примус укласти правочин з вигодою для зацікавленої сторони.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>
2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Коментар до Цивільного кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wikipage.com.ua/1x6608.html>

ПРАВОВИЙ СТАТУС НАРОДНИХ ЗАСІДАТЕЛІВ

Проценко В.О.

Студент II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Гончарова А.В.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри ЦПДФ ННІ права

Сумського державного університету

Актуальність теми правового статусу народних засідателів в Україні лише набирає своїх обертів у зв'язку з неврегулюванням даного питання в Цивільному процесуальному кодексі України та його невідповідність Конституції України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Особливістю даного дослідження є розгубленість суддів та не розуміння який акт застосовувати при розгляді деяких справ окремого провадження.

Народними засідателями є громадяни України, які у випадках, передбачених процесуальним законом, розглядають у складі суду разом з професійними судьями справи по першій інстанції [1, с. 36].

Судова гілка влади – це одна з найважливіших сфер суспільного життя, яка потребує найбільшої довіри. В сучасних умовах, довіра до судової системи критично низька і перетворює суди на систему, яка не служить народу України.

І саме залучення інституту народних засідателів спрямоване на підвищення довіри до судової системи. Більше того, це один із механізмів залучення громадськості до здійснення правосуддя. Недооцінка інституту народних засідателів часто пов'язують з недостатньою ефективністю. Розгляд справ народними засідателями дає змогу поєднати

норми права, які представляє суддя і суспільні погляди та переконання представлені саме цим народним інститутом. В свою чергу це поєднання принципу верховенства права з позицією народу. Це досить ефективно співпрацює у справах де важлива роль як правової оцінки судді, так і врахування особливостей кожної справи, які відповідають уявленням народу, представлених народними засідателями. Таким чином народні засідателі і професійний суддя – це важливе поєднання норм права і суспільних норм справедливості.

Аналізуючи проведені та ухвалені зміни до Основного Закону України, варто виділити 3 основні завдання, які мають вирішити дані історичні зміни, зокрема на цих завданнях наголошував і сам президент України, та деякі народні обранці, зокрема до цих завдань належить :

- 1) Деполітизація та повна незалежність судової гілки влади;
- 2) Формування відповідальності судової влади;
- 3) Перезавантаження Верховного Суду України та судового корпусу в цілому.

З цих трьох основних завдань впливає те, що ліквідація інституту народних засідателів не виконує жодну з поставлених позитивних цілей, які б мали досягатися. Як вже показала практика, ліквідація зазначеного інституту несе лише негативні наслідки.

В результаті внесених змін відбулося наступне : «Судді не знають, як розглядати справи без участі народних засідателів, яких виключили з нової Конституції, але залишили в процесуальних кодексах. Справи про усиновлення, дієздатність осіб, визнання померлим або зниклим безвісти, про примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу відкладаються на невизначений час.

Зміни до Конституції України в частині правосуддя і Закон України «Про судоустрій і статус суддів», які вступили в силу 30 вересня 2016 року, продовжують обговорюватися в суддівських колах. Судді знаходять все більше норм, які викликають питання у служителів Феміди» [2]. Саме з таким розгубленим початком вийшов коментар офіційного сайту Судової влади України після внесення змін до законодавства.

Тому досить логічним постає питання, яким чином розглядати справи за участю народних засідателів, яких виключили з Головного Закону України.

Відповідно до ст. 124 Конституції України Правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних [3]. Дана стаття виділяє лише інститут присяжних, як можливість народу безпосередньо брати участь у здійсненні правосуддя.

ЦПК України надає ж суперечності Конституції України. Відповідно до ст. 234 Цивільного процесуального кодексу України розгляд справ проводиться судом у складі одного судді і двох народних засідателів у таких випадках:

- 1) обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи;
- 2) визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою;
- 3) усиновлення;
- 4) надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- 5) примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу [4].

Беззаперечно, що участь непрофесійних суддів у даній категорії деяких справ є важливою, оскільки повинна враховуватись думка суспільства. Головною обставиною для залучення народних засідателів у даних справах є те, що рішення кардинально впливає на подальшу долю людини, і подібні справи мають розглядитися не лише з точки зору права, а й моралі.

Таким чином, законодавець, провівши судову реформу. Не врахував усіх деталей чинного законодавства через що і виникла колізія нормативно-правових актів. Це в свою чергу призводить до порушення права осіб на доступ до правосуддя, гарантований законодавством.

У своєму рекомендаційному листі Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 21 жовтня 2016 року, надав рекомендацію судам першої інстанції, розглядати справи у складі народних засідателів, передбачених ст. 234.

Виникає багато сумнівів щодо правомірності деяких розглядів справ народними засідателями, оскільки чинні положення ЦПКУ суперечать Конституції України. Але в свою чергу склад суду визначається Цивільним процесуальним кодексом України і аж ніяк не Конституцією. Але норми ЦПК не зазначають іншого можливого способу розгляду деяких категорій справ, дані справи мають розглядатися народними засідателями всупереч Конституції України.

На думку В. Г. Бобко, колегіальний розгляд справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою у складі одного судді і двох народних засідателів сприяє ухваленню об'єктивних судових рішень. В. І. Тертишніков зазначає, що законодавець реанімував інститут народних засідателів з метою громадського контролю за розглядом у суді справ, пов'язаних з вельми важливими для осіб правами перш за все особистого характеру [5].

Провівши аналіз справ, які мають розглядатися народними засідателями, можна зробити висновок, що цей інститут вирішує найбільш значущі питання, які зачіпають головні права людини, зокрема це право на повагу, честь, гідність, свобода, незалежність, недоторканість тощо. Наприклад, у справах з усиновлення, в якій фактично вирішується

доля людини, її майбутнє, важливу роль відіграють народні засідателі, які оцінюють справу більшою мірою не з точки норм права, а з точки зору суспільного сприйняття.

Проте виникає досить багато питань, щодо залучення громадськості до здійснення правосуддя в окремих категоріях справ, зокрема це стосується надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку та примусової госпіталізації до проти туберкульозного закладу. У даних справах фактично все вирішує висновок лікарів, який і становить основу мотивувальної частини при винесенні рішення.

Отже, більш ефективним використанням громадськості у здійсненні правосуддя, буде залучення її до таких категорій справ у цивільному праві, у яких має значення думка суспільства, а народний засідателю представляє думку пересічного громадянина.

На думку О. О. Рисіна, судові колегії за участю народних засідателів можуть бути створені для розгляду таких категорій, як вирішення деяких шлюбних справ, питання батьківства, позбавлення батьківських прав, де при вирішенні справи, поряд з професійними знаннями судді, важливий ще й підхід з погляду життєвого досвіду і моральних установок суспільства в особі народних засідателів. Аналогічної позиції дотримується С. Нечипорук, О. Т. Боннер свого часу вказував, що вельми цінною є участь народних засідателів при розгляді спорів про дітей, про встановлення батьківства, поділ сумісно нажитого майна, поновлення на роботі, виселення тощо [5].

Таким чином, роль інституту народних засідателів в Україні відігравав позитивну роль, зокрема залишав надію на здійснення справедливого правосуддя в суді. У зв'язку з недбалістю законодавців, на мою суб'єктивну думку було порушено право людей на доступ до правосуддя. Народні засідателі й надалі мають розглядати справи передбачені ст.234 ЦКУ і забезпечувати належний захист прав людини та громадянина до внесення відповідних змін до Цивільного процесуального кодексу України.

Проводячи судову реформу, законодавець ліквідував інститут участі громадян у судочинстві. Тому питання ефективності запровадження нового механізму розгляду справ та рівень довіри до суду залишається відкритим. На даний момент через помилки та непослідовність законодавчого органу створено більше проблем ніж їх вирішено.

Таким чином, можна дійти висновку, що законодавча влада на даному етапі викликає більше недовіри, ніж судова система. Подібні непослідовні зміни нашою хують на думки, що народні депутати приймають рішення на замовлення та не розглядають можливих наслідків прийнятих рішень. Зміни до Конституції були внесені, але інші нормативно-правові акти не було змінено відповідно до Основного Закону країни, що мало наслідком порушення права громадян на доступ до правосуддя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Судові та правоохоронні органи України: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. П. Гель, Г. С. Семаков, С. П. Кондракова. — К.: МАУП, 2004. — 272 с.
2. Офіційний сайт Судової влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sk.ks.court.gov.ua/sud2119/302277/>
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — ст. 141
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України — 2004. — № 40. —ст.492
5. О.І. Антонюк. Цивільне процесуальне право України. – 2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://jurisprudent.site/protses-ukrajini-tsilvilniy/institut-narodnih-zasidateliv-pravovi-pidstavi-63398.html>

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ ДОГОВОРІВ ЗГІДНО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЕЛЕКТРОННУ КОМЕРЦІЮ»

Мирошниченко К.О.

*Студентка II курсу ННІ Права
Сумського державного університету*

Науковий керівник : Івашова І.П.

*к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та фінансового права ННІ Права
Сумського державного університету*

Інтернет - це всього лише інструмент. Все залежить від того, хто і в яких цілях його використовує. На даний момент без Інтернету вже неможливо уявити багато сфер нашого життя і не є винятком придбання товарів. Отже, швидкий прогрес людства призвів до того, що право змушено втручатись в регулювання не тільки матеріального, але й віртуального простору.

Актуальність цієї статті полягає у прийнятті від 03.09.2015 Закону «Про електронну комерцію», адже до цього правове регулювання електронних договорів було відсутнє.

Важливо зазначити, що проблематика укладання електронних договорів досліджувалась багатьма відомими вченими, серед них: С.Н. Братусь, А.Ф. Нікішин, І.П. Петровський, М.К. Савінов, Є.Б. Соколова, К.В. Сподар.

Мета даної статті полягає у визначенні загальних засад функціонування електронної комерції в Україні, її переваг та недоліків, встановленні правового статусу учасників відносин у сфері електронної комерції.

З 90-х років ХХ століття розвивається напрям економічних відносин у електронній сфері – електронна комерція. Електронна комерція – вид електронної комерційної діяльності з використанням інформаційних комунікаційних технологій [1, с.24].

На даний момент мережею Інтернет користується близько 3 мільярдів 612 тисяч людей, що становить собою суттєвий ринок, який спонукає до розвитку інтернет-комерції у світі (у 2016 році близько 10 % від світового ринку, та 1,8 % – приблизна ринкова частка в Україні) .

Закон «Про електронну комерцію» регулює правові відносини у сфері електронної комерції під час вчинення електронних правочинів. Законодавство України у сфері електронної комерції ґрунтується на Конституції України і складається із Цивільного і Господарського кодексів України, законів України "Про захист прав споживачів", "Про рекламу", "Про електронні документи та електронний документообіг", "Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах", "Про телекомунікації", "Про електронний цифровий підпис", "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні", "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", "Про захист персональних даних", міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Закону та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до них [2].

Переваги електронної комерції :

1. Доступність світових ринків. Компанія може розширити свою базу клієнтів, а також асортимент товарів.
2. Доступність інформації про товари і послуги в Інтернет-магазинах у режимі онлайн.
3. Дозволяє заощадити кошти .
4. Дозволяє отримувати високоякісні послуги.
5. Відсутність митних податків, пов'язаних з електронним продажем.
6. Електронна комерція відкриває можливість появи нових продуктів і послуг. Наприклад: страхові, брокерські послуги служби електронного постачання і підтримки.

Недоліки електронної комерції :

1. Інтернет може знищити інститут торгових посередників.
2. Конкуренція переходить з локального рівня на глобальний.

3. Проблеми захисту авторських прав.

Основними принципами правового регулювання у сфері електронної комерції є:

- свобода провадження підприємницької діяльності з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем;
- свобода вибору контрагента, електронних засобів, видів та форм діяльності;
- свобода конкуренції та забезпечення її сумлінності;
- свобода вчинення електронних правочинів;
- рівність і охорона прав учасників відносин у сфері електронної комерції;
- дотримання вимог законодавства, правил професійної етики, повага до прав, свобод, законних інтересів учасників відносин у сфері електронної комерції;
- забезпечення належної якості товарів, робіт та послуг, що реалізуються у сфері електронної комерції;
- забезпечення доступу до інформації всіх учасників відносин у сфері електронної комерції [2].

Асортимент товарів, що продаються на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями (у тому числі в інтернет-магазині), визначається суб'єктом господарювання самостійно, крім товарів, продаж яких згідно із законодавством заборонений [3].

Такі заборони на сьогодні існують щодо таких товарів:

1. Лікарські засоби – згідно з п. 2.6 Ліцензійних умов № 723 забороняється дистанційна (через мережу Інтернет) торгівля лікарськими засобами, а також продаж лікарських засобів поштою та через будь-які заклади, крім аптечних, та поза ними [4].
2. Алкогольні напої та тютюнові вироби. Торгівля вказаної продукції має здійснюватися відповідно до Правил № 854 за наявності відповідних торговельних і складських приміщень для здійснення реалізації цих виробів [5].

Учасниками відносин у сфері електронної комерції законом визнаються:

- 1) суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, які реалізують товари, виконують роботи, надають послуги з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем;
- 2) покупці (замовники);
- 3) постачальники послуг проміжного характеру в інформаційній сфері;
- 4) органи публічної влади в частині виконання своїх функцій.

Закон визначає обов'язки продавця в електронній комерції: він повинен забезпечити прямий, простий, стабільний доступ до необхідної інформації про себе, про

товар, про доставку, про особливості використовуваних платіжних інструментів, зобов'язаний забезпечити повну відповідність предмета договору кількісним і якісним характеристикам, оперативно підтвердити отримання замовлення покупця, а також підтвердити вчинення електронного. Таке підтвердження повинно містити відомості про умови та порядок обміну (повернення) товару, про порядок розірвання договору, про гарантійні зобов'язання тощо [2].

Обсяг прав і обов'язків покупця у сфері електронної комерції прирівнюється до статусу споживача, визначеного Законом «Про захист прав споживачів». Крім того, на нього покладаються обов'язки надати інформацію про себе, необхідну для: здійснення електронних правочинів, створення електронного підпису, ідентифікації в інформаційній системі підприємства електронної комерції. Перелік такої інформації може бути розширено за домовленістю сторін [2].

За нормами ч. 1 ст. 10 Закону № 675 електронні правочини вчиняються на основі відповідних пропозицій (оферти). Пропозиція укласти електронний договір (оферта) має містити істотні умови, передбачені законодавством для відповідного договору, і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною в разі її прийняття. Таку пропозицію може бути зроблено шляхом:

- надсилання комерційного електронного повідомлення;
- розміщення пропозиції (оферти) у мережі Інтернет;
- розміщення пропозиції (оферти) в інших інформаційно-телекомунікаційних системах.

Електронний договір вважається укладеним з моменту отримання особою, яка направила пропозицію укласти такий договір, відповіді про прийняття цієї. Відповідь особи, якій адресовано пропозицію укласти електронний договір, про її прийняття (акцепт) може бути надано шляхом:

- надсилання електронного повідомлення особі, яка зробила пропозицію укласти електронний договір, підписаного в порядку, передбаченому ст. 12 Закону № 675;
- заповнення формуляра заяви (форми) про прийняття такої пропозиції в електронній формі, що підписується в порядку, передбаченому ст. 12 Закону № 675;
- вчинення дій, що вважаються прийняттям пропозиції укласти електронний договір, якщо зміст таких дій чітко роз'яснено в інформаційній системі, в якій розміщено таку пропозицію, і ці роз'яснення логічно пов'язані з нею.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тардаскіна Т.М. Електронна комерція: Навчальний посібник / Тардаскіна Т.М., Т19 Стрельчук Є.М., Терешко Ю.В. – Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2011. – 244 с.
2. Про електронну комерцію: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2015. – №45. – С. 410.
3. Правила № 103 – Правила продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями, затверджені наказом Мінекономіки від 19.04.2007 р. № 103 [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1181-07>
4. Ліцензійні умови № 723 – Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібної торгівлі лікарськими засобами, затверджені наказом МОЗ від 31.10.2011 р. № 723 [електронний ресурс] – режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20111031_723.html
5. Правила № 854 – Правила роздрібної торгівлі алкогольними напоями, затверджені постановою Кабміну від 30.07.96 р. № 854 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/854-96-п>

ПЕРЕВАЖНІ ПРАВА НАЙМАЧА ЗА ДОГОВОРОМ НАЙМУ ЖИТЛА

Номировська Ю. В.

*Студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Івашова І. П.

*к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та фінансового права ННІ права
Сумського державного університету*

Інтеграція житлової сфери в загальну систему ринкових відносин, формування ринку житла та перехід на нові засади задоволення житлової потреби, які властиві ринковій економіці, обумовили суттєві зміни у відносинах найму житла. У сучасних умовах договір найму стає засобом задоволення житлової потреби людини як у межах ринкових житлових відносин, так і поза ними – у розподільних житлових відносинах.

Договір найму житла у приватному житловому фонді опосередковує ринкові відносини житлової сфери. В юридичній літературі він отримав назву «договір комерційного найму житла». За допомогою цього договору одночасно реалізується як житловий інтерес користувача (наймача), так і комерційний інтерес власника (наймодавця) щодо отримання ним доходу з наявного у нього житла [1, с. 328]. Так, згідно зі ст. 810 Цивільного кодексу України за договором найму (оренди) житла одна сторона –

власник житла (наймодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (наймачеві) житло для проживання у ньому на певний строк за плату.

Як і будь-який двосторонній договір, договір найму житла породжує взаємні права та обов'язки сторін, але його особливістю є переважні права найчача житла, які виникають у разі укладення довогострокового (на строк більше 1 року) договору. Відповідно до ст. 822 Цивільного кодексу у разі спливу строку договору найму житла наймач має переважне право на укладення договору найму житла на новий строк. Не пізніше ніж за три місяці до спливу строку договору найму житла наймодавець може запропонувати наймачеві укласти договір на таких самих або інших умовах чи попередити наймача про відмову від укладення договору на новий строк. Якщо наймодавець не попередив наймача, а наймач не звільнив помешкання, договір вважається укладеним на таких самих умовах і на такий самий строк. Якщо наймодавець відмовився від укладення договору на новий строк, але протягом одного року уклав договір найму житла з іншою особою, наймач має право вимагати переведення на нього прав наймача та (або) відшкодування збитків, завданих відмовою укласти з ним договір на новий строк. У разі продажу житла, яке було предметом договору найму, наймач має переважне перед іншими особами право на його придбання [2].

Омельчук О. С. розділяє думку науковців, що зазначений у ч. 1 ст. 822 ЦК України тримісячний строк встановлений з метою захисту прав наймача у випадках, коли він відмовиться від укладення договору за нових умов або коли наймодавець не бажає укласти договір найму житла на новий строк. Його призначення дати можливість наймачеві підшукати для себе інше житло. У разі попередження наймача про відмову від укладення договору на новий строк менше ніж за три місяці наймач, очевидно, має право проживати в цьому помешканні до закінчення трьох місяців з дня попередження. Форма такого попередження законом не встановлена. Але можна припустити, що вона має бути вчинена у такому самому вигляді, в якому був укладений договір найму житла (письмово або письмово з нотаріальним посвідченням). Для більш повного захисту прав наймачів та полегшення розгляду судами цієї категорії справ доцільно внести в дану норму вказівку на те, що форма попередження повинна відповідати формі, в якій укладений договір найму житла. Гарантіями прав наймача є положення, передбачені у ч. 1 ст. 822 ЦК України, згідно з якими, якщо наймодавець не попередив наймача, а наймач не звільнив помешкання, договір вважається укладеним за таких самих умов і на такий самий строк.

Крім того, якщо наймодавець відмовився від укладення договору на новий строк, але протягом одного року уклав договір найму житла з іншою особою, наймач має право вимагати переведення на нього прав наймача та (або) відшкодування збитків, завданих

відмовою укласти з ним договір на новий строк. Суд, задовольняючи позов про переведення прав наймача, не визнає договір найму недійсним, а замінює наймача позивачем у договорі найму житла. Слід взяти до уваги, що Цивільний кодекс не передбачає можливості укладення власником або володільцем житла договору найму з іншим наймачем з врахуванням негативних особистих стосунків зі «старим» наймачем або його вад чи інших особистих якостей, котрі не до вподоби наймодавцеві. Згідно з ч. 2 ст. 822 ЦК України в разі продажу житла, яке було предметом договору найму, наймач має переважне перед іншими особами право на його придбання. Ця норма права зобов'язує наймодавця до продажу житла запропонувати наймачеві придбати житло, вказавши ціну та інші умови, за яких він його продає. Якщо наймач відмовився від здійснення переважного права купівлі чи не здійснив цього права щодо нерухомого майна протягом строку, встановленого від дня отримання ним повідомлення, продавець має право продати житло іншій особі. У таких випадках наймач може звернутися до суду з позовом до наймодавця і покупця про переведення на нього прав та обов'язків покупця [3, с. 50].

Водночас ст. 627 Цивільного кодексу закріплює принцип свободи договору, відповідно до якого сторони є вільними укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості. Цюкало Ю. В. зазначає, що свобода договору виникла тоді ж, коли і сам договір. Адже основним елементом договору є узгодження вільного волевиявлення його сторін. Не маючи свободи, сторони не можуть висловити власну волю. На різних етапах розвитку суспільства свобода суб'єктів договірних відносин була різною. Вона визначалась по-різному і залежала від тієї міри суспільної свободи, якою були наділені суб'єкти цивільних правовідносин.

Отже, сторони цивільних правовідносин самі визначають укласти їм договір чи ні та з ким із партнерів вступати у договірні правовідносини. Тобто вибір контрагента договору і вирішення питання про встановлення договірних правовідносин вирішується самими сторонами договору [4, с. 210]. Як виняток з цього правила законом встановлюються певні обмеження щодо вибору контрагентів. Так, при укладенні договору необхідно зважати на обсяг дієздатності потенційного контрагента, законом встановлені також обмеження щодо можливості укладати договори нерезидентами. Крім того, деяким категоріям суб'єктів заборонено укладати договори між собою (наприклад, опікунам, піклувальникам та підопічним).

Цивільним кодексом встановлені також переважні права співвласника на купівлю частки у праві спільної часткової власності (ст. 362 ЦК) та переважні права наймача

житла, про які йде мова. У першому випадку закріплення переважного права співвласника на купівлю частки у праві спільної часткової власності та можливості пред'явлення позову про переведення на нього прав і обов'язків покупця у разі порушення даного права є цілком виправданим та справедливим, так як співвласники житла звичайно користуються на праві власності спільними підсобними приміщеннями, беруть участь у витратах щодо його утримання відповідно до своїх часток, об'єднані спільним побутом тощо. Таким чином, для співвласника житла значну роль відіграє, хто саме ділитиме з ним житлову площу.

Договір найму, навпаки, за своєю правовою природою є договором про передачу майна у користування за певну плату. Після спливу строку договору найму власнику житла повинна бути надана можливість реалізувати своє конституційне право (ст. 41 Конституції України) щодо володіння, користування і розпоряджання своєю власністю. Тобто, при належному попередженні наймача наймодавцем за три місяці до спливу строку договору найму житла про відмову від укладення договору на новий строк взаємні права та обов'язки наймодавця і наймача, породжені договором найму житла, після спливу цього строку повинні припинитися.

Право наймача вимагати від наймодавця, якщо останній відмовився від укладення договору на новий строк, але протягом одного року уклав договір найму житла з іншою особою, переведення на нього прав наймача та (або) відшкодування збитків, завданих відмовою укласти з ним договір на новий строк, позбавляє в такому випадку наймодавця вільно розпоряджатися своїм майном. На відміну від співвласника житла, який має право власності на його частину, а отже і переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності, наймач має лише право користування чужим житлом, яке має припинитися після спливу строку договору найму.

Закріплюючи переважні права наймача, законодавець потурбувався про слабку сторону договору найму житла, ймовірно, керуючись нормою ст. 47 Конституції України, яка стверджує, що кожен має право на житло та ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду. Але ст. 822 Цивільного кодексу робить уразливою стороною не наймача, а наймодавця. Для дотримання прав наймача наймодавцю достатньо лише попередити його в розумний строк про відмову від переукладення договору найму житла, давши змогу наймачу знайти за цей час інше житло. Надавши наймачу право пред'явити позов до наймодавця у разі укладення договору найму житла з новим наймачем протягом року після відмови укладення того ж договору з попереднім або у разі продажу житла, законодавець не врахував певних життєвих обставин, які можуть виникнути у наймодавця (наприклад, необхідність

житлового забезпечення близької людини тощо). Також незахищеною залишається сторона, яка орендувала або придбала у власність таке житло (виходить, що її позбавляють житла).

Отже, можна зробити такі висновки: по-перше, закріплені у ст. 822 Цивільного кодексу переважні права наймача обмежують право наймодавця розпоряджатися вільно розпоряджатися власним майном; по-друге, переважні права наймача порушують принцип свободи договору, а саме свободу вибору контрагента, та перешкоджають вільному волевиявленню сторони (наймодавця); по-третє, при реалізації наймачем своїх переважних прав може постраждати третя сторона; по-четверте, потрібно внести зміни до ст. 822 Цивільного кодексу, зобов'язавши наймодавця лише повідомити наймача у формі, в якій був укладений договір найму житла про відмову від переукладення договору та (або) намір укласти договір з іншою особою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борисова В. І. Цивільне право : підручник у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького – Х. : Право. – 2011. – Т. 2. – 816 с.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. - № 40-44. – С. 356.
3. Омельчук О. С. До визначення підстав зміни правовідносин, пов'язаних з житлом // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – вип. 33. – С. 49-56.
4. Цюкало Ю. В. Щодо розуміння свободи договору: теоретико-прикладний аспект / Ю. В. Цюкало // Часопис Київського університету права. – 2013. - № 1. – С. 209-212.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Овчаренко Н.М.

Студентка V курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Глуценко Н.В.

асистент кафедри АГПФЕБ Сумського державного університету

Право на охорону здоров'я виступає ключовим елементом конституційних прав і свобод, передумовою реалізації яких є можливість отримання медичної допомоги за рахунок доступності основних життєво необхідних лікарських засобів. Серед завдань, які

постають перед державою в даній сфері є забезпечення доступу населення до ефективних, безпечних і якісних ліків, а також своєчасне надання об'єктивної, доступної та достовірної інформації про лікарські засоби.

Науково-технічні розробки, новітні технології, способи лікування, лікарські засоби та інші результати наукової діяльності у сфері охорони здоров'я є об'єктами інтелектуальної власності, що охороняються правом промислової власності як винаходи, промислові зразки або знаки для товарів та послуг.

Охоронний документ на об'єкт інтелектуальної власності надає його власнику виключне право на використання та розпорядження цим об'єктом, що ставить його у монопольне становище на ринку і дає право на свій розсуд проводити ліцензійну та цінову політику, на меті якої стоїть отримання прибутку.

Таким чином постає дві проблеми: з одного боку, лікарські препарати чи саме лікування стають недоступними для всіх людей через свою високу вартість, а з іншого боку результат наукових досліджень, захищений правом інтелектуальної власності, є недоступним для інших науковців, що унеможливує подальші наукові пошуки, затримує науковий прогрес, а для сфери медицини це відображається на здоров'ї та житті великої кількості людей [1].

Провідним напрямом економічного розвитку для України було б проголошення набуття статусу держави з ринковою економікою і вступ до Світової організації торгівлі (СОТ). При цьому важливо врахувати національну нормативно-правову базу, яка повинна забезпечувати переваги вільної торгівлі і міжнародної системи правового регулювання.

Угода TRIPS (угода про торгові аспекти прав інтелектуальної власності (ІВ) встановлює необхідні стандарти в сфері прав інтелектуальної власності й зобов'язує країни – учасниці ВТО забезпечити повну патентну охорону (як виробничих процесів, так і самих продуктів) на термін не менш 20 років.

Як свідчить і судова практика, і дослідження науковців, поширеними є такі дії суб'єктів правовідносин у сфері охорони здоров'я і інтелектуальної власності, що мають своїм наслідком порушення прав суспільства на об'єкти, які стали суспільним надбанням і можуть використовуватися для сприяння у реалізації прав, зокрема пацієнтів. Такі порушення відбуваються шляхом монополізації об'єктів, патенти, права, свідоцтва, на які вже закінчився строк чинності.

Формою порушень прав суспільства і суб'єктів господарювання є недобросовісна монополізація позначень у таких випадках [2]:

1) реєстрація торговельної марки на території України, або поширення дії міжнародної реєстрації на таке позначення, без мети її використання;

2) реєстрація як торговельні марки позначення, що відтворюють географічні зазначення;

3) реєстрація як торговельна марка позначення, що відтворює назву лікарського засобу.

Державна політика щодо інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я спрямована на регулювання доступу населення до лікарських засобів та лікування. Державні важелі впливу полягають у визначенні критеріїв патентоспроможності ліків, способів та методів лікування, інших об'єктів інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я, а також нормативному закріпленні строків дії патенту.

Ще одним напрямком державної політики в означеній сфері є запобігання недобросовісній конкуренції та антиконкурентна практика, а також встановлення правил про вичерпання прав на об'єкти патентування. Механізм примусового ліцензування являє собою значний важіль впливу на ринок фармацевтичних та медичних послуг, який дозволяє знизити ціни на ліки або отримати від патентовласника дозвіл на виробництво оригінального чи генеричного препарату. Так, одна з небезпек полягає в тому, що такі дії будуть перешкоджати проведенню подальших комерційних досліджень для отримання нових препаратів, а також можуть створити несприятливе середовище для інвестицій у інноваційну фармацевтичну промисловість [3].

Як свідчить судова практика, випадки судового захисту від подібних зловживань правами, що ініціюються окремими громадянами чи суб'єктами господарювання, є поодинокими і не завжди досягають поставленої мети. Така ситуація у сфері охорони здоров'я призводить до ускладнень у реалізації прав людини у сфері охорони здоров'я, зокрема, передбаченого ч. 1 ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, відповідно до якої держави-учасниці визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я [4].

Стосовно лікарських засобів, суспільна користь патентної охорони та захисту ліків укладається в стимулюванні розробки нових препаратів. Відповідно до Угоди TRIPS патентування лікарських засобів має здійснюватися справедливо, з дотриманням основних принципів суспільної охорони здоров'я й, одночасно, захистом інтересів власника патенту. При приведенні національного законодавства у відповідність з Угодою TRIPS рекомендується передбачати гарантії для захисту суспільних прав, аналогічні тим, що містяться в Угоді TRIPS. Ці гарантії включають обов'язкове ліцензування і так зване раннє залучення патентованих лікарських засобів для виробництва препаратів-генериків [5, с. 18-19].

Нормами чинного законодавства України, зокрема ст. 55 Конституції України, ст. 20 Господарського кодексу України, ст. 16 Цивільного кодексу України, ст. 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ст. 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» передбачений дієвий механізм захисту прав власників патентів на винаходи та торговельні марки, який здійснюється уповноваженими державними органами у встановленому законом порядку.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що основною проблемою захисту прав інтелектуальної власності у медичній галузі сьогодні є те, що активність звернення правовласників в уповноважені державні органи, зокрема, до суду, залишається низькою. Проте, як свідчить аналіз правозастосовчої практики, захист прав ІВ в судовому порядку є сьогодні найбільш дієвим для об'єктивного вирішення спорів, поновлення порушених прав і відшкодування заподіяних збитків.

Тому на порозі вступу до СОТ необхідно не боятися можливих санкцій за порушення прав ІВ, а вчитися компетентно і цивілізовано вирішувати проблемні питання в цій сфері й переборювати в собі правовий нігілізм, що є характерним для суспільства.

Таким чином, щоб побудувати цілісну систему законодавства стосовно прав інтелектуальної власності, необхідно орієнтуватися на умови єдиного ринку й узагальнювати те, що вже накопичено в окремих сегментах законодавства. Як основний інвестор у науково-технічну сферу, держава має здійснювати гнучку політику у сфері використання наявного в країні інтелектуального науково-технічного потенціалу, створеного за рахунок бюджетних коштів. Крім того, мова йде не тільки про закріплення прав на результати науково-технічної діяльності за державою, а й про необхідність використовувати наявні державні регулятори для активізації діяльності виробників продукції, інвесторів у галузі створення і залучення в господарський обіг результатів науково-технічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про лікарські засоби: Закон України від 04.04.1996р. № 123/96-ВР. – Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – № 22. – Ст.86.
2. Селіваненко В.В. Форми порушення та захист прав суспільства на об'єкти інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/HP/Downloads/Chkup_2013_3_56.pdf.
3. Ілляшенко А.В. Державна політика щодо об'єктів права інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/43198/1/Illiashenko_state_policy_IP.pdf

4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

5. Греков Є., Грекова М. Розвиток права інтелектуальної власності в медичній сфері в аспекті реалізації права особи на доступність лікарських засобів // Право і суспільство. – 2014. – №1. – С.15-22.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Москаленко В.В.

Студент II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Гончарова А.В.

к.ю.н., доцент, заступник директора з міжнародних зв'язків ННІ права

Сумського державного університету

Медіація – це неформалізована, але чітко структурована процедура врегулювання спору за участі нейтрального посередника (медіатора), який підтримує сторони у досягненні ними взаємовигідного рішення. Медіація має добровільний, а не зобов'язальний характер: сторони за власним бажанням можуть припинити медіацію або продовжити її. Сторони самі або доходять згоди або ні, за них ніхто не приймає рішень. Однією з умов медіації є її конфіденційність: усе, що відбувається під час медіації, залишається в таємниці. Медіація як шлях врегулювання спору, зорієнтована, насамперед, на інтереси сторін: віднаходження рішення не обмежується виключно правовим предметом спору, воно охоплює широке коло питань, пов'язаних з економічними, фінансовими чи то особистими інтересами сторін [1].

Розвиток альтернативних методів вирішення спорів набув популярності в середині 70-х роках ХХ століття. Першими, хто запровадив медіацію на державному рівні були США, а згодом і більшість країн Європи почали розвивати медіацію як один з альтернативних методів врегулювання спорів. Медіація має ряд переваг:

- сфера застосування медіації не обмежується певним видом конфліктів, її проведення можливе у будь-яких спорах;
- сторони самі між собою узгоджують, які питання економічного та виробничого характеру, і в якому об'ємі, вони хочуть обговорити;
- процедура медіації гнучка й неформалізована, тому її легко підлаштувати до потреб сторін.

Попри всі переваги медіація має ряд недоліків:

- медіація неможлива у спорах, вирішення яких потребує створення прецеденту;
- у випадках, коли одна із сторін прагне публічної реабілітації або ж вимагає незалежної (правової) оцінки спору.

Якщо говорити про Україну, то сфера альтернативних методів врегулювання спорів в даний час не є розвиненою. Проте процес євроінтеграції змушує Україну до розвитку питання про застосування подібних методів (зокрема, медіації) в юридичній практиці. Потрібно зазначити, що впровадження медіації в Україні включено до Плану дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку в методології рейтингу «Ведення бізнесу», затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. №1406-р.

В Україні впровадження Закону «Про медіацію» довгий час було та є дискусійним серед юристів-вчених. По-перше: медіація є способом вирішення спорів, для застосування якого у приватній сфері не потрібно обов'язкового існування певної законодавчої бази. Даний процес є добровільний для сторін та гнучкий. Він здійснюється на договірних засадах та може співіснувати з уже існуючим регулюванням цивільних та господарських правовідносин. Тому, доки цей механізм застосовується у спосіб, що не передбачає залучення державних інституцій в його реалізацію, обов'язковість законодавчого регулювання може мати різні підходи [2].

В Європейському Союзі питання запровадження медіації вирішилося дещо швидше, ніж в Україні. Підтвердженням цього є Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради з певних аспектів медіації в цивільних і комерційних справах, яка була затверджена 21.05.2008 р. (далі – Директива) та передбачала імплементацію відповідних норм у законодавство держав-членів до 21.05.2011 р. Директива закріплює мету, поняття «медіація», основні принципи проведення та запровадження механізму медіації в національне законодавство країн-членів ЄС:

Стаття 1. Мета та обсяг застосування

1. Метою цієї Директиви є спростити доступ до методів альтернативного врегулювання спорів та сприяти мирному вирішенню спорів, через стимулювання використання медіації та забезпечення збалансованих взаємовідносин між медіацією та судовим провадженням.

2. Ця Директива застосовуватиметься при міжнародних спорах у цивільних та комерційних справах за винятком тих прав і обов'язків, якими сторони не розпоряджаються згідно з відповідним застосовуваним законом. Зокрема, її дія не поширюватиметься на питання доходів, митні або адміністративні справи, або на

відповідальність держави за дії або бездіяльність при виконанні державним органом владних повноважень (*acta iure imperii*).

3. У цій Директиві термін "держава-член" означатиме всі держави-члени за винятком Данії.

Стаття 3. Визначення

Для цілей цієї Директиви наступні слова вживатимуться у значеннях:

а) "Медіація" означатиме структурований процес незалежно від того, як він називатиметься або як на нього посилаються, через який дві або більше сторін спору намагаються самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення їх спору за допомогою медіатора (посередника). Цей процес може бути ініційований сторонами або запропонований рекомендацією або наказом суду, або приписаний законодавством держави-члена. Він включає медіацію, яку проводитиме суддя, який не є призначений суддею в будь-якому судовому провадженні стосовно конкретного спору. Він виключає спроби, які робить в суді суддя, що розглядає справу для розв'язання спору в ході судового провадження стосовно цього спору;

б) "Медіатор" означає будь-яку третю особу, яку попросили провести медіацію у ефективний, неупереджений та компетентний спосіб, незалежно від віросповідання або професії цієї третьої особи в цій конкретній державі-члені і від способу, у який ця третя особа була призначена або отримала прохання провести медіацію.

Стаття 4. Забезпечення якості медіації

1. Держави-члени повинні заохочувати будь-якими засобами, які вони вважають прийнятними, розробку та дотримання добровільних кодексів поведінки з боку як медіаторів, так і організацій, що надають медіаційні послуги, а також функціонування інших ефективних механізмів контролю якості щодо надання медіаційних послуг.

2. Держави-члени повинні заохочувати початкове професійне навчання медіаторів та підвищення їх кваліфікації, щоб забезпечити проведення медіаційних процесів у ефективний, неупереджений та компетентний спосіб по відношенню до сторін.

Стаття 5. Звернення до медіації

1. Суд, в якому порушено судову справу, вправі, якщо вважає за доцільне, і врахувавши всі обставини справи, запросити сторони використати медіацію з метою розв'язання спору. Суд також має право запросити сторони відвідати інформаційну сесію про використання медіації, якщо такі сесії проводяться і якщо до них можна мати простий доступ.
2. Ця Директива не обмежує дії національного законодавства, яким передбачено обов'язкове застосування медіації або згідно з ним використання медіації підлягає

стимулам або санкціям перед початком чи після початку судового провадження, за умови що таке законодавство не перешкоджає сторонам реалізувати їх право доступу до системи правосуддя [3].

З огляду на вимоги часу чи західних партнерів, в Україні наразі триває вже не перша спроба законодавчо врегулювати цей механізм та надати йому певних інституційних рис, а саме: загально-визначеної термінології, закріплення основних принципів проведення медіації, мінімальних стандартів навчання медіаторів, наявність реєстрів медіаторів тощо.

Законодавчі ініціативи щодо медіації в Україні беруть свій початок з 2015 р. і тривають дотепер. За цей час у Верховній Раді України було зареєстровано кілька проектів Закону «Про медіацію», проте на сьогодні законодавча процедура ще триває. В даний момент у парламенті представлені два законопроекти (№3665 та №3665-1), враховуючи висновки Головного науково-експертного управління. Законопроект №3665 було прийнято у першому читанні й наразі триває робота з його доопрацювання та підготовки до другого читання.

Щодо дискусійних питань впровадження медіації в Україні, варто відзначити, що не всі вони стосуються саме положень законопроекту, але більшість з них знайшла своє відображення у його положеннях.

В Україні передбачені більш широкі можливості для використання медіації – починаючи від стадії, на якій сторони ще не звернулися до суду, та закінчуючи стадією виконавчого провадження. Таким чином, проаналізувавши норми чинного законодавства та положення законопроекту №3665 можна зафіксувати деякі, певним чином, схожі факти. Наприклад: в ст. 3 законопроекту №3665 вказується, що "медіація може бути проведена у разі виникнення конфлікту (спору) як до звернення до суду (третейського суду), так і під час або після судового чи третейського провадження, в тому числі під час виконавчого провадження» [4]. Відповідно до чинного законодавства, на даний момент сторони можуть послуговуватися положеннями процесуальних кодексів про мирову угоду (ст. 175 ЦПК, ст.78 ГПК), які надають сторонам можливість укласти мирову угоду під час розгляду справи судом.

Отже, на даний момент в Україні продовжуються дискусії серед вчених щодо запровадження медіації та форми, якої набуде даний вид альтернативного вирішення спорів. Можна з певністю сказати, що ситуація проясниться лише після того, коли законопроект №3665 набере законної сили і в Україні буде проведено перше вирішення спору за допомогою медіатора. Лише після цього можливо буде проаналізувати всі

неточності та помилки в законодавстві і створити гарну законодавчу базу для цього виду альтернативного вирішення спорів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Що таке медіація? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dispute-resolution-hamburg.com/ua/ua/mediation/what-is-mediation/>.
2. Медіація: європейський досвід і українські реалії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/mediaciya-evropeyskiy-dosvid-i-ukrayinski-realiyi.html>
3. Директива №2008/52/ЕС Європейського парламенту та Ради з певних аспектів медіації у цивільних та комерційних справах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a95.
4. Проект закону про медіацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463.

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ МАЙНА РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Сергієнко Б.Б.

*Студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Івашова І. П.

к.ю.н., доцент кафедри ЦПД ННІ права Сумського державного університету

Релігійні організації, як і будь-який суб'єкт права можуть від свого імені реалізовувати належні їм права, в тому числі і майнові. Слід зазначити, що майно, власниками якого є релігійні організації, може використовуватись лише за цільовим призначенням, а саме задоволення релігійних потреб вірян.

Традиційно, найпоширенішою підставою набуття права власності незалежно від статусу суб'єкта є придбання майна або його створення власними зусиллями та коштами. Релігійні організації не є виключенням. Таким чином, миряни можуть проводити будівельні роботи приміщень, створювати певні предмети, або ж здійснювати реставраційні роботи. Така практика є характерною у більшості випадків для монастирів.

Проаналізувавши статутні документи, а саме статuti Української Православної Церкви Київського Патріархату та Української Православної Церкви Московського Патріархату, можна виділити ще одну підставу набуття права власності релігійних організацій. Для релігійних організацій характерною ознакою є організаційна єдність, що передбачає складну ієрархічну структуру. Так, наприклад, Українська Православна

Церква Київського Патріархату є власником приходів, монастирів, учбових навчальних закладів, які за своїм канонічним спрямуванням входять у певному ієрархічному підпорядкуванні до Української Православної Церкви Київського Патріархату. Відповідно до статутних документів, релігійні організації, які є нижчою ланкою ієрархії зобов'язані виплачувати певну частину від доходів на користь Української Православної Церкви Київського Патріархату, в той же Українська Православна Церква Київського Патріархату, будучи централізованою релігійною організацією, може надавати підпорядкованим організаціям певне майно у власність або користування.

Також для релігійних організацій є розповсюдженою практика укладення таких договорів, як пожертва та дарування. Згідно з Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації», релігійні організації не мають права проводити примусове обкладання віруючих (ч. 7 ст. 18) [1], а тому такі договори носять добровільний характер з боку як жертвувача так і дарувальника.

Основою правого регулювання таких договорів є Цивільний Кодекс України. Відповідно до положень ЦК України, за договором про пожертву одна сторона – жертвувач дарує нерухомі або рухомі речі, зокрема гроші та цінні папери, іншій особі – набувачеві для досягнення останнім певної, наперед обумовленої мети [2].

За договором дарування, дарувальник передає або зобов'язується передати майбутньому обдарованому безоплатно дарунок у власність (ч. 1 ст. 717 ЦК України) [2].

Відмінною рисою за даними договорами є те, що особа, яка отримала дарунок використовує його на власний розсуд. Щодо договору пожертви, то пожертви зазвичай мають цільовий характер і передбачають певну програму реалізації коштів або ж майна, як наслідок жертвувач має право контролювати використання зробленої ним пожертви згідно з метою встановленою у договорі. Якщо використання пожертвованого майна не відповідає умовам договору, то у такому випадку особа, яка здійснила пожертву або ж його правонаступники мають право на розірвання договору [2].

В церквах, храмах та молитовних будинках пожертви та дарування здійснюються за допомогою так званого «кружкового» збору. Довірена релігійною організацією особа збирає кошти з вірян, які відвідують релігійну організацію, і в особливій книзі робить відмітку про зроблену пожертву, але на практиці, дрібні «пожертви» ніяк не фіксуються і носять дещо примусовий характер. Відповідно до п. 1.6 статуту Української Православної Церкви, Київська Патріархія, синодальні установи, єпархії (єпархіальні управління), парафії, монастирі, братства, сестрицтва, духовні навчальні заклади, місії, представництва, подвір'я та інші релігійні установи Української Православної Церкви Київського Патріархату є неприбутковими релігійними організаціями [3]. Але, зазвичай,

будь-який релігійний ритуал має встановлену неофіційну ціну, яку має сплатити відвідувач. Так, наприклад, традиційне хрещення дитини коштує в середньому 300 гривень, вінчання — 350, поховання — 600. В даному випадку можна свідчити про певне незаконне матеріальне обмеження прихідців з боку церкви.

На сьогодні, можна виділити ще одну специфічну підставу набуття майна релігійними організаціями, а саме передача у безоплатне користування культових будівель і майна державою або ж його повернення у власність таким організаціям на безоплатній основі. На основі даного джерела формування майна релігійних організацій існує досить багато проблем, які потребують врегулювання. По-перше, доцільним є питання щодо того яке саме майно підлягає поверненню релігійним організаціям з боку держави, а, по-друге – на яких підставах даний процес відбувається. Порядок передачі й користування майном, яке є державною власністю у безоплатне користування релігійними організаціями визначений Типовим договором про безоплатне користування релігійною організацією культовими будівлями та іншим майном, що є державною власністю, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 жовтня 2003 р. № 1699 [4]. Згідно зазначеного договору, державною організацією здійснюється передання культових будівель та іншого майна, а релігійна організація (тобто користувач) у свою чергу приймає таке майно, яке перебуває на балансі державної організації і є державною власністю, у користування. Для того, щоб передати або ж повернути таке майно, сторонами договору створюється комісія, головою якої за призначенням є представник державної організації. Право на користування, виникає з моменту підписання сторонами акту приймання-передачі майна, який є невід'ємним елементом даного договору. Проте обов'язковим етапом укладання договору користування і відповідно передачі майна у користування є рішення державної організації. Розглядаючи правову природу договору позички, то не можна не погодитись з тим, що речовій природі цього права характерна повнота правомочностей користувача на безоплатне та зазвичай безстрокове користування. Щодо зобов'язальної природи договору позички, то право на безоплатне користування майном виникає лише після укладання такого договору. Разом з тим, фактичний юридичний склад, згідно до якого виникають відповідні правовідносини, утворюється не тільки на основі договору, але й за наявності спеціального рішення державної організації, на балансі якої знаходиться майно, що є предметом даного договору. Таким чином, основою виникнення права на безоплатне використання релігійними організаціями майном держави не лише договір, але й адміністративний акт. Така обставина є свідченням комплексної цивільно-правової природи права безоплатного використання майна релігійними організаціями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про свободу совісті та релігійні організації : закон України від 23 квіт. 1991 р. № 987-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12>.
2. Цивільний кодекс України : станом на 15 жовтня 2014 року. – Харків : Право, 2014. – 440 с.
3. Статут про управління Української Православної Церкви. Київський Патріархат : за- тв. Помісним Собором Української Автокефальної Православної Церкви від 5 черв. 1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cerkva.info/uk/statut.html>.
4. Типовий договір про безоплатне користування релігійною організацією культовими будівлями та іншим майном, що є державною власністю : затв. постановою Кабінету Мініс- трів України від 29 жовт. 2003 р. № 1699 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-2003-п>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОГОВОРУ

Логвин М. В.

*студентка I курсу магістратури
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Деревянко Б. В.
*д.ю.н., професор кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

На сучасному етапі розвитку та цивільного права в Україні завжди досить актуальним є питання про належне укладення та виконання цивільно-правових договорів. Не зважаючи на прийняття Цивільного кодексу України, який є основним регулятором приватноправових відносин, до цього часу існують деякі прогалини у практичному функціонуванні деяких інститутів. Насамперед, це стосується інституту укладення попередніх договорів.

Це питання має велике значення у зв'язку з тим, що такий вид договору досить часто використовується на практиці, проте недостатньо досконале нормативне та теоретичне закріплення поняття форми попереднього договору, його істотних умов, а також враховуючи суперечливість його правового регулювання Цивільним та Господарським кодексом України, спричиняє проблеми щодо забезпечення захисту сторони у випадку невиконання його умов іншим контрагентом [1].

Загалом інститут попереднього договору є новелою законодавства України. У Цивільному кодексі Української РСР 1964 р. такий вид договору не набув нормативного закріплення, хоча практично зустрічався у сфері технічного забезпечення та зовнішньоторговельних відносин. У зв'язку з цим він не мав судового визнання [2, с. 98].

Відповідно до ч. 1 ст. 635 ЦК України попереднім є договір, сторони якого зобов'язуються протягом певного строку укласти договір в майбутньому (основний договір) на умовах, встановлених попереднім договором. Законом може бути встановлено обмеження щодо строку, в який має бути укладений основний договір на підставі попереднього договору [3].

Сутність норм ст. 635 ЦК України дозволяє стверджувати про те, що попередній договір є двостороннім, безоплатним та консенсуальним. Про його двосторонність свідчать положення ч. 2 ст. 635 ЦК України, відповідно до якої сторона, що необґрунтовано ухиляється від укладення договору, передбаченого попереднім договором, повинна відшкодувати другій стороні збитки, завдані простроченням [3].

У той же час, Господарський кодекс України дещо по-іншому трактує сутність попереднього договору. Відповідно до ст. 182 ГК України за попереднім договором суб'єкт господарювання зобов'язується у певний строк, але не пізніше одного року з моменту укладення попереднього договору, укласти основний господарський договір на умовах, передбачених попереднім договором. У разі якщо сторона, яка уклала попередній договір, одержавши проект договору від іншої сторони, ухиляється від укладення основного договору, друга сторона має право вимагати укладення такого договору в судовому порядку [4].

Виходячи з цього, серед науковців немає існує думка про односторонність попереднього договору. Наприклад, О. М. Качур [5, с. 286-288] зазначає, що його можна вважати одностороннім, оскільки відповідно до його умов одна зі сторін зобов'язується укласти договір у майбутньому, проте інша сторона, отримавши цю обіцянку, може скористатися цим правом, але може і не здійснити [6].

Як наслідок, виникає проблема у реальному забезпеченні виконання умов попереднього договору та визначення наслідків у випадку їх порушення. На нашу думку, положення ч. 2 ст. 635 ЦК України не є досконалими, оскільки ними передбачено лише відшкодування збитків, завданих простроченням укладення основного договору.

До прийняття Цивільного кодексу України було поширено укладення попереднього договору, забезпеченого завдатком [1]. На сьогодні це питання є досить суперечливим, тому пропонуємо спочатку проаналізувати сутність поняття «завдаток». Відповідно до ст. 570 ЦК України завдаток – це грошова сума або рухоме майно, що видається кредиторіві

боржником у рахунок належних з нього за договором платежів, на підтвердження зобов'язання і на забезпечення його виконання [3]. Таким чином, завдаток виконує платіжну функцію, оскільки видається у рахунок належних за договором платежів, доказову функцію, оскільки підтверджує існування реального грошового зобов'язання, та забезпечувальну функцію, оскільки встановлює наслідки невиконання зобов'язання.

Виходячи зі змісту ст. 635 ЦК України, попередній договір не відноситься до грошового зобов'язання, він тільки передбачає зобов'язання його сторін укласти в майбутньому основний договір. Оскільки таке зобов'язання не є грошовим, тому забезпечити його завдатком неможливо. Завдаток може забезпечувати виконання тільки того грошового зобов'язання, яке існує. Такої ж думки притримуються І. О. Дзера [7, с. 84], Ю. О. Серебрякова [8, с. 42] тощо.

Якщо застосувати завдаток як спосіб забезпечення укладення основного договору майнового або грошового характеру за умовами попереднього договору, то як виняток, у попередньому договорі можна передбачити сплату завдатку. Однак при цьому доцільно внести зміни до відповідних статей ЦК та ГК України про те, що в разі, якщо завдатком забезпечувалось зобов'язання за попереднім договором, то при укладенні основного договору розмір завдатку зараховується в рахунок платежів за основним договором, за винятком випадків, коли сторони прямо не передбачили інше [9, с. 16].

У той же час, відповідно до ч. 2 ст. 546 ЦК України договором або законом можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання, ніж ті, що передбачені ч. 1 цієї статті [3]. Враховуючи такі диспозитивні положення законодавства, можна застосувати альтернативний вид забезпечення виконання зобов'язання у вигляді забезпечувального (гарантійного) платежу.

У випадку укладення основного договору, забезпечувальний платіж у встановлений попереднім договором строк підлягає поверненню. При цьому сторона, яка надала здійснила забезпечувальний платіж, під час укладення основного договору зобов'язана сплатити повну суму договору. Якщо основний договір не буде укладений з вини сторони, що передала забезпечувальний платіж, цей платіж винній стороні не вертається. Якщо основний договір не буде укладений з вини сторони, якій забезпечувальний платіж був переданий, ця сторона повинна повернути забезпечувальний платіж та сплатити другій стороні грошову суму в розмірі забезпечувального платежу.

Оскільки забезпечувальний платіж у цьому випадку є забезпеченням виконання негрошового зобов'язання, з метою виключити будь-які спори в майбутньому, сторонам попереднього договору необхідно передбачити, що такий забезпечувальний платіж не є

неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням чи завдатком в розумінні ЦК України [10].

Таким чином, на сьогоднішній день визначення поняття та особливостей попереднього договору є досить неоднозначним серед науковців, практиків, оскільки має різне врегулювання у ЦК та ГК України. Крім того, законодавче закріплення його сутності не враховує норми щодо гарантування зобов'язання при укладенні основного договору. Оскільки попередній договір є одним із видів цивільно-правових договорів, тому його невиконання повинне викликати для сторони-порушника наслідки. На нашу думку, наведені вище пропозиції підвищать юридичну значимість попереднього договору і, як наслідок, зможуть більш точно розв'язувати можливі спори в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Наулік О. Проблема забезпечення попереднього договору завдатком / О. Наулік // Національний університет «Острозька академія». Науковий блог [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2013/problema-zabezpechennya-poperednoho-dohovoru-zavdatkom/>. – Заголовок з екрану.
2. Стоян В. О. Деякі питання попередніх договорів, які містять умову про відчуження нерухомого майна у майбутньому / В. О. Стоян // Університетські наукові записки]. – 2009. – № 2 (30). – С. 98-104.
3. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. – Заголовок з екрану.
4. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. – Заголовок з екрану.
5. Качур А. Н. Теория и практика преддоговорного этапа: юридический аспект. – М. : Статут, 2005. – 310 с.
6. Мирошніченко М. О. Поняття і значення попередніх договорів в цивільному праві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.big-lib.com/book/64_Aktyalni_problemi_zapobigannya_ta_protidii_korupcii_i_ohoroni_prava_vlasnosti/6941_Miroshnichenko_MO_PONYaTTYa_I_ZNACHENNYa_POPEREDNIH_DOGOVI_IV_V_CIVILNOMY_PRAVI_. – Заголовок з екрану.
7. Дзера І. О. Завдаток як спосіб забезпечення виконання зобов'язання / І. О. Дзера // Наукові записки. – 2006. – Том 53 (Юридичні науки). – С. 83-87.

8. Серебрякова Ю. О. Завдаток як вид забезпечення виконання зобов'язання / Ю. О. Серебрякова // Юридичний вісник. – 2010. – № 2 (15). – С. 40-43.
9. Ермошкина М.Ф. Задаток: понятие, правовая квалификация, отдельные виды и сфера применения : дисс. ... канд. юрид. наук. / Ермошкина М. Ф. – М., 2006. – С. 16.
10. Асаулук А. В. Попередній договір у нотаріальній практиці / А. В. Асаулук // Бюлетень методичної ради з питань нотаріату. – 2010. – № 1 (12) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.notarias.com.ua/wp-content/uploads/2010/09/Moi_statti/Poperednij_dogovir_e_notarialnij_praktici/Poperednij_dogovir-STATTTJA.pdf. – Заголовок з екрану.

ПРИНЦИП ДИСПОЗИТИВНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Шаніро В.С.

*к.ю.н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Наукове дослідження та теоретичний аналіз основоположних засад та керівних ідей цивільного процесуального права, яких прийнято називати принципами цивільного судочинства, є першоосною для здійснення ефективного та неупередженого правосуддя у цивільних справах. Доцільність теоретичного дослідження сутності принципу диспозитивності як загальновизнаного у процесуальній науці принципу цивільного судочинства пояснюється тим, що він виступає інструментом наукового аналізу здійснення цивільного судочинства.

На сьогоднішній день у процесуальній літературі не існує виразних критеріїв визначення принципу диспозитивності цивільного процесуального права. Численні автори формулюють принцип диспозитивності як правило, відповідно до якого суб'єкти цивільного процесуального права можуть вільно розпоряджатися своїми матеріальними й процесуальними правами й засобами судового захисту при активному сприянні в здійсненні ними цих прав з боку суду, прокуратури, державних органів і громадських організацій («теорія розпорядження»). Наголошуючи при цьому, що основу принципу диспозитивності становлять можливість всіх заінтересованих осіб (позивача, відповідача, третіх осіб, представників сторін та інших учасників процесу) вільно, за своїм розсудом упорядковувати свої відносини [1, с. 34].

У вітчизняній літературі принцип диспозитивності також визначається по-різному. Так, М.Й. Штефан пропонує наступне визначення: диспозитивність (від лат. *Dispono* – розпоряджаюся) полягає в наданій заінтересованим особам, які беруть участь у справі (ст. 5, 98 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК), можливості вільно розпоряджатися ними, виконуючи процесуальні дії, спрямовані на порушення, розвиток і припинення справи в суді, а також використовувати інші процесуальні засоби з метою захисту суб'єктивних майнових і особистих немайнових прав і охоронюваних законом інтересів, державних і громадських інтересів [2, с. 51].

Принцип диспозитивності в цивільному процесі відповідно до визначення В.А. Кройтора – це закріплення в нормах цивільного процесуального права положення про можливості осіб, що беруть участь у справі, розпоряджатися своїми матеріальними і процесуальними правами, а також засобами їх захисту, які активно впливають на виникнення, рух та закінчення цивільного процесу з метою тою захисту своїх прав та охоронюваних законом інтересів [3, с. 41].

В.І. Тертишніков визначає диспозитивність як можливість вільно розпоряджатися своїми суб'єктивними матеріальними і процесуальними правами [4, с. 23]. На погляд А.В. Андрушко, принцип диспозитивності – це нормативно-керівна засада цивільного процесуального права, яка закріплює вільне, на свій розсуд здійснення і розпорядження юридично заінтересованими особами матеріальними правами щодо предмета спору, процесуальними засобами захисту порушеного чи оспорюваного права або охоронюваного законом інтересу, що спрямовані на розвиток, зміну або припинення розгляду цивільної справи в суді в межах дозволених законом й у встановленому процесуальному порядку [5, с. 182].

Під принципом диспозитивності також розуміють і нормативно-керівні положення цивільного судочинства, що визначають рушійною силою цивільного процесу ініціативу та волевиявлення заінтересованих у результатах справи осіб, які реалізуються у межах закону [6, с. 95].

Таким чином, зважаючи на вище зазначене, можна зауважити, що дефініції принципу диспозитивності, що наводяться процесуалістами, відрізняються розмаїтістю.

Ю.В. Неклеса виділяє певні вимоги, яким повинна відповідати дефініція принципу диспозитивності. Серед них наступні:

□ поняття принципу диспозитивності в дефініції не повинне підмінюватися сутністю цього явища;

□ визначення принципу диспозитивності повинне бути погоджене з поняттям принципу права. Практично ця вимога повинна бути чітко відображена у визначальному терміні, що як ключове слово вживається в самому визначенні;

□ у визначенні принципу диспозитивності повинен знайти відображення зміст досліджуваного принципу [7, с. 306].

Як стверджує Ю.В. Неклеса, широко розповсюджені в літературі визначення принципу диспозитивності як свободи сторін у розпорядженні своїми матеріальними й процесуальними правами, як можливості (права) зацікавленої особи впливати на рух цивільного процесу не задовольняють жодного із перерахованих вимог. Головний недолік всіх цих визначень у тому, що вони не несуть у собі нового знання про обумовлене явище, а лише відтворюють основні наукові погляди на сутність принципу диспозитивності, що мали місце в різні історичні періоди розвитку цивільного процесуального права [7, с. 307].

Зміст принципу диспозитивності полягає у наданні сторонам, іншим особам, які беруть участь у справі, можливості вільно здійснювати і розпоряджатись матеріальними правами щодо предмета спору та процесуальними засобами їх захисту. Складовими положеннями змісту принципу диспозитивності є шість груп прав – права, що характеризують повноваження на порушення провадження по справі; права, спрямовані на зміну позовних вимог; права, пов'язані із забезпеченням законного складу суду, об'єктивного розгляду справи та виконання судових постанов; права, пов'язані із залученням до справи заінтересованих осіб; права щодо здійснення окремих процесуальних дій; інші права, що забезпечують захист у процесі по справі [8, с. 109].

Принцип диспозитивності сприяє правильному пізнанню та застосуванню норм цивільного процесуального права, виступає основою для законодавчої практики, підготовки, розробки і прийняття відповідних йому за змістом правових норм та подальшого їх удосконалення, характеризує суть та значення права як регулятора суспільних відносин у галузі здійснення правосуддя в цивільних справах, його соціальну цінність. Значення принципу диспозитивності в цивільному процесуальному праві полягає також у тому, що захист прав та охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб неможливий без реалізації ними тих положень, які визначають зміст принципу диспозитивності.

Диспозитивний характер мають права сторін, визначені ст. 31 ЦПК, за якою позивач може протягом усього часу розгляду справи по суті змінити підставу чи предмет позову, збільшити або зменшити розмір позовних вимог або відмовитися від позову. Відповідач має право визнати позов повністю або частково [9]. Сторони можуть закінчити справу мировою угодою в будь-якій стадії процесу, вимагати виконання рішення, ухвали,

постанови суду. Диспозитивністю визначаються також права інших осіб, які беруть участь у справі. Треті особи, котрі заявляють самостійні вимоги на предмет спору, користуються усіма правами позивача (ст. 34 ЦПК) [9].

Зміст принципу диспозитивності закріплений в інших правах осіб, які беруть участь у справі, та визначаються системою цивільних процесуальних правовідносин в наступних стадіях розвитку цивільного судочинства у справі.

Зважаючи на проведені дослідження визначення принципу диспозитивності та його змісту, необхідно зазначити, що на сьогоднішній день у процесуальній літературі не існує виразних критеріїв визначення принципу диспозитивності цивільного процесуального права. Це означає, що існуючі дефініції принципу диспозитивності різноманітні. При цьому важливо зауважити, що можна виділити певні вимоги, яким повинна відповідати дефініція принципу диспозитивності, серед яких наступні: 1) поняття принципу диспозитивності в дефініції не повинне підмінюватися сутністю цього явища; 2) визначення принципу диспозитивності повинне бути погоджене з поняттям принципу права; 3) визначенні принципу диспозитивності повинен знайти відображення зміст досліджуваного принципу.

Говорячи про зміст принципу диспозитивності у цивільному процесі та аналізуючи норми чинного цивільно-процесуального законодавства, слід зауважити, що такий принцип характеризується такими положеннями: 1) хто хоче здійснити свої право, повинен сам потурбуватися про це; 2) особа, якій належить право, може від нього відмовитись; 3) нікого не можна примушувати пред'явити позов проти своєї волі; 4) суд не повинен виходити за межі вимоги сторін, за винятками, встановленими законом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чорнооченко С. І. Цивільний процес України : навчальний посібник / С. І. Чорнооченко. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 308 с.
2. Штефан М. Й. Цивільний процес : підруч. для юрид. спеціальностей вищих закладів освіти / М. Й. Штефан. – К. : Ін Юре, 2005. – 608 с.
3. Кройтор В. А. Гражданский процесс : учеб. пособие для подготовки к зачету и экзамену / В. А. Кройтор. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – Х. : Эспада, 2006. – 240 с.
4. Тертишніков В. І. Цивільний процес України : навч. практ. посіб. / В. І. Тертишніков. – Х. : Юрайт, 2012. – 424 с.
5. Андрушко А. В. Принцип диспозитивності цивільного процесуального права України : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Андрушко Анатолій Васильович. – К. , 2002. – 201 с.

6. Цивільний процес України: академічний курс : підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] ; за ред. С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я., 2009. – 848 с.
7. Неклеса Ю. В. Принцип диспозитивності цивільного процесуального права: проблеми дефініції / Ю. В. Неклеса // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 305–311.
8. Цивільний процес України : підручник / [Білоусов Ю. В. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. М. М. Ясинка. – К. : Правова єдність : Алерта, 2014. – 743 с.
9. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р., № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗМІРУ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В УКРАЇНІ

Дегтяр Р. О.

Студентка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Гончарова А. В.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри ЦПДФП ННІ права

Сумського державного університету

Проблема відшкодування моральної шкоди, як одного із видів шкоди, існує вже багато років. Кількість справ про відшкодування моральної шкоди щороку значно зростає. Громадяни стають все більш освіченими та прагнуть реально досягнути правосуддя. Проте, як тільки виникає питання порушення законного права та заподіяння немайнової шкоди, відразу кожен такий громадянин чи юридична особа зіштовхуються із досі невирішеною проблемою визначення розміру моральної шкоди.

Історія нашої держави та права вказує на те, що ця проблема в різні періоди становлення суспільства вирішувалась по-різному. Слід зазначити, що законодавче закріплення способу захисту прав та інтересів громадян, як відшкодування моральної шкоди, є порівняно новим інститутом. Після проголошення незалежності України в державі розпочалась робота по створенню власної національної правової системи.

Вперше такий спосіб захисту прав та інтересів громадян, як відшкодування моральної шкоди, було введено в національну систему Законом України від 6 травня 1993 р. № 3188-ХІІ «Про внесення змін і доповнень до положень законодавчих актів України, що стосуються захисту честі, гідності та ділової репутації громадян і організацій». Цим Законом до Цивільного Кодексу України 1963 року було введено новий спосіб захисту цивільних особистих прав – відшкодування моральної шкоди (статті 6, 7, 440-1) [1].

Пізніше Конституція України також передбачила право громадян на відшкодування моральної шкоди (статті 32, 56, 62, 152).

На сьогодні, існує набагато розширена законодавча база, яка закріпила право громадянина на відшкодування моральної шкоди, а саме: Конституція України; Цивільний кодекс України, який не лише зберіг зазначений спосіб захисту цивільних особистих прав, а й збагатив інститут компенсації моральної шкоди новими нормами; Кодекс законів про працю України; Закони України «Про захист прав споживачів»; «Про інформацію»; «Про телебачення і радіомовлення»; «Про авторське право і суміжні права». Слід звернути увагу на те, що існує і судова практика з порушеної проблеми, зокрема: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди»; Методичні рекомендації «Відшкодування моральної шкоди» (лист Міністерства юстиції України від 13 травня 2004 р. № 35-13/797), та інші.

Відповідно до ч.2 ст. 23 Цивільного Кодексу України моральна шкода полягає у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку зі знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі, гідності, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Вичерпно також вирішено, в якій спосіб компенсується моральна шкода.

Крім ст. 23 ЦК України, право на відшкодування моральної шкоди передбачається в кодексі також у разі визнання правочину недійсним (ст. ст. 216, 225, 227, 230, 233); посягання на особисті немайнові блага та права на життя та здоров'я (ст. ст. 276, 280, 298, 1167, 1168 тощо); посягання на майнові права особи (ст. ст. 332, 386, 611); порушення умов договору (ст. ст. 611, 700); розголошення банківської таємниці (ст. 1076) [2].

На жаль, жодний окремо, ані усі разом не допомагають «вирахувати» розмір моральної шкоди. Тільки деякі нормативні акти обмежують розмір моральної шкоди, зокрема моральна шкода завдана громадянину внаслідок незаконного засудження, незаконного притягнення як обвинуваченого, незаконного взяття і тримання під вартою і т.д. відшкодовується виходячи з розміру не менше одного мінімального розміру заробітної плати за кожен місяць перебування під слідством чи судом.

Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, як правило, одноразово. Законодавці залишили за судом право вирішувати належність та розмір відшкодування моральної шкоди, оскільки в чинному законодавстві чітких меж такого

розміру не передбачено. У зв'язку з чим у потерпілих виникає упереджена оцінка своїх понесених страждань, що породжує виникнення нових спорів. Щоб уникнути помилок при вирішенні зазначеного питання, Пленум Верховного суду України (зі змінами та доповненнями, внесеними постановою Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 2001 року № 5) закріпив певні критерії оцінки розміру відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

Хоча законодавство й визначає, що моральна шкода відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб, але вже наявна практика доводить, що ще тривалий час грошова форма відшкодування буде пріоритетною. В поняття «інший спосіб» або «інша матеріальна форма» відшкодування моральної шкоди входить придбання телевізора, автомобіля, протезів, путівок в лікувально-оздоровчі заклади та інше, що дає можливість компенсувати хвилювання з приводу втрати певних можливостей.

Якщо звернутися до світової практики, то проблема відшкодування моральної шкоди найбільш радикально вирішена у Великобританії і США, право яких не знає різниці між майновою і немайновою шкодою. Головною умовою відшкодування є дійсність шкоди і серйозність наслідків правопорушення. Відшкодування повинне бути повним і адекватним. Слід зазначити, що в англо-американському праві існує правило, відповідно до якого компенсація моральної шкоди, у принципі, обмежена рамками деліктного права. Моральна шкода, яка є наслідком порушення договору, не відшкодовується. Але зараз підсилюється тенденція до законодавчого закріплення обов'язку відшкодування моральної шкоди в тих випадках, коли порушення договору було «зухвалим і безрозсудним» чи якщо договір мав такий характер, що моральна шкода могла передбачатися як наслідок його порушення.

Сьогодні, в часи незалежності, законодавство України спрямоване на вирішення спорів, за допомогою дотримання моральних засад суспільства, та принципів всебічності розгляду справ судами. Проте, питання щодо відшкодування моральної шкоди залишається відкритим і потребує подальшого врегулювання [3, с. 208].

Г. Оверко зазначає, що необхідно розробити рекомендовану шкалу розмірів моральної шкоди, яка буде враховувати у кожному окремому випадку:

ступінь тяжкості тілесних ушкоджень;

- термін перебування у стресовому стані (звичайно встановлений фахівцем після отримання відповідного огляду та допомоги);
- термін перебування на лікарняному (кожен день перебування на стаціонарному лікуванні);
- та кожен годину перебування у реанімаційному відділенні);

- вид правопорушення (при скоєнні злочину еквівалент завданої шкоди повинен бути значно більшим, ніж зараз, та більшим за шкоду, завдану під час цивільно-правових, адміністративних та інших відносин);
- можливість продовжувати трудову діяльність за обраною професією чи необхідність її зміни;
- кожен день при поновленні на роботі, у зв'язку з незаконним звільненням;
- кожну годину при незаконному затриманні, засудженні чи ін.;
- кожен день без транспортного засобу із незалежних від потерпілого причин у випадку ДТП;
- вид діяльності та рід занять потерпілої особи (у випадку завдання шкоди діловій репутації шляхом поширення неправдивої інформації про особу, у випадку ДТП, незаконному затриманні і т.д.) тощо [4].

Отже, питання відшкодування моральної шкоди на сьогодні залишається найбільш дискусійним потребує подальшого дослідження. Насамперед, критерії визначення розміру моральної шкоди, за допомогою яких можна визначити глибину душевних страждань, що є складними та індивідуальними у певному випадку, за допомогою вимог розумності та справедливості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про внесення змін і доповнень до положень законодавчих актів України, що стосуються захисту честі, гідності та ділової репутації громадян і організацій : Закон України від 06.05.1993 № 3188-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 24. – Ст. 259
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356
3. Коновалова А. В. Деякі аспекти щодо відшкодування моральної шкоди / А. В. Коновалова // Електронний архів Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua>
4. Оверко Г. Я. Про визначення розміру відшкодування моральної шкоди / Оверко Г.Я. // - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/overko-gya-pro-viznachennya-rozmiru-vidshkoduvannya-moralnoyi-shkodi/>

ОСОБЕННОСТИ ГРАЖДАНСКОГО ПРОЦЕССА В США. СРАВНЕНИЕ ГРАЖДАНСКОГО ПРОЦЕССА В США И В УКРАИНЕ

Пронский Э. А.

*Студент III курса Учебно-научного института права
Сумского государственного университета*

Шапиро В.С.

*к. ю. н., старший преподаватель кафедры АГПФЭБ
Учебно-научного института права
Сумского государственного университета*

Гражданский процесс очень разносторонен и интересен для изучения, особенно, если учитывать особенности гражданского процесса в странах из разных правовых семей. Именно поэтому хотелось бы сделать акцент на особенностях гражданского процесса двух стран, которые относятся к кардинально разным правовым семьям, а именно США и Украины.

Для начала необходимо выяснить, что такой гражданский процесс. Это прежде всего урегулированный нормами гражданского процессуального права порядок рассмотрения и разрешения юридических дел судами общей юрисдикции, определяемый системой взаимосвязанных гражданских процессуальных прав и обязанностей, а также гражданских процессуальных действий, которые реализуются их субъектами – судом и участниками процесса.

Под гражданским процессом как судопроизводством понимается рассмотрение спора в суде с момента нарушения дела одной из сторон к моменту вынесения решения. Это — ряд действий, которые выполняются в определенной законом форме сторонами или их адвокатами или самим судом.

Гражданский процесс как область права – совокупность норм права, которые определяют организацию и юрисдикцию гражданских судов и регулируют порядок обращения за судебной защитой, рассмотрения и решения гражданских дел, постановления и выполнения судебных решений.

Актуальным остается мнение известного процессуалиста XIX века профессора Ю. С. Гамбарова, который отмечал: «гражданский процесс представляет собой форму судебного осуществления норм материального гражданского права с целью защиты таких же интересов, которые имеются в виду материальным правом, но недостаточно им обеспечиваются. Конечная цель процесса состоит в том, чтобы право не только существовало, но и действовало, так как путем процесса государство само приводит право к осуществлению... Следовательно, гражданский процесс есть порядком принудительного

осуществления гражданского права и сводится к совокупности норм, определяющих образ действия, как существующих органов защиты права, так и лиц, пользующихся этой защитой, или так или иначе привлекаемых к ней. ... существо гражданского процесса состоит в том, что он формализует и делает этим неоспоримыми различные конкретные права» [1].

Применительно к гражданскому процессу деление правовых систем на англосаксонскую и романо-германскую означает наличие соответственно англосаксонского и континентального типов гражданского процесса. В английской науке используются другие названия двух указанных типов гражданского процесса – *adversarial* и *inquisitorial*, которые могут быть переведены как состязательная и следственная системы. Состязательная система существует в Англии, США, т. е. в странах общего права. Следственная система характерна для континентальной Европы, в том числе и для Украины. Состязательный процесс исходит из спора между сторонами, суд же играет роль арбитра. Такому процессу свойственно: открытость, устность, представительство в суде, коллегиальность и свободная оценка доказательств. Следственный процесс определяется принципом следствия с характерным для него производством по долгу службы, тайностью, письменностью, недопущением процессуального представительства. Но для континентального гражданского процесса не свойствен следственный процесс чистом виде. Смешанная система гражданского процесса более характерна для стран континентальной Европы, в том числе и для Украины.

Говоря о гражданском процессе в США, хотелось бы указать, что главной его особенностью является большая гибкость американского судебного прецедента. Верховный Суд США и верховные суды штатов не связаны своими прецедентами, более того, как отмечается в литературе, Верховный Суд напоминает скорее законодательный орган, особенно когда принимаемая им норма распространяется не на рассматриваемое дело, а на дела, которые могут возникнуть в будущем [2, с. 425].

Характерной чертой гражданского процесса в США является то, что стороны сами с помощью своих адвокатов собирают доказательства и подготавливают дело к слушанию. В ходе судебного рассмотрения адвокаты ведут перекрестный допрос сторон, свидетелей, экспертов, представляют и исследуют доказательства и т.д. Перекрестный допрос осуществляется после главного допроса и может преследовать разные цели, относящиеся как к основному факту по делу, так и к личности, например, свидетеля (его характеру, репутации) с целью дискредитации [3, с. 478].

Суд, в свою очередь, относительно пассивен как в подготовке, представлении, слушании дела, так и при апелляционном пересмотре. Он, как правило, не назначает

судебного эксперта, не вызывает свидетелей и т.д., а выступает арбитром, который внимательно наблюдает за процессом, старается выявить картину происшедшего и на этой основе вынести решение.

Вместе с тем, суд не настолько безучастен, чтобы допустить нарушение установленных норм рассмотрения дела, он в процессе противоборства сторон пользуется непререкаемым авторитетом. Так, проигравшая сторона не может обвинить судью в необъективности и предвзятости, ибо он только наблюдал исследование доказательств, собранных и представленных сторонами [4, с. 259].

Интересной особенностью состязательного гражданского процесса в США являются групповые иски, когда истцы или ответчики могут защищать не только свои интересы, но и интересы большой (иногда неопределенной) совокупности лиц, находящихся в аналогичном положении. При этом решение по такому делу имеет воздействие на права и обязанности каждого из членов группы, даже если они не участвовали в процессе и ничего не знали о нем.

В соответствии со ст. 23 Правил гражданского судопроизводства в федеральных судах США групповые иски должны отвечать определенным требованиям. Прежде всего, определенный социальный класс может быть настолько многочисленным, что делает невозможным участие всех членов класса в одном судебном разбирательстве. При этом законом не определяется минимальное число членов класса, решение этого вопроса оставлено на судебное усмотрение и в практике встречаются дела с числом истцов более шести миллионов человек [5, с. 261].

Еще одной особенностью гражданского процесса в США является его сложность. Последняя, вместе с запутанностью гражданского процессуального законодательства диктует необходимость использования заинтересованными лицами услуг профессиональных юристов для судебной защиты своих интересов.

Учитывая все вышесказанное и не только, можно говорить о ряде особенностей гражданского процесса в США: 1) институт процессуального соучастия в США функционирует во имя обеспечения принципа процессуальной экономии; 2) соучастие в гражданском процессуальном праве США предполагает такую множественность лиц на стороне истца и/или ответчика, при которой участие нескольких лиц на истцовой и/или ответной стороне осуществляется на основании определенных условий, характеризующих взаимосвязь соучастников между собой и с противоположной стороной (общность оснований прав и/или обязанностей, общность интересов, общий вопрос факта или права); 3) в зависимости от последствий невступления в производство обязательного соучастника в американской доктрине выделяют: условно необходимое соучастие и абсолютно

необходимое соучастие; 4) признание лица в качестве абсолютно обязательного участника по делу предполагает прохождение трех этапов: признание лица необходимой стороной в процессе; выяснение возможности соучастия; признание лица в качестве абсолютно обязательной стороны по делу; 5) активная позиция американских судебных органов при определении соучастников по делу дает основание сделать вывод о наличии следственного элемента в судопроизводстве США состязательного типа, что является подтверждением сближения двух моделей гражданского процесса.

Очевидным достоинством и самым большим преимуществом системы гражданского процессуального права и гражданского процесса в США, мы считаем, являются подробная нормативная регламентация процедур гражданского судопроизводства, обмен состязательными процессуальными документами, а также развитые институты норм, регулирующих порядок предоставления и исследования доказательств. Главными недостатками гражданского процесса в США являются: неоднозначный и несистематизированный характер процессуальных требований, сложные правила судебной юрисдикции, ограничения в представлении доказательств [6].

Зная, что гражданский процесс является судопроизводством, то хотелось бы подчеркнуть, что независимость суда от какого-либо влияния со стороны народа, органов государственной власти и местного самоуправления и т. д. — фундаментальное положение конституционного права как США, так и Украины. А такое положение положительно сказывается на проведении гражданского процесса.

Один из наиболее важных принципов гражданского процесса, принцип процессуального равноправия сторон реализуется в том, что стороны, наделенные одинаковыми процессуальными правами в процессе, в равной мере могут ими и пользоваться. Каждая сторона, с процессуальной точки зрения, имеет одинаковые возможности защищаться в процессе но это, учитывая сложность процессуальных норм, в которых может разобраться и правильно их использовать только хорошо осведомленное и юридически грамотное лицо, возможно при квалифицированной помощи адвокатов. И хотя законодательство США, Украины не ставит такого категоричного условия, фактически, чтобы обеспечить эффективную защиту своего права, сторона должна пользоваться услугами адвоката. Правда, для малоимущих разработана система предоставления им юридической помощи бесплатно.

Необходимо понимать, что гражданский процесс США (а также Англии, Франции) состоит из стадий сменяющих одна другую. Они аналогичны стадиям гражданского процесса Украины, но с учетом особенностей зарубежного гражданского судопроизводства.

Если в Украине стадия судебного разбирательства является обязательной как для рассмотрения дела в сущности, так и для окончания проведения путем прекращения или оставления иска без рассмотрения, то в США, например, окончания проведения путем прекращения или оставления дела без движения происходит, как правило, не в стадии судебного разбирательства, а в стадии подготовки дела. Таким образом, стадия судебного разбирательства не всегда является обязательной для решения спора.

Как мы видим, особенности гражданского процесса в США и в Украине по-своему интересны, особенно учитывая то, что США является представителем Англо-саксонской правовой семьи, а Украина – представителем Романо-германской правовой семьи. Но даже, несмотря на это, в гражданских процессах этих двух государств существует много общих и похожих аспектов, принципов и особенностей.

В заключении необходимо отметить, что ценность представляет лишь та система гражданского процесса, которая в состоянии обеспечить действительную судебную защиту граждан определенного государства, а мы считаем, что такая система гражданского процесса существует как в США, так и в Украине.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Христоматия по гражданскому процессу / под общ.ред. М.К.Треушникова. – М.: Юридическое бюро «Городец», 1996. – С.10 (226 с.)
2. Ильинский Н.И. История государства и права зарубежных стран: Курс лекций. - М.: Изд-во деловой и учеб.лит., 2003. - 607с.
3. Гражданский процесс: Учеб. для студентов вузов, обучающихся по спец. «Юриспруденция». / Отв. ред. В.В. Ярков. - 5-е изд., перераб. и доп. - М.: Волтерс Клувер, 2004. 687 с.
4. Марченко М.Н. Судебное правотворчество и судейское право /М.Н. Марченко. - М.: Проспект, 2008. - 512 с.
5. Романов А.К. Правовая система Англии: Учеб. пособие./А.К. Романов. - М.: Дело, 2000. - 344 с.
6. Деменева Н.А. Америка против дискриминации: Научно-практическое пособие. – Изд-во Экор-книга, 2009. – 93 с.

ПРЕЮДИЦІЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Ходико В.І.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Щербак С.В.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри ЦПД ННІ права
Сумського державного університету*

Для прийняття справедливого та належного рішення до суду мають подаватись докази. Обов'язок доказування лежить на сторонах, які подають ці докази для доведення своєї переконливості. Втім, існує три групи обставин, від доказування яких звільняються сторони та інші особи, які беруть участь у справі. Зокрема, обставини, визнані сторонами та іншими особами, що беруть участь у справі, загальновідомі та преюдиційні обставини. Важливе значення мають саме преюдиційні обставини.

Термін «преюдиція» латинського походження, слово «*praecedens*» означає «вирішен-ня питання наперед; заздалегідь прийняте рішення; обставини, що дозволяють робити висновки про наслідки» [1].

Поняття «*praecedens*» містить такі ознаки: законність, обов'язковість її застосування, достовірність раніше доведених фактів, об'єктивність, зв'язок обставин справи, що розглядається, із судовим рішенням, що набрало законної сили. Цей термін відноситься до англо-американської судової практики. В цьому випадку, справа має вирішене значення, що не дозволяє затягувати процес її розгляду на порушення нових позовних вимог в новому судовому процесі з тих самих, раніше вирішених питань [2].

Преюдиція виникла у римському праві. Римські юристи подавали преюдиціальні позови (*actiones praediciales*) для того, щоб винесене судом рішення у певній справі набувало обов'язкової юридичної сили при розгляді судом у майбутньому іншої справи (наприклад, виникав спір про володіння річчю, результат якого потім враховувався при вирішенні суперечки щодо права власності на цю ж річ).

В сучасній юридичній науці відсутнє універсальне поняття «преюдиції». У науковій та навчально-методичній юридичній літературі термін «преюдиція» має різні змістові значення: 1) як правозастосовний акт; 2) як факт, що встановлений судом; 3) як висновок, зроблений одним судом, що є обов'язковим для іншого суду; 4) як інтелектуально-вольова діяльність з доказування; 5) як властивість окремих правових явищ; 6) як прийом юридичної техніки [3].

Преюдиція — це виключення заперечуваності юридичної вірогідності одного разу доведеного факту. Тобто, якщо суд або інший юрисдикційний орган вже встановив певні факти (після їх перевірки і оцінки) і закріпив це у відповідному документі, то вони визнаються преюдиціальними — такими, що при новому розгляді справи вважаються встановленими, істинними, такими, що не потребують нового доведення. Розрізняють адміністративні, кримінально-правові і кримінально-процесуальні преюдиції, які застосовують залежно від їх значення для справи, що розглядається [4].

Преюдиціальність (з лат. *praecedentialis* — такий, що відноситься до попереднього судового рішення) — обов'язок для всіх судів, що розглядають справу, приймати без перевірки та доказів факти, які були раніше встановлені та закріплені в судовому рішенні по іншій справі, яке набуло законної сили [2].

Властивість преюдиційності фактів ґрунтується на правовій властивості законної сили судового рішення і визначається його межами, за якими сторони й інші особи, які брали участь у справі, а також їхні правонаступники не можуть знову оскаржувати в іншому процесі встановлені рішенням суду факти та правовідносини.

Загальні вимоги використання преюдицій містяться у нормах матеріального та процесуального права. Так, відповідно до ст.61 ЦПК України - Підстави звільнення від доказування, а саме ч.3 - Обставини, що були встановлені судовим рішенням у цивільній, господарській або адміністративній справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді інших справ, у яких беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини [5]. Це положення значно ускладнює процес прийняття законного й обґрунтованого рішення і створює умови для недобросовісного використання преюдиції. До того ж, неоднозначність вирішення питання на користь реалізації преюдиції або внутрішнього переконання судді негативно впливає на ефективність застосування преюдиції [6].

У п.2 ч.2 ст.122, п.2 ст.205 ЦПК зазначено, що наявність судового рішення, яке набрало законної сили у спорі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, є підставою для відмови у відкритті провадження, а якщо провадження було відкрито, то його необхідно закрити. Тобто, якщо справу суд уже вирішив, вдруге заявляти тотожний позов не можна [3].

Таким чином, преюдиція — це встановлене процесуальним законом правило (нетиповий нормативний припис), яке звільняє особу від доказування факту, який вже був доведений у попередньому процесі. Змістом преюдиції є правило, що одного разу доказаний факт у подальших процесах доказуванню не підлягає [6].

Преюдиційні обставини не потребують доказування, якщо одночасно виконуються наступні умови: 1) обставина встановлена судовим рішенням. При цьому відповідно до

ч.1 ст.208 ЦПК судові рішення викладаються у двох формах: у формі ухвали і у формі рішення. Тому преюдиційне значення мають обставини, встановлені як рішенням, так і ухвалою суду. Обставини, встановлені рішеннями інших органів, потребують доказування на загальних підставах; 2) судове рішення набрало законної сили; 3) у справі беруть участь ті самі особи, які брали участь у попередній справі. При цьому якщо у справі беруть участь нові особи, то преюдиційний характер рішення втрачається. Тому не можуть мати преюдиційного значення рішення суду в тотожних за фактологією справах, але за позовом іншого позивача або за участю додаткового співвідповідача. Щоб обійти цю норму, можна залучити в процес додаткового відповідача або третю особу [6].

При цьому преюдиційний зв'язок може бути обов'язковим або факультативним. Під обов'язковою преюдицією розуміють такі випадки преюдиції, коли попереднє встановлення того або іншого факту або правовідносин для вирішення даної справи є обов'язковим у силу закону. При обов'язковій преюдиції суд, який вирішує дану справу, не вправі винести відповідного акта, якщо іншим судовим або адміністративним органом не буде вирішене питання, від наслідків вирішення якого залежить вирішення даної справи (п.4 ч.1 ст.201 ЦПК). У тому випадку, коли преюдиція не є обов'язковою, преюдиціальний зв'язок також може виникати. Однак і без нього усе коло питань, що стоїть перед судом, було б вирішене даним судом, що розглядає дану справу, самостійно [7].

Нормативний вплив преюдиції зумовлює системну преюдиціальність судових актів. Преюдиціальний характер мають рішення суду як першої (у тому числі заочне), так апеляційної і касаційної інстанцій. Ухвали суду не мають преюдиціального характеру.

Важливими елементами преюдиційності судових рішень є її об'єктивні та суб'єктивні межі дії. Об'єктивні межі преюдиції окреслюють коло фактів, що установлені відповідним процесуальним актом і у зв'язку з цим не підлягають доказуванню. Суб'єктивні межі визначають коло осіб, на яких вона поширюється [1]. У цивільному процесі – це сторони, треті особи, що приймали участь у розгляді справи, а також їх правонаступники [6].

Необхідно також зазначити, що преюдиція дає змогу встановлювати правові зв'язки між процесуальними галузями права щодо питань однакового застосування правових норм, які регулюють діяльність по доказуванню [8].

Застосування преюдицій на практиці передбачає: забезпечення загальнообов'язковості рішень правозастосовних органів; збереження соціальної цінності актів застосування права; дотримання авторитету органів судової влади та їх рішень; прискорення процесу доказування у юридичних справах; усунення можливості винесення суперечливих правозастосовних рішень.

Проаналізувавши вище викладені факти, можна з упевненістю сказати, що правові преюдиції виконують надзвичайно важливу роль в організації, стабілізації і повноцінному функціонуванні правової системи суспільства. Преюдиція забезпечує оптимізацію судового процесу, у тому числі економію сил і часу суду у розгляді й вирішенні справ та авторитет актів судової влади. А правильне застосування преюдиціальності та подальше вдосконалення законодавства в цьому напрямі – є важливою умовою підвищення ефективності здійснення судочинства, правозастосовчої та правотворчої діяльності. Це сприятиме правильному вирішенню справ, дотриманню принципу єдності судової практики, забезпечення принципів рівності сторін та верховенства права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гаврік Р.О. Преюдиційність як властивість судового рішення у цивільній справі, що набрало законної сили. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?go=ful_article&id=68
2. Масюк В.В. Презумпції та преюдиції в цивільному судочинстві.-Х.: Право, 2012. - 208 с.
3. Ляшенко Р.Д. Загальна характеристика та властивості преюдиції як засобу судової аргументації // Часопис Київського університету права. - 2012/3. - С. 22-25.
4. Боричевський В. Її величність Преюдиція, 2009. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zonazakona.com.ua/yuridichna-analitika/302-2009-11-09-21-10-18.html>
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
6. Зіменко О.В. Застосування преюдиції в окремих галузях національного процесуального права // Вісник Запорізького нац. у-ту «Юридичні науки». - № 4 (II), 2012. – С. 36-46.
7. Андронов І.В. Правові наслідки набрання рішенням суду законної сили // Актуальні проблеми держави і права. – 2006. – С. 322-327.
8. Кублік В. Обставини, що не підлягають доказуванню в цивільному процесі України, 2012. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.ua.edu.ua/2012/obstavyny-scho-ne-pidlyahayut-dokazuvannyu-v-tsyvilnomu-ppotseci-ukrajiny/>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ, ЗАФІКСОВАНИХ У ФОНОГРАМАХ, ЗАКЛАДАМИ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ

Ходико В.І.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Плотнікова М.В.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри ЦПД ННІ права

Сумського державного університету

Людина постійно прагне вдосконалення. Задовольняючи свої повсякденні потреби, вона намагається покращити себе духовно. Таким чином, високий рівень інтелектуальної діяльності впливає на добробут суспільства. Разом з тим, розвиток технологій та вільний доступ до великого обсягу інформації зробив звичним використання результатів інтелектуальної діяльності іншими суб'єктами. Але це використання має відповідати вимогам закону. Зокрема, використання музичного супроводу в розважальних закладах.

Актуальність даної проблеми полягає в тому, що на сучасному етапі Україна прагне стати частиною європейської спільноти, а це зумовлює адаптування нашого законодавства до морально – етичних цінностей ЄС. Одним з важливих питань, що необхідно врегулювати, є інтелектуальна власність громадян, яка потребує створення належних механізмів захисту.

При створенні будь-якого твору у автора виникає авторське право, яке захищається законом. Авторське право композитора на музичні твори, як і права автора будь-якого іншого твору – письмового, усного, образотворчого тощо, передбачене і захищене Законом України від 23.12.93 р. № 3792-ХІІ “Про авторське право та суміжні права”.

Положеннями цього Закону передбачено, що за будь-яке використання музичного твору автор, а також виконавець, виробник фонограм мають право отримати винагороду. Використання музичного твору в кафе, барі, ресторані та нічному клубі здійснюється способом публічного виконання (ч.3 ст.15). За такий спосіб використання, згідно з ч. 5 ст. 15, особи, які використовують твори (користувачі) мають виплачувати автору (автору слів, композитору) винагороду, та відповідно до ст. 43 – виконавцю, виробнику фонограм [1].

Вперше питання про сплату коштів за використання музичного твору стосувалось позову двох композиторів Поля Енріона і Віктора Паризо та автора слів Ернест Бурже до власника кафе «Амбасадор» в Парижі. Митці вважали несправедливим те, що вони мають платити за місця і їжу в кафе у той час, коли ніхто не сплачував за публічне використання їхніх творів. Автори прийняли рішення про те, що не будуть розплачуватись доки їм не заплатять. Справу вони виграли і власник кафе виплатив їм велику авторську винагороду.

Ця ситуація стала прецедентом і створила можливість для композиторів і авторів текстів отримувати винагороду за використання їхніх творів. Проте, самостійно відстежити комерційне використання музичних творів неможливо. В 1850 р. було створено Центральне агентство із захисту прав авторів і композиторів, яке 28.02.1859 р. було реорганізовано в Товариство авторів, композиторів і музичних видавництв (SACEM). Сьогодні це одна з найбільших та авторитетних організацій колективного управління правами авторів [2].

Аналізуючи законодавство ЄС необхідно зазначити, що у відповідній директиві від 26.02.2014 про колективне управління авторськими і суміжними правами вказано, що для отримання власниками авторських та суміжних прав максимальної вигоди на внутрішньому ринку, а також для здійснення ними своїх прав та їх захисту, на території держави мають бути створені незалежні організації з колективного управління. Їх мета – інформування правовласників про їхні права та забезпечення їх реалізації. Також, вони збирають, розподіляють та використовують дохід, отриманий від використання прав. Крім того, виконуючи наглядову функцію, вони захищають інтереси правовласників від порушення їх авторських прав і передають відомості до відповідних державних органів для притягнення до відповідальності осіб, які порушили дані права [3].

Подібна практика існує в нашій державі. Так, на сьогодні в Україні зареєстровані та діють 18 таких організацій, які захищають авторські права власників.

Таким чином, в Україні існує два способи правового регулювання відносин між закладами ресторанного господарства та авторами. Це: 1) виплата винагороди безпосередньо автору (укладення договору між власником закладу та виконавцем творів, якщо він і є їх автором); 2) виплата винагороди автору через організацію колективного управління.

Згідно зі ст.49 ЗУ «Про авторське право та суміжні права» ці організації виконують відповідні функції від імені суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав і на основі одержаних від них повноважень. Зокрема, вони укладають договори про використання прав, погоджують з користувачами розмір винагороди, збирають, розподіляють і виплачують зібрану винагороду суб'єктам авторського права і (або) суміжних прав [2].

Говорячи про використання фонограм, опублікованих з комерційною метою, то відповідно до ст.43 Закону України «Про авторське право і суміжні права», використання фонограми допускається без згоди виробників фонограм, але з виплатою винагороди. Так, існує пряме та опосередковане комерційне використання фонограм та їх примірників. Це включає: а) публічне виконання фонограми; б) публічне сповіщення виконання в ефір; в) публічне сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі по проводах (через кабель).

Збирання винагороди за використання фонограм і контроль за їх правомірним використанням здійснюється визначеною уповноваженими організаціями колективного уп-

равління установою. Зібрані кошти розподіляються між організаціями, на основі договорів. Одержана винагорода розподіляється: виконавцям та виробникам фонограм по 50%.

В свою чергу, особи, які використовують фонограми чи їх примірники, повинні надавати організаціям, точні відомості щодо їх використання.

Розмір винагороди, порядок та умови її виплати визначаються КМУ [1]. Так, розмір винагороди як для місць з платним входом, так із безплатним і складає 1% від доходів, одержаних з того виду діяльності, у процесі якої здійснюється використання фонограм, або 2,5% від загальної суми витрат у разі відсутності таких доходів [4].

Таким чином, суб'єкти господарювання, які використовують під час своєї діяльності музичні твори, повинні виплачувати винагороду суб'єктам авторського права і суміжних прав. Вимагати її виплати на підставі укладеного договору мають право організації колективного управління та відповідні контролюючі та правоохоронні органи [5].

Відсутність договору і невивплата винагороди є порушенням прав авторів, виконавців, виробників фонограм. Захист прав здійснюється у порядку встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством [6].

Цивільна відповідальність передбачена ст. 432 ЦКУ. Це може бути і застосування разового грошового стягнення, і опублікування відомостей в ЗМІ про порушення права інтелектуальної власності та ін. Кожна така справа розглядається судом окремо і при цьому враховується розмір збитків, вина особи та інші обставини [7].

Адміністративна відповідальність відповідно до ст.51-2 КУпАП настає в разі незаконного використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також виконання музичного твору, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом. І тягне за собою накладення штрафу від 10 до 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, залежно від суми збитків, нанесених автору або розміру несплаченої винагороди, з конфіскацією незаконно виготовленої продукції, обладнання і матеріалів, призначених для її виготовлення [8].

Кримінальна відповідальність, передбачена ст.176 ККУ, настає за незаконне відтворення, виконань, фонограм, їх незаконне тиражування та розповсюдження на різних носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, тобто, якщо завдана шкода перевищує 20 неоподаткованих мін. доходів громадян. Таким чином, притягти до відповідальності можна особу, яка завдала шкоди, на суму більшу ніж 16 000 грн. [9]. Санкція статті передбачає альтернативні види покарання: штраф, виправні роботи або позбавлення волі [10].

Тобто, порушення виключних майнових авторських прав може призвести до значних фінансових витрат, а для невеликих закладів навіть до банкрутства, адже кожен окремий факт протиправного використання об'єктів авторського права становить самостійне порушення і може бути підставою для застосування відповідальності у вигляді стягнення компенсації [11]. Так, відповідно до ч.2 ст.52 ЗУ «Про авторське право та суміжні права», суд має право постановити рішення про виплату компенсації, у розмірі від 10 до 50 000 мін. з.п. [1]. Таким чином, законом не встановлено прямої залежності між розміром компенсації та кількістю використаних об'єктів, а лише визначено право її стягнення у разі порушення авторського права.

Інші обставини, у тому числі й кількість неправомірно використаних об'єктів, має врахувати суд у кожному конкретному випадку, виходячи із меж, встановлених ст.52 Закону. Зважаючи на те, що встановити чітку кількість разів, скільки був використаний музичний твір, неможливо, суди встановлюють мінімальну компенсацію у розмірі 10 мін. з.п. [1]. Таким чином, за кожне порушення авторських прав власнику закладу необхідно сплатити щонайменше 36000 грн. Безперечно, набагато легше сплатити 1% (для порівняння, це всього 10 коп. з чашки кави за 10 грн.), ніж платити штраф в десятки разів більший. В середньому законна сума сплати авторської винагороди становить 500-2000 грн на місяць [11]. Але, на жаль, навіть таку невелику суму власники закладів відмовляються платити.

Ситуація залишається незмінною. Відповідно до соціологічного опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» 80% опитаних упевнено заявляють, що право інтелектуальної власності повинно захищатись, але лише 12% віддають перевагу ліцензованому оригіналу пісні або книги. Решта – безкоштовно завантажує контент з інтернету [11]. Те саме і з фонограмами, що використовують власники кафе, піцерій, ресторанів в якості фонового музичного супроводу. Аналіз ринку свідчить, що менше 10% закладів громадського харчування здійснюють використання з виплатою винагороди правовласникам.

Решта — це десятки тисяч закладів, які продовжують незаконно використовувати музику під час здійснення своєї комерційної діяльності. В результаті цього наша держава втрачає значні суми (25-30 млн на рік), тоді як зараз ця сума становить приблизно 3 млн грн., які могли б поповнити державний бюджет. Для порівняння, у Франції та Німеччині збирають по 37 млн €, в Нідерландах – 45 млн €, у скандинавських країнах – Норвегії, Фінляндії, Данії – до 10 млн €, у Польщі – 5 млн €, в Чехії – 4 млн € [12].

Викладене дає підстави визначити, що, використання музичного супроводу в розважальних закладах - це послуга, за яку необхідно сплачувати відповідні кошти. Українське законодавство визначає право авторів на отримання винагороди, за

використання їх музичних творів. Але на практиці цей обов'язок закладами не виконується, через незначний ризик настання відповідальності за такі порушення. Саме тому виникає потреба вдосконалення механізму правового регулювання стосовно цього питання.

Дану проблему можна вирішити лише комплексно. Аналізуючи європейський досвід зрозуміло, що необхідно вдосконалити законодавчу базу, враховувати рекомендації представників організацій колективного управління майновими правами і, звичайно ж, підвищувати загальний рівень правової культури населення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Постанова КМУ «Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань» від 18.01.2003 №71. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/71-2003-п1>.
2. Грабовська Г.М. Порядок здійснення розрахунків за використання музичного твору. – 2012. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/17857>
3. Абасова Е.А. Авторське право на музичний твір: нормативно-правові гарантії, 2015. – <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/Abasova.pdf>
4. Директива 2014/26EU від 26.02.2014 «Про колективне управління авторськими та суміжними правами». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://lexdigital.ru/2014/109/>
5. Рекомендації «До відома підприємців - власників кафе, барів, ресторанів та нічних клубів» Офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sips.gov.ua/ua/cafe.html3>.
6. Положишник В.В. Як порушення авторських прав під час виконання музичних творів може призвести до банкрутства. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://medyacia.com/page74358.html>
7. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 №435-IV. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 №8073-X. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/80731-104>.
9. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 №3792-XII. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
10. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 №2341-III.–С.:ТОВ «ВВП НОТІС», 2015. – 200 с.

11. Щерба Л.Р. Інститут колективного управління майновими авторськими та суміжними правами: еволюція, предмет, механізм // Юридична Україна. – 2010. – №.4. – С. 77-83.
12. Бондаренко С.В. Авторське право та суміжні права. - К.:Ін-т інт.вл.і права, 2008.

ПРОФЕСІЙНИЙ ВІДБІР СУДДІВ ЗА НОВОЮ СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ

Чегронець Н. В.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник : Щербак С. В.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства

Сумського державного університету

Як відомо, в 2016 році в Україні була проведена судова реформа, результатом якої стали дуже великі зміни в усій судовій системі. Враховуючи масштаби даної реформи, в даному випадку ми будемо обговорювати декілька аспектів, у тому числі й відбір кандидатів на посаду судді. Дане питання є безперечно актуальним на сьогодні, що зумовлено, на нашу думку, перш за все досить низьким, порівняно з іншими гілками влади рівнем довіри громадян України до судової влади загалом.

Переходячи власне до самої реформи, варто відразу зауважити, що з початком її дії відбулися значні зміни в структурі та організації судової влади. Реформа кардинально змінила всю судову систему. Були прийняті нові закони : «Про судоустрій та статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», два закони щодо виконання судових рішень, повністю змінилась Конституція України в частині правосуддя, впроваджуються в життя новели реформи[1].

Судова реформа викликала дуже великий розголос не тільки серед населення. У процесі проведення аналізу й дослідження її особливостей, було виявлено декілька позитивних моментів та суттєвих недоліків які потребують врегулювання. Зокрема, серед найбільш значних плюсів хотілося б виділити процес виконання практичних завдань судьями, а саме його транслявання в мережі Інтернет, що є дуже гарно для громадян, які зможуть подивитись його й бути в курсі свіжих новин. Також, великим плюсом є те, що подане досьє всіх кандидатів, які подолають перший етап кваліфікаційного оцінювання, буде завчасно оприлюднено ВККС з тим, щоб дати можливість громадськості ретельно ознайомитися власне з інформацією стосовно кандидатів. Не можна й оминати специфіку проведення конкретних перевірок і співбесід тощо.

Однак, на жаль, в процесі судової реформи було допущено й чимало прорахунків. А саме, обмежене право на відеозапис відкритого судового засідання. Суд присяжних, який

був запроваджений реформою з одного боку – це дуже гарна новація, тому що це буде одним з кроків покращення довіри громадян до судової гілки влади загалом. Однак, наразі він діє лише в кримінальних справах, де особі загрожує довічне позбавлення волі [3].

На нашу думку, сферу його діяльності варто розширити і не тільки видами справ. А для таких змін перш за все треба спочатку внести зміни в законодавство.

Як відомо, була проведена реорганізація місцевих судів, однак реформою не передбачено жодного оновлення апеляційних судів. Якщо й будуть якісь вакансії, то їх зможуть зайняти лише судді з суддівським стажем мінімум п'ять років. І тому ми вважаємо, що найближчим часом треба провести реорганізацію та переатестацію не тільки судів на місцевому рівні, а й судів вищих інстанцій.

Багато судів наразі в Україні в прямому сенсі не робочі. Є суди, де працює всього 1 суддя, де – лише половина з минулого штату, так як чимало по звільнялися і тому багато місць залишаються вакантними. Деякі судді лише формально числяться в штаті, але насправді не мають повноважень розглядати справи, бо той п'ятирічний термін, який був до судової реформи, закінчився. У зв'язку з цим збільшується навантаження на суддів, затягуються розгляд справ і так далі. Тобто, судячи з вищевикладеного, треба сказати, що призначати суддів будуть уже не на п'ять років, а одразу безстроково. До того ж це не входить в повноваження Верховної Ради України, як було раніше. Від тепер цим займатиметься президент за поданням Вищої ради правосуддя [2].

Також, варто зазначити, що не всі судді будуть проходити конкурсний відбір. Йдеться про тих суддів, які були призначені в 2010 році, так як вони проходитимуть лише кваліфікаційне оцінювання, до того ж Президент України всупереч Конституції продовжуватиме виписувати їм посвідчення, що вже говорить про не дотримання конституційного принципу рівності!

Значним недоліком даної судової реформи в аспекті дослідження проблеми відбору суддів, на нашу думку, є те, що переатестація обмежена заходами з перевірки лише діючих суддів. До того ж вплив на подальшу кар'єру судді в разі не проходження переатестації також є досить таки обмеженим. Як наслідок поганого результату може бути лише направлення на підвищення кваліфікації до школи суддів. І лише в разі повторного негативного результату суддю може бути звільнено з посади за порушення присяги. даний відбір безумовно впливає на подальшу кар'єру судді в разі поганого результату переатестації. Варто відразу зауважити, що це не означає, що ті судді, які працювали в судах будуть звільнені, а нові призначені. Усі проходитимуть кваліфікаційне оцінювання і за його результатами хто залишиться працювати, а хто залишиться без роботи. І це, на нашу думку, правильно. Тому що ці дві так би мовити категорії мають конкурувати між

собою і з них мають бути відібрані лише кваліфіковані, чесні судді, які зможуть справедливо та ефективно здійснювати судочинство. Судді, які знають та головне розуміють і вміють примінити на практиці законодавство, які здатні захистити права та свободи громадян і підвищити рівень довіри до себе тощо.

Завдяки реформі законодавцем сформовано нові вимоги до суддів, а саме : можливість обіймати посаду судді від тепер мають не тільки ті, хто працював суддею раніше, а й адвокат, науковці та правозахисники в судах вищих інстанцій. адвокати, вчені, правозахисники, які від тепер матимуть змогу стати судьями, можуть ними стати в апеляційних, вищих спеціалізованих судів, Верховного Суду України без досвіду роботи суддею. Для отримання посади в цих судах їм необхідно мати стаж роботи лише у сфері права [3].

Виникають деякі суперечливі питання і щодо суддівського досьє : яким чином Вища кваліфікаційна комісія зможе отримувати достовірні дані про суддю чи кандидата на посаду судді. Також великий ризик викликає те, що деякі судді без сумніву, напевно, готують заздалегідь певні «подарунки» за проходження відбору, так як даний відбір безумовно впливає на подальшу кар'єру судді в разі поганого результату переатестації.

Також хочемо наголосити на одній з гострих проблем – це участь громадськості. На жаль, вона не матиме ніякого впливу на добір та оцінювання суддів. Висновки Громадської ради доброчесності не матимуть вирішального значення для кваліфікаційного оцінювання суддів за критерієм доброчесності, вона не матиме жодного впливу щодо конкурсів на вакантні посади в місцевих судах. Мається на увазі те, що Кваліфікаційна комісія суддів складатиметься не із представників громадськості [4].

На разі в великому очікуванні перебувають громадяни щодо прийняття змін до процесуального законодавства, нового законодавства про юридичну освіту, набрання чинності нових процесуальних кодексів. Потрібні зміни до закону «Про судоустрій та статус суддів», а саме в аспекті надходження до Верховного Суду лише касаційних скарг, а не всіх разом, рахуючи й справи з вищих спеціалізованих судів. Дуже ефективним, на нашу думку, кроком буде повне звільнення старих суддів і набір нових. Мається на увазі не докорінне звільнення всіх суддів, а лише тих, які не зможуть довести в процесі переатестації свій професіоналізм, свою чесність, свої здібності та знання і так далі. З першого погляду, це дуже рішучий крок і може потягти за собою різні наслідки, однак таким чином ми зможемо досягти великого результату. Вказані вище проблеми викликають необхідність створення кардинально нової системи професійного оцінювання суддів, їх підготовки, перекваліфікації. І тільки таким чином можна буде більш – менш урегулювати компетентність суддів, справедливе прийняття ними рішень, що у свою

чергу потягне за собою дуже потрібну на сьогодні реалізацію прав, свобод та законних інтересів громадян та звичайно ж посилить довіру населення України до представників суддівської влади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Центр суддівських студій : міжнародний фонд - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.judges.org.ua/dig11830.htm>

ПОРІВНЯННЯ УЧАСТІ ТРЕТІХ ОСІБ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В УКРАЇНІ ТА В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Сітало Ю.С.

*Студент III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Шапіро В.С.

*к.ю.н., старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства ННІ
права Сумського державного університету*

При процесуальному вирішенні цивільного спору між позивачем і відповідачем розгляд справи може бути ускладнений вступом третіх осіб. Головною відмінністю, між третіми особами та особами, які сприяють при розгляді справи, є юридична зацікавленість, оскільки наслідки розгляду судом спірної справи між сторонами можуть вплинути на їх правове становище. Тому в даній роботі досліджується та аналізуються особливості участі третіх осіб у цивільному процесі в Україні та в деяких європейських країнах, оскільки на сучасному етапі розвитку нашої держави відбувається адаптація законодавства до європейських стандартів і дане питання є доволі актуальним.

Треті особи є суб'єктами цивільних правовідносин, котрі вступають у вже порушену судом справу з метою захисту своїх власних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів [1, с.107]. Вони наділені матеріально-правовою зацікавленістю, яка, як правило, повинна суперечити інтересам позивача або відповідача. Потрібно відзначити, що правовий статус третіх осіб дещо подібний до прав та обов'язків сторін. Тому щодо участі третіх осіб можуть застосовуватися положення про процесуальну співучасть та процесуальне правонаступництво.

Заступенем зацікавленості в результаті справи треті особи можуть заявляти самостійні вимоги щодо предмету спору і мають право вступити у справу до закінчення судового розгляду, пред'явивши позов до однієї чи обох сторін.

Особливим приучастіу цивільному процесі третіх осіб, котрі заявляють самостійні вимоги, є те, що вони мають право порушувати окремий самостійний процес з метою захисту своїх прав. Але для економії процесуальних засобів і недопущення ухвалення різних за змістом рішень суд повинен розглядати дві правові вимоги: перша - позивача до відповідача, друга - третьої особи до позивача, відповідача чи до обох сторін.

Пред'явлення позову третіми особами є можливим усуді першої інстанції, а передохвалення рішення суду. Після вступу третьої особи, яка заявила самостійні вимоги щодо предметаспору, за її клопотанням справа розглядається спочатку.

За процесуальним становищем треті особи, які заявляють самостійні вимоги, користуються усіма правами і мають усі обов'язки позивача, але з тією відмінністю, що в інтересах позивача порушується справа усуді, третя ж особа вступає у вже порушену справу, тому об'єднувати цих осіб поняттям "позивач" є неправильно.

Але участь третіх осіб у цивільному процесі можлива і без висунення самостійних вимог щодо предметаспору, оскільки вони можуть вступити усправу на стороні позивача або відповідача до ухвалення судом рішення, якщо рішення в справі може вплинути на їх права або обов'язки щодо однієї зі сторін. Тобто, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог, просто захищає свої права, свободи та законні інтереси шляхом захисту суб'єктивних прав сторони, на боці якої вона виступає.

Треті особи, котрі не заявляють самостійних вимог щодо предметаспору, можуть залучатися до участі усправі за клопотанням сторін, інших осіб, які беруть участь усправі, або з ініціативи суду.

На відміну від вступу у цивільний процес третьої особи із самостійними вимогами щодо предметаспору, вступ у процес третьої особи без вимог не тягне засобою необхідності розгляду справи спочатку.

Треті особи, які не заявляють самостійних вимог, користуються процесуальними правами і несуть процесуальні обов'язки особи, яка бере участь усправі, а також іншими правами й обов'язками, визначеними процесуальним законом.

Досліджуючи участь третіх осіб в цивільному процесі в інших європейських країнах, відразу можна побачити доволі велику схожість з українською процедурою залучення третіх осіб до цивільного процесу. За законодавством багатьох держав Європи третіми особами є ті, що вступають у цивільний процес за власною ініціативою або залучаються до участі однією із сторін усвоїх інтересах.

Вступати у процес по справі треті особи можуть шляхом пред'явленням своїх самостійних вимог стосовно предметаспору між сторонами або для участі на боці однієї із сторін. Такий вступ в іноземній процесуальній літературі називається інтервенцією

(*interventio*). Для третіх осіб із самостійними вимогами - головний вступ, головна інтервенція (*interventio principales*), а для третіх осіб без самостійних вимог - побічний, додатковий вступ або участь, побічна інтервенція (*interventio accessoria*). Третіх осіб називають ще пособниками, оскільки вони в цивільному процесі допомагають захищати правасторони, з якою перебувають у правовідносинах [2, с. 360]. Але така допомога не є метою участі третьої особи в процесі, а підпорядкована виконанню головного завдання - захисту своїх суб'єктивних прав та інтересів.

Але, незважаючи на всі ці схожості, участь третіх осіб в цивільному процесі в європейських країнах має певні особливості та відмінності. Наприклад, в Англії правова підстава для участі третіх осіб у цивільному процесі - нормативне правило, за яким суд має право допустити до участі в процесі по справі особу, котру необхідно допустити, або ту особу, участь якої в процесі є необхідною для сприяння судові вирішити ефективно повно питання, що виникають по справі. Але саме в англійському цивільному процесі вступ третіх осіб із самостійною вимогою і залучення третіх осіб для участі в процесі можливі лише в конкретно визначених судовою практикою випадках.

Цивільно - процесуальний кодекс Угорщини передбачає, що участь третіх осіб в цивільному процесі характеризується їх юридичною заінтересованістю в наслідках цивільного спору між сторонами ісприянням його вирішенню на користь сторони з тотожними інтересами.

Ау цивільно-процесуальному кодексові Франції встановлено, що треті особи вступають в цивільний процес по справі із самостійними і без самостійних вимог на боці позивача і відповідача за власною ініціативою у всіх випадках за наявності у них заінтересованості в участі у процесі [3, с. 339-341]. Щоб вступити в цивільний процес треті особи із самостійними вимогами повинні звернутися досуду через призначеного ними судового повіреного у будь-якому стані справи, але їх вступ не може затримати провадження в справі, яке пройшло вже певний розвиток. Суд навіть може відхилити заяву про вступ у процес третьої особи. Треті особи із самостійними вимогами користуються правами позивача, перебувають у самостійному становищі не залежать від процесуального становища сторін.

Отже, з усього дослідженого та проаналізованого матеріалу можна дійти до висновку, що в участі третіх осіб у цивільному процесі в Україні та в інших країнах Європи є багатоспільних рис, хоча присутні й певні відмінності. Але оскільки наша держава стала на шлях євроінтеграції та активно наближається до вступу в Європейський Союз, то все-таки потрібно більше користуватися досвідом та практикою країн Європи при розгляді цивільних справ та регулюванні цивільного процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний процес України : навч. посіб. / О. А. Логінов, О. О. Штефан. - К. : Юрінком Інтер, 2012. - 368 с.
2. Цивільний процес: Підручник для студ. юрид. спеціальностей вищих закладів освіти. / Штефан М.Й. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Ін Юре, 2001. – 696 с.
3. Цивільний процесуальний кодекс Франції : підручник / Захватаєв В. – Істина, 2004 . - 544 с.

КІБЕРСКВОТИНГ ЯК ДІЯЛЬНІСТЬ ЩОДО РЕЄСТРАЦІЇ, ВИКОРИСТАННЯ ТА ПРОПОНУВАННЯ ДО ПРОДАЖУ ДОМЕННОГО ІМЕНІ

Сітак В. О.

*Студентка I курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Іваненко Д. Д.
к.ю.н., викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

На сьогоднішній день, відповідно до тенденцій розвитку мережі Інтернет, все більшої популярності в українських та іноземних компаніях набуває українська доменна зона. Одночасно з розвитком доменів у зоні «UA» збільшується необхідність не лише реєстрації доменного імені, а й захисту від кіберсквотингу.

Кіберсквотинг (англ. cybersquatting) – протизаконна діяльність, що полягає у реєстрації, використанні та пропонуванні до продажу доменного імені із несумлінним наміром отримати прибуток від паразитування на гудвілі або торговельній марці, яка належить іншій особі. Особи, які вчиняють такі дії, називаються кіберсквотерами.

Термін "кіберсквотинг" походить від англійського слова "сквот", що означає акт захоплення занедбаного або порожнього місця або будівлі, якою сквотер не володіє, орендує або має дозвіл на використання. Тобто своєрідне "доменне рейдерство" [1]. На самперед, щоб повною мірою розкрити кіберсквотинг, як протизаконну діяльність щодо доменного імені та яким чином можна захистити свої права, необхідно пояснити що становить собою доменне ім'я.

Доменне ім'я – символічне ім'я, що служить для ідентифікації областей – одиниць адміністративної автономії в мережі Інтернет у складі ієрархічного адресного простору. Кожна з таких областей називається доменом. Спільний простір імен Інтернету функціонує завдяки DNS – системі доменних імен. Доменні імена дають можливість

адресації Інтернет сайтів і розташованих на них мережевих ресурсів (веб-сайтів, серверів електронної пошти, інших служб) в зручній для людини формі [2].

На думку вітчизняних дослідників Д. Жуванова та Є. Стогнія, доменне ім'я по-суті є аналогом телефонного номера чи поштової адреси, оскільки не призначене для орієнтування споживача на ринку товарів і послуг [3, с. 24].

Відповідно до норм ст. 1 Закону України “Про телекомунікації” домен – частина ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, яка має унікальну назву, що її ідентифікує, обслуговується групою серверів доменних імен та централізовано адмініструється [4].

Основні причини виникнення попиту на домени. Можливість отримання цільового трафіку за допомогою прямого набору відвідувачем доменного імені в адресному рядку браузера. Наприклад, ви плануєте придбати генератор. У даному випадку деяка частина Інтернет користувачів просто відкриє браузер і в адресному рядку напише generator.ru.

Престижність доменного імені. Наприклад, якщо компанія здійснює виробництво пластикових вікон та володіє доменом okna.ru – компанія буде вигідно відрізняється від інших конкурентів [5].

Фактори привабливості кіберсквотингу:

- пасивність бізнесу (покупці завжди самі знаходять продавців);
- простота ведення бізнесу (для ведення бізнесу не потрібні спеціальні знання, достатньо просто мати гарну інтуїцію та вміння відстежувати власників доменів);
- мінімальні витрати на початку бізнесу;
- дохід від продажу доменного імені у кілька разів може перевищувати витрати на його придбання [5].

Дослідники виділяють основні види кіберсквотингу:

Продаж коротких доменних імен. Доменні імена довжиною від двох до чотирьох символів (наприклад site.com) належать до доменів преміум класу. Ціна такого доменного імені може досягати десятків мільйонів доларів США. На теперішній час, у популярних зонах, зареєструвати їх практично неможливо.

Іменний кіберсквотинг. Реєструються та продаються доменні імена співзвучні по написанню з іменами чи прізвищами знаменитих та відомих людей, наприклад, michaeljackson.com. Зачасту, такі домени реєструються з метою шантажу чи вимагання грошових коштів. Такі сайти не завжди продаються, але можуть слугувати власнику як засіб заробітку на рекламі через високу відвідуваність сайтів з іменем знаменитості.

Брендовий кіберсквотинг. Реєструються та продаються доменні імена, що є співзвучні або схожі з назвами фірм, організацій, компаній, торговельних марок,

наприклад, microsoft.com чи microcoft.com.

Галузевий кіберсквотинг. Реєструються та продаються доменні імена, які містять загальноживані слова чи терміни, що мають відношення до різноманітних сфер діяльності людини, наприклад, seo.com, doctor.ru, foto.de та ін. Такі доменні імена мають високу ціну в зв'язку тим що легко запам'ятовуються, а операції з ними не порушують нічийих прав [1].

Географічний кіберсквотинг. Реєструються та продаються доменні імена, що співзвучні з географічними назвами (континентів, держав, міст, областей). Серед таких імен особливо високо оцінюються імена з назвами відомих туристичних напрямків, наприклад, turkey.ru., sochi.info та ін.

Тайпсквотинг. Реєструються доменні імена що за написанням схожі на адреси популярних веб-сторінок. Такі імена реєструють розраховуючи на спрацювання принципу друкарської помилки, наприклад замість www.google.com користувачі можуть надрукувати wwwgoogle.com або www.guogle.com тощо. У таких випадках кіберсквотер заробляє на рекламі, якщо такі помилки трапляються доволі часто. Зачасту, такі доменні імена використовують для фішингу.

Захисний кіберсквотинг. Власники сайтів реєструють декілька доменних імен, які співзвучні – схожі за змістом, за написанням, є анти доменами їх власного доменного ресурсу. Такий вид кіберсквотингу має на меті захист від хакерів таі не має комерційної мети. Наприклад, торгівельна марка, що перебуває у власності site.ru, може зареєструвати імена site1.ru, site-msk.ru, anti-site.ru тощо.

Бітсквотинг. Реєстрація та продаж доменних імен, запис яких у двійковій системі числення на один біт відрізняється від оригінального імені. Наприклад, символ г та 2 в двійчастій системі мають вигляд 1110010 і 1100010. Цим користуються кіберсквотери, використовуючи помилки модулів оперативної пам'яті DNS серверів [1].

Для захисту своїх прав володільці доменного імені використовують наступні методи захисту від кіберсквотингу:

- захисний кіберсквотинг;
- захист інформації про планований та спроектований випуск нових товарів та послуг;
- попередня реєстрація товарних знаків та брендів.

Також, з кіберсквотингом можна боротися за допомогою:

- звернення до суду з позовом на протиправні дії та доказами неправомірної конкуренції чи зловживання законами про інтелектуальну власність кіберсквотером;

- доказування недобросовісного використання доменного імені.

Необхідно зауважити, що єдиним найефективнішим захистом прав володільців доменних імен є судовий розгляд. Судовий спосіб захисту витісняє альтернативні методи вирішення проблеми кіберсквотингу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Киберсквоттинг (англ. cybersquatting – захват доменів) – проблеми захисту доменного імені : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pravorub.ru/articles/13827.html>
2. Базові поняття: хостинг і домен : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.infoportal.pp.ua/publ/internet/ba-zovi_ponjattja_khos-ting_i_domen/3-1-0-259.
3. Жуванов Д., Стогній Є. Проблема доменних імен в Україні // Інтелектуальна власність. – 2003. – № 1. – С. 22-26.
4. Про телекомунікації Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>.
5. Ходаківський Є. І., Якобчук В. П., Литвинчук І. Л. Інтелектуальна власність економіко-правові аспекти [текст] навч. посіб. / Є. І. Ходаківський, В. П. Якобчук, І. Л. Литвинчук. – К.: "Центр учбової літератури", 2014. – 276 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ПЕРЕРИВАННЯ ВАГІТНОСТІ: ЦИВІЛЬНИЙ АСПЕКТ

Андросова О. О.

Студентка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Івашова І. П.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри ЦПДФП ННІ права

Сумського державного університету

Сьогодні в Україні існує питання щодо меж правового регулювання штучного переривання вагітності, оскільки спостерігається тенденція великої кількості здійснення абортів. Перш за все це зумовлено тим, що людина не відчуває впевненості у стабільному соціально-економічному житті, а також політичному.

Кількість штучних абортів за даними Міністерства охорони здоров'я у 2005 році становила 242 343, у 2010 році – 164 467, у 2013 році – 91 877, у 2014 році – 70 694 [1]. Проте, на фоні складної ситуації в країні у 2015 році кількість пологів зменшилася із 502 тисяч до 400 тисяч на рік, в свою чергу зросла кількість абортів [2]. Зазначена ситуація в

цілому впливає на демографічний стан країни. За даними Державної служби статистики України чисельність наявного населення складала майже 52 мільйони у 1990 році, а на кінець 2016 року – 42 760, 5 (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя) [3]. Оскільки демографічний стан здійснює власний вплив на захист безпеки держави, ігнорувати ситуацію щодо штучного переривання вагітності є недоцільним.

Національне законодавство передбачає штучне переривання вагітності. Так, згідно із ч. 6 ст. 281 Цивільного кодексу, а також ст. 50 Основ законодавства України про охорону здоров'я операція може бути проведена за бажанням жінки при вагітності строком не більше 12 тижнів. У випадках, встановлених законодавством, штучне переривання вагітності може бути проведене при вагітності від 12 до 22 тижнів. Конкретні підстави, за наявності яких можливий аборт, у випадку якщо вагітність становить від 12 до 22 тижнів встановлюються Постановою Кабінету Міністрів України «Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України» від 15 лютого 2006 року № 144. Також проблематика штучного абортів врегульовується Наказом МОЗ України від 24.05.2013 № 423, який затвердив порядок надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення. У тому числі, питання медичного абортів висвітлюється у Наказі МОЗ України від 29.12.2005 № 782, що затвердив клінічні протоколи з акушерської і гінекологічної допомоги.

Проблемним аспектом у відносинах між вагітною жінкою та закладом, що проводить штучний аборт є цивільно-правова відповідальність у випадку порушення репродуктивних функцій жіночого організму після операції. Відповідно до цього, ч. 3 ст. 49 Сімейного кодексу України наголошує, що позбавлення жінки можливості народити дитину у зв'язку з виконанням нею конституційних, службових, трудових обов'язків або в результаті протиправної поведінки щодо неї є підставою для відшкодування завданої їй моральної шкоди [4]. Проте, зміст диспозиції не охоплює надання вагітною згоди на проведення абортів. Таким чином, зі змісту норми СК можна вважати, що у разі, якщо жінка не виявила бажання на медичне втручання це не буде встановлювати санкцій для того, хто здійснив операцію. Виключення в цьому випадку становить обставина, що передбачена ч. 2 ст. 43 Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», де вказано, що згода пацієнта чи його законного представника на медичне втручання не потрібна лише у разі наявності ознак прямої загрози життю пацієнта за умови неможливості отримання з об'єктивних причин згоди на таке втручання від самого пацієнта чи його законних представників [5].

Право на вирішення проведення штучного переривання вагітності повинно покладатись лише на особу, що може стати потенційним пацієнтом операції. Також це стосується й неповнолітніх. Це право не суперечить нормам чинного законодавства стосовно порядку надання медичної допомоги неповнолітній особі.

Незважаючи на вік та дієздатність чи недієздатність особи, прийняття рішення про проведення штучного абортів не буде покладатись на батьків або усиновителя, опікуна або піклувальника (якщо особа недієздатна). Таким чином, проведення операції залежить від волевиявлення пацієнта.

Також необхідно пам'ятати, що реалізація права штучного переривання вагітності залежить від погодження чоловіка жінки на проведення абортів. Отже, потребує правового регулювання свобода прийняття жінкою рішення, коли вона бере участь у правовідносинах з приводу здійснення переривання вагітності.

27 березня 2017 року Верховна Рада України зареєструвала проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень по проведенню операцій штучного переривання вагітності (абортів)» № 6239. Метою та завданням законопроекту є заборона штучного переривання вагітності, окрім випадків, встановлених чинним законодавством України (якщо вагітність несе пряму загрозу життю вагітної жінки; є медичні показання щодо патології плоду, несумісної з життям дитини після народження; зачаття дитини в результаті зґвалтування). Обставини, що дозволяють перервати вагітність обов'язково засвідчуються комісією відповідних експертів. Жінці, якій дозволена операція штучного абортів, в обов'язковому порядку безкоштовно надається повнота усієї інформації про наслідки такої операції та стадію ембріогенезу [6].

У Європі законодавчі обмеження штучного абортів поділяються на п'ять груп:

- 1) заборона абортів без виключень;
- 2) повна заборона крім виняткових випадків;
- 3) заборонено крім: зґвалтування, медичних показань, психічних розладів;
- 4) дозволено при зґвалтуванні, медичних показниках та соціально-економічних факторів;
- 5) дозволено.

Спрямованість держави на заборону абортів спричиняє розвиток «абортного туризму», а також відбувається створення нелегальних установ, що надають послуги з переривання вагітності.

Так, єдиної політики щодо абортів у країнах ЄС немає. Причини, що спонукають до таких дій найчастіше обумовлені соціальним чинником: недостатня кількість коштів, невпевненість в можливості утримувати новонародженого або дитина не є бажаною.

За даним європейської статистики найбільше абортів у Європі з розрахунку на тисячу жінок роблять у Румунії та Угорщині. Переривання вагітності цілковито заборонено лише на Мальті. В Ірландії аборт прирівнюється до вбивства і дозволений лише для порятунку життя. Дуже жорсткі закони щодо абортів у Польщі, де вони можливі лише у трьох випадках: загроза життю матері, аномалія плоду або інцест. Найліберальніші країни в питанні абортів у ЄС – Нідерланди, Бельгія, Литва, Данія та Австрія. Німеччина в цьому питанні намагається уникати крайнощів та рішучих дій. Переривати вагітність у ФРН можливо лише за умови згвалтування чи аномалії плоду [7]. В такому випадку витрати на медичне втручання покриває страховка. Якщо у жінки інші причини для абортів, вона має пройти співбесіди у лікарів, психологів та соціальних працівників. Якщо спеціалістам не вдається відговорити жінку, вона отримує лікарське направлення. Аборт можливий лише у перші 12 тижнів вагітності та коштує від 300 до 400 євро.

Таким чином, не дивлячись на обмеження щодо здійснення абортів в Європі продовжують існувати перешкоди для здійснення жінкою законного абортів. Так, Організація Об'єднаних націй та Парламентська Асамблея Ради Європи визначають однією з таких перешкод відмову від надання передбачених законом медичних послуг через релігійні або етичні переконання. Частково проблема висвітлюється в тому, що відмова від надання медичних послуг через релігійні або етичні переконання повинна бути лише індивідуальним правом пацієнта, також особа не повинна знаходитись під впливом медичної установи.

Сьогодні у світі також існують закони, що дозволяють переривати вагітність за допомогою лікарських засобів. Медикоментозні аборти застосовуються у практиці приватних лікарів, наприклад, у Франції.

Зараз в Україні пропонується внести зміни щодо обмежень по проведенню абортів. Отже, можна зробити висновок, що питання правового регулювання штучного абортів в контексті цивільного законодавства залишається відкритим. Якщо парламент погодить законопроект, то це додатково збереже репродуктивну здатність жінок, відбудуться позитивні зміни демографічного показника в країні, проте обмежить свободу приватного життя людини. Проте, не дивлячись на те, яким буде рішення парламенту, необхідно провадити підтримку зацікавлених осіб в наданні безпечних абортів, досягти найкращих стандартів та рекомендацій в наданні медичних послуг задля покращення прав жінки у сфері здоров'я, здійснити ретельний відбір працівників, які будуть надавати медичні

послуги. В цілому потрібно сприяти підвищенню якості послуг у сфері штучного аборту (в межах законодавства) як у державних, так і у приватних клініках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міністерство охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua>
2. Фазлеєва В. Колегія МОЗ України: підсумки, реалії та перспективи [Електронний ресурс] / В. Фазлеєва // Ліки України. – 2016. – №4 (200). – С. 86-88. Режим доступу : http://www.health-medix.com/articles/liki_ukr/2016-05-05/12.pdf
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
5. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-XII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
6. Проект Закону України від 27.03.2017 № 6239 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень по проведенню операцій штучного переривання вагітності (абортів)» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61424
7. Європейська статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИНЦИПІВ ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Щербак С.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Суттєве оновлення чинного законодавства в сфері виконання рішень судів та інших органів викликає потребу усвідомлення новітніх законодавчих норм як науковцями та суб'єктами виконавчого процесу, так і більш широким загалом з метою з'ясування дотримання процесуальних гарантій прав учасників виконавчого процесу, особливо щодо питань правового регулювання основних засад певної галузі.

Зауважимо, що не лише в радянському, але й у сучасному законодавстві про виконавче провадження, зокрема у Законі України «Про виконавче провадження», було відсутнє нормативне закріплення систематизованого переліку принципів, що не сприяло єдності правового регулювання суспільних відносин, що виникають при виконанні вимог виконавчих документів.

Водночас після прийняття нового Закону України «Про виконавче провадження» та Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 року значна кількість правників із подивом виявила одночасне закріплення принципів виконавчого процесу відразу в обох зазначених нормативно-правових актах, фактичне їх дублювання у цих Законах, не зважаючи на регулювання різних за своїм характером правовідносин.

Слід визнати, що спроба закріпити принципи (загальні засади) виконавчого процесу законодавчо є схвальною, свідчить про подальший розвиток та вдосконалення законодавства у сфері виконання судових актів та рішень інших органів та становлення виконавчого процесу як галузі права.

Процес втілення будь-яких законодавчих новел має відбуватися не спонтанно, а шляхом проведення значної підготовки та проведення експертного аналізу нововведень та обов'язковим залученням науковців з даної галузі. Тим більш, коли формулюються норми, які мають фундаментальне значення та глибинну сутність.

Навіть поверховий аналіз запропонованого законодавцем переліку принципів виконавчого провадження свідчить про його безсистемний характер, викликають зауваження відсутність будь-яких критеріїв для їх формування, невдале сгрупування, а також недоцільне викладення у спеціальному законі загальноправових принципів, властивих всім галузям права, та деяких міжгалузевих принципів.

І навпаки, до переліку принципів виконавчого процесу не включені ті засади, які характеризують процес виконання, тобто ті принципи, які притаманні даній галузі.

Не вдаючись до характеристики принципів, привертає увагу значна перевага приватних інтересів суб'єктів виконавчого процесу, що впливає на подальший розвиток приватно-правових засад при виконанні судових актів та рішень інших органів.

Йдеться про диспозитивність, що не має ознак принципу у виконавчому процесі та встановлену законом неможливість стягувача реалізувати свої не лише процесуальні права, але й про відсутність доступу до процесу виконання, що позиціонується наразі як складова доступу до правосуддя у ст.6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод..

Особливо цікаво це простежується на прикладах з судової практики та практики діяльності державних виконавців.

Звертаючись до суду, позивач, маючи тяжке матеріальне становище, має право на звільнення від сплати судового збору, його відстрочення або розстрочення (ст.82 ЦПК України), навіть в тих випадках, коли ціна позову у майнових спорах складає значні грошові суми, про що суд виносить ухвалу.

Отримавши судові рішення на свою користь, позивач опиняється перед вибором: сплатити авансовий внесок в розмірі 2 відсотків суми, яка підлягає стягненню (наприклад в разі зазначення у виконавчому листі суми у 100 тис. грн. це буде 2 тис. грн., у 200 тис. грн. – це буде 4 тис. грн.), усвідомлюючи те, що це далеко не всі витрати, які можливі в ході виконавчого процесу чи не звертатися до органів, що здійснюють виконання рішення взагалі, адже Законом України «Про виконавче провадження» не передбачено будь-яких пільг для таких осіб.

Зі змісту статті 26 Закону України «Про виконавче провадження» вбачається, що критеріями звільнення від авансового внеску є: 1) категорія виконуваного рішення (вимоги, що випливають із трудових правовідносин; соціальні виплати та пенсії; відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом; стягнення аліментів; відшкодування майнової та/або моральної шкоди, завданої внаслідок вчинення кримінального правопорушення; 2) категорія осіб (державні органи, інваліди війни, інваліди I та II груп, законні представники дітей-інвалідів і недієздатних інвалідів I та II груп, громадяни, віднесені до категорій 1 та 2 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, у разі їх звернення до органів державної виконавчої служби.

Навіть часткова сплата авансового внеску не є підставою для відкриття виконавчого провадження, а виконавець в разі не надання підтвердження сплати авансового внеску повертає виконавчий документ стягувачу без прийняття до виконання, і тоді виконавчий процес взагалі не виникає.

Враховуючи, що обов'язок боржника щодо виконання судового акта є ключовим обов'язком сторони виконавчого процесу, слід зазначити, що дана теза в контексті нового розуміння природи боржника у виконавчому процесі має поширюватися не лише на виконання судового рішення, але й на всі виконавчі документи, які підлягають виконання органами та особами, які здійснюють примусове виконання рішень судів та рішень інших органів.

Зауважимо, що не обійшлося й без законодавчих колізій при визначенні переліку принципів виконавчого процесу, що не зовсім узгоджується з конституційними

принципами та принципами, визначеними в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 року в даному аспекті.

Зокрема, у п.9 ч.1 ст.129 Конституції України (в останній редакції від 02.06.2016 року) зазначено, що однією з основних засад судочинства є обов'язковість судового рішення без будь-якої конкретизації зазначеного терміну. У ч.2 статті 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» «Обов'язковість судових рішень» зазначено, що судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України.

Йдеться про те, що в зазначених нормативних актах закріплений принцип обов'язковості виконання судових рішень, а у законодавстві про виконавче провадження закріплений принцип обов'язковості виконання рішень, чим охоплюються не лише судові рішення, але й рішення інших органів, які підлягають виконанню органами та особами, які здійснюють виконання рішень судів та інших органів.

Отже, система принципів виконавчого процесу потребує вдосконалення шляхом формулювання у конкретній правовій нормі Закону України «Про виконавче провадження» принципів, притаманних саме процесу виконання судових актів та рішень інших органів, а також уникнення дублювання принципів виконавчого процесу у нормах кількох законів.

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗОВОЇ СИЛИ ЙМОВІРНИХ ВИСНОВКІВ ЕКСПЕРТА

Муштаєва А. В.

Студентка III курсу ННІ права

*Науковий керівник **Щербак Світлана Володимирівна***

к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та судочинства

Сумського державного університету

На даний момент одним з проблемних питань є використання ймовірних висновків експерта та їх значення.

Як свідчить судово-слідча та експертна практика, здебільшого експерти надають обґрунтовані категоричні висновки, які становлять найбільшу доказову цінність для органів досудового розслідування та суду. Рівень доказової сили висновку експерта в деяких випадках може гарантувати високий рівень захисту в кримінальному судочинстві, що є одним з найважливіших інститутів, гарантією широкого кола прав і свобод особи. Особливо це стосується обвинуваченого, тому його право на захист є складовою

загальних міжнародних стандартів з прав людини і розглядається як необхідна умова реалізації права на справедливий судовий розгляд .

Д. С. Афонін, досліджуючи особливості використання некатегоричних висновків експерта в якості доказів, проаналізував та виклав думки таких науковців-теоретиків як: Ю. П. Дубягін, В. А. Михайлов, М. М. Михеєнко. Незважаючи на невизначеність думок слід погодитися з А. І. Вінбергом який зазначає що ймовірні висновки потребують серйозної аргументації та ретельного аналізу фактичного матеріалу справи [1]. Слід зазначити, що, аналізуючи процесуальну необхідність ймовірного висновку експерта, необхідно співвідносити його з категоричним висновком, й не забувати про роль суб'єктів доказування, яким потрібно давати оцінку висновку експерта. Тому що експертне дослідження складається з виявлення, аналізу та безпосередньо оцінки ознак об'єкта. Доказ не може вважатися таким, що сформувався, доки не будуть пройдені зазначені вище етапи. На досудовому слідстві тільки слідчий має право оцінювати доказову силу висновку експерта, у тому числі і ймовірного. Саме він визначає, брати йому до уваги ймовірний висновок чи ні. Навіть категоричний висновок експерта згідно із чинним законодавством не є обов'язковим для слідчого як доказ. Узагальнення судової практики про застосування судами кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві свого часу було здійснено суддею апеляційного суду Кіровоградської області Деревінським С. М. [2], який зазначав, що не завжди в ухвалах чи постановках суду чітко формулюються питання, що виносяться на вирішення експертів, що, в свою чергу, призводить до винесення саме ймовірного висновку експерта, чи, в кращому випадку, мотивується необхідність призначення додаткової або повторної експертизи. На практиці така проблема виникає щодня по всіх категоріях справ. Ні в цивільному процесуальному кодексі України, ні в кримінальному процесуальному кодексі України, ні в Законі України «Про судову експерттизу» судовому експерту не надається право переформулювати питання, які не відповідають загальноприйнятим рекомендаціям для проведення експертизи. Зменшити кількість ймовірних висновків у бік збільшення достовірних можна не лише шляхом адміністративних заходів, що забороняють їх надання, а й за рахунок вирішення складних проблем дослідження та подальшої успішної розробки експертних методик.

Основні причини надання ймовірних висновків найчастіше криється не в недоліках експертної роботи чи некомпетентності або несумлінності. Експертні роботи мають об'єктивний характер і можуть бути наслідком некоректного дослідження об'єктів, відсутності розробленої методики дослідження, неякісної підготовки слідчими або

судами матеріалів, нада-них на дослідження, недостатньої кількості порівняльних матеріалів. зменшити кількість ймовірних висновків у бік збільшення достовірних можна не лише шляхом адміністративних заходів, що забороняють їх надання, а й за рахунок вирішення складних проблем дослідження та подальшої успішної розробки експертних методик.

Отже, ймовірний висновок експерта із самого початку за своєю суттю не може вважатися достовірним. Але в сукупності з іншими непрямыми доказами, які його підтверджують, він може бути визначений якмаючий високий ступінь достовірності. Але при цьому слід враховувати також кількісні і якісні характеристики інших непрямих доказів, обґрунтованість, внутрішню узгодженість і логічність самого висновку експерта.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Афонін Д. С. Деякі особливості використання некатегоричних висновків експерта в якості доказів // Порівняльно-аналітичне право. – 2014 – №3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pap.in.ua/3_2014/52.pdf
2. Деревінський С. М. Узагальнення судової практики про застосування судами Кіровоградської області кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві у 2010 році – офіційний веб-портал «Судова влада України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kra.court.gov.ua/sud1190/150/1536/>

МЕХАНІЗМ ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Добровольська Т. С.

Студентка III курсу ННІ права

Науковий керівник Щербак С. В.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінального права та судочинства
Сумського державного університету*

Проблема доказування займає одне із центральних місць в цивільному процесуальному праві. Жодна цивільна справа не може бути вирішена без доведення. Орієнтація сучасного цивільного процесу на посилення змагальності та процесуальній активності сторін вимагає аналізу багатьох проблем доказового права. Розробка механізму доказування дала можливість вирішити цілий ряд проблем, що виникли при встановленні обставин справи.

Доказування по цивільним справам здійснюється у відповідності з правилами, встановленими нормами цивільного процесуального права. Воно включає процесуальні дії суду та інших суб'єктів доказування, права і обов'язки учасників доказування, правовідносини.

Доказування є впорядкованим поступальним рухом в напрямку встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного і своєчасного вирішення справи.

А тому доказування, як комплексне явище, має філософський, інформаційний, логічний, психологічний та інші аспекти, що реалізуються у судочинстві в порядку, встановленому законом. Таким чином, механізм доказування – це сукупність правових засобів, що забезпечують доказування у цивільному процесі.

До сьогоднішнього часу механізм доказування по цивільним справам в науці цивільного процесу не досліджувався.

Сучасний етап розвитку науки цивільного права вимагає переосмислення багатьох фундаментальних положень, в тому числі і доказового права. Як справедливо, відмітив В. А. Новицький, що до основних категорій доказового права відноситься механізм доказування по цивільним справам.

Слово «механізм» широко застосовується в гуманітарних науках, зокрема і в праві. Воно означає систему, внутрішній устрій, що визначає порядок будь-якої діяльності, процесу. В юридичній науці слово «механізм» використовується для позначення системи юридичних засобів [1].

В межах окремого судового процесу механізм доказування носить конкретний характер – як елемент судового захисту певного права. Але він може бути розглянутий і абстрактно – як вузловий елемент цивільного судочинства.

Особливої уваги заслуговує дослідження механізму правового регулювання, здійснене С. С. Алексєєвим. На його думку, механізм правового регулювання може бути визначений як «взята в єдине система правових засобів, за допомогою якої забезпечується дієвий правовий вплив на громадські відносини» [2].

Також для визначення механізму доказування по цивільним справам становить інтерес така категорія, як «процесуально-правовий механізм». Таке поняття є новим у процесуальній теорії. На думку Є. Г. Лук'янової, процесуально-правовий механізм – це динамічна система правових засобів, за допомогою яких упорядковується охоронна діяльність уповноважених органів в області юрисдикційного правозастосування [3].

Не дивлячись на те, що поняття «механізм правового регулювання», «механізм процесуального регулювання», «цивільний процесуально-правовий механізм» і «механізм доказування» є взаємопов'язаними, але останній має самостійне значення і структуру.

В якості елементів механізму доказування по цивільним справам спеціалісти виділяють: 1) норми доказового права і положення судової практики, що становлять правову основу; 2) цивільні процесуальні відносини та їх суб'єкти; 3) юридичні процесуальні факти; 4) правосвідомість суб'єктів доказування; 5) методи (способи, прийоми) доказування; 6) докази.

Кожний елемент, що входить у механізм доказування, має самостійне значення та характеризується специфічним способом впливу. Сукупність властивостей кожного з елементів дає результат, який виражається у функціональному призначенні механізму доказування – перекладі приписів норм доказового права в практичній діяльності суб'єктів доказування по встановленню фактичних обставин справи. Такий підхід щодо розуміння механізму доказування по цивільним справам дозволяє розглянути його як реальне соціально-правове явище, а не як механічну сукупність елементів.

Так як цивільні процесуальні відносини розглядаються в якості необхідного елемента механізму доказування, то на кожній стадії процесу існує свій комплекс правовідносин, що формується у зв'язку з встановленням фактичних обставин справи. Відповідно механізм доказування по цивільним справам починає функціонувати з моменту подання позовної заяви. А наявність спільної мети та спільного об'єкту у таких правовідносинах підкреслює єдність та цілісність механізму доказування.

Механізм доказування по цивільним справам слід розглядати як механізм процесуальний, до якого входять норми, що визначають процесуальну діяльність для встановлення фактичних обставин і не включає матеріально-правові норми, які є передумовою його функціонування [4].

При визначенні функції механізму доказування слід виходити з прийнятого в загальній теорії права поняття функції як напрямок впливу на громадські відносини.

Функціональна діяльність механізму доказування проявляється в наступному:

- 1) забезпечувальна функція – механізм доказування діє як інструмент досягнення цілі доказування – правильного і своєчасного встановлення фактичних обставин справи;
- 2) організаційна функція – суб'єктами доказування створюються юридичні факти, які детермінують виникнення та розвиток правовідносин;
- 3) комунікативна функція – оскільки всі елементи механізму доказування є взаємопов'язаними.

Процес функціонування механізму доказування будується на основі комплексу норм доказового права.

Таким чином, механізм доказування по цивільним справам – категорія складна, яка має комплексний характер. За допомогою такого механізму можна досягнути таких цілей: об'єднавши правові явища, пов'язані з встановленням фактичних обставин справи, зібрати їх в цілісну систему; розбивши єдиний комплекс правових засобів на елементи, виявивши їх специфічні риси та функції, продемонструвати діяльність механізму доказування на елементарному рівні і тим самим показати с динамічної сторони формування фактичної основи по справі; проаналізувавши механізм доказування в цілому і окремі його елементи, можна отримати уявлення про ефективність усього механізму судового захисту права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования. – М., 1999 С. 384; Мордовец А. С. Социально-юридический механизм обеспечения прав человека и гражданина. – Саратов, 1996 С. 85; Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – М., 1997 С.624
2. Алексеев С. С. Общая теория права: Курс в 2 т. Т. 2. – М., 1982 С. 9
3. Лукьянова Е. Г. Теория процессуального права. – М., 2003 С. 163
4. Дис. ... докт. юрид. наук / М.А. Фокина; РАП. – М., 2011. – 612 с.

СЕКЦІЯ 6 ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

Черей С.В.

Студент V курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Деревянко Б.В.

д.ю.н., професор, професор кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

У статті 5 господарського процесуального кодексу передбачено основні положення досудового врегулювання господарського спору, як одного із вагомих інститутів господарського процесуального права. Відповідно до норми статті, сторони застосовують заходи досудового врегулювання за домовленістю між собою, за порядком, встановленим цим кодексом, якщо інший не встановлено діючим на території України законодавством.

Крім цього, законодавець задля врегулювання кола господарських правовідносин, в яких можливе досудового врегулювання, передбачив господарські спори, які вирішуються лише у судовому порядку, а саме: спори про визнання договорів недійсними, спори про визнання недійсними актів державних та інших органів, підприємств та організацій, які не відповідають законодавству і порушують права та охоронювані законом інтереси підприємств та організацій (далі - акти), спори про стягнення заборгованості за опротестованими векселями, спори про стягнення штрафів Національним банком України з банків та інших фінансово-кредитних установ, а також на спори про звернення стягнення на заставлене майно [1].

Таким чином, досудовий порядок вирішення спорів між суб'єктами господарювання може застосовуватись виключно за бажанням суб'єктів господарювання. Можливі два варіанти. Перший — якщо сторони передбачили у договорі, що досудовий порядок врегулювання спору є для них обов'язковим, і тільки у разі неможливості врегулювати спір у досудовому порядку вони звертаються до суду. Другий — якщо такої вказівки договір не містить, але суб'єкт господарювання має бажання спробувати вирішити спір без звернення до суду. Уявляється, що відсутність у договорі вказівки на обов'язковість досудового врегулювання спорів не виключає можливості сторін звернутися до контрагента з претензією, але робити таке звернення жодна зі сторін не зобов'язана. Отже, в останньому випадку досудовий порядок врегулювання будь-яких гос-

подарських спорів є виключно правом господарюючих суб'єктів, а не їх обов'язком. З цих правил є два виключення. Перше стосується тих господарських відно-син, щодо яких законодавством встановлено спеціальний, відмінний від передбаченого ГК України і ГПК України порядок вирішення спорів у досудовому порядку. Законодавчими актами, що передбачають такий порядок, зокрема, є Кодекс торговельного мореплавства від 9 грудня 1994 р., Повітряний кодекс від 4 травня 1994 р., постанова Кабінету Міністрів України від 6 квітня 1998 р. № 457 «Про затвердження Статуту залізниць України», Наказ Міністерства транспорту України від 14 вересня 1997 р. № 363 «Про затвердження Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні» та ін. Другий виняток полягає в тому, що ГПК України закріплює виключний перелік господарських спорів, на які не поширюється досудовий порядок їх вирішення. Ці спори вирішуються виключно у судовому порядку [2, с.604 – 605].

Отже, якщо досудовий порядок врегулювання спору встановлений договором, то сторони даного договору повинні його застосовувати у разі виникнення спору у будь-якому випадку. Але виникає зрозуміле питання: якщо застосування такого порядку вщемляє права однієї з сторін, чи повинно воно застосовуватися? Безперечно, у такому разі застосовувати досудовий порядок не треба. Саме таке положення слід визнати позитивним, правильним і відповідаючим практиці та здоровому глузду. Пункт 4 статті 222 ГК встановлює, що документи, які підтверджують вимоги заявника, «додаються в оригіналах чи належним чином засвідчених копіях». Документи, які є у другої сторони, можуть не додаватися до претензії. Коли претензію відхилено повністю або частково, заявникові повинно бути повернуто оригінали документів, одержаних з претензією, а також надіслано документи, що обгрунтовують відхилення претензії, якщо їх немає у заявника претензії (ст. 8 ГПК, ст. 222 ГК України). Але звернемо увагу на те, що ані колишня редакція ГПК, ані норми ГК, ані будь-які інші нормативні акти не встановлюють відповідальності за неповернення оригіналів документів, направлених іншій стороні. Це суттєва прогалина законодавства. Тому, оскільки ст. 222 ГК встановлює обов'язок направлення заявником документів в оригіналі, то вона повинна встановлювати також відповідальність отримувача за неповернення таких документів заявнику для підготовки позовної заяви або для інших потреб, наприклад, звітності. Вважаємо, що у такому випадку до порушника може бути застосована ст. 9 ГПК у вигляді стягнення штрафу у розмірі 2% від суми претензії, але не менш як 5 і не більш як 100 розмірів неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Підкреслимо також, що у вищевказаному формулюванні зазначена стаття не може бути використана до немайнових спорів. Тому доречним представляється доповнити ст. 9 ГПК абзацем про застосування по

господарських спорах немайнового характеру штрафу у фіксованому розмірі (наприклад, 10 розмірів неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) [3, с. 195].

Умовою дотримання претензійного порядку є оформлення претензії відповідно до вимог ГПК України. Це дає змогу порушникові права глибше проникнути у суть конфлікту і є передумовою розумного її сприйняття. На нашу думку, найважливішими складовими претензії є:

- 1) обставини, на підставі яких пред'явлено претензію;
- 2) докази, що підтверджують ці обставини;
- 3) посилання на відповідні нормативні акти;
- 4) вимоги заявника.

Саме вони визначають юридичну силу претензії. Якщо всі ці складові наявні в надісланому документі, то такий документ слід вважати претензією та реагувати на неї відповідно до чинного законодавства. Досудовий порядок може вважатися дотриманим при певних “відхиленнях” від правил пред'явлення претензій, передбачених ГПК України, а саме: у разі підпису претензії особою, яка не має відповідних повноважень для розгляду документа по суті; у разі пред'явлення претензії шляхом передачі її тексту телеграфом, факсом. У такому випадку єдиною умовою, що підтверджує застосування претензійного порядку, є надання відповіді на неї. Зазначені положення доречно включити до розділу II Господарського процесуального кодексу України, що спростить та вдосконалив процедуру досудового врегулювання господарського спору [4].

Так, пунктом 9 ст. 222 Господарського кодексу України закріплено, що стягнення з винної особи штрафу, у встановленому чинним законодавством розмірі, якщо нею було порушено встановлені строки розгляду претензії, або якщо особа залишила претензію без відповіді [5]. У свою чергу, Т.В. Степанова зазначає, що варто звернути увагу на імперативне викладення формулювання вищезазначеної статті ГК («стягує») та вказує, що не у всіх випадках доцільним є накладення на винну особу штрафу через залишення без відповіді претензії. Прикладом є ситуація, коли винна особа виконала вимоги, вказані в претензії, але не надала відповіді, щоб не витратити зайвого часу, та розраховує на те, що позивач самостійно зверне увагу на виконання умов договору. В даному випадку він (через неухважність) звернеться до суду та буде винною особою. В таких ситуаціях суди, зазвичай, не стягували в дохід держави штраф. Але згідно з пунктом 9 ст. 222 ГК положення про стягнення тепер є імперативною нормою, невиконання якої може стати підставою для оскарження та скасування рішення першої інстанції. У зв'язку з цим необхідно «пом'якшити» формулювання аналізованої статті, встановивши право, а не обов'язок господарського суду стягувати в дохід держави відповідний штраф [6, с. 196].

Деякі науковці та практики вважають, що порядок досудового врегулювання господарських спорів взагалі не потрібен, оскільки він ефективно діяв лише завдяки особливостям радянської господарської системи, а в нових умовах не може ефективно застосовуватись та втратив популярність серед суб'єктів господарювання [7].

Але на нашу думку, з цим висловлюванням слід не погодитися. Адже, інститут досудового врегулювання господарських спорів є важливим засобом врегулювання конфліктів мирним шляхом, уникаючи судових процедур, а саме витрачання часу та коштів. Крім цього, він дає можливість суб'єктам господарювання використовувати принцип диспозитивності певною мірою, та в межах кола відносин, не заборонених законодавством визначити досудове врегулювання спорів безпосередньо у договорі, хоча ж це є правом, а не обов'язком суб'єктів, для того, щоб сторони мали певну впевненість у тому, що вони уникнуть судової тяганини.

Зважаючи на важливість даного господарського процесуального інституту та прогалин у його правовому регулюванні та реалізації, як безпосереднього права учасників господарських правовідносин, вважаємо за необхідне вносити зміни до законодавства, уводити нові норми, але ніяк не виключати цей засіб врегулювання господарських спорів із структури господарського процесуального права та законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський процесуальний кодекс України / офіційний сайт Верховної Ради України / від 06.11.1991 № 1798-ХІІ / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/how/1798-12/paran96#n96>.
2. Зуєва Л. Є. Щодо принципу досудового врегулювання господарських спорів / Л. Є. Зуєва // Актуальні проблеми держави і права. — 2011. — С. 604 – 611.
3. Степанова Т.В. Про деякі прогалини порядку досудового врегулювання господарських спорів // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2005. — № 1. — С. 195-197.
4. Пропопенко Я. Ю. Недоліки у процедурі пред'явлення претензії при досудовому врегулюванні господарського спору / Я. Ю. Пропопенко // Господарське право, господарське процесуальне право. — 2009. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://liber.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7211/1/39-43f.pdf>.
5. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 21–22. — ст. 144.

6. Степанова Т.В. Про деякі прогалини порядку досудового врегулювання господарських спорів // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2005. – № 1. – С. 195–197.
7. Гончарова О. В. До питання досудового врегулювання господарських / О. В. Гончарова // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_2/393.pdf.

ІНСТИТУТ ПРАВ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ

Ірклієнко А.І.

*Студент IV курсу інституту права та суспільних відносин
Відкритого Міжнародного Університету розвитку Людини «Україна»*

Науковий керівник: Лебеденко В.І.

*к.ю.н., професор кафедри цивільного господарського та кримінального права.
Відкритого Міжнародного Університету розвитку Людини «Україна»*

Господарські товариства є одним з найбільш популярних видів підприємств в Україні. Демократичний характер управління господарськими товариствами, різноманітність їх форм та інші чинники мали наслідком широке поширення цих організаційно-правових форм і в світі. Адже, як показує досвід розвинутих зарубіжних країн, основна частка всієї реалізованої продукції (більше 96%) припадає саме на господарські товариства.

Інститут прав учасників господарських товариств – це насамперед права суб'єктів господарювання визначені законом.

Відповідно до статті 1, Закону України «Про господарські товариства», Господарським товариством є юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками.

Учасники господарського товариства - це суб'єкти господарювання, інші учасники господарських відносин (споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації), які виступають засновниками (учасниками) товариства. Це можуть бути як юридичні особи, так і громадяни.

З визначення випливають особливості акціонерного товариства, які обумовлюють специфіку його юридичного статусу.

По-перше, статутний фонд акціонерного товариства має акціонерну природу, формується шляхом емісії та продажу акцій фізичним та/або юридичним особам. По-

друге, акціонерне товариство має публічний статус емітента цінних паперів (акцій, облігацій). Інші товариства не мають статусу емітента акцій.

По-друге, акціонерне товариство є юридичною особою, яка від свого імені випускає акції і зобов'язується своєчасно виконувати обов'язки, що випливають з умов їх випуску.

Шляхом випуску і продажу акцій акціонерні товариства і формують свої статутні фонди, і збільшують їх, якщо це необхідно.

Акції відкритих акціонерних товариств допускаються до вільного продажу на умовах, визначених Законом України "Про цінні папери і фондову біржу", іншими актами про фондовий ринок.

По-третє, фізичні та юридичні особи, які придбали акції акціонерних товариств, фіксуються у реєстрі власників іменних цінних паперів і набувають статусу акціонерів. Права та обов'язки акціонерів визначені статтями 10 і 11 Закону України "Про господарські товариства", статтями 4, 5, 8 і 9 Закону України "Про цінні папери і фондову біржу".

По-четверте, особливою ознакою акціонерного товариства є обмеження відповідальності акціонерів. Акціонери відповідають (точніше - несуть ризик відповідальності) за зобов'язаннями товариства тільки в межах належних їм акцій. За ознакою відповідальності акціонерів акціонерне товариство належить до товариств з обмеженою відповідальністю [1, с. 32].

Права, що не мають безпосереднього майнового характеру – це право на участь в управлінні товариством, право одержувати інформацію про його діяльність. При цьому майно не фігурує ні як матеріальний об'єкт, ні як юридичний об'єкт, оскільки взагалі сам процес організації управління не стосується майна [2, с. 144].

Так, згідно з п. 4) ч. 1 ст. 116 ЦК учасники товариства, крім перелічених прав, мають також право здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, що засвідчують участь у товаристві, у порядку, встановленому законом [4, с. 5].

Корпоративні права як права, пов'язані безпосередньо з відносинами власності, характеризуються насамперед через право на участь у статутному капіталі.

Статутний капітал та частка в ньому є рахунково-грошовими одиницями, оскільки статутний капітал поділяється на частки. Майно, що складається з вкладів учасників товариств, належить товариствам на праві власності і тому воно є об'єктом права. Вклади є незмінним поняттям на відміну від майна товариства, яке є постійно змінюваною масою. Частки у статутному капіталі є відносно незмінним поняттям, адже, незважаючи на

збільшення статутного капіталу, законодавець опікується тим, аби частки залишилися незмінним.

Частина 3 ст. 88 ГК покладає на учасників господарського товариства наступні обов'язки:

- додержуватися вимог установчих документів товариства, виконувати рішення його органів управління;
- вносити вклади (оплачувати акції) у розмірі, порядку та коштами (засобами), що передбачені установчими документами, відповідно до ГК та закону про господарські товариства;
- нести інші обов'язки, передбачені ГК, іншими законами та установчими документами товариства (наприклад, не розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про діяльність товариства (п.3 ч. 1ст. 117ЦК) [5, с. 9].

Їх права і обов'язки як учасників господарського товариства (незалежно від виду товариства) встановлені ст. 88 ГК, згідно з якою учасники господарського товариства мають право:

- брати участь в управлінні справами товариства в порядку, визначеному в установчих документах, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом та іншими законами;
- брати участь у розподілі прибутку товариства та одержувати його частку (дивіденди);
- одержувати інформацію про товариство. На вимогу учасника товариство зобов'язане надати йому для ознайомлення річні баланси, звіти про фінансово-господарську діяльність товариства, протоколи ревізійної комісії, протоколи зборів органів управління товариства тощо;
- вийти в передбаченому установчими документами порядку зі складу товариства.

Господарським товариством є юридична особа – підприємство або інший суб'єкт господарювання. Належність господарських товариств до підприємств підтверджується ч. 5 ст. 63 ГК України, яка прямо відносить господарські товариства до видів корпоративних підприємств. Це, в свою чергу, означає, що на господарські товариства повною мірою поширюються загальні положення ГК України та інших актів законодавства, що регулюють діяльність підприємств.

Господарські товариства створюються шляхом об'єднання майна та участі в підприємницькій діяльності їх засновників (учасників). Внески (вклади) засновників (учасників) об'єднуються у статутний фонд (статутний, складений капітал) товариства, що, власне, є характерним для будь-якої юридичної особи. У законодавстві паралельно

вживаються терміни "статутний фонд" (ГК України, Закон України "Про господарські товариства" та інші акти) та – "статутний (складений) капітал" (ЦК України). Щодо застосування понять "статутний фонд" та "статутний капітал" Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва в п. 13 свого листа від 20 лютого 2004 р. № 1022 "Щодо деяких питань створення та державної реєстрації господарських товариств" повідомив про синонімічність зазначених понять. Щодо співвідношення понять "статутний капітал" і "складений капітал" Міністерство юстиції України у п. 2 роз'яснення від 17 листопада 2003 р. № 14-34-1406 "Відносно деяких положень Закону України "Про державну реєстрацію юридичних і фізичних осіб – підприємців" повідомило, що поняття "складений капітал" вживається стосовно повного та командитного товариств, а "статутний капітал" – стосовно акціонерного товариства, товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю [3, с. 356].

Згідно зі ст. 1 Закону України "Про господарські товариства" (ч. 2 ст. 113 ЦК України; ч. 1 ст. 80 ГК України) до господарських товариств належать:

Акціонерним товариством – є господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій, крім випадків, визначених законом.

Товариство з обмеженою відповідальністю – є господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів. Товариство з додатковою відповідальністю – є господарське товариство, статутний капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників [4, с. 144].

Повне товариство – є господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Командитне товариство – є господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його

зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладами (вкладники).

Залежно від виду господарських товариств можна вказати на корпоративні права акціонерів та інших учасників. Залежно від юридичної природи правомочностей, що становлять зміст корпоративних прав, можуть бути майнові, немайнові та організаційні права. Залежно від наявності в учасників господарських товариств привілеїв порівняно з іншими особами слід виокремити їх майнові права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дзера І.О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні / І.О. Дзера. – К.: Юрінком Інтер, – 2001. – С. 32.
2. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2003. – № 18, №19-20, № 21-22, ст.144 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua>
3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст. 356) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
4. Кравчук В.М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах: [монографія] / В.М. Кравчук. – Львів: Край, 2009. – С. 5.
5. Тимченко Г.П. Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав: автореф. дис...кандидата юридичних наук / Г.П. Тимченко. – Харків, 2002. – С. 9.
6. Бутнев В.В. К понятию механизма защиты субъективных прав / В.В. Бутнев. // Субъективное право: проблемы осуществления и защиты. – Владивосток, – 1989. – С. 10.
7. Кравченко С.С. Право участі, корпоративні права та підприємницька діяльність учасників товариств / С.С. Кравченко // Право України. – 2007. –№2. – С. 66-69.

ФРАНЧАЙЗИНГ ЯК ОДНА З НАЙЕФЕКТИВНІШИХ ФОРМ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ КРИЗИ

Мозговий Д.В.

студент I курсу Навчально-наукового інституту бізнес-технологій "УАБС"

Сумського державного університету

Науковий керівник: Маланчук Т.В.

к.ю.н., доцент кафедри ЦПДФП ННІ права

Сумського державного університету

На даний момент Україна перебуває у глибокій політичній і соціальній кризі, що підштовхує до пошуку нових форм та підходів до ведення бізнесу. В умовах обмеження

ресурсів та проблем з товарообігом, інвестиції, які користувалися великим попитом стають дуже ризикованими. Тому спеціалісти з ведення бізнесу зазначають про вигідність застосування франчайзингових технологій для подальшого мінімізування ризиків на ринку.

Франчайзинг – це підприємницька діяльність, за якою на договірній основі одна сторона (франчайзер) зобов'язується передати іншій стороні (франчайзі) за винагороду на визначений строк комплекс виключних прав на використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, послуг, технологічного процесу та (або) спеціалізованого обладнання, ноу-хау, комерційної інформації, що охороняється законом, а також інших передбачених договором об'єктів виключних прав (франшизу) [1, с.102]. Такий вид підприємницької діяльності, користується попитом у всьому світі. Спільна праця як загальновідомого бренду, так і підприємця, що забажав розвивати цей бренд у своїй діяльності, вигідний для обох сторін як з фінансової, так і правової точки зору. Однією з ключових проблем, які заважають сьогодні стрімко розвинути малий та середній бізнес на основі франчайзингу, є наявність прогалин в законодавстві України щодо регулювання даних правовідносин.

На сьогоднішній день, українське законодавство не містить визначення договору франчайзингу або франшизи. Найбільш спорідненим із зазначеним поняттям є комерційна концесія, яка врегульована як Цивільним кодексом, так і Господарським кодексом України. Відповідно до статті 1115 Цивільного кодексу за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг.

Багато аналітиків вважають, що поняття комерційної концесії не зовсім тотожне із франчайзингом, і пропонують прийняти окремий Закон «Про франчайзинг», в якому будуть прописані всі поняття, порядок укладання та виконання договорів, відповідальність за порушення тощо. Відповідний законопроект було зареєстровано у Верховній Раді України ще 08.11.2001 р., проте до цього часу його не прийнято. З іншого боку, прийняття окремого закону поряд із положеннями ЦК та ГК щодо комерційної концесії може призвести до існування різних за змістом норм, що тільки ускладнить розвиток франчайзингу на вітчизняному ринку [2].

Таким чином, для підтримки розвитку франчайзингу в Україні необхідне вдосконалення правової бази в напрямку підвищення захищеності як франчайзера, так і франчайзі. На нашу думку, для визначення назриваючих проблем і прийняття своєчасних рішень для їх ліквідації слід здійснювати детальний моніторинг всієї франчайзингової

мережі. Цю функцію, а також консультаційну, освітню та інформаційну підтримку франчайзерів і франчайзі необхідно вбудувати в систему регіональної підтримки малого та середнього бізнесу, посилити в цих процесах вплив і роль Асоціації франчайзингу в Україні.

Дослідження та прогнози, які щорічно робить Міжнародна Асоціація франчайзингу, вказують на те, що незважаючи на проблеми економічного спаду у світі, один сектор економіки має стійкий ріст – це франчайзинг [3]. Саме тому ринок франчайзингу можна розглядати як перспективний напрямок для ведення комерційної діяльності на території України та варто очікувати збільшення кількості франчайзерів та, особливо, франчайзі.

Франчайзинг має перелік переваг, які дозволяють знизити операційні витрати та підвищити ефективність виробничої діяльності, що особливо важливо для України в сучасних умовах.

Слід зазначити, що франчайзинг має широкі перспективні можливості для розвитку в Україні, є перспективним напрямком економічної діяльності і найближчими роками можна буде спостерігати зростання цього сегменту ринку. Адже за умови, коли більшість бізнес-проектів стають збитковими, франчайзинг залишається прибутковим бізнесом як для франчайзера, так і для франчайзі. Загалом, система франчайзингу має ряд переваг в організації бізнесу з меншими затратами та з більшою ефективністю, що підвищує конкурентноспроможність вітчизняної економіки.

Аналізуючи стан франчайзингових відносин в Україні, можна сказати, що однією з основних рис українського франчайзингу є присутність іноземного елемента. Це викликає певні правові проблеми: з'ясування правосуб'єктності іноземної сторони; правове регулювання і захист виняткових прав промислової власності; відповідність українського законодавства міжнародним нормам і угодам. Отже, забезпечення правової охорони інтелектуальної власності шляхом законодавчого врегулювання та впорядкування законодавчої бази франчайзингу, відповідно до міжнародних угод, є невід'ємними умовами впровадження та розвитку франчайзингу на українському ринку.

Необхідність розвитку франчайзингу в Україні зумовлена втратою ринків збуту багатьма вітчизняними підприємствами в умовах загострення конкуренції на внутрішніх ринках, відсутністю достатніх фінансових можливостей для запровадження нових технологій у виробництво, неконкурентноспроможністю порівняно з іноземними фірмами.

Вважаємо, що для вирішення вище зазначених проблем необхідно лобювати у Верховній Раді прийняття Закону про франчайзинг. Тому що для полегшення ведення

комерційної діяльності та функціонування будь-якого бізнесу потрібно мати ефективне правове поле. Також, на нашу думку, необхідно створити орган контролю діяльності ринку франчайзингу та створити програму навчання для підготовки спеціалістів у сфері франчайзингу. На сьогодні в Україні є навчально-консультаційні центри з франчайзингу, але лише у великих містах (наприклад, Британська програма «відкритий Університет франчайзингу» у Києві при Міжнародному інституті бізнесу). Однак, необхідно створити такі центри по всій Україні. Необхідним є й законодавче закріплення надання можливості застосування франчайзі ведення спрощеної системи бухгалтерського обліку [4]. На нашу думку, необхідно наблизити як законодавство, так і термінологію франчайзингу до світової практики, що особливо важливо для створення франчайзингових систем за участю іноземного капіталу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Семененко І. М. Використання франчайзингу в діяльності промислових підприємств / науковий журнал «БІЗНЕС ІНФОРМ» № 7 2012 р.: [Електронний ресурс] / Режим доступу: // http://business-inform.net/pdf/2012/7_0/titul.pdf
2. Инна Рудник. Франчайзинг в Украине: современные тенденции: [Електронний ресурс] / Режим доступу: // <http://lp.ua/ru/media/publications/article/3-publications/1212-franchising-in-ukraine-modern-trends>
3. Ріст франчайзингу в США 2016 р. Звіт Міжнародної асоціації франчайзингу. IFA, «US franchises settogrowin 2016 Report»: [Електронний ресурс] / Режим доступу: // <http://www.franchise.org/>
4. Проблеми та перспективи розвитку франчайзингу в Україні. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції: [Електронний ресурс] / Режим доступу: // <http://knigilib.net/book/30-problemi-suchasnoyi-ekonomiki-materiali-i-mizhnarodnoyi-naukovo-praktichnoyi-konferenciyi/27-problemi-ta-perspektivi-rozvitku-franchajzingu-v-ukrayini.html>

ПРОБЛЕМИ ПІДВІДОМЧОСТІ КОРПОРАТИВНИХ СПОРІВ ГОСПОДАРСЬКИМ СУДАМ

Курафєєва Тетяна Сергіївна
студентка 5 курсу групи Юм-61
ННІ права Сумського державного університету

Визначення корпоративних прав та корпоративних правовідносин знайшло своє закріплення в Господарському кодексі України . Корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що

включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами. Відповідно до ч. 3. ст. 167 Господарського кодексу України під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав [1].

На думку С.В. Томчишена та В.В. Соловйової, що колізії виникають також у зв'язку з вживанням надто загальних словосполучень «справи, що виникають із корпоративних відносин», а також «пов'язані із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства». З таких законодавчих формулювань не завжди чітко розуміється, які спори розв'язуватимуться в місцевих господарських судах [2, с. 70].

На нашу думку доцільно правильним є визначення яке дає законодавець воно є логічно зрозумілим і чітким.

В законодавстві зазначено перелік справ які підвідомчі Господарським судам, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), в тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, що пов'язані із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства, крім трудових спорів; а також справ у спорах, що виникають при укладенні, зміні, розірванні і виконанні господарських договорів, за винятком спорів:

- що виникають при погодженні стандартів та технічних умов;
- про встановлення цін на продукцію (товари), а також тарифів на послуги (виконання робіт), якщо ці ціни та тарифи відповідно до законодавства не можуть бути встановлені за згодою сторін;
- що виникають із публічно-правових відносин та віднесені до компетенції Конституційного Суду України та адміністративних судів;
- вирішення яких відповідно до законів України та міжнародних договорів України віднесено до відання інших органів [3].

У Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» № 13 від 24.10.2008 зазначено, що на практиці виникають труднощі з розмежуванням підвідомчості (підсудності) зазначеної категорії спорів між господарськими судами і загальними судами, а також адміністративними судами. Це пов'язано, передусім, з відсутністю уніфікованих критеріїв для розмежування корпоративних спорів від інших категорій спорів.

До прийняття даної Постанови суди керувалися в своїх діях Роз'ясненнями Вищого господарського суду України. Роз'яснення Пленуму Вищого господарського суду України були обов'язковими для системи господарських судів. Але разом з тим ними не зобов'язані керуватися місцеві загальні суди, які буквально тлумачили норму ч.1 ст.12 ГПК України, а не розширено чи звужено. Внаслідок цього існували прецеденти різних рішень з однакових за суттю корпоративних спорів.

На практиці виникають такі колізії визначення підвідомчості справ, встановлені Верховним Судом України:

Справи, що пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності інших суб'єктів господарювання, які не є господарськими товариствами (кооперативи, приватні підприємства, колективні підприємства тощо), якщо стороною у справі є фізична особа. У зв'язку з цим виникла необхідність роз'яснити судам, що при вирішенні питання про підвідомчість (підсудність) аналогічних категорій справ до врегулювання на законодавчому рівні у судів відсутні підстави виходити за межі підвідомчості (підсудності) господарських судів, визначених ст. 12 ГПК України. Тому, незважаючи на те, що спори, пов'язані з діяльністю інших юридичних осіб, є за своїм змістом близькими до спорів, що виникають з корпоративних відносин, проте, якщо хоча б однією зі сторін спору є фізична особа, непідвідомчі (непідсудні) господарським судам. Не підлягає розширеному тлумаченню п. 4 ч. 1 ст. 12 ГПК України також щодо справ, пов'язаних зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності господарського товариства, якщо стороною у справі не є ні господарське товариство, ні його учасник (засновник, акціонер), у тому числі такий, що вибув.

У судів виникають труднощі щодо визначення підвідомчості (підсудності) спорів за участю спадкоємців учасників господарського товариства, які ще не стали учасниками господарського товариства.

Досить складним є також питання чіткого розмежування корпоративних та трудових відносин, оскільки правовідносини, що виникають між одноособовим виконавчим органом та господарським товариством, регулюються і нормами трудового права, і нормами цивільного та господарського права. Відповідно у господарських судів та загальних судів склалася неоднакова практика щодо підвідомчості (підсудності) цієї категорії справ. При вирішенні питання про підвідомчість (підсудність) аналогічних категорій спорів судам необхідно керуватися тим, що справи у трудових спорах між учасником (засновником, акціонером) господарського товариства-фізичною особою і господарським товариством є підвідомчими (підсудними) загальним судам.

При розмежуванні юрисдикції між адміністративними та господарськими судами пропонується використовувати в якості головного критерію не суб'єктний склад учасників спірних правовідносин, а насамперед предмет спору та зміст спірних правовідносин [4, с. 149].

У правовідносинах щодо реалізації корпоративних прав відповідно до статті 9 Закону від 10 грудня 1997 року № 710/97-ВР «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного документообігу цінних паперів в Україні» бере участь реєстратор, який веде реєстр власників іменних цінних паперів. Судам потрібно мати на увазі, що ця категорія спорів є підвідомчою (підсудною) господарським судам і в разі, якщо однією з осіб, які беруть участь у справі, є фізична особа, як справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 12 ГПК України.

Матеріали узагальнення засвідчили, що у практиці господарських судів виникали труднощі, пов'язані із застосуванням Прикінцевих положень Закону № 483-V. Зокрема, суди не завжди звертають увагу на вимогу п. 2, відповідно до якого господарським судам підвідомчі (підсудні) справи зі спорів, пов'язаних з корпоративними відносинами, провадження щодо яких не порушено (не відкрито). Судам слід враховувати, що зі спорами, що виникають з корпоративних відносин, можуть бути пов'язані спори, які за своїм змістом є публічно-правовими, у зв'язку з чим підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства за правилами Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС) на підставі п. 4 ч. 1 ст. 17 КАС.

До категорії корпоративних не належать спори про визнання недійсними установчих документів господарського товариства та припинення юридичної особи, які порушуються за позовами органів Державної податкової служби України та інших суб'єктів владних повноважень, що здійснюють контроль за діяльністю товариства, а також органів, що здійснюють державну реєстрацію юридичних осіб. Ці спори як публічно-правові за зверненням суб'єкта владних повноважень на підставі п. 4 ч. 1 ст. 17 КАС віднесено до юрисдикції адміністративних судів.

Не всі спори, пов'язані з визнанням недійсними рішень загальних зборів товариства, можуть бути віднесені до спорів, передбачених п. 4 ч. 1 ст. 12 ГПК. Критеріями є, по-перше, склад учасників спору, по-друге, підстава, якою обґрунтовується вимога про визнання рішення загальних зборів недійсними. Справи у спорах про визнання недійсним рішень органів управління господарського товариства за позовом особи, яка не є акціонером або учасником товариства, в тому числі таким, що вибув, не належать до спорів, що виникають з корпоративних відносин [5].

На думку О.Р. Ковалишина позитивним моментом у вирішенні проблем пов'язаних з підвідомчістю корпоративних спорів є те, що в ч.1 ст. 6 Закону України «Про третейські суди» чітко прописано неможливість розгляду корпоративних спорів в третейських судах [6, с. 80].

Іншої думки притримується у своїй статті В.М. Кравчук. Він вважає, що корпоративні спори можуть бути передані на вирішення третейського суду, а третейський запис (угода про передачу спору на вирішення третейському суду) може бути частиною установчих документів [7, с. 70].

Отже, типовими помилками, які допускають господарські суди при розгляді корпоративних спорів, є: недотримання норм щодо підвідомчості (підсудності) спорів господарським судам, зокрема, щодо спорів, пов'язаних з діяльністю суб'єктів господарювання, які не є господарськими товариствами, спорів за участі спадкоємців учасників господарського товариства, справ по трудовим спорам, а також публічно-правових спорів, що підлягають розгляду за правилами КАС.

Щоб уникати колізій в даному питанні суддям необхідно керуватися не лише законом але і звертатися до роз'яснень Верховного суду України та Вищого господарського суду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436—IV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18—22. — Ст. 144.
2. Томчишен С.В. Проблемні питання визначення підвідомчості справ у спорах, пов'язаних з корпоративними відносинами у господарських товариствах / С.В. Томчишен, В.В. Соловійова // Актуальні питання цивільного та господарського права. — 2007. — № 2—3 (3—4). — С. 69—85.
3. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 року № 1798—XII / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 6. — Ст. 56.
4. Деревянко Б.В. Окремі проблемні питання розмежування юрисдикції між адміністративними та господарськими судами / Б.В. Деревянко, С.В. Черей // Актуальні питання адміністративного права та процесу : Матер. II всеукр. наук.-практ. конф. курсантів та студентів (м. Кривий Ріг, 16 грудня 2016 р.). — Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2017. — С. 146-149.

5. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 року № 13 // Вісник Верховного Суду України. — 2008. — № 11.
6. Ковалишин О. Р. Підвідомчість корпоративних спорів / О. Р. Ковалишин // Університетські наукові записки. — 2010. — № 1. — С. 79—82.
7. Кравчук В.М. Підвідомчість корпоративних спорів / В.М. Кравчук // Вісник господарського судочинства. — 2007. — №4. — С. 69—75.

ЩОДО ЛІКВІДАЦІЇ ТА РЕОРГАНІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Горбач О.М.

*Студентка IV курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Руденко Л.Д.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Ліквідація та реорганізація суб'єктів господарювання є юридичним фактом, який створює низку правових наслідків для самих суб'єктів господарювання, їх засновників, власників, контрагентів та господарського обігу в цілому. Наявність дієвого механізму ліквідації та реорганізації суб'єктів господарювання є однією з необхідних умов сталого функціонування господарського товарообігу. Складність процедур реорганізації та ліквідації обумовлена відсутністю визначень ліквідації та реорганізації у законодавстві, наявністю великої кількості норм у багатьох нормативно-правових актах, значна частка яких мають відсильний характер.

Метою дослідження є уточнення проблем законодавчого забезпечення реорганізації та ліквідації суб'єктів господарювання.

Порядок реорганізації та ліквідації суб'єктів господарювання регулюється Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», «Про акціонерні товариства», «Про господарські товариства», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Ліквідація та реорганізація суб'єктів господарювання є способами припинення суб'єктів господарювання. Ст. 59 Господарського кодексу України [1] закріплено, що припинення діяльності суб'єктом господарювання здійснюється шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації – за рішенням власника (власників) чи уповноважених ним органів, за рішенням інших осіб – засновників суб'єкта

господарювання чи їх правонаступників, а у випадках, передбачених законодавством, - за рішенням суду.

Законодавче визначення ліквідації та реорганізації відсутнє. Дослідженню визначень «ліквідація суб'єкта господарювання» та «реорганізація суб'єкта господарювання» присвячено праці Л.М. Дорошенко, О.М. Зубатенко, М.Ю. Новохацького. Проведений аналіз наукової літератури вказує на найбільш адекватне визначення зазначених понять, сформульоване В. Стрільчуком та Н. Іванюк. Автори зазначають, що ліквідація – це повне, остаточне припинення діяльності суб'єкта господарювання з підстав, визначених законом, без переходу прав та обов'язків підприємства, що ліквідується, до інших осіб, що виключає правонаступництво» [2, с. 33]. У той же час, реорганізація передбачає припинення суб'єкта господарювання у певній організаційно-правовій формі.

Реорганізація – це таке припинення діяльності підприємства, при якому його права, обов'язки і майно переходять до інших діючих чи знову створюваних підприємств, які приймають на себе виконання функцій і завдань реорганізованого підприємства чи реорганізованих підприємств, що припинили свою діяльність. При реорганізації має місце правонаступництво, так би мовити, заміна у правовідносинах, які виникли раніше, одних суб'єктів господарювання на інших з переходом до них усіх прав та обов'язків перших (до правонаступника переходять весь пасив і актив майна, борги, права і обов'язки за угодами тощо) [3, с. 87]. Цивільний кодекс України виділяє такі форми реорганізації: злиття, приєднання, поділ та перетворення [4].

І.В. Перезовова, І.П. Перепічка та Л.Л. Гритчук наголошують на тому, що реорганізацію можна розглядати як один із способів як створення нової юридичної особи, так і одночасно припинення фактичного існування юридичних осіб шляхом злиття, приєднання, виділу, поділу та перетворення, що передбачає повне (злиття, приєднання, поділ, перетворення) або часткове (виділення) правонаступництво з передачею прав, майна та зобов'язань новоствореному суб'єкту господарювання за розподільчим балансом (поділ, виділення) чи передавальним актом (злиття, приєднання, перетворення) з метою досягнення певного економічного ефекту та здійснення системних змін [5, с. 75].

Аналіз порядку реорганізації та ліквідації суб'єктів господарювання вказує на неурегульованість складу та кількості ліквідаційної комісії. У законодавстві також не визначено особливості реорганізації та ліквідації державних підприємств, дочірніх підприємств, фізичних осіб-підприємців.

Таким чином, проведений аналіз свідчить про наявність недоліків у правовому забезпеченні реорганізації та ліквідації діяльності суб'єктів господарювання. Досвід

формування законодавства у цій сфері свідчить про недоречність підходу, який ігнорує необхідність системності у правовому забезпеченні припинення діяльності суб'єктів господарювання і спроб фрагментарного унормування цих відносин у різних законодавчих актів. Тому доцільним слід вважати проведення подальшого системного вдосконалення правового забезпечення реорганізації та ліквідації діяльності суб'єктів господарювання. Представляється доцільним у Господарському кодексі України прописати основні етапи припинення діяльності, порядок пред'явлення вимог кредиторів і заходи щодо забезпечення їх інтересів. По-друге, доцільно уточнити положення окремих спеціальних законодавчих актів, які стосуються порядку припинення діяльності фізичних осіб-підприємців, державних підприємств, зокрема, Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців» з метою забезпечення прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, їх кредиторів у процесі припинення їх діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436 –IV (зі змінами та доповненнями станом на 08.12.2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Стрільчук В. Удосконалення законодавства у сфері припинення діяльності суб'єкта господарювання, яке не пов'язане з його банкрутством / В. Стрільчук, Н.Іванюк // Підприємництво, господарство і право. – 2016. -- № 5. – С. 31-36.
3. Господарське право України : [підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти] / [В.М. Гайворонський, В.П. Жушман, Н.В. Погорецька та ін.] ; за ред. В.М. Гайворонського, В.П.Жушмана. – Х. : Право, 2005. – 384 с.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Статті 104–112.
5. Перезозова І.В. Експлікація поняття реорганізації, особливостей і форм її здійснення в контексті проведення економічної експертизи законодавчо-нормативних джерел / І. В. Перезозова, І.П. Перепічка, Л.Л. Григчук //Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - № 9. – С. 71-82.

ДО ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

Горбатко Ю.О.

*Студентка IV курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Руденко Л.Д.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Одним із способів врегулювання спорів між суб'єктами господарювання є досудове врегулювання розбіжностей, які виникли між ними. Метою досудового врегулювання господарських спорів є усунення або запобігання негативного впливу на господарську діяльність з боку контрагентів. Добровільне задоволення претензійних вимог забезпечує найбільш швидке відновлення порушених прав кредитора. В цьому полягає позитивний аспект досудового порядку врегулювання спорів. Такий порядок є позитивним і для добросовісного боржника, оскільки позбавляє його додаткових витрат на судові видатки. Незважаючи на вказані переваги, досудове врегулювання спору має низку недоліків, які вказують на неефективність використання такого порядку у певних випадках.

Виходячи з зазначеного, основною метою дослідження є конкретизація випадків застосування досудового врегулювання спору суб'єктами господарювання.

Досудовий порядок врегулювання господарських спорів регулюється Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, Господарським процесуальним кодексом України та іншими нормативно правовими актами.

Досудовий або претензійний порядок врегулювання спорів – це сукупність заходів, які підлягають здійсненню стороною, права якої порушено, для безпосереднього вирішення спору, що виник, зі стороною, яка є порушником майнових прав чи інтересів [1, с. 127].

Деякі автори вважають, що досудове врегулювання господарських спорів - це сукупність заходів, здійснених підприємствами та організаціями, права яких порушені, для безпосереднього вирішення спорів, що виникли, з підприємствами та організаціями, які порушили майнові права та інтереси, до звернення з позовом до господарського суду [2, с. 17].

Тобто, вирішення спору в досудовому порядку передбачає направлення іншій стороні претензії, пропозицій щодо зміни або розірвання договору.

Претензія – це письмовий документ, що надсилається особою, яка вважає, що її права та законні інтереси порушені, до порушника з вимогою відновити ці права та інтереси без втручання юрисдикційних органів [1, с. 129].

Слід зазначити, що порядок досудового врегулювання спорів не поширюється на спори: про визнання договорів недійсними, спори про визнання недійсними актів державних та інших органів, підприємств та організацій, які не відповідають законодавству і порушують права та охоронювані законом інтереси підприємств та організацій, спори про стягнення заборгованості за опротестованими векселями, спори про стягнення штрафів Національним банком України з банків та інших фінансово-кредитних установ, а також на спори про звернення стягнення на заставлене майно (ч. 3 ст. 5 Господарського процесуального кодексу України) [3].

У процесі діяльності господарюючих суб'єктів між ними, між ними і державою в особі відповідних органів виникають, функціонують та припиняються численні відносини. Ринковий механізм, як і будь-яке інше складне явище, не може розвиватися без зіткнень, конфліктів, що призводять до суперечностей між суб'єктами господарської діяльності.

Відповідно до загальної теорії права досудовий або претензійний порядок врегулювання спорів – це сукупність заходів, які підлягають здійсненню стороною, права якої порушено, для безпосереднього вирішення спору, що виник, зі стороною, яка є порушником майнових прав чи інтересів [3].

Деякі автори вважають, що досудове врегулювання господарських спорів - це сукупність заходів, здійснених підприємствами та організаціями, права яких порушені, для безпосереднього вирішення спорів, що виникли, з підприємствами та організаціями, які порушили майнові права та інтереси, до звернення з позовом до господарського суду [4].

Вирішення спору в досудовому порядку, іншими словами, це вирішення спору за допомогою інституту претензії.

Претензія – це письмовий документ, що надсилається особою, яка вважає, що її права та законні інтереси порушені, до порушника з вимогою відновити ці права та інтереси без втручання юрисдикційних органів [3].

Але, порядок досудового врегулювання спорів не поширюється на спори: про визнання договорів недійсними; спори про визнання недійсними актів державних та інших органів, підприємств і організацій, які не відповідають законодавству і порушують права та охоронювані законом інтереси підприємств і організацій; спори про стягнення заборгованості за опротестованими векселями; спори про стягнення штрафів Національним банком України з банків та інших фінансово-кредитних установ; спори про звернення стягнення на заставлене майно [3].

Аналіз законодавства та практики його застосування, наукової літератури [1, 4] дозволяє виділити переваги та недоліки застосування досудового врегулювання спорів.

До переваг застосування досудового врегулювання розбіжностей доцільно віднести: звільнення від сплати судового збору та інших судових витрат; економія часу вирішення спору (судовий розгляд у першій інстанції може зайняти 2 місяці, крім того, не виключено, що боржник-відповідач буде оскаржувати рішення суду першої інстанції в апеляційному порядку, а ця процедура може зайняти ще кілька місяців); свобода в обранні часу та місця обговорення та знаходження консенсусу.

До недоліків застосування досліджуваної процедури слід віднести: відсутність можливості отримання акта преюдиційного характеру (ухвали чи рішення суду, в яких безпосередньо встановлено факти, що мали місце при виникненні певних правовідносин); негарантованість виконання боржником визнаної претензії (за статистикою лише 5% спорів вирішуються в досудовому порядку); можливість затягування вирішення спору шляхом ігнорування претензії, перекручування фактів, ненадання документів, ухилення від виконання зобов'язань.

Таким чином, проведений аналіз вказує на те, що досудове врегулювання спору є ефективним способом захисту тільки у випадку добросовісності контрагента та бажання двох сторін вирішити спір поза судовими процедурами. У інших випадках застосування досудового порядку може тільки ознайомити контрагента з претензіями та надати йому можливість виконати зобов'язання, погасити заборгованість добровільно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беляневич В.С. Господарський процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. – К. : Юстініан, 2014. – 1304 с.
2. Бринцев О. Господарська сутність правового спору. Кваліфікуюча ознака чи данина минулому? // Господарське право. – 2001. – 3. – С. 16-18.
3. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 6 листопада 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 6. – Ст. 56.

ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АНТИМОНОПОЛЬНО- КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Химан Б.

студент IV курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Руденко Л.Д.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

В Україні з перших кроків незалежності державна підтримка та захист добросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності були віднесені до пріоритетних напрямів ринкової трансформації економіки.

Враховуючи, що на початку 1990-х років в українській економіці переважали суб'єкти господарювання які займали монопольне становище, головний наголос у законах, які розроблялися та приймалися в той час, робився на подоланні монополізації товариних ринків. Українське законодавство, що регулює економічну конкуренцію, було започатковано, насамперед, як антимонопольне законодавство.

Метою дослідження є конкретизація підстав та охоронних засобів відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

Одним з важливих елементів правового забезпечення протидії порушенням антимонопольно-конкурентного законодавства в господарській діяльності є система охоронних засобів правового впливу, що застосовуються за правопорушення, які передбачені Законом України «Про захист економічної конкуренції».

Згідно зі ст. 51 Закону України «Про захист економічної конкуренції» порушення законодавства про захист економічної конкуренції зумовлює відповідальність, встановлену законом [1].

Найпоширенішою санкцією за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства в Україні є накладання штрафів на суб'єктів господарювання органами Антимонопольного комітету України.

Аналіз ст. 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» вказує, що органи Антимонопольного комітету України накладають штрафи на об'єднання, суб'єктів господарювання: юридичних осіб і фізичних осіб; групу суб'єктів господарювання — юридичних та/або фізичних осіб [1].

Згідно зі ст. 50 Закону порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції вважаються:

- антиконкурентні узгоджені дії;
- зловживання монопольним (домінуючим) становищем;

- антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю;
- невиконання рішення, попереднього рішення органів Антимонопольного комітету України або їх виконання не в повномуобсязі;
- здійснення учасниками узгоджених дій — суб'єктами господарювання дій, заборонених ч. 5 ст. 10 Закону;
- делегування повноважень органів влади чи органів місцевого самоврядування у випадках, заборонених ст. 16 Закону;
- вчинення дій, заборонених ст. 17 Закону;
- обмежувальна та дискримінаційна діяльність, заборонена ч. 2 ст. 18, ст. 19 і 20 Закону;
- обмежувальна діяльність, заборонена ч. 1 ст. 18 Закону;
- недодержання умов, передбачених п. 2 ч. 3 ст. 22 Закону;
- порушення положень узгоджених з органами Антимонопольного комітету України установчих документів суб'єкта господарювання, створеного в результаті концентрації, якщо це призводить до обмеження конкуренції;
- концентрація без отримання відповідного дозволу органів Антимонопольного комітету України за умови, що наявність такого дозволу необхідна;
- неподання інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у строки, встановлені органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами;
- подання інформації в неповному обсязі Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у строки, встановлені органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами;
- подання недостовірної інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню;
- створення перешкод працівникам Антимонопольного комітету України, його територіального відділення під час перевірок, огляду, вилучення чи накладання арешту на майно, документи, предмети чи інші носії інформації;
- надання рекомендацій суб'єктами господарювання, об'єднаннями, органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю, що схиляють до вчинення порушень

законодавства про захист економічної конкуренції чи сприяють вчиненню таких порушень;

- обмеження в господарській діяльності суб'єкта господарювання у відповідь на те, що він звернувся до Антимонопольного комітету України, його територіального відділення із заявою про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;
- невиконання учасниками узгоджених дій, концентрації вимог і зобов'язань, якими було зумовлено рішення про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію;
- обмежувальна діяльність об'єднань, заборонена ст. 21 Закону [1].

Шкода, заподіяна порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченими п.п. 1, 2, 5, 10, 12, 18 і 19 ст. 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції», відшкодовується особою, яка вчинила порушення, у подвійному розмірі завданої шкоди.

Відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» посадові особи та інші працівники суб'єктів господарювання, працівники органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю несуть адміністративну відповідальність за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

Так, згідно із законом посадові особи та інші працівники суб'єктів господарювання, працівники органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю несуть адміністративну відповідальність за правопорушення у вигляді неподання інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у встановлені органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами строки; подання інформації в неповному обсязі Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у встановлені органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами строки; подання недостовірної інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню; створення перешкод працівникам Антимонопольного комітету України, його територіального відділення під час перевірок, огляду, вилучення чи накладення арешту на майно, документи, предмети чи інші носії інформації [3, ст. 50]. Адміністративна відповідальність за такі порушення передбачена ст. 166-1—166-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КпАП України). Зловживання монопольним становищем на ринку і неправомірні угоди між підприємцями зумовлюють накладення штрафу на керівників (розпорядників кредитів) підприємств

(об'єднань, господарських товариств тощо) у розмірі до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, — до 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3].

Дискримінація підприємців органами влади та управління спричинює накладення штрафу в розмірі до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення порядку подання інформації і виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень карається накладенням штрафу на посадових осіб та керівників у розмірі до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, — до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; ухилення від виконання рішень Антимонопольного комітету та його територіальних відділень чи несвоєчасне виконання їх рішень спричинює накладення штрафу на посадових осіб та керівників у розмірі до 6 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, — до 16 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Відповідно до ст.ст. 24, 25 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» державні уповноважені й голови територіальних відділень Комітету в разі порушення антимонопольного законодавства складають і передають до судів протоколи про адміністративні правопорушення [2].

Таким чином, відповідальність за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства має комплексний характер і передбачає накладення адміністративно-господарських та адміністративних санкцій на суб'єкта господарювання, керівників суб'єкта господарювання, посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування. При цьому за одне і те ж правопорушення передбачається як господарська, так і адміністративна відповідальність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 року Офіційний вісник України. - 2001. - № 7. - ст.260
2. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 року // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 50. - Ст. 472.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

ДОТРИМАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ ТА ЗАСОБИ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Фоменко А.М.

*студент ІV курсу гр.Ю-33 ННІ права
Сумського державного університету*

У господарському процесуальному законодавстві щодо строків наявні прогалини та термінологічна плутанина. Так, змішуються поняття «відновлення» та «поновлення», які мають різні правові передумови та наслідки щодо строків господарського судочинства; не визначено процесуальні моменти відкладення справи та перерви у справі у контексті господарських процесуальних строків.

Дотримання процесуальних строків є найважливішою гарантією права особи на справедливий суд, адже за відсутності суворого додержання цих строків усіма учасниками процесу зникає можливість вчасного захисту порушеного права та законного інтересу. Проблема додержання процесуальних строків має дві основні складові: 1) додержання процесуальних строків учасниками процесу; 2) додержання процесуальних строків самими суддями господарських судів [1].

Якщо не вживати заходів із затягуванням розгляду справ, надавати можливість боржнику порушувати строки судового розгляду, то виникатимуть широкі можливості для процесуальних зловживань, які у підсумку призводять до спотворення права на справедливий суд й погіршують економіко-правові умови ведення бізнесу в Україні. Господарське судочинство справедливо визнається елементом економічної системи держави, «адже воно є тим мірилом законності ухвалених економіко-правових рішень, що рухають та розвивають економіку, забезпечують функціонування суб'єктів господарювання, захист приватної, державної та комунальної власності, утверджують господарський правопорядок в економіці» [2].

Взагалі, строки у судочинстві, в тому числі у господарському судочинстві, за своєю правовою природою є процесуальними, оскільки опосередковують сам порядок судочинства. Тому, виходячи з семантичного аналізу, терміни «строк у судочинстві» та «процесуальний строк» є тотожними, а використання понять «строк у господарському судочинстві» та «господарський процесуальний строк» як синонімів є цілком вірним та обґрунтованим. При цьому некоректним видається використання словосполучення «процесуальний строк у судочинстві» або «процесуальний строк у господарському судочинстві», оскільки у судочинстві не може існувати «непроцесуального строку», тому матиме місце тавтологія.

Також цікавою видається дефініція строку як відрізка часу, що включає три елементи: початок, перебіг та закінчення [3]. Вважаю, що вказане визначення найповніше відображає сутність терміну, визначаючи його приватним випадком строку, а також таким моментом часу, в якому початок, перебіг і закінчення зливаються та поєднуються.

Якщо говорити про законодавче врегулювання строків у господарському судочинстві, цікавим виявляється один з перших і досить важливих нормативних актів, які безпосередньо регулювали порядок застосування строків в арбітражному судочинстві – Інструктивний лист Держарбітражу при Раді Міністрів СРСР від 21 червня 1957 р. У цьому листі Держарбітраж запропонував органам держарбітражу забезпечити розгляд спорів, а також заяв про перегляд рішень у максимально короткі строки, маючи на увазі, що швидкий розгляд спорів вносить визначеність у господарські відносини сторін, сприяє ліквідації дебіторсько-кредиторської заборгованості і прискоренню обігу коштів.

Держарбітражу було запропоновано рішуче покінчити з фактами, які мають місце щодо «волокити и бюрократизма в их работе, обеспечить рассылку в установленный срок копий решений, а в необходимых случаях – приказов на принудительное исполнение их и без задержки давать ответы на вопросы предприятий и организаций по рассмотренным делам» [4].

Обґрунтованою видається позиція О.В. Андрійчук, яка виявляє наступні ознаки строків цивільного процесуального права, що можуть бути цілком використані при характеристиці строків у господарському судочинстві:

По-перше, процесуальним строкам, як й іншим процесам, властива владно-регулятивна юридична природа, оскільки вони знаходять свій прояв через правову форму, закріплені в нормах процесуального права і по відношенню до конкретного процесуального правовідношення тягнуть певні правові наслідки для його учасників.

По-друге, процесуальні строки цілеспрямовані, зорієнтовані на раціональне та ефективне регулювання причинно-наслідкового зв'язку за параметрами часу щодо судочинства та призводять до певних юридично значимих правових наслідків, зокрема, до повного, всебічного та своєчасного розгляду господарських справ.

По-третє, процесуальні строки є сегментами дії процесуального права, механізму процесуального регулювання.

По-четверте, процесуальні строки мають юридичну силу і забезпечуються державою, оскільки реалізація їх як засобів правового регулювання охороняється примусовою силою держави.

По-п'яте, процесуальні строки як юридичні засоби нормативного характеру в результаті цілеспрямованого правового впливу на часові параметри суспільних відносин у сфері судочинства призводять до певних юридично значимих правових наслідків [5].

Погоджуючись з ознаками, наданими О.В. Андрійчук, доречно доповнити цей перелік наступними ознаками, які притаманні строкам у господарському судочинстві:

По-шосте, процесуальні строки є фактичними (юридичними) складами, які тягнуть за собою настання визначених правових наслідків. Такими наслідками можуть бути виникнення чи припинення суб'єктивних процесуальних прав та обов'язків. Таке твердження виходить з того, що строк – це період, який починається та закінчується терміном, тобто юридичним фактом, з плином якого можуть наставати чи не наставати події чи дії, що визначаються як юридичні факти. Тобто, у період плину строку відбувається накопичення фактів. Такі факти можуть мати юридичне значення для обчислення строку, і тоді вони стають юридичними фактами, чи не мати такого значення. В останньому випадку події чи дії не будуть вважатися юридичними фактами в період плину такого строку і не будуть мати юридичного значення.

По-сьоме, правовий характер процесуальних строків виявляється саме в їх обов'язковості, що витікає зі смислу понятійного апарату визначення «...встановлених законом чи визначених судом у межах закону». Так, ухвала судді про прийняття позовної заяви та порушення господарської справи є обставиною, що породжує нове коло прав та обов'язків у судді та у відповідних учасників (суб'єктів), між якими виникають правовідносини.

По-восьме, за юридичною природою процесуальні строки виступають як спосіб реалізації господарських прав та обов'язків учасників таких правовідносин.

По-дев'яте, вони виступають важливим елементом господарської процесуальної діяльності, без якої неможлива органічність та оперативність господарського процесу.

По-десяте, процесуальний строк – це різновид організаційно-правових засобів, врегульований ГПК України, обґрунтований теорією господарського процесуального права.

По-одинадцять, це визначений нормами ГПК України або встановлений рішенням господарського суду момент або період часу.

По-дванадцять, процесуальний строк є гарантією реалізації законного права та виконання обов'язку суб'єкта господарських процесуальних відносин.

По-тринадцять, він спрямований на забезпечення досягнення в кожній господарській справі завдань господарського судочинства [5].

Отже, законом встановлюється досить жорсткий темпоральний режим здійснення господарської процесуальної діяльності. У цьому полягає одна із причин того, що нині проблемою не лише загального, а й спеціального судочинства стало порушення суддями процесуальних строків.

Відповідно до вище сказаного, можна зробити такий висновок, що процесуальні строки як невід'ємний елемент механізму здійснення господарського судочинства потребують класифікації. Поділ процесуальних строків на законні (абсолютні), судові, відносні і змішані не є обґрунтованим, більш доцільним уявляється виділення строків законодавчого визначення та судового призначення.

Дотримання процесуальних строків є найважливішою гарантією права особи на справедливий суд, адже за відсутності суворого додержання цих строків усіма учасниками процесу зникає можливість вчасного захисту порушеного права та законного інтересу. Функцію процесуального строку виконує строк наступного судового засідання, моментом якого фактично визначається завершення процесуального строку, призначеного судом для вчинення відповідних дій стороною чи сторонами. Доцільно розмежовувати процесуальні наслідки порушення процесуальних строків особою, що реалізує власні права та інтереси у господарському процесі, та процесуальні наслідки для особи, що несе процесуальні обов'язки. Додержання процесуальних строків суддями має не лише дисциплінарне, а й процесуальне значення.

Серед можливих напрямів вдосконалення законодавства у цій сфері можна запропонувати:

1. Встановити градацію моменту відліку процесуального строку для того, щоб перебіг строку не враховував поштовий перебіг при документообігу, не залежав би від зловживання процесуальними правами недобросовісних осіб.

2. Диференціювати процесуальні строки залежно від складності справ та кількості їх учасників, виду провадження тощо.

3. Визначити механізм зупинення перебігу процесуальних строків залежно від об'єктивних обставин та волевиявлення усіх учасників процесу для створення умов для примирення сторін та досягнення об'єктивної істини у справі.

4. Здійснити комплекс наукових, методичних та законодавчих заходів щодо встановлення розумного та справедливого навантаження на суддів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Строки у господарському процесуальному праві України [Текст] : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 "Господарське право; господарсько-процесуальне право" /

Шекера Юлія Олександрівна ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". - Одеса, 2016. - 21 с.

2. Кухнюк Д.В. Теоретико-правові засади процесуального представництва інтересів учасників господарських правовідносин [Текст] / Д.В. Кухнюк, Т.Л. Геведзе // Право і громадянське суспільство. – 2014. – №3. – Режим доступу: [http://lcslaw.knu.ua/index.php/item/185-teoretyko-pravovizasady-protsesualnoho-](http://lcslaw.knu.ua/index.php/item/185-teoretyko-pravovizasady-protsesualnoho-predstavnytstva-interesiv-uchasnykiv-hospodarskykhpravovidnosyn-kukhniuk-d-v-hevedze-t-l)

[predstavnytstva-interesiv-uchasnykiv-hospodarskykhpravovidnosyn-kukhniuk-d-v-hevedze-t-l](http://lcslaw.knu.ua/index.php/item/185-teoretyko-pravovizasady-protsesualnoho-predstavnytstva-interesiv-uchasnykiv-hospodarskykhpravovidnosyn-kukhniuk-d-v-hevedze-t-l)

3. Гражданское право [Текст] : учебник / под ред. С. П. Гришаева. – М. : Норма, 1998. – 484 с.

4. Борщевська О.М. Строки у господарському судочинстві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Борщевська Олена Миколаївна. – Одеса, 2016. – 250 с.

5. Андрійчук О. В. Сутність та значення строків цивільного процесуального права України / О. В. Андрійчук // Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції за різними юридичними напрямками. – Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?language=ua&go=full_article&id

СЕКЦІЯ 7
ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Мельник І.А.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник Кисельова О.І.

к.ю.н., ст. викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права СумДУ

Конституція України проголошує право кожної людини на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Кожному гарантується право на належні, безпечні та здорові умови праці, на заробітну плату не нижчу від визначеної законом [1].

Трудові відносини в Україні ґрунтуються на принципі свободи праці, закріпленої в Загальній декларації прав людини. Загальна декларація прав людини проголошує право кожної людини на працю, вільний вибір роботи, справедливі та сприятливі умови праці та захист від безробіття, на справедливу і задовільну винагороду за труд, яка б забезпечувала існування, гідне людини та її сім'ї, право створювати професійні спілки і входити до них для захисту своїх прав та законних інтересів [2].

Регулювання трудових відносин здійснюється двома методами: централізованим (правовим) та децентралізованим (договірним). Перший заснований на дії загальних правових норм засіб урегулювання обов'язкових умов трудового договору та базових суспільних відносин з приводу організації праці, що спрямований на однакове впорядкування взаємовідносин суб'єктів цих відносин і пов'язаний із законодавчим закріпленням мінімального рівня трудових прав найманих працівників і гарантій їх реалізації. Другий метод – договірний - заснований на дії підзаконних нормативних актів засіб урегулювання правовідносин у сфері праці та визначення умов трудового договору, який полягає у прийнятті або санкціонуванні державою локальних правових норм, що приймаються на рівні підприємства з метою деталізації, конкретизації загальних правових приписів, а також впорядкування конкретних і специфічних трудових відносин, і які не можуть погіршувати становище працівників порівняно із трудовим законодавством [3,

с. 343].

Особливостями договірною регулювання, порівняно з централізованим, є те, що воно:

- здійснюється безпосередньо у сфері праці; зазнає опосередкованого впливу держави за допомогою законодавства про працю;
- має підзаконний характер, специфіка якого полягає в розвитку, уточненні й конкретизації положень законодавчих та інших правових актів, прийнятих у встановленому порядку відповідними органами, і не може вступати в суперечність із централізованим регламентуванням; ставить своїм завданням упорядкування суспільних відносин, специфічних для конкретного підприємства і не врегульованих (або не повністю урегульованих) централізовано;
- слугує формою саморегуляції працівниками й роботодавцем (безпосередньо або опосередковано) питань у сфері праці, що належать до компетенції підприємства; здійснюється за участю самих працівників або їх представницького органу [4].

Актуальність даного дослідження створює саме договірне регулювання. Договірне регулювання у трудовому праві здійснюється за допомогою системи договорів, які, залежно від їх суб'єктів, можна поділити на колективні та індивідуальні (трудові) договори. Н. Чубоха, розглядаючи проблему нормативного договору як форми трудового права, фактично називає таким лише ті угоди, які визнаються колективними [5, с. 209].

Така думка є досить поширеною. Правознавці досліджують договірне регулювання як комплексну проблему аналізують окремі його види: індивідуально-договірне, колективно-договірне. Індивідуально-договірне регулювання оплати праці – це один із рівнів договірною способу, за допомогою якого сторони трудового договору (контракту) встановлюють умови щодо оплати праці з урахуванням вимог законодавства про оплату праці, колективних угод та (або) колективного договору. Індивідуально-договірне регулювання конкретизує ті умови оплати праці, що містяться в чинному законодавстві та встановлені на державному, галузевому, регіональному та виробничому рівнях, здійснюється на основі трудового договору між працівником та роботодавцем.

У науці трудового права колективний договір розглядається як локальний нормативний акт, які містить правові норми, спрямовані на регулювання соціально-трудоу відносин, Н.Д. Муцинова, аналізуючи функції колективного договору, акцентує увагу на нормативній. Колективний договір, виконуючи цю функцію, поліпшує норми законів і підзаконних актів, заповнює прогалини у законодавстві, орієнтує законодавця на удосконалення і упорядкування норм трудового права [6, с. 106]. Колективно-договірне регулювання праці надає широкі можливості сторонам щодо визначення змісту договору, приймаючи за основу не лише соціально-трудоу, а й виробничі інтереси. Роботодавець

має можливість заохотити працівників до високопродуктивної праці і найбільш ефективно визначити шляхом переговорів питання організації праці, враховуючи інтереси обох сторін, що значно впливає на посилення мотивації працівників у досягненні кінцевих позитивних результатів діяльності підприємця за рахунок підвищення зацікавленості працівників у максимізації прибутку, ефективному використанню ресурсів і збереженню виробничих і невиробничих фондів тощо. Сторони, уклавши угоду у формі колективного договору з урахуванням своїх інтересів, мають певні гарантії щодо дотримання його умов, що спонукає їх до виконання останніх в двосторонньому порядку.

Метою колективно-договірного регулювання визначено досягнення соціальної рівноваги виходячи з того, що реалізація працівниками і роботодавцями права на здійснення колективно-договірного регулювання соціально-трудова відносин характеризується спрямованістю, з одного боку, на досягнення соціального компромісу, з іншого – на впорядкування трудових відносин і соціально-економічних інтересів працівників (встановлення режиму праці і відпочинку, умов праці та вирішення низки інших питань, пов'язаних з організацією і управління процесом праці).

Враховуючи значні можливості договору як регулятора суспільних правовідносин, доречними вбачаються погляди Н.І. Дивеєвої, яка відзначає, що договір є загальнотеоретичною категорією, засобом, притаманним не лише цивільному праву. Договору як загально-правовому засобу (незалежно від галузевої належності) притаманні такі характеристики.

- Договір є засобом узгодженої організації суспільних відносин (на відміну від актів застосування права). Кожен договір є угодою сторін. Саме це надає відносинам договірний характеру.
- Він завжди має взаємний характер на відміну від односторонніх угод.
- Для того, аби договір як засіб правового регулювання міг бути реалізованим, необхідна наявність рівності його суб'єктів. Ця рівність має формальний юридичний характер, адже в дійсності, особливо за використання найманої праці, сторони фактично є нерівними.
- Неодмінним атрибутом договору, що впливає з попередньої ознаки, є самостійність договірних суб'єктів у виборі контрагента.
- Створюючи договірні відносини, сторони добровільно приймають на себе зобов'язання.
- Будь-який договір є юридичним фактом, тобто правомірною дією, спрямованою на досягнення певних правових наслідків [7, с. 148-151]. Як свідчить практика, колективні договори поки що не стали ефективним механізмом оптимізації соціально-трудова

відносин, насамперед, стосовно захисту інтересів найманих працівників. Ураховуючи тісний взаємозв'язок між колективно-договірним регулюванням, соціальним партнерством і загалом системою соціально-трудових відносин, можна стверджувати, що недостатній рівень розвитку одного з них сповільнює розвиток інших.

Підводячи підсумок, варто зазначити, що значення договірного регулювання полягає не лише у реалізації загальних норм права шляхом їх конкретизації й індивідуалізації, але й встановленні нових норм права, які заповнюють прогалини в правовому забезпеченні створенні нових власних правил поведінки для заповнення прогалин у трудовому законодавстві

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України // ВВР. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ // Офіційний вісник України. - 2008. - № 93. – с. 89, ст. 3103
3. Лукаш С.С. Співвідношення централізованого і локального регулювання трудових відносин в умовах ринкової економіки: дис. на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Харків. - 2011. - 387 с.
4. Феленко С.О. Окремі питання співвідношення централізованого та договірного методів правового регулювання трудових відносин[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.co5m.a/period/article/8697/%D1>
5. Чубоха Н. Нормативний договір як форма трудового права // Вісник Львівського ун-ту. Серія юридична. - 2000. - Вип. 35. - С. 327 - 328.
6. Гражданский кодекс Украины(научно-практический комментарий). – Харьков:ООООдиссей,1999. - 846 с.
7. Ярошенко О.М. Правовий статус трудових правовідносин: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / О.М.Ярошенко; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. - Х., 1999. - 18 с.

УМОВИ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОБОТОДАВЦЯ ПЕРЕД ПРАЦІВНИКОМ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Кисельова О.І.

*к.ю.н., старший викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Головним завданням суспільства Конституція України визначила розбудову суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Засобом (умовою) досягнення цих цілей є юридична відповідальність як узагальнюючий фактор

самоорганізації суспільства. При цьому необхідність розвитку інституту юридичної відповідальності за порушення зобов'язань за договірним регулюванням трудових відносин зумовлено низкою факторів, зокрема:

- фінансовою та економічною слабкістю значної частки підприємств, організацій та установ в Україні, коли на тлі постійної нестачі коштів ускладнюється поширення ідей та принципів юридичної відповідальності у сфері трудових відносин;

- правовим нігілізмом і деформацією правової свідомості, коли переважно панує прагнення обійти закон, що частково пояснюється нестабільністю та вибірковістю застосування законів в Україні;

- термінологічною (нормативною) невизначеністю, що зумовлює елементарне незрозуміння як роботодавцями, так й іншими суб'єктами трудових відносин основних завдань і механізмів реалізації стратегій відповідальності за порушення зобов'язань за договірним регулюванням трудових відносин [1, 109]. У такій ситуації на перший план виступає проблема підвищення рівня відповідальності в окресленій сфері діяльності.

Матеріальна відповідальність, будучи одним із видів юридичної відповідальності, виступає дієвим механізмом захисту права працівників у трудових правовідносинах. Окрім загальних ознак юридичної відповідальності, їй притаманні свої специфічні особливості. Так, якщо юридична відповідальність являє собою особливий правовий стан, що виникає внаслідок скоєння особою правопорушення та полягає у виконанні нею обов'язку зазнати негативних наслідків, то матеріальна відповідальність в трудовому праві – це виконання обов'язку відшкодувати шкоду, завдану правопорушником. Вона проявляється після правопорушення, допущеного суб'єктом трудових правовідносин, що спричинило як виникнення шкоди, так і нового обов'язку. В одних випадках цей новий обов'язок повністю замінює попередній, а в інших – лише доповнює його. Якщо порушене зобов'язання ще можна виконати, то правопорушник зобов'язаний це вчинити, відшкодовуючи при цьому завдану шкоду. Наприклад, окрім поновлення на роботі, роботодавець зобов'язаний відшкодувати працівнику середній заробіток за час вимушеного прогулу або різницю в заробітку за час виконання нижчеоплачуваної роботи (ст. 235) [2]. Коли ж порушене зобов'язання виконати вже неможливо, то правопорушник зобов'язаний відшкодувати завдану шкоду. Саме тому відшкодування завданої шкоди в трудовому праві – це завжди додаткове обтяження.

Суб'єктний склад відносин з реалізації матеріальної відповідальності у сукупності з об'єктом нашого дослідження зумовлює виділення в межах цього інституту матеріальної відповідальності роботодавця перед працівниками та матеріальної відповідальності працівників перед роботодавцем.

Умовами матеріальної відповідальності роботодавця є: заподіяння шкоди неправомірними діями останнього, якщо між ними і шкодою є безпосередній причинний зв'язок та є вина зазначеної особи. Сукупність всіх цих юридичних фактів є підставою для матеріальної відповідальності роботодавця.

Першою умовою матеріальної відповідальності роботодавця перед працівником є протиправність дій заподіювача шкоди. З формально-юридичного боку протиправність – це порушення вимог норм права, невиконання юридичних обов'язків, закріплених у нормативно-правових актах. Протиправність характеризується невиконанням зобов'язуючих або забороняючих норм у формі дії чи бездіяльності. Таким чином, невиконання зобов'язань за колективно-договірним регулюванням трудових відносин свідчить про протиправність дій роботодавця, адже порушується конституційне право працівника на своєчасність одержання винагороди за працю, право на відпочинок, право на належні та безпечні умови праці.

Другою умовою матеріальної відповідальності роботодавця є виникнення у працівника шкоди. Здійснюючи трудову діяльність, працівник витрачає працю, докладає знань і досвіду, що призводить до потреби відновлення вартості робочої сили. Тому існує об'єктивна потреба відновлення затрачених в процесі виробництва фізичних та розумових сил. Коли ж працівник інвестує роботодавцю свою працю, знання, навички, досвід, і не отримує належну своєчасну компенсацію – він зазнає матеріальної шкоди. Зазнавши майнової шкоди, працівник змушений змінювати свої звичайні життєві звички: харчування, відпочинок, належне утримання членів сім'ї тощо. В результаті це призводить не лише до фізичних, але і моральних страждань – до немайнової шкоди, яку, відповідно до ст. 237¹ КЗпП [2] законодавець також зобов'язує роботодавця відшкодувати.

Наступною умовою матеріальної відповідальності роботодавця є безпосередній причинно-наслідковий зв'язок між його протиправною поведінкою та шкодою, заподіяною працівнику.

Нарешті, четвертою умовою матеріальної відповідальності роботодавця є його вина. Ця умова, як і всі попередні, є необхідною умовою для притягнення роботодавця до відшкодування шкоди, завданої працівнику. Чинне трудове законодавство містить різні правові норми, якими передбачено вину як умову відповідальності сторін у трудових правовідносинах. Однак окремої норми, яка б розкривала поняття вини, немає. Тому при її визначенні слід керуватись аналогією права, визнаючи вину як психічне ставлення особи до своєї протиправної поведінки (дії чи бездіяльності) та її наслідків, тобто розуміння особою протиправності (неприпустимості) своєї поведінки та пов'язаних із нею результатів.

Законодавець не пов'язує обов'язок компенсувати матеріальну шкоду лише з виною роботодавця. Проте відсутність вини роботодавця має усунути його матеріальну відповідальність. Адже трудовому праву не відомі ані в теорії, ані на практиці випадки безвинної відповідальності [3, с. 19].

Отже, за невиконання зобов'язань щодо колективно-договірного регулювання трудових відносин винні особи притягаються до матеріальної відповідальності. Зокрема, виплата компенсації працівникам втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням термінів її виплати є матеріальною відповідальністю роботодавця, на відміну від вихідної допомоги працівнику, що виплачується при розірванні ним трудового договору за власним бажанням через невиконання роботодавцем умов колективного договору. При цьому професійна спілка не несе матеріальної відповідальності через невиконання зобов'язань за колективно-договірним регулюванням трудових відносин. Тому слід передбачити таку її відповідальність як перед роботодавцем, так і перед найманими працівниками (інтереси яких вона представляє у колективно-договірних правовідносинах) внаслідок невиконання (неналежного виконання) нею обов'язку щодо захисту їх трудових, соціально-економічних прав та інтересів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цина А. Ю. Шляхи забезпечення охорони праці в структурі соціальної відповідальності / А.Ю. Цина // Держава і право. – 2011. - № 2. – С. 109-114.
2. Кодекс законів про працю України // Відомості Верховної Ради України. – 1971. – Ст. 375.
3. Ставиский П.Р. Материальная ответственность предприятия в трудовых отношениях / П.Р. Ставиский.– К.-Одесса: Вища школа, 1987.– 180 с.

Наукове видання

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 18–19 травня 2017 року)

Частина 1

Відповідальний за випуск О. М. Резнік

Комп'ютерне верстання І. Мельник

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,28. Обл.-вид. арк. 22,54. Тираж 120 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.